

KEMAL TAHİR

Namuscular

Bütün Yapıtları 15

2. BASIM

Kemal Tahir

(1910-1973)

Kemal Tahir İstanbul'da doğdu. Gazihanpaşa Rüştiyesi'ni bitirip girdiği Galatasaray Lisesi'nin ikinci sınıfından ayrılarak öğrenimini yarıda bıraktı. Avukat katipliği, ambar muhasipliği, gazetecilik gibi işlerde çalıştı. 1938'de, Nâzım Hikmet'le birlikte yargılandığı Donanma Komutanlığı Mahkemesi'nde on beş yıl hapse mahkum edildi. On iki yıl Çankırı, Çorum, Kırşehir, Malatya cezaevlerinde yattıktan sonra, 1950'de Genel Af Yasası uyarınca geri kalan cezası bağışlandı. 1955'ten sonra yayımlamaya başladığı romanlarıyla edebiyatımızın önde gelen yazarları arasına katıldığı gibi, tarih konusundaki görüşleriyle de düşün hayatımızı etkiledi. 21 Nisan 1973'te, bir kalp krizi sonucunda İstanbul'da öldü.

Kemal Tahir

Namuscular

Ithaki Yayınları - 485

Edebiyat - 393

Kemal Tahir Bütün Yapıtları - 15

ISBN 975-273-296-8

2. Baskı, Eylül 2008, İstanbul

© Kemal Tahir, 1974

© Ithaki, 2008

Yayıncının yazılı izni olmaksızın herhangi bir alıntı yapılamaz.

Bu kitabın telif hakkı Kemal Tahir Vakfı temsilcisi ONK Ajans Ltd. Şti.'den alınmıştır.

Yayına Hazırlayan: Abidin Parlıtı

Kapak Uygulama: İnci Batuk Kürkçügil

Kapak Tasarımı: Ömer Ülkenciler

Sayfa Düzeni ve Baskıya Hazırlık: Yeşim Ercan Aydın

Kapak, İç Baskı: İdil Matbaacılık

Emintaş Kazım Dinçol Sanayi Sitesi No: 81 / 19

Topkapı-İstanbul Tel: (0212) 674 66 78

Ithaki™ Penguin Kitap-Kaset Bas. Yay. Paz. Tic. Ltd. Şti.'nin yan kuruluşudur.

Mühürdar Cad. İlder Ertüzün Sok. 4/6 34710 Kadıköy İstanbul

Tel: (0216) 330 93 08 – 348 36 97 Faks: (0216) 449 98 34

ithaki@ithaki.com.tr – www.ithaki.com.tr – www.ilknokta.com

Kemal Tahir

NAMUSCULAR
MALATYA CEZAEVİ NOTLARI-I

İÇİNDEKİLER

Namuscular 1973	7
Malatya Notları 1945	75
Telgrafçı Abdurrahim	213
Şeyh Süleyman Efendi	345

Namuscular

1973

1

Mazmanoğlu Hacı Aptullah bir haftadan beri, yani on iki yıl ağır hapis cezasının üç ay kaldığını anladığı günden beri, yerinde duramıyordu. Mahpus damında mahpus milleti aklını sıçratıp sayı saymayı unutarak ayı günü birbirine karıştırmadıkça bin yıl cezası olsa kaçını yattığı, çıkmaya kaç gün kaldığını hüve hüvesine bilir, bilmekten başka apansız sorulsa, hiç duraklamadan aynen askeriye usulü hazır ola gelerek tekmilini verip savuşur.

Mazmanoğlu Hacı Aptullah o sabah da rahat uyanmış, gerinmiş, esnemiş bir cigara yakıp bu günü sayarak ne kadar ceza kaldığını, her günkü gibi hesaba vurunca apansız tam üç ay cezası kaldığını anlayarak “hıh” diyerekten sol dirseğine dayanıp kalkınmıştı. “Ceza üç aya... Hey koca Tanrı ne demektir bu? Ceza-yı biz tepelemişiz yahu! On iki yılı on iki başlı yılan ejderhası gibi tepeleyip savuşmuşuz koca Tanrının desteğiyle... Oh ki gücüne kuvvetine kurban olduğum koca Tanrı...” İşte davranış o davranış! Yatağı dirsekleyip yekinme o yekinme! O gün bu gündür uyku muyku, yeme içme, gülüp eğlenme hattâ adam gibi öfke-lenip ağız tadıyla dalaşma hak getire... Her bir işin yarısında, “Aman üç aydan gün aldık. Ya nedir koca Tanrı... Biz bu on iki yılı sakın çiğnedik geçtik mi sayende gırtlağından kavrayıp yere

çaldık mı?” diye elini bir zaman dizlerine, bir zaman yanağına vuruyordu. Yeni huylar peydahlamıştı ki, mahpus milletini şaşırta n huylar peydahlamıştı. Dama oynarken oyunu yanda bırakıp, hemi de tam şu kadar taş kırarakta n damaya çıkacağı yerde bırakıp, “Of of nedir hey Allah!” diye sıçrayıp kalkmalar peydahlamıştı ki o sıra mendili kafasına yetiştirmese yarım metrelik yazma mendil suya sokulmuş gibi terden ıpıslak kesilmekteydi. Sazı çalarken, “Vay ki vay! Bizim saz maz nemize ey ihvanlar!” demesiyle fukara sazı duvara dayarken kır yazıp elleri apış arasında inileyerek iki büklüm savuşuyordu. Voltaya düşmüştü. İlle ki herkes yattıktan sonra aralık voltalarına düşmüştü ki fırt fırt gidip gelmesinden koğuşlar uykuyu yitirmişlerdi. Voltaları başkaca gitgide kısaltıyor, dört adıma belki de üç adıma indirip durduğu yerde topaç gibi dönüyordu. “Nedir?” diyenlere karşılığı, “Yanıma bir namussuz gelip koşulmasın diyerektir emmi!” deyip fırt diye dönüyor, başını biraz sallayarak voltayı bıraktığı yerden kapıyordu. Aslında yemekten içmekten de kesilmişti. Yemeğin ortasında iştahı baltalanmış gibi kopuyor, bir lokmadan önce, iki saat içli köfte yesem doymazım sanırken ikinci lokmayı bir türlü yutamıyor, ne yapacağını şaşırarak ağızda dolandırırken kusası geliyordu. Lokma şurda kalsın, bir bardak suyu bile artık ağız tadıyla içerek yürek yanıklığını söndüremez olmuştu. Bardağın tam yarısında şap aklına eve göndereceği haber geldi mi, suyu muyu bırakıp selâmlık kapısına koşuyor, geceyse voltayı ele alıp sabaha kadar hışır hışır fırlanıyordu.

Hasılı Mazmanoğlu Hacı Aptullah Bozo, on iki yıl cezanın üç ay kaldığını anladığı günden beri, Malatya Cezaevi’nde anasını yitirmiş kuzuya dönmüştü. Sabahın erkeninde canını koğuşlardan cümle kapısı tarafına atıyor, her söze karışırım sanıp, “ha hi” diyerekten şuradan şuraya seğırtip kasabadan haber sorarakta n

debeleniyordu. Bu zamana gelinceye kadar saygılı mahpuslardan iken, bir aydan beri önce gardiyanların, sonra da meydancılann, daha sonra müdüriyet kısmında cümle kapısının iki yanında bulunan kanlar koğuşuyla çocuklar koğuşunun maskarası olmuştu. Mahpushanede olup bitenlerle bütün ilişkisini tamamıyla kesmiş gibiydi. Eskiden pire zıplasa seğırtip sonuna kadar ilgilenen herif yanında adam kesseler dönüp bakmıyor, bu sıra pencereden bir karga karaltısı geçse, “Nedir ola?” diye seğırtiyordu. Önce dışarı çıkması yaklaştı, bunca yıldır nice nice bilmediği dalgalar olmuştur, ilgileniyor ki çoluk çocuk maskarası haline gelmesin, sandılar. Fabrikanın “Sümerbank Malatya Bez Fabrikası” “zagonu”, işletmede “Devlet Demiryolları Beşinci İşletmesi” olup bitenler, başkaca gerek fabrika gerek işletme sebebiyle Malatya’ya gelip yerleşen yabancıların şehir yaşayışında meydana getirdikleri değişimleri de gayet merak ediyordu. Bir aralık mahpushane bakkalı Abo’dan bir küçük defter alıp aklına gelen adları alt alta yazdırır olmuştu. Çıkacağı gün çıkma alayına gelecek dostların, ahbabların, tanışların listesiydi bu... Faytonlarla, tam çalgıcılarla gelip alacaklardı elbette kendisini... Ölüsü çıkmıyordu ya resmen dirisi çıkıyordu. Düşmanlar kına yaksın kına... Yıkılması şu Malatya’nın gökleri gümbür gümbür gümülemeyince... Çarşılarda esnaf, arastalarda ustalar çıraklar, “Nedir yahu? Hitler mi bastı?” diye işi bırakıp uğramayınca...

Bir zaman giyim kuşam mesele oldu. Ağabeyisi İbrahim Efendi terzi yollamıştı ki ölçüyü alsın da tahliye gününe giyimi değiştirsin! Vay ki Hacı Aptullah kudurdu. Yahu bu dışardakilerde hiç mi akıl kalmamıştır, hepsini şeytan mı yelledi bunlardaki aklın! Hele ki şimdiye kadar bütün Malatyalının akıllı bildiği Kahveci İbrahim Efendi... Vah ki vah, yahu, biz on iki yıl mahpus yattıktan sonra nasıl bir teres olmalıyız ki pantol giymeliyiz, bacakları-

mızda kıçtan cepli pantol! Ya biz dama düşmeden kıçtan cepli pantolonlulara Malatyamızın sokaklarını dar etmedik miydi? Bizim mahpuslara düşmemizin bir ucu da ağı yere sürünen Antep şalvarı giyerekten efelenme belâsından değil midir? Ne olacak şimdilik? Biz demek boşuna mı yattık Koca Reis'in sırtımıza sarıldığı on iki yılları... On iki yılları ki nice nice ciğeri Rus parasıyla kapik etmez herif, altıda bir yatıp asrilere giderek her bir yıla dört buçuk ay yataraktan on iki yılı dört buçuk yılda bitirip gelmedi miydi? Bir hafta kadar Mazmanoğlu Hacı İbrahim'le anası Karı beyin bağırışmaları duyuldu, mahpus damı, bir hafta kadar da bununla gönül eğledi. Kıçtan cepli pantol işine Bozo hiç yanaşmayacağına benziyor, "Çıkmayınca ne lâzım gelir Karı bey... Senin İbrahim efendi oğlun öyle mi bellemekte ya hiç çıkmayınca!" diye bağırıyordu. Bağırırken sol elinin şahadet parmağını tavana dikip sağ elinin şahadet parmağını yere uzatarak bir ayağı önde öteki arkada enikonu Karı beye hamle edecek gibi dikeliyordu. Bereket Karı bey –anası– böyle kuru gürültülere pabuç bırakmaz yiğit Osmanlı karlılarındandı. Doğuştan sağırmiş da hiçbir şey duymuyormuş gibi pencereden dışarıya bakarak öylece oturuyordu. Sonunda dikkat edenler Bozo'nun dışarda olup bitenlerle de gerçekten ilgilenmediğini anladılar. Kendisini bir içeri işlerine, bir dışarı işlerine atması şaşkınlığındandı. Uzun zaman mahpusta yatanların çıkar ayak böyle bir şaşkınlığa düştükleri çok görülmüştü. Bunun çaresi görmezden anlamazdan gelmek, umursamadığını da belli etmeden aldırmamaktı.

İşte bu gün, mahpus damları için her namussuz günlerden sayılan mayıs ortasının bahar günü, Mazmanoğlu Hacı Aptullah bir başgardıyan odasına gidip boş duvarlara, boş sokağa bakıyor; bir dışarı çıkıp iskemlede uyuklayan Çerkez gardıyan Murat efendiyi dikkatle seyrediyordu. Rastlantıya bakmalı ki kapıdaki

jandarma nöbetçisi Mahmut Karafirtına da, tüfeğini iki eliyle kavramış sırtını duvara dayayıp çoktan uykuya dalmıştı. “Yahu nedir? Dam boşalsa bunlar... Yahu şuna jandarma diyenin... Yahu Abu olacak pezevenk ya nerede? Bakkal bakkallığını bilip dükkânını sabah sabah açmaz mı? Tuh yüzüne düzrü!”

Bozo bir an içeri girip tahsildar Vahap efendiyle dama oynamayı geçirdi aklından... Sonra taşları bulmak, dizmek, oynamaya başlamak... Vermek almak... Çok ağır bir işmiş gibi geldi kendisine... Ayak sesine başını kaldırdı. Hemen fırlayıp pencere demirlerini tuttu:

— Hey Zemzem hatunun Dümtek!... Bu nedir oğlum! Sabah sabah selâmsızdan mı? Ya biz burda ölmüş müyüz?

Zemzem hatunun Dümtek dalgındı. Sarsılarak durakladı. Sanki ses gökyüzünden gelmiş gibi önce yukarlara baktı, sonra daracık sokakta değilmiş de Malatya ovasındaymış gibi elini alınına siper ederek çevresini gözden geçirdi...

— Kimsin? Sesini alamadım koçum!

— Yahu ben Karı beyin Bozo değil miyim anan öle... Ben on iki yıldır mahpus damında değil miyim?

— Vay Bozo! Vay ki Karı beyin akıllı Bozo... Demek sen on iki yıldır böylece burada mahpus damında... Oh ne yaman! Yahu Bozo oğlum, vaktiyle ruh gibi ahbabın Mehmet'i bıçaklayıp buraya gelirken, “Hadi düş bakalım önüme” diyerekten bizi alıp gelmek yok muydu?

— Höst... Koca Tanrı göstermesin, bugün bu nasıl bir söz?

— Dört yüz dirhem bir söz. Şundan ki bak bakalım, kelleyi kulağı şişirip suratını kıpkızıl kana kesmişsin! Beni şurdan görüp bildiğine göre gözün görmekte, sesleyip doğru yolumdan çevirdiğine göre soluğun fırtına gibi esmekte... Bunlar hep mahpusluğun debdebesi... Ya benim gözüm bulanmış, sesim sulan-

mış, dizlerim tutmazlanmış, neden? Dışarı mahpusluğunun debdebesinden. Yak bakalım bir cigara akılsız Bozo. Vaktiyle bilmeden bir iş tuttun... Meğerse Karı bey seni Kadir gecesinde doğurmuş... Postu kurtardın.

— Kurtardım mı? Yahu on iki yıl mahpusluk ne demektir?

— Aklımda yanlış kalmadıysa Bozo yavrum, sen askere gitmeden geldin girdin buraya... On iki yıl mahpusluk ne demektir diye soru dedin değil mi? Bilmediğinden dedin! Bilmedin çünkü sürünmedin, mahpushane penceresinde sırtarak yaşadın... Adam öldürme suçu işlemeyeydin, ele geçeydin birinci askerliğin iki yılından sonra ikinci askerliğe götürürlerdi. Dört yıl gezinirdin ki ayağın kuru, sırtın kaputlu gezinirdin. Gezinirken bencileyin az biraz dişlerin dökülür, ciğerlerin sökülürdü, dizlerin tutmazdı. Gözünün ferî söner suratın işkembeye dönerdi. Höst. Bende laf buraya kadardır. Mahpus damının penceresinde durup gelene geçene haykırdığına göre derdin olmalı. Doğru yoluna gidene sesleyip çevirmek dertli adam işi değil. Dileğin nedir anlayalım.

— Çevirmemizin nedeni Dümtek kardaşım, ne var ne yok? Çarşılarda arastalarda yaramaz bir iş... ya da hayırlı bir iş...

— Oğlum Bozo... Siz burada kapalısınız! Sizin zagon bizim dışarının zagonunu tutmaz. Bakarsın bizim hayırlı dediğimiz size hayırsız gelir. İyidir gidişatlarımız diyeyim de sen anla... Hüvesi hüvesine bırakıp geldiğin gibidir. Hani bir mübarek Cumhuriyet bayramı gecesini durduğun yerde ruh gibi ahabın fukara Mehmet'i vurup öldürüp geldiğin ferahlı günlerde olduğu gibidir. Hadi kal sağlıklı... Çarşıdan bir isteğin var mı? Akşam dönerken bırakırım! Unutmazsam! Unutmaya da unutturum; çünkü senin derdin birdir, benimki yüz... Belki de iki yüz... Eyvalah koçum! Karı beyin getirdiği çorbayı kaşıkla da koca Tanrıya dua et! Mahpusluk gibi keyfi ele geçirmişsin! Biz dışarda yaşa-

̄maktayız ki vay görürsün nasıl yaşamaktayız!

Zemzem hatunun Dümtek az biraz kafa sallayarak dahası belli belirsiz titreyerek geçti gitti.

Mazmanoğlu Hacı Aptullah, kısacası Bozo, bir zaman cigarayı derin derin nefesledi; şu namussuz Dümtek tam da geçecek sırayı bulmuş, keyfini kaçırmıştı. “Ulan desem, herif görmedi, ya da görmezden geldi. Sen buradan ne demeye seslenirsin de sabah sabah...” Birden irkildi... “Yahu nerenin sabah sabah! Bir sabah sabah bellemişiz! Ulan mahpusluk! Allah belânı vere mahpusluk! Yedin bizi mahpusluk! Güneş kuşluğu çıktı, nerdeyse öğle çizgisini tutacak. Dur oğlum! Ya bu Dümtek pezevengi bu zaman nereden uğradı? Vay başıma! Yahu olur mu? Aman sakın genelevlerde geceledi de bu namussuz, bize sabah sabah... Bırak sabah sabahı, derbeder Bozo... Cenabete çattın ve de boyunca belâya battın! Aman Topal Sefer nerededir yahu!..”

Birden hoplayıp kapıya döndü:

— Sefer! Bire Sefer! Topal ağa... Yetiş aman!

Sefer'in topallığı sol ayağında idi. Sıkı basamadığından gövdesini her adımda savurup harmanlayarak dolaşırdı...

— Buyur Aptullah ağa... Yettim!

— Oğlum Sefer... Amanı bilir misin! Namussuza uğradım, Türkçesi resmen cenabete uğradım. Yahu biz sabah sabah... Töbe... Sabah sabah nereden çektik getirdik bu gün biz... Bak bakalım yiğit Sefer, hamamcılarda sıcak su kalmış mı?

— Kalmışsa?

— Kap bir teneke çıkar yukarı... Cenabete uğradık. Dökülüp temizleyelim de bugün işimiz akşama kadar uğursuz gitmesin! Ters gitmesin!

Sefer pek bir şey anlayamadı ama, “Hay hay” deyip savuştu.

— Hey hey hey, dedim yahu Battal ağa! Nereden nereye? Vay

ben demem mi teyzeme! Bu herif azdı, yularını toparlamadın mı yandın demem mi?

— Vay sen misin! Merhaba oğlum, seni bana çıktı dedilerdi.

— Kim dediyse halt etmiş... Bizim daha iki ay on sekiz gün cezamız var.

— Yok canım! Vah vah! Ne kadar veriydi Koca Reis sana yavrum? Aklımda yanlış kalmadıysa... Dur bakalım! Yedi yıl mı veriydi?

— Nerenin yedi yılı emmi... Yahu sen şaşırttın mı, sen beni kime benzettin ben Kan beyin Bozo değil miyim? Bana Koca Reis on iki yıl ceza vermedi miydi?

— Tamam! On iki yıl tamam! Evet, seni Koca Reis güzelce nalladıydı Bozo oğlum! Lâkin bana sorarsan kişi ne ederse kendine eder! Şimdi beğendin mi yaptığını?.. Kan dediğin el kiridir, yıkarsın geçer! Yıkaması boşamak... Erkek kısmı her kızdığında kan öldürse dünya yüzünde kan kalmaz!

— Ne karısı yahu? Kanştırdın ki Battal emmi, büsbütün berbat ettin!

— Dur bildim! Öyle ya babanı öldürdüdü, bağda domuz beklerken...

— Hele yanaş bakalım Battal emmi! Yak bir cigara... Ben Kanı beyin Bozoyum, Bozo... Mehmet'i öldürdümdü ya senin dükkanın yanındaki kahvede Cumhuriyet bayramı gecesi...

— Tamam! Bilmez miyim! Önceden vuruştunuz! Çektim seni dedim: “Yapma, iyilik getirmez —dedim—, tek dur! —dedim—, delikanlılıkta vuruşmak, evet vardır ama, uzatmak yoktur...” Pe ki beğendin mi şimdi? Bunca yıl. Nice nice serseriler adam oldu, iş tuttu. Evlendi barklandı. Ne denilmiştir: “Er çıkan yol alır, er evlenen döl alır” denilmiştir. Allahıma şükür ve de hemşerimiz göz bebeğimiz Malatyalımız İsmet Paşamızın sayesinde savaş di-

şı durum-vaziyetini korumaktayız. Sizin burada bundan haberi-
niz var mı?

— Eh...

— İşler gayet kıyaktır. Tam bir koy, on al hesabıdır. Milletin
akıllısı toprağa yapışsa bildiğin altına kesmektedir. Malatyalı
Malatyamıza sığmazlanmıştır. Ankaralara, Izmirlere belki de Âli
Osman'ın taht yeri İstanbul'a hoplamıştır. Hemi de eski hesap
sokaklarda ayak çerçiliği etmekliğe değil ha... Mal-mülk edin-
mekliğe... İsmail Ağamızı bilirsin! Malatyamıza Cumhuriyet za-
gonunca kızılı kahveyi ilk açan yiğidimizdir! İsmet Paşamız bin
yaşasın, varlık vergisi çıkardı şimdilerde... Sizin içerde bundan
haberiniz var mı?

— Eh!

— İsmail Ağamız parayı heybeye depti, sürdü gitti, bir ayna-
lı kahve getirmiş ki yok pahasına gâvur mallarından ele... Bir
ucunda durdun mu öbür ucundaki babanı tanımazmıydın!

— Ne olacak?

— Ne mi? Yavrum şuncacık şeyi kendi başına çıkaramadın
mı? Aslan İsmail Ağamız parayı burada hangi işten kazandı? Kızılı
kahve işinden değil mi? Haddini bilmezler ve de edebini tanı-
mazlar, az laf mı ettilerdi senin yiğit İsmail Ağana...

— Dur herif! İsmail neden benim ağam olmuş... Hayır iste-
mem!

— Vay ki yavrum! Aklın olsa mahpus olur muydun! Hayır
olmazdın! Gider İsmail Ağamızın yanına kızılı kahve şakiyede
dururdun! Şimdi altınla oynardın! Belki de sana bir ekmek yolu
gösterirdi, kıyamete kadar yaşayası İsmail Ağamız!.. Heyvah ki
sen sana ettin Bozo yavrum! Çünkü İsmail Ağamız İstanbul'da
açtığı kızılı kahvede şimdi kimleri tutsa iyi... En ufağından Ha-
miyet hanımı, belki de Safiye hanımı tutup oturtmuş gıranfonun

başına... Safiye hanımlar, Hamiyet hanımlar, Müzeyyen Senar hanımlar çevirmekteymiş fonografin sapını... Kahvesine adam birikmekteymiş ki kapıların camlarını kırmacasına... Birbirini ezerekten ve de başkaca ezip çiğneyerekten... Vali çağırılmış geçende demiş ki: “Ne olacak bu böyle İsmail bey?” Demiş ki bizim aslan İsmail Ağamız, “İsmet Paşamızın başı selâmet olsun için ben burada kız sesiyle ve de nice oğlan sesiyle saz sesiyle ve de gâvur işi çalgı kutuları sesiyle milleti avutmaktayım! Ben bunları avutmasam İstanbul’da senin gövdeyi kan toparlar götürürdü hey vali paşa, sen öyle mi belledin!” demiş.

— Vali ne demiş buna karşı? İstanbul’un valisi?

— Buna karşı İstanbul’un valileri hiçbir söz bulup diyemezler, “Var yürü koca Tanrı yolunu açık ede! Sıkışırsan ben buradayım” diyerekten alnından öpmüş İstanbul valisi ve de duyduğum doğruysa, “Kargaşalıktasın sana gereklidir” diyerekten rahmetli Atatürk’ümüz Gazi Mustafa Kemal Paşamızın eliyle beline bağlayarak, “Vur öldür, yakalanmadan sarayıma yetişmeye bak” diyerekten armağan ettiği altın kakmalı Alaman çıplığını çıkarmış, senin İsmail Ağanın beline kendi eliyle bağlamış...

— Yahu benim değil şaşı gözlerine sövdürme doymaz Selime’nin Battal... Biz burada mahpus olup... Koca Tanrıya şükür... Hiçbir pislige bulaşmadan cezamızı yatıp çıkmaklığa çabalamaktayız! Kavat İsmail Ağamla benim ne ilintim olabilir?

— Vay ki Bozo... Dünyanın değiştiğinden haberin yok! Ettin mi kendine edeceğine derbeder! N’olaydı olaydı, ah keşke bu cinayet halkası boynuna geçmeyeydi de İsmail Ağanın kahvesinde şakirt olaydın...

— Yahu Battal ağa... Sen bizi sınava mı çekmektesin sabah sabah, bunlar nasıl bir laflar?

— Vay beğenemedin mi? İsmail Ağamızın günahına girenler-

den misin yoksa... Tevekkeli koca Tanrı seni buraya sokmadı. Sokar kurban olduğum... Şundan ki sevgili kulu İsmail Ağamıza laf istemez! Geçende ne oldu haberin var mı?

— Ne oldu? İsmail Ağa üstüneyse, bana lâzım değil emmi!

— İsmail Ağa üstüne elbet, ne sandın? Bizim bundan böyle bir lafımız İsmail Ağamızın üstüne, bir lafımız padişahımız İsmet Paşamız üstünedir. Evet senin gibi akli yetmezsin biri kızlı kahve açmak meselesinde ileri geri söylenecek olmuş sarhoşlukla... İsmail Ağamız hiç kızmamış. Dilese itlerine parçalatır, çakalın kanını arayanda bulunmaz... demiş, “Oğlum okuman yazman var mı?” Oğlan demiş, “Var!” demiş, “Oh ne kadar iyi, şundan bana benim kâtibi bulun, bir kâğıt kapsın gelsin, kalemi de unutmasın!” Kâtibi sürüyüp getirmişler, İsmail Ağamız demiş: “Ola yaz bakalım şu kâğıda bir dümbük!” Kâtip demiş: “Anlamadım!” demiş İsmail Ağamız: “Oğlum dümbüğün anlaşılmaz yeri yoktur, hele sen yaz!” Yazmış kâtip, İsmail Ağamızdır almış kâğıdı, okuma bilenlere gösterip okutmuş, görmüş ki halisinden “Dümdük... –demiş–, yallah bismillah!” Masaya sermiş demiş: “Ula kâtip koş, kasadan altın torbaların ikisini yükleyin gelin!” Altını duymasıyla kahvede ses kesilmiş ki pire zıplasa duyulur. Kâtip iki meşin torbayı güç ile inleyerekten getirmiş. İsmail Ağamız torbaların ağzından muamlara bakmış ki bastığı mühür kız gibi durmaktadır. Besmeleyi çekip torbaları açmış... Dümdük kâğıdının üzerine sanı kızları şarradak devirmiş. Devirmesiyle kurban olduğum altın neyi temizlemez ki... Ortada ne dümbük kalmış ne kâğıt... Her taraf sanı altına kesmiş ışıltısı kamaşmaya dönüp koca kahvede göz gözü görmez olmuş... İsmail Ağamız gülmüş demiş: “Nasılmış bu böylece koçum, hani bakalım dümbük mümbük!” Bu gün nasıl bir gündür Karı beyin Bozo, herif dümbüğü hükümetin çürük kâğıt parasıyla silmekte değil, bildi-

ğın madeni parayla silip süpürmekte... Sen mahpushanede çürüdüğünden dünyayı unutmuşsun. Vah ki ne kadar yazık! Ver bakalım şurdan bir cigara. Dileğin nedir söyle de, ben de gideyim ağır ağır, dönüşte getiririm.

Mazmanoğlu Hacı Aptullah Bozo şaşkınlıkla, ille de umutsuzlukla çevresine baktı. Başgardiyan odasında bir eski masayla bir eski makam iskemlesinden başka hiçbir şey yoktu. Başgardiyan Kürt Ali efendi okuma yazma bilmediğinden kâğıdı kalemi, defteri kitabı hiç sevmiyor; gözü önünde hattâ yakınında bulunduğunu bilmesinden enikonu tedirgin oluyordu. Sofraya örtü olarak gazete serilmek gerekse iştihası kapandığına, peynir tatlısının bile keyfini çıkaramadığına çoktandır inanmıştı. Belki de bu sebeple odası masasıyla sandalyasına rağmen büsbütün çıplak görünüyor, insana işkence yeri ürküntüsü veriyordu.

Mazmanoğlu, "Vah mahpusluk vah! Vay mahpusluk vay! Ulan mahpusluk. Yedin bizi namussuz!" diyerek içini çekti. "Yahu nedir bu... Biz bu sabah neremizden kalktık? Dümbüğün biri 'Yat oğlum mahpusluk gayet iyidir, yattığına bir ye de bin şükret!' dedi geçti. Başka bir kodoş dedi ki: 'Oğlum sen sana ettin vah ki bu işin bu eşek cennetine girecek sıra hiç değildi, padişahlığı kaçırdın diyeyim de anla,' dedi geçti, fazladan bir de cigaramızı çekip alıp yüzümüze tükürerekten geçti gitti. Ulan yuf olsun yuf!"

Gardiyan Çerkez Murat efendi, hâlâ uyuyordu. "Uyumaz bu köpoğlu! Akli sıra bizi sınamaktadır, anahtara el atacak mıyız, atmayacak mıyız?" Demir parmaklıklı kapıya yaklaştı. Evet, ikinci jandarmalığını yapan Mahmut Karafırtına essahtan dalmış gitmişti. "Bu Karafırtına'nın kılığı yoktur. Allahın bir akılsız kulu... Şunu kimse askere alır mı şuncacık akli olan!" Cigarasını ağzına tıkarırken duraladı yine daha oynaka geçmişti aklından fırt diye birden üşenmişti yine... Boş odaya girdi, pencerenin içi-

ne sol kalçasını iliştip Abo'nun eski tahtalardan yapılmış penceresiz dükkânına daldı. Bu dükkân arada bir gözünde portakal sandığı kadar ufalıyor, kuşağı dolayıp sırtlasa alıp gideceğini sanıyordu. Oysa namussuz Abo içini tepeleme doldurmuştur ki sekiz çift çömüş öküzü koşsan ırgalanmaz!

— Nerede bu Abo namussuzu Bozo oğlum, cinayet seyrine mi seğırtti sakın!

— Cinayet mi? Ne cinayeti emmi?

— Vay sen duymadın mı fukara Mazmanoglu! Heyvah!

— Birini mi vurdular dayı? Kim kimi vurdu?

— Birini öyle ya... Birini... Ya birini vurmakla bu pislik temizlenir miymiş? Oğlum Bozo, kaç zamandır demedim miydi, bunun sonu hayır getirmez!

— N'olmuş ki oh dayı... Hele bir anlayalım ki...

— Herif, çoktandır toprağımıza kadem bastıydı Bozo... Ben farkındayım! İhvanlarıma demedim mi? Dedim! Boş değil bu herif dedim!

— Kimdir? Hangi herif?

— Eski Malatya'nın kabristanına yerleştiydi gelip eli yeşil olası... Sakal göbekte... Bıyıklara adamlar asılır babayığit! Dedimdi ama... Olmasın bu işler! Dünya sahipsiz değil demedim miydi? Ne olacak şimdi, buyur bakalım Bozo can!

— Kimdir bre dayı! Anlamayınca... Biz bu kapalıda ne bilelim!

— Herif geldi. Bir katıra kendi binmiş, bir başka katıra göçünü sarmış... Göçü dedimse Acem halısı Şam ipeklisi belleme... Bildiğin hurma lifinden iki hasır... Bir yastık... Bir de halisinden dağistan yamçısı... Taşta dil var, bu herifte yok... İhvanlarla çok çabaladık, yalvardık, döndük avradına sövdük... Sövmemiz yürekten değil, haşa sınamaktayız! Bildiğin sınava çekmekteyiz!

Birkaç kez “Heyvah ya seydi Battal Gazi efendim!”, “Yetiş ey Eba-muslimi Horasanî efendimiz!” diye naralandığı duyulmuş. Yalan mundar ben duymadım. Aslına bakarsan dedimdi ya...

— Kimi vurmuş? Kimdir bu yabanın katırlı belâsı! Ne yüz-den vurmuş... Hele buralarını bir anlayalım ki dayı!

— Kimi derken... Uyuma Bozo oğlum, ben hamam aralığına siperlenip tam yüz kişi saydım! Yüz kişi dedimse gövde saymak-ta değilim ha, düşen kelleleri saymaktayım!

— Etme dayı! Gönül eglemekte misin? Ben o sıralarda hiç değilim.

— Yavrum ya seydi Battal Gazi teberini ne yapalım? Vurma-sıyla kelleyi şuraya düşüren mübarek teberi... Önce senin mum-cu köçeği biçti. Çünkü bunun çarşıdan aksatası haftada bir iki mum, haftada yüz dirhem afyon... Mumcu köçek meğerse mu-mun bahasını arttırdıkça arttırmış! “Nedir?” diye sordukça, “Cenk halidir, böyle olur” diye gülüverirmiş. Duyduğum doğ-ruysa afyonun bedelini de arttırdıkça arttırmış tiryakioğlu... Duy-mamla koştum! Babası babamın hacı yolculuğu yoldaşdır. “Ol-maz” dedim, “Yaraşksız” dedim, bizi dinleyen kim; “Az biraz za-rar edilecekse de sineye çekilecek... Çünkü böyle bir evliyalığa ayak basmış yiğidin toprağımıza konması ne devlet!” dedim. Evet mübareği bunaltmışlar, “Haktu” diyerekten teberin sapına tükürmesiyle... Olacağı buydu bunun... –Demirlere yapışıp iki yanına bakarak sesini alçalttı–: Bana izin koçum, Islâm yoluna teber çekildi mi müslümana durmak yoktur. Martine bakalım biz, mermileri kuru mu, yoksa az biraz ıslandı mı?

— Dur dayı! Sakın martini çekip... Dur aman dayı... Senin bildiğin gibi değil! Martinle teberle...

Herif “Şııt” parmağını ağzına götürüp duvarlara sürtünerek-ten kaydı gitti. Hacı Aptullah, yalnız kalınca kendisini ancak to-

parlayabilmişti. “Demek bu köşkerin Cemal’i sabah sabah çekmiş esrarı... Tüh suratına, demek vardı ya...”

Müdüriyet kısmını asıl cezaevinden ayıran kalın demir parmaklıklara doğru yürümüştü ki arkasından apansız bir bağırıtı duyarak boş bulunup sıçradı.

— Nedir o? Nereye Bozo?

Döndü. Çerkez Murat gardiyan sağ yanağının altındaki diş çukurlarını karanlık karanlık göstererek gülümsüyor, Mazmanoğlu’nu şüpheyle süzüyordu; nerdeyse kalkıp üstünü arayacaktı.

Mazmanoğlu’nun buna çok canı sıkıldı. Cezası azalıp bir yıldan aşağıya düştü düşeli idarenin gösterdiği büyük güveni haksız çıkaracak hiçbir hata işlememişti. “Ne demek istemektedir bu avanak Çerkez? Şuna hele şuna!” Kendisi farkında değildi ama, iki metre boyunda manda boğası kesimindeki herif, Çerkez gardiyanı Murat, yavaş yavaş küçülüyor, gözüne fındık faresi gibi görünmeye başlıyordu. Bu hal yeni bir belâ idi. Bereket versin henüz alışamadığı için, “Şu pisi bir vuruşta ezip geçince ne lâzım gelir?” diyerek saldırıya geçmiyordu.

Bunlar, başka başka şeyler düşünerek birbirlerini göz kantarıyla ölçüp biçerken Nazlıca bibinin cırlak sesi duyuldu:

— Ah ki belâ! Vah ki belâ! Yoktur bunun kurtuluşu adamlar! Kıyamet belirtisidir, cehennemin Meyil deresine uçarıktan varıp yerleşmektir!

— Ne oldu ki anacığım? Esnafın kazığı belâsına mı uğradın! Teraziye parmak mı attılar, hesabı yanlış tutup elde biri mi unuttular?

— Hani terazi... Nerede hesap! Bu hesap Arafat meydanında görülecek bir hesap! Oğlan kanyı yatırıp kesti ki yavrum vay başıma!

— Hangi?.. Aman ne demek bibi?

— Şu demek ki... Demiş “Para!” fukara karı demiş: “Yoktur!” “Vay yoktur nasıl söz?” demesiyle sağ eline acem teberini, sol eline arap cembiyesini almasıyla... Çal çalmaz mısın! Dediğim ama... Etme kardaşım, yalnızlık koca Tanrıya mahsus, bul kendine bir can yoldaşı dediydim...

— Yahu koca nine, kim kimi vurmuş? Bizim Malatyalımızdan mı?

— Ya kimden olacaktı. Vay akıl, şimdikilerde Malatyalılardan başka birbirini kesen mi kaldı?

— Öldürmüş mü? Anasını mı essahtan öldürmüş?

— Anasını elbet. Askerden gelip demiş; “Benim şanım şerefim var!” demiş... “Asker dönüşü kötü evde ahbablarıma sofraya vermesem hiç olmaz!” Fukara parayı nerden bulur dul karı başıyla... Demiş; “Aman oğlum on param varsa derime yapışsın!” demiş...

Çolak Hoca tespihini döndürerekten, kurumuş sol kolunu savuraraktan görünmüştü. Kocakarı Çolak Hoca’yı görmesiyle mahpus damının demir parmaklıkları ardında debelenen Hacı Aptullah’ı bırakıp Hoca’nın yolunu kesti:

— Duydun mu er dayanmaz Bülbülün Çolak Hoca... Oldu mu bize olanlar?

— Ne olmuş deli kahpe... Çekil yolumdan...

— Hani ya... Hitler efendimiz gelip düzelterekti? Hani Alman’ın kralı dünyalar durdukça durası Hitler efendimiz kurt ile kuzuyu bir arada gezdirecekti. Hani İslâm dini taşımaktaydı gizliden... “Korkmayın avratlar, çoğu gitti az kaldı” dediklerin hani?

— Nedir yahu Hacı Aptullah, bu çirkefi dalgalandıran belâ nasıl bir belâ?

— Birini vurmuşlar ama hoca emmi, ağzından alamadım, karıyı askerden gelen oğlu doğrayası... Para isteyip vermediğinden...

— Hangi karıymış?

— Hangisi olur domuz Çolak Hoca, senin Gülsüm hanımı...

— Vay! Rahmetli Koçu buruğun Gülsüm hatunu mu? Oğlu mu? Onun oğlu var mıydı? Yanlışın olmasın!

— Vay anan öle... Deli bunak... Dağ gibi oğlanı unutsaydın!

— Essaaah... Kesmekte mi şimdıcik kıtır kıtır...

— Kesmekte ki o kadar olur!

— Kesmekte iken... Ya sen benim uğurumu... Ya sen beni lafa tutup... Savul kahpe! Zararım dokunur ki sana, gör nasıl zararım dokunur!

Çolak Hoca, çolak kolunu savurarakтан başkaca bir hırslı çömuş soluğu peydahlayarak sıyrıldı, yolu eline aldı ki ardından martin kurşunu sıyrıldı.

Mazmanoğlu Hacı Aptullah on iki yıl süren mahpusluğunda bu anda içine düştüğü umutsuzluğu ancak birkaç kere duymuştu. “Ulan mahpusluk! Allah belânı vere mahpusluk!” diye inleyerek sakonun ceplerine saldırdı ki tabakaya ulaşıp cigarayı tazeleye...

Bu sırada sokakta gidip gelme artmış, telâşlı adımlar sıklaşmıştı.

Mazmanoğlu Hacı Aptullah, Çerkez gardiyan Murat efendi, ikinci askerliğe alınmış jandarma nöbetçisi Mahmut Karafirtına beraberce ilgilendiler. Daha ilk sözlerde üçünün de aklı karma-karışık oldu.

— Evet, vuruşma vardır! Çarşılı birbirine koyulmuştur. Kıran kıranadır!

— Neden?

— Bre Murat efendi, bilmez gibi... Bu gün nasıl bir gün ki... Vuruşma kırışmaya neden aramalı!

— Demek çarşıda... Talan da varmıştır öyle ya... Çarşı karış-

tı mı baldınçıplak takımı tutulmaz! Bizim bacanak dükkânı kapatmadıysa yandı! Yazık! Çarşının karışması hayır getirmez!

— Çarşıda bir şey yoktur! Bir it ölmekle koca Malatya çarşısı neden karışacakmış? Kürt baskını mı bu?

— Nasıl it? Teberle girişmiş ki dayı, birinci hamlesinde yüz kişi düşürmüş.

— Kim düşürmüş? Yahu sen içerdessin Bozo, biz dışardayız Allahımıza şükür! Sen mi bilirsin, ben mi? Şurda kariyla dırdır etmişler, sen bizde kendini bilmez mi ararsın! “Oğlum desem erkek gibi bir erkek kan dırılısına boş verecek değil midir?”

— Kariyi mı vurmuşlar çarşıda?

— Çarşıda bir şey yok; herif karının lafına laf yetiririm sanmasıyla kahpe, ekmek bıçağını nasıl yallah ettiyse... Herifin karını deşmez mi. Buyur bakalım!

— Sen ne demektesin ağa, karı mı vurmuş herifi? Hangi karı? Nerde vurmuş? Yok öyle şey!

— Yok da, ya biz gözümüzle gördüğümüzü n'apalım? Barsaklarını toparlamış herifin, “Aman bir fayton arabası komşularım... Her kaç kuruşsa bir fayton arabası... Ben bu yaradan ölmem! Beni hastane doktoruna yetiştirmenin kolayı!” diyerekten debelenmesini ben mi gördüm, sen mi?

— Etme dayı! Yanlışsın! Mesele çarşıda... Mumcu köçeği eski Malatya kabristanında yatan...

— Hele oğlum Bozo... Mahpus damında esrar dalgası olur ya, bu saatte bu kadar mı olur! Eski Malatyamızın şehit kabristanına evliya uğratmak niyetindessin ama hiç yağma yok!

Bu sırada üç kişi birden yetişti.

— Vah ki ne kadar... Kıza yandım!

— Dur yahu! Öyle bir kıza nasıl yanabilirmişsin! Pislik temizlenmedi mi güzelce?

— Pislik böyle mi temizlenirmiş... Öncesinden sen ayak bağını gevşet, önünü aç... Salıver! Ne denilmiştir: “Yemeyenin malını yerler” denilmiştir. Şimdiki zaman ne zaman! Peki ne oldu şimdilik bakalım? Hadi gül gibi kan mezara, sen eşek cennetine... Buna bizim koca Reis on beş yılı sarar hiç bakmaz; nah bana inanmazsanız Bozo kardaşıma sorun.

— Karısını mı vurmuş herif?

— Vay, haberi size daha ulaşmadı mıydı? Evet kötülükte yakalayıp temizlemiş.

— Zampara?

— Bu günlerin köpoğlu zamparasından basılanı tutulani hiç gördün mü bre Bozo! Oğlan pencereden çıpcıbil komşunun avlusuna hoplayıp tatlı canını kurtarmış... Ne olduysa avanak karıya oldu. Bre kahpe desem, işte hovarda gezdirecek tetikliğinin yok... Sen bu yollara neden heveslenirsin?”

— Neyle vurmuş? Lüverle mi?

— Lüver!

— Lüver de... Patlamasını biz neden duymadık?

— Yatakta patlattırılmış besbelli. Sesi boğuntuya gelmiştir. Başkaca işini bıçakla bitirmiş arkadan...

— Arkadan mı vurmuş?

— Arkadan dedikse sırtından demedik, öncesi Lüveri işletmiş, koç yiğit ardından hançere asılmış...

— Nerenin hançeri... –Herif seğirterek geçerken durmuştu. Hırıl hırıl soluyordu—: Hançer yok Lüverdir! İki kurşun! Biri kızıl koltuktan, biri apış arasından... “Ya öyle mi, al bakalım!” demiş, başkaca, “Bismillah!” diyerekten sıkılmış... Keskin atıcılıktaki hüneri görmeli ki elli adımdan kurşunları vızır vızır yapıştırmış. Aslında kızın eniştesini vuracaktı ya... Son dakkada niyeti kıza değiştirmiş!

— Kötülükte yakaladıysa... Elli metreden sıkı ne demektir?

— Kimi kötülükte yakaladı? Malatya'nın birinciye gelen şeyhinin kız ehli kızını kötülükte nasıl bastırabilirmiş elin yabanı?

— Yabanı! Anlamadım! Kocasını değil mi?

— Yahu kızını verimkâr olsalar, herif, kudurdu mu ki çekip vursun!

Topal Sefer bir cinayet olduğunu kısıdan içeriye duyurmuş, kapıdakiler meseleyi anlamaya uğraşırken mahpushanenin yola bakan bütün pencereleri çoktan bağırmaya başlamıştı:

— Karısını mı vurmuş?

— Karı mı herifi...

— Bıçakla?

— Yok Lüver...

— Kızını kurşunlamış...

— Kızını paralamış bıçakla fukara...

— Kız babasını uyurken baltayla doğramış ki...

— Babası kızını kötülükte tutmasıyla...

— Zampara?

— Zamparayı bilmem!

— Vah! İşte buna yandım! Benim aklım derinine ermez ama bu gidişin sonu ya heydir azizim. Oh tadından yenmez!

— Benim sezinlediğim bunda bir bityeniği olmalı. Dururken dururken, durup dururken kız kısmı babasını baltayla dörde neden bölsün! Eğer aklıma gelen gibiyse... Koca Reis!

— Ulan aklına gelen nedir namussuz? Kızından bir şey mi umdu demektesin! Ya Malatyalı seni ne yapar?

— Malatyalı doğru işe ne yapabilirmiş?

— Dışarda karılar azmıştır arkadaşlarım! Burada biz güven altındayız! Benim bildiğim şu hükümetimizin kapıdaki jandarmaları bizi bekleme bak gör Vahap efendi neler olur. Hele şu

işe hele... Demek on dördüne girmemiş kız baltayı yallah etmesiyle öz babasını tepeden kuyruğa ikiye bölmüş... Nasıl bir kıyamet belirtisi...

— Evet insan uslanacağına azdı. Büyükte acıma, küçükte saygı kalmadı. Bir vuruşta şuncacık oğlanı gebertmek nasıl bir gâvurluk! Nasıl bir acımazlık...

— Hangi oğlan? Oğlan yok...

— Yok mu? Kim demiş! Oğlandır vurulan... Çünkü baba öğüdü dinlemedi. “Parayı bozmadan getir de sonra içinden dilediğin kadarını al, harcan” derim sanmış fukara herif... Zamanın itine bunlar denecek laf mı? Suratına ite atar gibi atmasıyle...

— Fabrikada mı çalışmaktaymış oğlan?

— Fabrikada...

— Nah gördünüz mü kardaşlanm, bu fabrika kuruldu, Malatyamızda Islâm terbiyesi kalmadı. Benim sözüme gelirsiniz... Bu Malatyalı bu fabrikayı bir gece dümdüz etmedikçe...

İlerde önce bir nara ardından bir bağırıtı duyuldu:

— Ulan mahpuslar, ulan kulaklarına dürttüklerim, hep mi öldünüz! Havadisim var havadisim, size tonla havadis getirdim!

— Aman durun uşak kimdir?

— Yahu kim olur, Tellâl sadıcın Osman değil midir?

— Dinleyelim öyleyse... Haberin doğrusu geldi.

Gardiyan Aptullah Nurol Başgardiyanlık odasına girip çoktan beri aranan bir şeyi bulup getirmiş gibi “nah buyrun” anlamına zimmet defterini masanın üzerine attı:

— Ohhh! Kahpeyi vurdu ki herif... Gayetle güzel vurdu!

— Kötülükte mi yakalamış?

— Hangi herif?

— Nerde?

— “Suç üstü yapıp boşaysaydın senden sonra alan vurup buraya geleydi” diyen olmamış mı namussuza?

— Aman Vahap efendi... Karısını değil kızını vurdu.

— Kızını mı?

— Vay düzü vay...

— Biz burada çürürken dışarda işler aldı yürüdü desene bay Aptullah Nurol! Artık kızlarını babaları mı bastırır oldu dışarda?..

— Aman Vahap efendi... Anlayamadım kardaşım!

— Neden? Babaların kızlarını kötülükte bastırmak kanun mudur? Hayır değildir. Bu iş analara verilmiştir. Analar bastırır, eliyle koymuş gibi bastırır, bastırmasıyla hemen aslan kesilip ört bas etmeye sıvanır ve de öylesine gizler ki baba şurada kalsın kızın kendisi ve suç ortağı diyeceğimiz zampara bile kuşkuya düşer ki, biz böyle bir haltı karıştırdık mı, karıştırmadık mı?

— Yahu! İşin alayındasınız! Meseleyi anlayalım! Kim vurmuş, kimi vurmuş, nerde vurmuş, vurulan ölmüş mölmüş mü, vuran tutulmuş mu? Biz tanır mıyız?

— Kızı tanırırsınız!

— Vurulan kızı? Biz? Oğlum sabahtan beri “kız mız” diyerekten şuna resmen eski kulağı kesiklerden yılanmış kart kahpe desene... Hangisinin babası bellidir ki bunların, ırzı kırık pezevenk mezarını yırtıp çıkıp vuruyor da namusumu temizledim diyerekten gerisin geri ahrete dönüyor?

— Vay ki meseleyi anlayalım diyene... Oğlum sen bu maskaralıkta kimdir vurulan vuran kimdir, gardiyan Aptullah Nurol, kısdan demedi mi gör neler olur!

— Kız geçenlerde geneleve atılan Cemile... Fabrikada çalıştı, aslında bizim köydendir bunlar... Bunu on iki yaşında sattı babası... Alan oğlanı askere götürmüşler. Ardından babasını da

ikinci askerliğe alınca bunlar köyde kimsesiz kaldılar. Gelen geçen az biraz gagalamış benim anladığım... Muhtar bakmış ki düzen bozulacak, anası olacak kahpeyle bunları sürdü çıkardı köyden... Gelip mekân tuttular buralarda. Oynak karıyı bilmez değilsiniz ya... Haram torbadan şunu bunu koklamış karı tek durur mu? Köyden ardı sıra gelenler de olmuş duyduğum doğruysa... Bakmış ki fabrikada çalışmak tatsız... Gizliden otlarım sanmış... Eski köy oynaşları moynaşları... Fabrikadan yeni oynaşlar moynaşlar... Komşular bakmışlar ki bunların evi önü kalabalıklaşmakta giderekten... Mahallenin on yaşını aşmış kopukları da saç sıvazlayaraktan dolanmaktalar tabanı yanmış it gibi.. Sizin anlayacağınız mahallede erkek geçinenler eve girmezlenmişler, sabaha kadar kapı önlerinde dolaşmaya başlamışlar... Ahmet polis de oralarda oturur, pusulayı tutmuş...

— Ahmet polis... Şu bizim... Eski kodoş! Neden tutmuş, polis hakkı vermediğinden mi tutmuş? Müşteri taşımışsa komisyonunu mu inkârdan gelmişler.

— Gelmekle... Benim bildiğim Ahmet polis bu işe üste verir. Tek mahallede oturduğu sokakta ve de bulunduğu aile yuvasında girme çıkma, gidip gelme hiç aralıksız sürüp gitsin!

— Polis Ahmet'in canı cehenneme... Sen söyle bakalım Vahap efendi, çok ceza verirler mi...

— Kime?

— Kızın babasına?

— İfadesine bakar, on beş sene verirler, yirmi iki sene bile verirler.

— Ama kızı kerhanede...

— Olsun.

— Çaresi aman Vahap efendi? İfadesi bilir dedin, çaresi?

— Çaresi... İfadeyi düzgün verirse belki cezası azalır.

— Nasıl vermeli?

— “Kasten vurmadım” demeli, “Bir erkekle beraber gördüm, aklım başımdan gitti” falan demeli.

— Bilmez bu yolları fukara. Nasıl etsek?

— Git söyle.

— Bizi sorumlu tutarlarsa?

— Yok canım. Defteri koltuğuna al, soran olursa, “Ben mahkemededen geliyorum” dersin.

Kısımda el ayak çekilince koğuşların arasındaki fayans döşeli koridorda uyku tutmamış birkaç ağır cezalı ile yeni düşmüşlerden bir ikisi gürültü etmemeye çabalayarak dolaşırlar, birbirlerine söyleyecek lafları kaldıysa, ya da biri yeni düştüyse, ya da anlattıklarının arasından biraz vakit geçtiyse, ellerinden kazanın nasıl çıktığını, karakolda mahkemede olanları, hemen hemen hiç değiştirmeden anlatırlar.

Hamo voltaya binmiş iyicene de dalgınlaşmıştı. Maho yanaşıp selâm verdi. Askeriye töresince ayak değiştirip yanına koşuldu.

— Uyku tutmadı mı kurban?

— Uyku... Eh... Tutsa da, kulak asma kardaşım...

— Aklıma düştü apansız... Dedim: “Şöyle olsaydı da, şu da şöyle olsaydı hey Allah!”

— Dedik evet!

— Bana sorarsan, kardaşlığımıza diyeyim, her kötülüğün başı sezinlemek... Adamda sezginlik ya hiç olmayacak ya da sezinledin mi, ver elini İstanbul gurbeti, Ankara gurbeti deyip savuşacaksın ki belâyı savuşturacaksın! –Derin derin içini çekti–: Evet her bokluğun başı sezinlemektir. Sen nasıl sezinledin ki önden?

— Neyi nasıl sezinledim? Bende sezinleme yok.

— Sezinleme yok olmaz! Sezinleyeceksin mecburî... Adam bindiği kısrağın yeni huylar peydahladığını ossaat sezinler!

— Kısrağa kurban olayım kardaşım... Biz kara hizmetkârıyız! Biz ömrümüzde lafım burdan dışarı eşeğe binmemişiz doyasıya... Sen ağa seyisliği yaptığından kısrağın yeni huylar peydahladığını belki bilirsin... Bize karanlık!

— Olmaz! Hiç olmaz! Ne denilmiştir: “Derdini demeyen dermanını bulamaz” denilmiştir. Şundan bundan pirenlenmedin mi az çok? Hele hele!

— Ne gibi?

— Hovardaya aldanan karının erine nefsi uyanmaz! Kırk yıl yanaşmasan nerde bu bizim herif diye aranmaz. Yanaşmağa kalksan el vermez! “Belim ağrımakta yüreğim bulanmakta” der mızıklanır. Başkaca, “Ana haliyim” demeyi tutturur ki bu rezil ana hali ayda üçe dörde biner, belki de hiç ara vermez olmuş bellersin!

— Senin avrat böyle huylar mı peydanladıydı?

— He ye...

— Bizimkinde yeni huylar peydahlamak yok... Çünkü bizimki hovardayı kapıda taşımaya çabalamadı. Bu sebeple sezinleyemedik her hal... Biz güvenmekteyiz ki yüz tanık getirselers, başkaca şeyhten imamdan görgücü getirselers hiç inanacağımız yok. Bizim kahpe durduğu yerde kaçtı.

— Durduğu yerde... Yabanın herifine... Töbe! Hiç duymadım.

— Bizim başımıza duyulmamış işler geldi kardaş! —Haso da derin derin içini çekti—. Ya sen? Sen nasıl sezinledin kardaşlığım en önden...

— Biz de sezinleme yok! Yok, çünkü bizde çocuk dokuz baş...

— Etme kardaşlık! Bir tek karıdan mı bu dokuz baş...

— He ye! Bir tek kandan...

— Bir tekse kocamıştır. Bu nasıl bir belâ kardaşlık, senin belâ?

— Benim belâ kardaşlığım ağa belâsıdır. Köylülüğü bilmez değilsin. Köylülükte hizmetkâr kısmının ırzı namusu, malı mülkü ağanın gölgesinde olmakla...

— Ağa mı bozdu yüreğini kocamış karıya...

— Kocamış ama yiğitliğini ne yapalım, bizim karıda boy nah bu kapıdan girmez eğilmeyince... Okkaya çeksen yüz okkadan artık değilse de, eksik de hiç değil... Göğüsleri vardı ki sen kardaşlığımdan neyini saklamalı, her biri ekin doldurulmuş halı heybe gözü gibi... Belini değme babayiğit kavrayamaz iki kolu ile... Bacaklar dersen götür Murat suyu köprüsüne dayak olsun!

— Dokuz çocuk doğurmuş... Farımamış mı şu kadar?

— Farıma yok!

— Kaçı erkek kaç kızı bunların? Çocukları sordum.

— Dördü kız beşi oğlan.

— Vay başıma! Vay başıma! Bunca oğul uşaktan sonra öyle mi?

— Oğul uşak evet! Nefisli karıydı gayet, sabahtan akşama ekin biçse, taş taşısas... Yatağa girdi mi Osmanlı padişahının sultan hanımı gibi gölgeden çıkmamış, bir ay herif görmemiş sanırdın; aygırlamış kısrak gibiydi. Bizi çekiştirirdi ki Yusuf peygamber olsan çıkamazsın pençesinden... Ne yapar eder, seni mutlak günaha sokar! Bir kezzle iki kezzle kurtulsan, hak bereket diye dua et!

— Vay ki kahpe! Adam öldürür kahpe!

— Adam evet! "Bu oğul-uşağı sana yapıveren benim ha, değerimi bil!" diyerekten böğrümü burardı. "Sana kalsa, sefil Maho beni uşaksız oğulsuz öldürecektin marazlı!" diyerekten gülerdi. Başkaca, ayıptır demesi, kızıma bir de şaplak çekerdi. Benim karının yiğitliğini bizim oralarda bilmeyen yoktur. Osmanlı karı dedin mi Maho'nun Aslı diye karşılığı karşı dağdan gelirdi inileyerek. Dedim ya boyu benim ikim kadar... Bizim oralarda bizim avradı, ekin biçerken başa koymazlardı. Çünkü sıraya o saat döndü-

rür, iniş aşağıya dökerdi. Degirmende çoğu zaman çoğu pehlivanların yerden koparmayı göze alamadıkları kara ekin çuvallarına yallah bismillah diye sokulurdu, “Hele çekilin yavrularım... Hele çekilin ki bir...” diyerek bir koluyla kaldırıp hayvanın sırtına dayayıverirdi. Kavgalarda küreği yabayı ya da çoban sopasını, hele ki baltayı çekti miydi değme zaptiye çavuşu önünde duramazdı... –Biraz ofladı hışladı–: Demek koca Tanrı bunu bu kadar yiğit yarattığından nefisini ere doymaz yaratmış... Senin avrat nasıldı?

— Nesi nasıldı?

— Nefisten yana, nefis azgınlığından?

— Benimkisi... Benimki Allah Allah... İşe bak sen kardaşlık...

Benimki nah şuncacıktı, soğanın cücüğü kadar deyim de anla... Yatakta kavradım mı bitti gitti sanırdım! Dur hele tamam kesimi ufaraktı ya, öfkesi yamandı arkadaş; öfkeleni mi yaban kedisine dönerdi; demek nefisliymiş namussuz, sezinleyemedim demek; öfkeli karı, bir de yiğit karı mı nefisli olur?

— Besbelli... Bir akşam vardım ki geçmiş gitmiş...

— Evet! Geçmiş gitmiş... Bizi aldı bir düşünce... Biz düşünmekteyiz. Düşünmekteyiz, laf gelimidir. Aklımız başımızda yok ki neyi düşünmekteyiz?

— Tamam! Akıl baştan sıçramış olur öyle sıralarda... Derken...

— Derken... Geçti birkaç gün... Böyle bir gece, gece dedimse akşam olmuş vakit olmuş... Ocağa ateş yok! Bizim ev ölü evi gibi... Ağlasam mı biraz hay Allah demekteyim, aslında bir uzun hava çekmeli demekte... Komşulardan utanmasam şeytan Beko'dan bir uzun hava koyvereceğim! Baktım dışarda bir ayak patırtısı... Kimdir demeye kalmadı, baktım gelen Osman emmim... Dedi: “Ulan –dedi–, karı gibi ocak başında kül mü eşelemektesin yüreksiz?” dedi. “Er olsan avradın koyup kaçmazdı rezil!”

— Doğru...

— Doğru olmaz mı? Osman emmim salt emmim değil, karının da babası... Bize bu lafı kaçan karının babası söylemekte hemşerim böylece... Dedim: "Vay Allah, vay Allah, sen bana günah yazmayacaksın bundan böyle, vay Allah! Amcamız bize böyle derse vay Allah, eller ne demez, var gel sen düşün vay koca Allah!" Gözlerim karardı. Zamanlar ekin biçme zamanıdır. Amcam gitti. Deli gönül dedi: "Oğlum soyun yat! Sabah hayır!" Baktım yazı yaban ay ışığına kesmiş... Canım tütün istedi. Tütün istedi ya paketi çıkaracak güç nerede?

Belkemiğim yılan gibi ürpermekte yukardan aşağıya... O sıra gözüme ne çarpsa ki kardaşım, benim kötü balta... Ay ışığı tam ağzına vurmuş... Işılamakta ki ayna kaç para eder. Yorgunluktan ölmüşüz ya... Cigara paketine davranacak güç kalmamış ya... Birden hopladım! Ellerime tüksürüp baltayı kaptım. Kapının pervaz direğine var gücümle yallah ettim. Delirmişiz ya... Delirmesek var gücümüzle yüklenir miyiz, dam başımıza yıkılır demez miyiz! Meğer baltanın sapı gevşememiş mi? Vurmamla demir vınlayarak şuraya sıçradı gitti. "Vay anam biz bizi az kaldı düşmanın ağzına baltasız maltasız... Vay ki vay!" dedim. Dolandım odun yığınına... Baltanın sapını sıkıladım. Denedim ki tamam! Aldım koltuğuma... Yürüdüm it yürüyüşüyle lenk lenk... Gölgeleklerden... Sürdüm vardım karının kaçtığı herifin evine sokuldum.

— It, mit?..

— O sıra nasıl bir sıradır ki ite mite bakıla kardaşım... Essah! It mit yok!. Diyeceksin olur mu? Allahtır, oldu. Duvarın dibine çömeldim. Canım bir cigara çeksin! Yakmasam öleceğim. "Tek dur namussuz! Sırası mıdır? İnsanlıktan çıkıp canavar kesilecek sıradasın!" dedim ben bana... —Maho kıs kıs güldü, dirseğiyle

Hamo'nun böğrüne dokundu—: Mahkemede Koca Reis'e dedik: "Aklımız başımızda yok..." Yemin bile içtik ama kulak verme kardaşlık, adamın akli başındadır kötülükte... Köyü dinledim uyumuş gitmiş!

— Köy tümünden uyumaz! Sen sana gel!

— Uyumaz evet! Vardır, şurda burda bir iki uyumazı... Hastası hovardası... Yeni evlenmiş... Köpek gibi emekleyerekten dolanıp dam başına çıktım. Ne görsem iyi? Bunlar dam üstüne sermemişler mi yatakları... Bizim adamlarımız, kardaşım köylü olduğundan mı avanak olur, avanak olduğundan mı köylü kalır? Sen komşunun karısını çileden çıkarmışsın, fazladan alıp kaçmışsın. Hisarda yatar gibi dam üstünde yatar mı adam? N'olacak peki şimdi? Kendine de ettin bize de... Hele namussuz desem, hele namussuz...

— İşini kolaylaştırmış sağ ol diyeceğine...

— Der miyim hiç, demem! Kapıyı dayaklayıp içerde yataydı vurmazdım, vuramazdım. O fırtınayı o gece atlattım mı, köyden geçerdim bir tarafa, bir yana...

— Yuf olsun! Ya erlik öldü mü?

— Erlik bizden ne kadar ırak... Vara öldürmeyeydim de, o da yaşayaydı, ben de yaşayaydım!

— Yaşamaktayız ya koca Tanrıya şükür hepimiz işte...

— Yok yaşamak... Vurmasaydım, hep kurtulurduk.

— Aldırma! Olmuş işin kötüsü olmaz! Çıktın dam üstüne...

— Çıktım ya sen bana sor! Köse dağa tuz çuvalı çıkarmış gibi solumaktayım. Çömelime gelsem kalkacağım kalmamış! Dedim: "Aman Maho davran aman! Sen seni bıraktın mı yandın bil!" Ellerime tüksürüp baltayı kavradım, dedim: "Ya Allah ya pir!" Kaldırdım ki vuram...

— Herife mi, kanya mı?

— Herif de yok, karıda yok... Farkında değilim! Say ki kardeşim Hızır peygamber yetiştii, bileğime yapıştı. Durdum öylece-
ne, dedim ben bana: "Hele rezil! Kimliği bilinmeden nereye vur-
maktasın! —dedim—: Elin suçsuzunu körlemeden öldürünce ne
olur? Öte dünyada yatacak yer bulunmaz! Geri dur!" dediğim gi-
bi, kardeşliğima söyleyeyim, adamın böyle sıralarda akli başın-
dadır. "Aklımız başımızdan sıçradı istediğimizi bilmeden işle-
dik" dedim ya Koca Reis'e, yalan! Dedim "Günah! —Dedim—, he-
le bakalım ki bir..." Yorganı araladım! Töbe koca Tanrı bizi ko-
rumuş kardeşim, meğer yataktaki herifin anası değil miymiş...
Az kaldı ki doğradı idik, kancık gittiydi bok yoluna! Baktım ki
kocakarı uyumakta adam gibi horuldayaraktan...

"Töbe hey Allah, sen günah yazma Maho kuluna!" dedim
yorganı bıraktım! Karı anadan çıplak çünkü... El karısının çıp-
laklığına bakmıyacaksın! Bilmezden uğrasan kafanı döndüre-
ceksin şu yana...

— Yahu hayıflandığın işe bak sırası mıdır? Günah münah
düşünmenin sırası mı, yüreksizmişsin ki kardeş kurban, büsbü-
tün yüreksizmişsin!

— Yüreksiz adamızdır Allahıma şükür... Keşkeme büsbütün
yüreksiz olaydık da. Bu vartayı atlataydık!

— Bırak şimdilik... Olan olmuştur!

— Olan olmuştur, evet! Baktım iki yatak daha var! Baktım,
orta yatakta herif yatmaktadır. Ölüm uykusundadır ki burnunu
kessen alsan uyanacağı yoktur... Öküz gibi solumak bunda...
Her solukta alt dudağı şişip kabarmakta sonrası yeniden boşalıp
inmekte... Baktım bir zaman... Dedim: "Ulan —dedim— sen
adamla eğlenmekte misin?" Geriledim, sıkı durdum, baltayı kal-
dırıp, "Hıh!" diyerekten kafasına yallah ettim, belden yukarısı
yorganla beraber kara kazan gibi kabardı kalktı, basıp indirdim.

Bu kez işe bakmalı ki kardaşım balta kafa kemiğine sıkışmış... Çekerim gelmez, çekerim gelmez. Dedim: "Aman koca Tanrı bize kuvvet!" Zorlamakla baltayı Allaha şükür söküp çıkardım, bu keyifle güldüm, koca Tanrı günah yazmasın, budaklı odun yarar gibi vurdum açıldı, vurdum açıldı. Yarı kemiği bulunca taze et kokusu burnuma çarptı.

— Kan kokusudur, kan kokusu...

— Kan evet. Durdum soluklanmak için.. Onu gördüm ki eski karısı öteki yatakta doğrulmuş bizi gözlemekte... Meğer bizim karı doğradığım herifin yanında yatar değil miymiş... Hovardasını koynunda doğramaktayım da zıplayıp doğrulamamakta...

— Uykuda mı?

— Yok! Gözleri vıcır vıcır bakmakta... Korku tutuğu olmuş besbelli!

— Vursana be herif... İki de kahpeye vursana...

— Vuracağım! "Dedim sıra şimdi karnındır! Hey koca Tanrı sen günah yazma!" Elime tüksürdüm! Aah kardaşım diyeyim baltayı kaldıracak gücüm kalmamış...

— Aman...

— Aman ya... Belki zorlatıp morlatıp kafaya bir iki vururduk ama eski karı birden bağırdı. Bağırdı dedimse korkmuş karı bağırtısı değil, inledi o kadar, kişinin iniltisi, bu iniltiyle benim kahpeye bir gayret geldi, bir gayret verdi nedense koca Tanrı, karı bir hopladı, yorganı tepikleyip çıpcıbil uğradı yataktan... Bedeni aktır, söylemesi ayıp, ay ışığında şavklandı ki az kalsın gözümü kamaştırı... Bir zaman dört ayak emekledi; baktım damdam aşağı kendini attı atacak... "Dur kahpe" diye bağırıp baltayı fırlattım! İslam dini açık, kardaşım istesem kafayı buldururdum. Döndürdüm elimin terazisini, kulağını almış dibinden.

— Ölmeyince, böylesi ne kadar iyi olmuş!

— İyi olması... Emmi kızı olduğundan, “Babası bize verir belki gerisin geri!” dedik besbelli... Balta gidince dizlerde gövde-mizi taşıyacak güç kalmamış... Çöktüğüm yerde dermişim ki: “Vah Maho, vay Maho, günahlara battın Maho, Allaha asi oldun garip Maho!”... Muhtar geldi, dedi “Kalk ulan yürü!” Dedim: “Ben bana sahip değilim. Kalkamamaktayım Muhtar ağa!” Dedi: “Olmaz öyle şey erliğine yazık! Hopla kalk!” dediği gibi inanır mısın hoplamamla kalktım. Muhtar bizi ahıra kapattı ki herifin hısımlık akrabası bir kötülük etmesin! Ahırın sıcaklığında bizi bir ter bastırdı, kardışım, debelenmesek kendi terimizde boğulacağız! Bir yandan da karıya acımakta yüreğimiz... “Yazık eksikliğine ne kadar yazık!” diyerekten...

— Herifin karısına mı?

— Yok yahu! Herifin karısı kimdir ki... Bizimkine yanmakta-yım. Karı yüklüydü.

— Senden olduğu ne belli?

— Herifle topu topu on iki gün kaldılar. Harman zamanı on iki gün nedir ki... Kendin bilmez değilsin ya, harman zamanı köy yerinde çocuk tutmaz! Sen tuttursan yorgunluktan karı atar tohumu...

— Önceden şurda burda çiftleştilerse nereden bileceksin fu-kara?

— Çiftleşme yok ya, var olsa da değersiz! Çünkü kötülükte karı çocuğa kalamaz. Bizim köyümüzde böyle derler bilenler...

— Doğurdu mu? Yoksa o gecenin korkusuyla bıraktı mı?

— Doğurdu. Hemi de oğlan doğurdu. Buradan akıl verdi sağ olsun, Tahsildar Bedri efendi... Sürdüm gittim, Koca Reis'e çok yalvardım kanlılar gibi, dedim: “Kölen olayın Reis beyim, al benim kanımı bir şişeye, al oğlanın kanını başka bir şişeye.” Şaşı Koca Reis dedi: “Ne kanıdır hangi oğlan?” Dedim: “Böyle böy-

le...” Kızdı Koca Reis... Biz ayağa kalktık da söyledik. Edeple söyledik ellerimizi göbeğe koyduk. Koca Reis bağırdı: “Suçlu otur!” Koca Reis suçlu otur dedi mi oturacaksın ister istemez! Mahkemede kayıtlıdır. Çocuk anadadır. Ne vuranındır ne vurulanındır, ya kimindir desem yahu muhtarın değil ya!

— Karı ne oldu?

— Ne olur karıya? Amcam sattı başka bir herife...

— Sana başlıktan hisse vermedi mi?

— Aldığının yarısını verdi, yirmi beş kayma...

— Yirmi beş kayma mı? Kaç para eder? Öldürsen iyiymiş kahpeyi... Aslına bakarsan önce karıyı vuracaktın!

— Amcam da o gece dedi: “Oğlum Maho, karıyı öldürecek-sin! O ki soyumuza bu lekeyi çaldı karıyı bitireceğiz. Kürtlükte zagonu budur bunun... Pislik böyle temizlenir!” Dedim: “Yok, karı milletinde suç olmaz. Çünkü saçı uzun aklı kısadır. Hayvan gibi fikri yoktur. Karının şeytanı er... İki laf edersin veya incik boncuk verirsin, düşer ardına alışık kuzu gibi sürer gelir. Say ki inişe bağladığın sudur,” dedim.

2

— Merhaba!

— Allah kurtarsın!

— Gezintiye yasak var mı?

— Yoktur.

— Ya deminki sarı yağız oğlan... Bize dedi: "Yenisin! Dolanma ayak altında. Seni ezerler!"

— Doğrudur ama, geceye değildir. Patırtısız gezinene gecede yasak yok...

— Nedir belânız kurban, adam vurmak mıdır?

— Namusculuktur, karıyı vurduk.

— Vay ki benim gibi desene kurban! Üstüne mi vurdun bilmezden... Basturdun mı hovardanın altında?

— Yok... Ya sen?

— Bende de yok... Sezinledin mi?

— Hiç... Ya sen?

— Benimkisi de hiç!

— Ya?

— Şundan hiç ki kurban, geçti gitti bizimkisi, aldı bohçasını moğçasını... Ya seninki?

— Bizimkisi başka...

Tahsildar Bedri efendi defterde silinti, makbuzlarda hile, başkaca vergi alıp karşılığında hiç makbuz vermeyerek sayısı hükümetçe de kendisince de belirsiz paraları zimmetine geçirmekten beş yıl on ay ağır hapse mahkûmdu. Bu cezanın altında birini yatarsa çalışma cezaevlerinden birine gidecek, orada bir günü iki gün sayılarak bu belâyı üç yılda sırtından atıp savuşacaktı.

Şimdi 1943 yılı Mayıs ayının 17. günü Malatya Cezaevi müdüriyet kısmında mahpusların ekmek hesaplarını yapıyordu.

Dışarda hava çok güzel olduğundan canı sıkındı. Eli işe gitmiyor, sinek uçsa dalgın dalgın bakarak bıyıklarını çekiştiriyordu.

Dalgınlık gibi tembellik de sarkık yanaklı ablak suratına, altları, şiş kısık gözlerine, kat kat gerdanına gerçekten yaraşmaktaydı. Aslına bakılırsa devlet kesesine el attıktan sonra yakalanması biraz dalgınlığından, çokça da tembelliğinden ileri gelmişti. Biraz tetik dursa, yediği haltı usulüne uydursa, mal müdürü de, müfettişler de yüz yıl arasalar hiçbir suç bulamazlardı.

İlk işlerde derli toplu çalışırken sonra dalgınlıkla tembellik ağır basmış, kilimin dört ucunu suya bırakmıştı.

Düşündükçe çaldığına pişman olmuyor, fakat aptalca yakalandığı için kendisini ayıplıyordu. “Kim bilir kaç bin kişi bu gün bu hükümatı soymaktadır ki, şeytana sezdirmeden yağdan kıl çekercesine soymaktadır! Yürü eşsek ve de hayvan.”

Bir türküden her zaman söylediği parçayı yavaşça mırıldandı: “Ateşim arşa çıktı / Irak durun yanarsınız. / Vay ki yanarsınız! / Oy ki yanarsınız.”

Birden koca mahpushanenin cümle kapısındaki sessizliği gidip gelme durgunluğunu yadırgadı. “Nedir oğlum? Şeytan geçmekte desem... Fukara şeytan buralara uğrayamaz. Uğrasa bir

yere geçemez! Çünkü, ele girer ki, bunca zamanın gül gibi namusunu lekeletmecesine...”

Gardiyan Çerkez Murat efendi her zamanki gibi önüne bir iskemle çekmiş, arkasına kollarını kavuşturup başını dayayarak uyumuştı.

Malatyalıların ve de Malatya mahpus damının kısaca Bozo diye çağırdığı Mazmanoğlu Hacı Aptullah karşıdaki başgardiyan odasında derinlere dalmış burnunu karıştırıyordu.

“Bu Hacı Aptullah on iki yıl cezayı hayır, Allahın izniyle tüketmedi, burnunu karıştırarak tüketti. Evet, her bir kimsenin bir huyu var, bu bizim Bozo’nun da ille burun karıştırması!”

Bozo, burun karıştırmak illetini, mahpus damında, bunaltıdan ve de mahpus damı işsizliğinden peydahlamamıştı. Mahpusa düşmeden önce de böyle burun karıştırmak huyu vardı. Bu yüzden çubuk gibi delikanlı çağında nice nice namlı kahpelere dostlar yitirmiş, mahalle kahvelerinde, ahbap meclislerinde, dost geceleri muhabbetlerinde, yiğitliğinin verdiği namı da, yaşlıları arasındaki saygılı yeri de epeyce zedelemişti.

Şimdi tenhalıktan yararlanırım sanıp dünyayı unutaraktan, sağ elinin şahadet parmağıyla burnunun derinlerine varmak, turunu sarfederekten hap yakalamak, yakaladığını çekip almak için zorlatıyor, bir yandan buna uğraşırken öte yandan bundan evvel avlayıp çıkardığı hapi sol elinin başparmağıyla şahadet parmağı arasında bura bura kurutup yere atmaya çabalıyordu.

“Yahu şunun elinden kabuklu ceviz yenmez, tuh Allah belânı vere Bozo gibi!”

Evet bu Hacı Aptullah boktan yere adam vurup on iki yıl ceza yemiş anası Kanı beyin aklına uyup çalışma cezaevlerinden birine gitmemişti. Gitseydi, cezayı altı yıl önce bitirmiş olacaktı. “Vay ki akıl! Ulan dağın ayları akıllandı, bizim Malatyalımızın

kimisi hiç akıllanmadı tuh yüzüne!”

“Yahu oğlum Malatya! Geçmişine sövdürürsün ki, Battal Gazi efendimize kadar sövdürür bizi günaha sokarsın!”

Bir cigara yaktı.

“Nah, buyur bakalım! Bir koca vilâyetin bir koca merkez cezaevi olup... Vakit öğleyi tuttu tutacak iken... Ulan oğlum akşam kız sanat okulu olsa az biraz patırtı duyulur! Vay ki mahpus damı bakkalhanesi sahibi dümdük Abo! Demek sen dükkânı kilitleyip savuşunca... Bizim buramız, suyu çekilmiş değirmene mi döner? Yuf olsun yuf!”

Kalemi kavradı, rakam dökmeye başlayacakken vazgeçti. “Dünyanın bir aptalı biz miyiz? Rakkam dökülecekti de kendi rakkamlarımızı döküp müfettişe tutulmasaydık ya... Allah belânı vere Tahsildar Bedri gibi... Bari bileydin ki böyle olur, hayfını alaydın ya şu dünyadan dümbük!”

Çok keyifli bir şeyler düşünüyormuş gibi gülümsedi, türküyü değiştirdi: “*Yüz benden/Elli senden yüz benden/Gam yardan vefalıdır/Hiç çevirmez yüz benden.*” Cigaradan iki çekti öksürdü. “Bu tütünleri ne yaptılar yahu! Bunlara zehir mi kattılar? Rejinin tütünü demekte ki: ‘Benden sana hayır yok! Aklını başına devşir! Git sen sana kaçak tütün peydahla!’ demekte ya... Bizde bu işin yiğitliği hani?”

Gardiyan Çerkez Murat efendi hafiften bir horultu tutturmuştu. “Vay ki bir bu eksikti. Ulan bura nere köpek? Ula bura nasıl bir mahpus damıdır ki ilkokulda uğultudan durulmaz da burada çıt yoktur! Tuh Allah belânızı vere!”

Epeydir sokaktan da gelen geçen kesilmişti. “Oğlum bu sokak nasıl bir sokak ki işleyebilsin güpegündüz’ hiç utanmadan?..”

Sokağın üç yüz adım ilerisinde Malatya’nın genelevi bulunuyordu. Bu ev taş döşeli bir avluyu çeviren iki katlı bir yapıydı.

Her odasında bir genelev hanımı kendi başına, keyfince çalışmaktaydı. Çünkü Malatya'nın genelevinde çaça karılar yani patron yoktu. Kapıda gece gündüz bir bekçi nöbet tutar; alışverişe giriş çıkışa göz kulak olup ufaktan büyükten hiçbir kanunsuzluğa meydan vermezdi. Başkaca körpe jandarma teğmeni, savcı yardımcısı, komiser muavini baylar da, çok gizli yürütülen dostumsu birer ilintiyle kızların hoyratlar tarafından hırpalanmalarını, bedavacılar daha beteri haraçla yaşamak isteyenler tarafından sömürülmelerini önlüyorlardı. Ille de zengin genelev hanımlarının paralarını işleten hacıdan hocadan birkaç büyük tüccar daha geriden, çok daha etkili olarak ortaklarını kurda kuşa karşı kesinlikle savunmaktaydılar.

Mazmanoğlu Hacı Aptullah öteki adıyla Bozo, aklına bir şey gelmiş gibi zıplayıp kalktı. Pencereye koşup dışarıya bir zaman kulak verdi, sonra odayı birkaç kere dolanıp of çekerek oturup burnunu karıştırma işini bıraktığı yerden sürdürmeye başladı.

Tahsildar Bedri efendi, duvarlara bakarak arandı: "Dur efendi! Bu gün günlerden? Aman ha... Salı olmasın sakın! Vallah da salıdır billah da salı... Hani kurban olduğum salı, hay kurban olduğum salı... Yahu nedir? Biz mübarek salıyı unutmuşuz, mübarek cumayı unutmuşuz? Evet bu gün salı günüdür. Genelevimizde vatan hizmeti gören saygı değer hanımlarımızın izin günüdür ve de Mazmanoğlu Hacı Aptullah namı diğer Bozo oğlumuz Malatya Cezaevi müdüriyet kısmında haşa huzurdan ve de benzetmekte yanılma olmaz, tabanı yanmış it gibi izine çıkacak genel birleşmevi hanımlarımızı beklemektedir. Ve derinden derine ofların binini bir paraya çekmesi de bundandır! Ve de bana sorarsan arkadaş, oflaması yerden göğe kadar haklıdır! Şundan ki on bir yıl dokuz ay on sekiz günden beri mahpus yatmaktadır. Çıkmasına şurda üç ay on iki on üç gün kalmıştır. Çıkar çık-

maz anası imansız Karı bey tarafından dur aman demesine bırakılmadan evlendirilecektir. Ne fayda ki namussuz Şeyh Yusuf, fukara Bozo'dan çıkarayak birkaç para vurmak için ne demiştir? 'Sen yatkın mahpussun, bu işleri çoktan unutmuşsun! Oysa çiftleşme işleri idmanladır, arası kesilince kendisi de kesilir, cenabet ince nazik işlerdendir. On iki yıl mahpus yatmış, karı yüzü görmemiş herife ilk günler rüsvaylık elverir ki rezilliği bir eşek yükü sabun paklayamaz. İyisi birkaç pangonot vereceksin. Karı bey iki kara tavukla bir oğlak getirsin! Bir muska döktüreyim! Koluna bazubent sarayım! Koca Bozo oğlum damarına onbeş su kömüğü boğası çiftleşme gücü verelim, sallanaraktan çık git! Bunun kemikleri cıvımıştır diyerekten seni adam hesabına almam sanır kahpe milletini önüne kat. 'Aman Bozo amanı bilir misin! Köpeğin olalım, biz ettik sen etme, yakamızdan düş! Bunun sonunda bize ölüm görünmektedir aslanım!' diyerekten amana getirmeğe bakalım" demesiyle... Bu bizim akılsız Bozo Şeyh Yusufun bazubentini pazusuna takalı genelevlerimizin mübarek izin gününü böylece döneleyerekten beklemektedir ki kızları görünce bedenimize bir uyanma, uzaktan uzağa bir hırslanma mıdır; yoksama ki can çekilmiştir de hiç izi mizi kalmamış mıdır; yani biz nasılız, dışarının adamı gibi bir adamlarına benzemekte miyiz? Yoksama öz halimizde hiç mi değiliz? diyerekten kıvranmaktadır."

Kısımın tayıncısı Alo koridora çıktı. Voltadakilere bakıp içlerinde hatırlı kimse bulunmadığına emin olunca elini kaldırıp emri bastı:

— Kısım, ağaları, efendileri, beyleri, yataklara girmiştir! Volta yasak! Yeni gelenler dolaşmasın yatsın, sopa yemeyim diyenler yorgan altına yallah! Yorgan altına... —Önünden geçen Maho'nun

ensesine bir şaplak indirdi—. Yallah kavat Maho, karı öldürenlere yalnız yatma cezası vermiştir Koca Reis, yallah yalnız yatağa...

Oysa Maho eski mahpustu. Bu yasak ona dokunmuyordu. Bu sebeple bir yandan eski mahpus olmanın imtiyazıyla şişinirken hemen ardından kendisine saldırılmış gibi can sıkıntısına kapılmıştı. Cinayeti nasıl işlediğini yeni gelen Huso'ya anlatmak isteği farkına varmadan yüreğini sarmıştı. Oysa lafa başlarken böyle bir niyeti yoktu hiç...

“Niyetimiz yok muydu? Hele yalancı köpek... Sorarsın anlattırırısın ki herifi huylandırasın, kendin de huylanasın! Vezire pişmanlık elverecek ki sabaha kadar of of çekerek uykuyu yitirecek...

Ya sen yitirmeyecek misin namussuz?

Yahu nedir? Dünyayı bildiğin delilik sarmıştır. Bildiğin delilik... Bir köydesiniz... Herifin karısını çileden çıkardın! Dam üstüne yatak serip sarılıp yatmak nasıl bir akıl! Diyelim herif anadan kavattır; eli silâha milaha gitmez! Oğlum sen köy yerini bilmez misin? Köyün istemezi en ödlele herifi lafa boğaraktan Seydi Battal Gazi efendimize döndürmez mi? Kariyi çek al, sürü götür! Aradan on beş gün geçmeden herifinin gözü önünde başla kullanmaklığa... Buna fukara Haso ne der diyerekten hiç fikir etme! Buna Haso rezili hiçbir şey demese yüreksizliğinden koca Tanrının kurban olduğum gönlü razı gelmez! Hayır gelmez! Hemi de hiç gelmemeli! Ulan karılarda akıl yoktur deriz-ya, bizim gibi erkeklerde ya hiç akıl var mıdır? Gel bakalım Maho alçağına! Ulan köpek öldürecektin diyelim, karı öldürülür mü, yanında yatan kahpe avratlı dururken bu karı bu yatağa zorile mi gelmiştir? Hayır aldandığından gelmiştir. Daha iyi olurum diyerekten gelmiştir. Seni denedi, baktı ki adamlık senden ne kadar irak! Dedi: “Belki bu deyyus er gibi erdir. Bizi komşuya yabana muhtaç etmez yatak işlerinde belkime” dedi!

Ulan bu kavat Alo bize ne dediği sıra... Böyle bir dertleşme voltasında?.. Dedi: “Oğlum Maho, sen kariya tutkunmuşsun ki oğlanı vurdun!” dedi: “Nereden mi bildim rezil Maho, şurdan bildim ki, adam sevdiğine kıyamaz!” Dedim: “Ya sen nasıl kıydın kavat Alo? Tutkun değil miydin?” Fikre vardı bir zaman Alo fakara... Sonunda bir zaman dizini şamarladı, bir zaman suratını yoldu. Dedi: “Essah! –dedi–. Ulan essah! Demek ki kardaşıma diyeyim karı milletinin işi yaman kardaşım! Çünkü bu kahpeleri tutkunları da vurur, tutkun olmayanları da...”

Maho bir sigara yaktı. Bir zaman derin derin nefeslendi.

“Diyelim ki doğrudur kavat Alo... Şu halde, âdemoğlu kendi yüreğini bilmez! Yürek kahpe avrat gibi desene Alo kirve! Günün gününü tutmaz. Bu gün seversin, dersin: “Hey Allah, benim ömrümden al şunun ömrüne kat!” Yarın kıydın mı dersin ki: “Şunu yatırıp kesem pislik temizlene!” Akıllı adam karı vurmaz. Kariyi vurdun mu atlayıp kurtulmalı, sınırı aşır Suriye’yi tutmalı ki mahpusluk bindikçe binmesin! Evet, aslında er kısmı kariyi vurmaz. Resmen kendini vurur. Yahu el ayak tutarken karısızlık nasıl bir belâ! Hey Allah, koca Allah! Nasıl bir belâdır ha, Koca Reis karı vurana tam cezayı neden vermektedir? ‘Sen sana ettin!’ diyerekten vermektedir. Haşa kötü karıdan yana olduğundan değildir. Bunca yüzbaşı, bunca binbaşı, bunca savcı, komiser, uzatmalı onbaşı başçavuşları, uzatmalı jandarma başçavuşları, sorgu yargıçları, beyden efendiden nice nice tahsildarlar, tapu memurları, öğretmenler, hiç mi tutmadılar karları hovarda altında? Peki neden vurmazlar bunlar? Çünkü herifler akıllı... Çünkü bu dünyada ölen kurtulur! Bırak varsın yaşasın reziller! Sana yar olmayan kahpe, yeni herifine yar olur mu? Haydi karı yar oldu diyelim, herifin gönlü geçmez mi, karı yar olmazsa bulur kendine bir başka oynaş... Çabalamak herife düşer! Varsın o

girişsin o gebertsin, varsın o gebertsin! Herifin gönlü geçerse buna çalar sopayı çalar sopayı... Allah yarattı demez. Alır senin öcünü ki kat katıyla alır!”

“Kat katıyla alır derken” Hamo üç parmağıyla doksan dokuzluk tespih tutan elini boşluğa bıçak atar gibi vuruyordu.

Başında yün örme külâh, sırtında ham ipekten bir uzun entari, belinde ayıntap işi bir kuşak, bacaklarında uzun paçalı beyaz don, çıplak ayaklarında ince yemeniler vardı. Bu sebeple voltada ayak sesi yerine kuru otlar arasında tembel tembel sürünen kalınca bir yılan hışırtısı çıkarıyordu.

Öç almayı hemen unutmuştu ama tespihli elini boşluğa vurmaya sürdürmekteydi: “Hayır bende sezinlemek yok! Neden mi sezinlemek yok? Sezinlemezsün çünkü... Yahu kardaşım, aklına gelmez ki... Nereden gelecek aklına böyle bir bahlık! Hovardamız çünkü, yabancı değil! Damadımız! Başkaca ağamızın oğlu... Deme ya... Derim ki gör nasıl derim! Benim haberim yok! Oğlan bizim büyük kıza dolandırmış ne zamandır! Kız bakmış tırnağından çıkası kalmamıştır! Anası olacağı demiş böyle böyle... Biz fukara olup ağanın dede sürmesi hizmetkârı olup. Ağamızın oğlu kızımızı alımkâr olmakta... Evet dediğin gibi... Sevineceğimiz bir sıradır! Lâkin oğul, ağa oğlu amma bildiğin namussuz... Adam değil ki kızı çıkarıp veresin! Kız şurda dursun kardaşlık iteniği verilmez! Doğrusun! Zengin yerdir. Kız rahat eder. Gel gör ki hiç olmaz. Neden mi? Haşöyle... Şundan ki bunun babasında... Ağamız olcakta üç karı... En küçük karıdan doğma bir kız kardeşi var bize güveyi olacağı... Bizim kız yaşıtı... On biri tamamladıysa da on ikiyi daha tamamlamamıştır. Elimizde doğdu çünkü... Bizim kızla iki gün arayla doğdu. Şuncacık bebe! Bize damat olacak namussuz bunun ırzına geçmiş dediler. Aman ya... Buna ekmek götürmüş sürüyü güderken... Bakmış ki dağ başı

halvettir. Başına çökmüş alçak! Olmaz yaa... Ben de duymamla dedim hiç olmaz! Karı dedi "Neden ne olmuş?" Dedi: "Zengin yerdir rahat eder!" Oralarda doğrusun ya gel gör ki hey avanak avrat hiç olmaz! Karıdır bir kez aklına koymuş kardeşim. Dedi: "Ağa yeri iyi yerdir. Ille olacak." Dedi: "Kız benim değil mi? Verdim gitti!" Dedim: "Dur karı dellenne! Bacısının başına çökmesi işini ya ne yapalım?" Dedi: "Ağa takımının düşmanı çoktur. Bakalım doğru mu? Kız kısmısı şurda ırzını kırdırır da ağasının alnını karalar! Köy yerinde biz neler gördük!" Laf uzadı dırdıra döndü. Ben eve ocağa giremez oldum. Geçti bir zaman... Bir gün ırladayım. Oğlan geldi. Yakamı tuttu, dedi: "Beri bak Hamo, sen kızı neden vermezlenmektesin bunca zamandır?" Ağaoglusus yüzüne duramadım, dedim: "Vermemek yok evet... Nasıl bir söz, kaç paralık kancık ki senden esirgemiş olam. Nah kız senin götür dere boyunda kes. Kanını ararsam şu güneşe kör bakayım. Ne fayda ki evlenesi olmamıştır küçüktür. Senin hamlene dayanamaz!" Dedi: "Ulan neresi küçük? Er gördü mü aygırsamış kısarak gibi kişneyerekten sağrı titretmekte!" dedi. Gülüştük. Dedi: "Haşşöyle... Sen karışma! Ben anasını razı eder alırım!" Evet, dediğim gibi... Karı dünden razı... Kızı verdiler. Aradan bir ay kaddar geçti, bir gün anası evde yok... Kız karşıma dikilip ne dese iyi... Dedi: "Ağa benim herif anamla yatmakta" dedi. Dedi dedimse adam gibi demekte değil, höykürdüyerek demekte ki biraz daha zorlatsa karnı yarılacak... Dedim: "Ulan kahpe bu nasıl bir laftır! Ben senin kemiklerini kırmaz mıyım?" Dedi: "Nah şu yemin şu ant... Gözümle gördüm ve de gözledim!" Baktım rezillik diz boyudur. "Yalandır yanlıştır, senin aklın ermez, sen hele olur bana dediğini hiç kimseye deme!" Kızı defledim. Girdim düşünmeye... Olur mu olur! Oğlandan umarım ya... Bunca zamandır bindiğim kısraftan... Hayır bu güne kadar şuncacık kuşku-

lanmamışım. Yiğittir, Osmanlıdır. Olsa bir rezilliği köy yerinde gizlisi çok sürmez. Evet damadını sevmekte... Hemi de fazlaca sevmekte... Yemeyip yedirmekte, içmeyip içirmekte... “Aman damadım acıkmıştır.” Kahpe ayran çorbası yetiştir. “Aman yumurta kırmayınca hiç olmaz! Şurdan tuzsuz yağ küleğini yuvarla gelsin!” O günden sonra bulaştım kollamaklığa... Bir gün ilerde yatmaktayım. Karı ocağa su koydu. Su kaynayınca kenardan işmar verip güveysini çağırdı. Beraber eve girdiler. Hangi eve, ne demek? Bizim eve girdiler. Sıçradım sokuldum pencereye... Baktım bizim karı damadını önüne almış, girişmiş yıkamaklığa... Biraz bekledim. Bekledim dedimse soluklarım ağzıma sığmazlanmış. Baktım hayır başka bir kötülükleri yok... İçeri girdim. Dedim: “Kolay gele!” Dediler: “Hoş geldin!” Konuştuk, dedim: “Bunda bir kötülük yoktur ya kız daha bebedir, akli ermez bu işler gündüz gözü yapılmasın, yapılacaksa kız uyuduktan sonra yapılınsın.” Karı birden öfkelenmiş, dedi: “Bu nasıl bir kötü sözdür, bu da benim bir evladım... Say ki benden çıkan oğlum. Üzerime binmeyin, sana inat kızıma inat soyunur koynuna girerim, ne olmuş namussuz, ne olurmuş namussuzlar!” Köyde ahbablarım var. Bunlardan birisine ikisine dert yandım, dedim: “Bu nasıl iş-tir?” Dediler: “Berbat iş-tir. Biz neler duyduk. Sana lâzım değil! İyisi ağaya git, derdinin dermanını iste, derdini yan dermanını iste!” Ertesi gün bekledim. Ağa değirmenden gelirken atının başını tuttum, dedim: “Şöyle şöyledir. Aman buna bir çıkar yol!” Kızdı, gayet! Oğlanı istedi, yanına hizmetkârlardan ikisini katıp kızla beraber çiftliğe yolladı. Ben of dedim, ferahladım. Aradan geçti iki gün... Karı baktım tavuk tuttu, çekti kafayı aldı, dedim: “Aman iyi, tavuk eti var bu gün bize!” Tavuk şurda pişedursun, karı yağlı ekmeğe çöktü. Dedim: “Oh oh! İyidir!” Bir de baktım ki ne göreyim papuçları attı kapıya... Dedi: “Ben kızı görmeye

gitmekteyim! Birkaç gün kalırım!” Yalvardım dedim: “Etme karı! Bu kadar çoluk çocuk vardır! Etme günahdır! Bunun sonu hayır getirmez! Sen sana gel aman karı!” Hiç umursamadı, önüne gerilecek oldum. Dedi: “Geri dur! Ben çiftliğe güveyim için mi gitmekteyim, hayır kız için gitmekteyim!” Dedim: “Kıza ne olmuş?” Dedi: “Körpedir! Ne ossa olur! Çiftlik yeri netamesizdir, sen nereden bileceksin!” Dedim ben bana: “Bir sopa çeksem şuna hey Allah!” Güldüm kendi kendime... Çünkü sopa çekmeğe gücüm yetmez ki, karıya sopa çekilecek karı olsa ne kadar kolay... Karı sürdü gitti, gitti dedimse belli ki belâsına gitmektedir. Çünkü öylesine yolu tozularak gitmekte, gitmeyi ben kimsede görmedim o güne gelene kadar... Karı gitti. Gün dikildi akşamı buldu. Ben duvar dibinde otura kalmışım! Dizlerim beni taşımaktan geçmiş... Ortalık karardı. Ben beni yoklamaktayım! Hayır! İçim ekmek istemekte değil... Dedim: “Aman olmaz ekmekten aştan kesilmek er kısmına hayır getirmez!” Odaya gittim. Canım sıkkın... Birisiyle atıştık. Dediğim gibi, köylü çoktandır işin farkındaymış. Demez mi kardaşıma diyeyim: “Bire namussuz!” Dedim: “Dur arkadaş! Namussuz nasıl bir laf!” Dedi: “Namussuza namussuz derler! Bilmezliğe vurunca dümbük kısmı dümbüklükten kurtulmaz.” Dedim: “Ne bilmezliği?” Dedi: “Ulan güveyin olacak rezil, karınla yatmakta değil midir pezevenk?” Vay ki odanın damı başıma çöktü sandım, pabuçları nasıl buldum, nasıl giydim, evi nasıl tuttum koca Tanrı bilirse bilir. Çocuklar dediler: “Baba pekmez koyalım mı? Çökelek çıkaralım mı?” Vay siz misiniz bunu diyen. Aldım fukaraları beriye... Sopadan geçirdim ki kafalarını gözlerini yarmacasına. O gece ekmek yemedim. Büyük oğlan dedi: “Ekmek?” Dedim: “İstemez!” Dedi: “Nedir?” Dedim: “Bir şey yok!” Sabah da ekmek yemedim. Oysa ben bir dakika ekmek yemeden durur herif değilimdir. Evet o gün bu

gündür yüreğimiz şişti bizim kardaşıma diyeyim, şu şişlik gitti gitti keseye vurdu. Keseye dedimse sözüm burdan dışarı torbalara vurdu, bildiğin hayalara... Şimdilerde biz canımızı ferahlataraktan küçük su döker değiliz! Ertesi gün akşama kadar sırtüstü yattım. Biz hizmetkâr oğlu hizmetkârız arkadaşı! Bizim hamurumuz işle yuğrulmuştur ve de bizim sülâlemiz ağalarımızdan kötü söz duymamıştır; çünkü biz ağa işine kendi işimizden hızlı saldırırız. Ben boş duramam, boş durdum mu bil ki hastayım! Adam mahpus damına düşmeyince boş durur mu, bir de mezara girmeyince... Evet, bizde laf vardır, boş adam mezarda gerek... Dur bakalım onu da orada boş bırakırlar mı? Bulmuşlardır ona da orada elbet bir iş... Akşam ekmeğini çokça yedim. Dedim: "Ha şimdi gelir, ha şimdi gelir!" Şimdi gelir dediğim, karıyı ummaktayım. Baktım sabah olmuş, baktım karı koynumda yoktur. Dedim: "Bismillah!" çarıkları çektim. Sürdüm gittim, bize iki saat bir köy vardır, Kızılıbrık derler, ağası bizim ağaya düşman bir köy... Vardım ağanın odasına indim. Olanı bir bir anlattım, dedim: "Ben bunları vursam gerektir ağa... Sen ne dersin?" Ne dedi vur, ne dedi vurma... Duvardan bir Kürt tüfeği çekti, dedi: "Al bakalım yiğit Hamo!" Dedim: "Aman ağa! Bizim karıyı kendin bilmez değilsin ya... Bir tek kurşunla düşmez! Oysa bu tüfek tek atar!" Ağa güldü, dedi: "Kürt tüfeğidir ola Hamo oğlum! Tek atar ama gayet yaman atar! Yiğide elverir!" Dedim: "Aman ağa..." Dedi: "Uzattın ki teres tadını kaçırdın! Yıkıl!" Ağa kısmıdır, çok söz edilmez. Tüfeği aldım elime, vardım kâhyayı bulup barut kabağını, kurşun kesesini aldım. Tüfeği temizleyip doldurdum: "Hayda rasgetire!" diyerekten omuzladım. Gece vakti yola çıktım ay ışığında... Çiftliğe vardım, ay ışığı gündüzden farksız... Bir çalının dibine silâhı sakladım ki uzaktan güveyimiz farkedip davranmasın! Eve yanaşdım. Köpek möpek mi?

Köpekler bizi tanır, hepsi elimizde büyümüştür. Ay ışığı yayılmış ki gündüz kaç para... Vakitler yaz ayları... Damlarda yatılır sıcak geceler... Ağa evinin damını gözledim bir zaman... İki yatak serilmiş. Birinde güveyimiz olacakla kız yatmakta... Birisinde bizim karı... Bekledim gözledim o gece bir vukuat yok... Karı yerinde, güveyimiz yerinde... Baktım sabah ışıdı ışıyor... Sinerekten Murat'ın kıyısına indim. Sazlıktır kıyı... Başkaca ince kumdur ki taze pamuk yatak kaç para... Geceyi nöbette geçirdiğimizden ikindiye kadar uyumuşum. İkindiliyin, Allahın işine bakmalı ki bizim kız bir başın suya geldi. Sordum: "Ne oluyor? Bunların hali keyfiyeti nedir?" Dedi: "Baba... Gece oldu mu, güveyin beni uyutup yanımdan kalkar. Anamın koynuna gider. Ben uyumuşluğa vurmaktayım, ama yorganın altından gözlemekteyim. Güveyin yerine gelecek olur gerisin geri... Anam bırakmaz! Aman buna bir çare, buna bir çare!" Dedim: "Sus kahpe! Sus! Ağlamak neymiş! Sen ağlama sus! Al gözünden bu gece... Bak bakalım bu gece neler olur!" Dedi: "Aman baba, kurbanın olayım baba... Bir iş edilecekse anam olacak çıksın aradan... Bir iş edilecekse aman anama edilsin... Aman benim herifime değme!" Dedim: "Sus, orasını Allah bilir!" Kız gitti. Belimdeki ekmeği çıkardım. Yüreğim istememekte ama adam ekmek yiyecek mecburî... Ekmeksiz hiç olmaz. Dalmışım. Bir de ben bana geldim ki ne göreyim, akşam inmiş, ben bir mendil ekmeği yiyip bitirmişim. Susuzluk beni sarmış ki yüreğime ateş düşse öyle yanmaz. Evet, diyeceksin ki: "Koca Murat suyunun kıyısında bu susuzluk neyin nesidir?" Ben de bilmem neyin nesi... Murat'a kapandım. Başladım içmekliye... İçmekteyim ki Murat'ı tüketmedimse de tüketmemize de çok bir şey kalmadı. Bu yürek yanıklığı bana sorarsan arkadaş, susuzluk yangını değil. O gece bir iş olacak... Allahın günah yazacağı bir işler ki gayet kötü bir iş-

ler! Yatsıdan sonra sürüp vardım, tüfeği sakladığım çalıdan besmeleyle aldım. Ezzasına baktım ki yerinde... Dedim: "Ola Hamo! Allah belânı vere! Yerinde olmakla..." Ezzayı değiştirdim. Nem mem kaparsa almaz, almayınca vurmağa giderken bakarsın seni vurmuşlar. Yavaş yavaş eve sokuldum. Dama yakın bir büyük dut ağacı vardır. Onlar hayvanlara bakmağa ahıra dolandılar, ben sıçradım ağacın başına çıktım. Ağaçtan damın yolu kesedir. Dallar üstüne uzamış damın... Kendini saldın mı ayakların dama değer. Benim karı yatakları serdi. Bir yandan da türkü tutturmuş ki belli bir şey, keyfine söz yok. Ay ışığı dün gecenin ay ışığı... Dün gecedan artık da eksik değil! Ay ışığı adamı iri gösterir. Benim karı dersin zaten yiğit-Osmanlı... Değme karıların ikisine, üçüne bedel! Ay ışığında bütün irileşmiş ki güç yetesi hiç kalmamış! Islâm dini açık... Orada bunu canın çekmesin mi? Dedim: "Git işine rezil Hamo! Allah belânı vere!" Yatakları serince seslendi. Güveysiyle kızı geldiler. Kızla herif bir yatağa girdi. Bizim karı ilerdeki yatağa gitti yattı. Ağa kısmının yatak hali fukaraya benzemez arkadaş. İyi yediğinden et met... Doyasıya yediğinden... Ayrıca canın çektiğini yediğinden... Toprakla boğuşup ezilmediğinden ille körpeliğinde beli güçlü olur bunların. O sebepten karıyı ikiye üçe kimisi de dörde çıkarır. Yatmasıyla kıza çöktü kardaşım, çökmesiyle kurtçu itin canavara dalması gibi dalıp paraladı. Bir paralamaya paralama demeyip ardından bir kez daha paraladı. Herif beride bu işi görürken benim karı kafayı kaldırıp kaldırıp gözlemekte... Gözlemesi neyse, ne tava gelmiş ki hırıl hırıl solumakta... Kız, fukara, körpenin zebunu da zebunun körpesi... Kudurgun canavarın hamlesine nasıl dayanacak? Hırkadak uyudu, geçti gitti. Ne denilmiştir, uyku yarı ölüm denilmiştir. Biraz sonra herif kıza iki kez seslendi. Dedi: "Halime! Kız Halime!" Sonra onu gördüm ki kafayı aygır gibi havaya

dikti. Kaynanası olacağıın yatağından yana baktı, meğer bizim kahpe bunu gözlermiş... Yorganı aralayıp hafifçe kolunu çıkarıp “gel” işmanı vermez mi? Güveyimiz kıza iki kere daha seslendi. Karşılık gelmeyince yataktan çıktı. Dört elle emekleyerekten yürüdü. Ay ışığıında tüm çıplak olduğundan koca it gibi sokuldu. Adam eti kardaşım ay ışığıında gümüş mecediye gibi şavklanmaktaymış meğerse... Şavkı gözümü aldı deyim de sen anla! Güveyle kaynana bir yatağı girdiler mi şimdıcik güzelcene... Yüzüme bir esinti çarptı, fırın ağzından çıkmış bir esinti... Fırın ağzı kaç para... Bildiğın cehennem ateşinin sam yeli. Soluğum kesildi. Dudağım ossaat çatladı. Ertesi gün gördüm ki kan yürümüş, boynuma doğru inmiş gitmiş! Başkaca zırl zırl ter bastı bizi, kardaşıma diyeyim de tere battık ki olursa o kadar olsun! Dutun yaprakları başlamaz mı hışırdamaklığıa... “Aman durun yapraklar! Şunları uyarmayın aman ha!” diyerekten yalvarmaktayım. Meğerse yaprak hışırtısı duyacak sıraları değilmış namussuzların... Baktım aradan bizim karının sesi geldi. Kahpenin huyudur, o sıra kısarak gibi kişner! Bir kişnedi, bir daha kişnedi bildim ki işi bitmiştir. İşini bitirirken herifinin neresini tutsa koparır; güveyimizin sesini duydum. Dedi: “Kız orospu! Etimi kopardın namussuz!” Karının kışına bir şamar attı. Ben beride tufengi doğrultmaya çabalamaktayım. Ne mümkün! Dala takılır yaprağı takılır. Dedim: “Aman Allah! Pisliği temizlemek yok mudur! Bunların kanını boynumuza yazmadın mı hey Allah?” Baktım, laflamağı durdular. Herif dedi: “Nedir niyetin? Yarın köye gidecek misin?” Karı dedi: “Yok!” Herif dedi: “Ya babam gelirse kız! Keser bizi şart olsun!” Karı dedi: “Baban değil Malatya valisi gelse boştur. Ben bir çileden çıkmışım ve de sana tutulmuşum Bekir.” Herif dedi: “İyi öyleyse... Kal bakalım! Sen bir istersen ben beş isterim! Babam olacak dümbüğün anasını eşek kovalasın!”

Gülüştüler bir zaman... Benim karnıma bir sızı düştü. Bacaklarımı sıkmasam "Yandım" diye bağıracam. Ağzıma bir dut yaprağı aldım. Zehir gibi acıymış... Tükürdüm gerisin geri... Kasıklarımı bir kıskaç kavradı. "Yahu nedir bizim erkekliğimizi mi söküp alacak bu namussuz titreme!" diyerekten ben beni kavradım. Kafamın içine bir gümlerme doldu arkadaş, top atılsa duycam yok... Şunu anladım ki bir çekişmeye durmuş bunlar, kulak verdim, evet oğlan kızın yanına gelmek niyetinde, benim kahpe ol görüp bırakmamakta... İt gibi yalvarmakta ki hiç görülmemiştir. Orada anladım ki kardaşıma diyeyim, bizim karı azmıştır, elden çıkmıştır. Bize yar olacağı hiç kalmamıştır. Kulak verdim. Benim karı dedi: "Bir soluktur oh Bekir... Bir solucuk... Vallah bırakmam, billah bırakmam! Sen bana bu kızı boğdurur-sun! Kızı da boğarım, seni de baltalarım! Dur azıcık!" Oğlan yalvardı dedi: "Bırak orospu! Benimki de can candır yoruldu kahpe... Soluk alalım kalmadı. Durmadan hiçbir şey hasıl olmaz. Uyumazsan sabah ışırken bir daha deneriz bahtımızı." Bunlar çekişirken yorganı açtılar. Ay ışığında anadan çıplak elleşmekte-ler. Tüfengi doğrulttum. Ellerimin terinden titremesinden zaptedeğim geçmiş... Lahavle çektim. Üç kulvallah bir elham okudum. Yeniden tüfeği gözüme kaldırdım. Dedim: "Bir kurşunda ikisini çıkarmalı ki bir işe yarayalım!" Aklıma geldi ki ya değdiremezsem... Ya karı ya oğlan sağ kurtulursa... Karının elinden yakayı sıyırmak yoktur. Oğlana geldi mi, hareketli Nagant yastığın altındadır. Dedim: "Dur aman... Bekle ki, uyusunlar! Kudurdun mu köpek Hamo?" Sonunda oğlan yakasını karının pençesinden kurtardı. Karı güveysini kızının koynuna yollamaya razı oldu. Lâkin kıza değmeyeceğine yemin içtirdi. İlerde bir köpek ulu-yunca bunlar hoplayıp irkildiler. Karı yorganın altına girdi, oğlan sıyrılıp sürünerek yılan gibi kızın yanına sokuldu. İtin ulu-

masıyla bendeki titreme de kesilmesin mi? Baktım, kasıklarımızın gerilmesi kalmamış, karnımızın gurultusu geçmiş. Şakaklarımdaki gümbürtü hiç yok... İşte o sıra beni aldı bir fikir... Ben bunlardan hangisini vurayım? Kız der: “Anamı vur!” Ben beni yoklarım, benim fikrim de öyle... Çünkü kancık it sürtünmese erkek itin bir işe gücü yetmez. Bunun burası evet doğrudur. Gel bakalım köpek yürek başka niyetlerde... Demekte ki: “Oğlum Hamo sen bu Bekir olacak namussuzu şuncacıktan omuzunda gezdirir değil miydin? Şuncacıktan... Don mon giymediği bebeliği sıralarından... Bu alçak Hamo dayı diyerekten ardın sıra seğırtmez miydi? ‘Oh Hamo dayı, beni omuzuna bindir’ diyerekten yalvarmaz mıydı, ya omuzumuza bindirdiğimizde ensemblemizden aşağı işeyip bizi berbat etmez miydi? Daha geçen yıla kadar bunları deyip gülüşmez miydik? Şimdi bu nasıl bir iştir? Hayır hakçası ben bu rezili kurşunlamalıyım ki...” Bir zaman akli değiştirdim. “Yok karıyı vurmamış hiç olmaz” diye kıvrandım. Aradan ne kadar geçti bilmem, bir de baktım bunlar uyumuşlar. Karını horultuyu azıttı. Dedim tamam “zamanıdır”. Bir de baktım, niyeti karıyı vurmaya getirmişim. Dama ayak basınca baktım oğlanla kızın yattığı yatak yolunu kesmiş: Düşündüm bir zaman: Ben bana dedim: “Oğlum Hamo, sen şimdi karın olacak kahpeyi vuracaksın, sen mahpus damına düşeceksin. Bu namussuz güveyin sağ kalacak! Ölene kadar kimbilir kaç karıyı çileden çıkaracak... İyisi mi pisliği kökten temizlemeye bak!” Yatağın başında aklımı değiştirdim. Benim kız uyku haliyle kocasına sarılmıştı... Ne olacak on üç yaşındaki bebe iyiliği ne bilsin kötülüğü ne bilsin. Şimdi ağlar, şuraya gider güler. İyi ya... Oğlanı vuracağız dedik ya, bunları nasıl ayıracağız ki bizim kıza bir kötülük erişmesin? Sen bendeki akla bak kardaşım, tüfeği yere uzattım. Kızı koltuk altlarından tutup yavaşça çekmeye başladım.

“Yahu, –desen– uyansa da uyku şaşkınlığıyla bağırsa... Herif silâhı kapsa... Gitti gidersin sefil Hamo!” Bereket kız hiç uyanmadı. Yeterince ayırdım, tüfeği aldım. Kızın üzerindeki damadımız olacak alçağın kafasına namlıyı uzattım. Namlunun demiri kızın yanağına deydi degecek... Tetiğe tam basacağım. Bir de baktım, yatağın ilerisinde kuru ot yığını var. Dedim: “Dur Hamo, olmaz. Barut alazasıyla bunlar tutuştu mu ağanın çiftlik evini yakarız. Oysa ağanın bize bunca iyiliği vardır. Yaraşmaz.” Adam dara düştü mü kardaşım, aklına olmaz işler gelir. Yatağı dolandım, güveyimiz olacağın baş ucuna dikildim, namlıyı tam alnının ortasına yanaştırdım ki ha deydi ha deyecek... Dedim: “Yallah bismillah!” tetiğe bastım. Ne dersin kardaşım koca Kürt tüfeğinin sesini şuncacık duysam ya... Hiç... Sanki almadı. Nedir demeye kalmadan onu gördüm ki, kafa kemiği bakır tas gibi şuraya yuvarlandı. Damadımız olacak gözlerini açtı, bana baktı; sonra gerisin geri kapattı çıkasınca gözlerini... Kız silâhın sesine uyanmadı ne dersin, bizim karı uyandı, hemen doğruldu, dedi: “Nedir o? Bu gürültü nedir?” Beni görünce yüreği şizladı besbelli ünledi: “Bekir sen misin?” Seslenmedim, seslenmedim ama beni bildi namussuz! Elini dizine vurup dedi: “Ne bok yedin Hamo?” Sıçradı, çalındı. Anladım ki baltaya çalınmakta... Tüfengi atıp evin ardındaki gübre yığınının tarafına koştum, kendimi salıverdim. Karı bağırarak arkama düştü, beni iki kez Murat kıyısına indirdi. Yüzmeyi evel eski öğrenemedikti de, halt etmişiz. Bizi oralarda baltayla bir zaman kovaladı. Can korkusuyla sazların arasında suya girip gizlendim. Karının bağirtısına çiftlik uyandı; çünkü benim karı yaralanmış geyik tekesi gibi böğürerekten aranmakta ve de anadan çıplak olduğuna hiç aldırmandan aranmakta... Dediğim gibi ay ışığı gün ışığından güçlü... Karı elinde yalın balta şuraya seğırtmekte, buraya seğırtmekte... “Bekir”imi

yedin kahpe dölü... Gel beni de ye!" diye bağırmakta... Aklını sıçrattığı şundan belli ki biraz durup başka bir laf tutturmakta: "Yandın Hamo! Gel koçum! Nah baltayı attım! Gel Yetiş!" diyerekten baltayı şuraya atıp göğüslerini yumruklamakta... Neyse ki çiftliğin bekçisi koca Süleyman yetişti, giyimini kahpenin kafasına attı. Dedi: "Geçir şunu sırtına... Şart olsun kurşunlarım seni... Kuduz kancık! Sen bizim çiftliğimizin altın adını bakıra mı çıkaracaksın!" Karıyı güç ile zaptedip eve kapattılar da bizim tatlı canı kurtardılar. Durum vaziyetin böyle böyle olduğunu anlayınca sorgu yargıcı beyin yüreği bize çok acıdı, kardaşım, bizim kâğıtları üç yıl mahpusluğa göre yazdı. Ne faydaki Koca Reis razı gelmedi. Sordu dedi: "De bakalım Hamo, güveyin olacak namussuz, gözlerini ne zaman açtı, kafatası şuraya yuvarlandıktan önce mi sonra mı?" Dedim: "İslâm dini açık... Kafatası şuraya yuvarlandıktan sonra..." Meğer, kardaşım, "Önce açtı" denecekmiş. Neden mi? Gözü açıkken vuruyorsun. Uykuda vurmanın cezası çok! Biz bilemedik. Bereket ağa geldi, tanıklık etti. Dedi: "Benim oğlum bir geberecek namussuz idi. Ne faydaki geldi bu fukaranın başında akşamladı domuz!" dedi. Kızına el uzattığını bile söyledi. Söyledi amma kanun dermiş ki "onun cezası başka, bu iş başka" dermiş. Ya peki bu nasıl bir kanun ki biz üstüne uğradık? Oğlum Osmanlının kanunudur ki bildiğin orospu uçkuru. Orospu uçkuru ne demek? Bilemedin mi kendi başına derbeder. Lastiktir. Ne yana çekersen o yana uzar. Demek bize geldi mi çektiler uzattılar. Ya bu namussuz Abuzer'e neden Koca Reis bir yıl verdi? Hey Allah! Şundan ki, Bedri efendinin dediğine bakarsan, bu rezil Abuzer, diyesi ki: Bizi everdi babamız olacak namert, ardından kurramız çıktı, körpe gelini koyduk aske-re gittik ki vatan ödevimizi yapalım. On dört ay geçti, Yüzbaşı taze evli olduğumuzu bilip bize izin verdi. Yüzbaşım bize izin

vermeseydi oralarda öldük gittikti: Çünkü bizi karı açlığı kavramış ki tastamam belkemiğimizden, belki de yürek damarımızdan kavramış... Köye geldik, üç gün üç gece evden çıkmadık. İslâm dini açık, senden nesini saklıyayım, doğrusu yataktan çıkmadık. Peki Abuzer, karıda bir şey sezinleyemedin mi; açlıktan tokluktan, acemilikten ustalıktan yana? Yok kardaş, nah yukarda koca Tanrı... Hiçbir sezinleme yoktur. Üç gün geçti, babamız olacak namussuz bizi çağırды. Saldı alacakları toplamaya... Bir defter verdi ki vay babo! Bu herif dünyanın yüzünü azdan çoktan alacak saçmış ki benim gibi on köpek toplayım dese bir yılda üstesinden gelemez. Gittik seğırttik, oraya buraya koştuk, kimine yalvardık, kimine hırladık, toplanacakları topladık. Para çıkını anamız olacak kahpenin önüne atıp yatağa koştuk. Geçti iki gün. Dedi anam: "Seni baban çağırmakta!" Dedim: "Nedir?" Dedi: "Bilmem..." Sürdüm vardım, el bağladım dedim: "Ne var?" Dedi: "Hayda göreyim seni kaçak götürmeye gideceksiniz!" Ne demektir kaçağa gitmek... Alaman'ın Hitler harbi sırası... Gidip gelmemek var gelip bulmamak... "Ya biz bu avradın yanında hiç mi yatacak değiliz!" Bunu söylemekte değiliz aklımızdan söylemekteyiz, atadır, olmaz olmaz, sürdük gittik. Nice nice belâlı mayın tarlaları, pusulu boğazlar atladık. Kaçağı getirdik, patayı çaktık dedik. "Tamam, düşmanın ömrü bu kadar olsun!" Ağama diyeyim seğırttim karının koynuna... Geçti iki gün... Anam olacak kahpe seslendi, dedi: "Baban ister!" Dedim: "Yahu ben canımdan bezdim, nedir bu herifin bizden alıp veremediği hey koca Tanrı!" Seğırttim, dedim: "Buyur!" Dedi: "Bostanı bekleyeceksin." Dedim: "Kime karşı?" Dedi: "Domuzlar yol etti. Uyudun mu gör neler olur!" Gittim, çoban kepesini attım başıma, beşliye sarıldım. Gece yarıyı buldu. Ne domuz var ne çakal... Baktım uyku beni kaptı kapacak... O sıra canım karıyı çekti. Biz burada

mahkemedeki ifademizi söylemekteyiz! Mahkemede Koca Reis kısmına anlatmamın aybı yoktur! Eve seğırttim, gürültüsüz girdim. Bir de baktım ki din kardeşlerim, bizim yatakta yatanlar çift. Aklım başımdan sıçradı. Bir nara vurdum: “Ulan dinini imanını...” Baktım babam sıçradı çıktı bizim avradın koynundan anadan çıplak... Dedim: “Vay ki yandın, baba sen misin?” Dedi: “Ulan eşşoğlu eşşek, bostanı neden bıraktın geldin!” Dedim: “Şu sebepten bıraktım ki babacığım!” Çektim Lüveri, tuttum yakasını, karnına tam beş kurşun sıktım ki pis kanı suratıma sıçramacasına... Canı çıkarken kolumu öyle sarstı ki az kalsın bizi yere çala... Gürültüye anam olacak kahpe uyandı. Baktım debelenmektedir, dedim: “Bu ne iştir kahpe, doğrusunu söylemezsen elden gitmektesin?” Dedi: “Gördüğün gibi.” Dedim: “Ya bu gördüğüm nasıl iştir?” Dikildi dedi: “Oh ellerin yeşil ola yiğit Abuzer kendi öcünü de aldın benim öcümü de.” Dedim: “Bırak öcü möcü... Ya bu nasıl rezilliktir?” Dedi: “Sen gittin arayı bunlar uydurdu. Bir yıldır her gece bu kudurmuş karına binmekte ki, Allah yarattı demeden binmekte hey oğul!” Başladı ağlamaya... Dedim: “Bu namussuz köyde muhtar yok mudur, hoca yok mudur?” Dedi: “Bunun hocayla muhtarla işi kalmadıydı Abuzer'im.” Dedim: “Ya gelince neden demedin?” Dedi: “Bunlar üste çıkarlar diye korktum. Geline kaynanalık etmekte diyerekten... Bana inanmazdın belki” – “Vay gidi akılsız kahpe, Allah belânı vere!” Bir tepme vurup kariyı kaldırdım. Korkudan belden alt yanı tutmazlanmış... Önce sandım ki tutmazlanmağa vurmaktadır. Bir sopa çektim, biraz yokladım, hayır, akli sıçramış gitmiş, kapıyı pencereyi ayırmaktan geçmiş... Beli kırılmış yılan gibi yuvarlanmaktadır. Meğer korkudan ödü de çatlamış pisin! Kırk güne varmadan geberdi gitti de rezillik temizlendi oh ne güzel! Ya Abuzer kardaşım, karı savcılıkta ne dedi? Dedi: “Evet doğrudur.

Erim askere gittikten sonra kaynatam üstüme çöktü, ne ettimse uçkuru pençesinden kurtaramadım. Sonunda razı oldum!” Demiş ki Savcı bey: “Kaynanan olacak karıya, muhtara söylemek yok mudur?” demiş: “Örflüydü kaynatam! Köyde uğrunu kesen bulunmazdı. Korktum, razı geldim, sonunda alıştım.” Babam gibi canavara gerinemezdi kardaşım; on üçe girdiğinin üçüncü ayında aldık geldikti. Babamız olacağıın çileden çıkardığında on dördü bitirdiyse de on beşe girmiş değildi. On beşe girmemiş demek körpe ki olursa o kadar olsun! Kekliğin gevreği... Peki bu rezillik böyleyse adam bir kurşun da kahpeye çekmez mi? Çeki-ver bir kurşun! Ulan kavat Abuzer adam o sırada kurşuna acır mı namussuz! Bir Lüver kurşunu kaç kuruştur ki sen bunu sakındın kavat binti kavat!..

— Kirvee!

— Buyuur!

— Kiliiv...

— Kiliv'in sana kurban olsun! Emrin can baş üstüne!

— Aman Kirveciğim amanı bilir misin!

— Aman da neyimiş gözün kör ola... Sen seni zahmete verme ki bakalım ne olur!

— Kiliiv...

— Ne demektir bu Kiliv? Be Kirve.

— Kilivi mi sordunuz bey, Kirvenin ne olduğunu merak mı ettiniz? Kirve bizim buralarımızın bir âdeti... Diyelim ki oğlunu-zu sünnet ettireceksiniz. Kendi durum-vaziyetinize göre mahal-lenin ya da kasabanın ileri gelenlerinden birisine gidersiniz: “İz-niniz olursa ben benim oğlanı sizin kucağınızda kestireceğim” dersiniz. Aslı budur bunun... Ne fayda ki değişti son yıllarda az biraz... “Az biraz” dedimse adamakıllı değişti.

— Ne olur “Kucağında kestiririm” demekle... Neyi değişmiş?

— Kucağında kestiririm demekle bey, sünnet düğünü masarısı yüzde seksen oğlanı kucağına oturtacak herife düşer. Bunlar o saat kaçsız göçsüz yakın akraba kesilirler. Birbirlerini yar başında tutarlar.

— Vahap bey size kirve diyor, siz de Vahap beye kirve diyorsunuz; hanginiz hanginizin kirvesi?

Tahsildar Bedri efendi, Tahsildar Vahap efendinin yüzüne bir zaman baktı, la havle anlamına başını salladı:

— Söylesene kavat! Ben senin kirven değil miyim?

— Evet bey, söylemesi ayıp ben bu namussuzun kirvesiyim, çünkü bunun körpe avradı; bu körpe avradı bizim kucağıma verdi!

— Aman!

— Verdi ki Malatya'yı ayağa kaldırmamacasına... Diyeceksiniz ki körpe avradın nesi var ki sünnet edile... Bunun körpe avratta sünnet edilecek yerler çoktu bey; salkım saçaktı ki sünnetçi ne dese iyi, ben bunca yılın sünnetçisiyim, böylesini bir de Şamı şerifte Arap karılarında gördüm, dedi.

— Avradından başlanım ha... Avradın olacak orospudan...

— Neden oğlum körpe avradı kucağıma vermedin de ben sana genelevden mi kirve oldum? Sende oğul uşak olmadığına göre... Fakat ben onu bunu bilmem, bunun körpe avradı sünnet ettirdiğim iyi oldu. Yoksama Malatyamızın altın adını bu kahpe az kalsın bakıra çevirecekti.

— Neden? Kapalı yerde olanları Malatyalı nereden bilirmiş... Kerametleri mi var bizim zampara takımı tereslerimizizin?

— Yahu bunun körpe avradı her gece bir muhabbete konuk değil midir? Yoklayıp kullanmayan mı kalmıştı?

— Ulan avradını...

— Sus arkadaş! Bey yenidir, kirvelik bilmez. Benim avrat sana kurban olsun!

— Vay, bize kendi avradını sürecek, hele namussuz dümbük! Oğlum senin pisi bu topraklarda kullanmayan kaldı mı? Ben senin avradı değil, araya sokulup avrat sokuşturmaya çabalayan şu Vaiz pezevenginin avradını demekteyim...

— Sizde hiç namus yok mudur imansız herifler! Beyden ayıp değil midir?

— Yine mi suç bizde Süleyman bey... Kirveyi ben açtım? Beyin kendisi sormadı mı?

— Hepinizi kurşunlamalı namertler! Bibaht olduğunuzu bey nereden bilsin! Kanınızı aramasalar sizi kurşunlamak helâldir.

— Hep aklın fikrin vurmakta... Vura vura bu hale gelmişsiniz!

— Allah belânızı vere... Bizde bunun bir lafı için adam ölür.

— Sizde lafla adam ölür. Avrada binmekle öldürülmüş adam hanidir. Oğlum ağa şimdi sen bize namusluluk mu satacaksın!

— Dur be herif, bir avrat lafıdır ortaya atarsınız! Çabalarım ki hangi avrat olduğunu bilmem. Bilemem! Bu bizim ağamızda avrat çoktur, benim saydığım beş taneden artıktır eksik değildir! Siz hangi avradı ortaya alıp ileri geri kullanmaktasınız?

— Hangisi olur pezevenk? En küçük avrat! Top kâhküllü yeni körpe avrat! Tahsildar için, jandarma subayları için, mahkeme reisleri, savcılar için geçende aldığı avrat... Küçük karının şanı size kadar yürüyüp gelmedi mi? Bir sarı varmış macar katana-sı kaç para demekte binip gezinenler hoplatıp ferahlıyanlar...

— Vay bildim! Dedilerdi ki yeni bir karı aldı ya boşuna... Dedilerdi ki bu herif öyle kahpenin hayır binicisi olamaz!

— Evet, böyle binicinin kısırağı değildir. Memurlar takımı şekva etmişler ki, demişler: “Ankara’ya yazarız! Ağalığın da tadını ka-

çırdın, namını maskara ettin! Biz gayri eski karılarla idare edileceklerden değiliz! Illallahdır ve de yeter elverirdir! Bir yenisi alıp gelmezsen... demişler ki: "Başlarınız koca avradın ortanca avradın..."

— Vay yandım öyleyse bu dümbük buraya girdi gireli evi yatağı boş olmuştur he mi?

— Kalır mı? Rakıyı katır yüküyle gönderen, bu deyyusun evine inmekteymiş kardaşlarım.

— Evet herkes önce şaşar ama bey, sonra yavaştan yavaştan alışır!

— Neye alışır? Rica ederim!

— Alışır. Koca boynuzlu koç nasıl alışırsa öyledir bu iş aslına bakarsan bey... Karı yüklüdür. Karnı burnunda dersiniz siz Türk adamı... Karı karnını önüne alır dizliyerekten iki yana ırgalayaraktan gezdirir, şişinir ki sanırsın o işi bu rezile etmemişler! Oysa ne demektir karının yüklenmesi? Günlerden bir gün başına bir iştir geldi demektir. Kim getirir el karısının başına bu işi komşunun hoyrat oğlu getirmediyse... Herifi getirir. Kimi olur bu kahpenin bu herif yedi kat yabancısı... Aldın mı aldım, verdin mi verdim demekle yedi katın yabancısı hısım mı olmuş adama akraba mı olurmuş... Hoca okur, şimdilerde deftere parmak basarsın... Atlarsın yallah bismillah diyerekten... Şimdi alalım bakalım nedir? Bu Vahap efendi pezevenginin karısıyla olan ilintisiyle benim bu pezevengin karısı ile ilintim arasında ne fark vardır? Öyleyse Vahap'ın avradına şu bizim Vaiz efendi canı çekip sövünce bana ne olur? Hiçbir şey olmaz! Ya şuraya dikilip benim avrada sögerse ne lâzım gelir? Akrabam olmadığundan hiçbir şey lâzım gelmez!

— Hanımefendi duyarsa?

— Duyarsa adı söylendiğine sevinmeli! Bir işe yaramasa adı şurda burda söylenir mi?

— Gel hele müslüman! Duyduğum doğru mu? Gazan mübarek ola!

— Nedir?

— Sen biraz önce eşkiya meşkiya mı tutmuşsun!

— Bırak yahu! Yuf olsun yuf! Yahu, bu bizim şimdilerin zaptiyeleri böyle de, ya bu Bey dağında neden eşkiya kıtlığına kıran girmiştir. Şurda durduk laflamağa başladık!

— Şuna keklik geçimini bekledik desene... Vallah billah eve yazanım!

— Yazmakla... Ev bizi bilir arkadaş! Biz on yıldır evdekine bacı kardaş demişiz! Bizim uçkur mühürlüdür ki açılması mahşere kalmıştır. Laflarken baktım ilerisi karıştı. Gözlerim uzağı eskisi gibi seçemez olmuş. Diyeceksin ki yahu bir gözlük... Gözlük nerede arkadaş, bu dünya savaşı rezilliğinde gözlük hani... Adam sende, uzaktan görüp de ne olacak? Boşu boşuna heveslenip isteği kursağında kalmak değil midir? Yakından görüp tadına bakmadıktan sonra... Dediğim gibi ilerisi karıştı. Yahu bizim milletimize ne oldu? Bizim milletimizi bir yüreksizlik kavramıştır. Adam çil yavrusu gibi dağıldı. Kimi sağa kimi sola, kimi şuraya kimi buraya kaçışmakta çığırşaraktan... Başçavuşa dedim ki: “Nedir oğlum! Seğirt bak!” Dedi: “Yoktur Allahıma şükür bir vukuatımız... Genelev hanımları izinli çıktığı günler böyle olur bu sizin Malatya'nın sokakları”... Derken birisi bağırды ki: “Adam vuruyorlar!”

Baktım! Evet, birinin kolu kalkıp inmekte, kalkıp inmekte... Dedim: “Koşsana yüreksiz!” Vay ki yeninin zaptiyesi... Sırtına vurmaktayım da palaskasını toparlamak gösterisiyle ayak sürümekte. Onu gördüm ki herif sel yatağına doğru it ayağıyla lenk lenk yürüdü, evet elinde bir şey parlamaktadır. Birisi bağırды ki:

“Karıyı vurdu, karıyı vurdu, karıyı vurdu. Karıyı vurdu!” Bunu duymasıyla bizim yiğit karakol komutanı Başçavuşumuz dedi: “Vay!” Seğirtti.

— Hele arslan!

— Boşa salladın arslanı, herife koşmakta değil...

— Ya?

— Düşmüş karıya koşmakta... Zaptiyeye bak zaptiyeye, ki-tapta ne yazar. Önce katil yakalanacak yazar.

— Vay! İşte o zaman tuttu senin eski zaptiyelik...

— Tuttu, ne dersin. Ben de herife seğirttim su yoluna girince yetiştim. Soluğu kesilmiş. Kan tutar adamı böyle sıralarda, adam vurmağa alışık değilse... Dedim: “Teslim ol, kıpranma!”

— Bıçak elinde mi?

— Elinde... Sokuldum.

— Olur mu hiç müdür bey? Aklı başında yoktur sokulunur mu?

— Biz eski zaptiyeyiz ve de namlı mahpushaneciyiz arkadaş! Ben beni yana alıp sokuldum. Dedim: “Teslim!” Dedi: “Yok! Sana teslim olmam!” Dedim: “Ya kime teslim olursun?” Dedi: “Vali paşaya teslim olurum!” Dedim: “Demek aşağı idare etmez?” Dedi: “Etmez.” Dedim: “Neden ulan köpek?” Dedi: “Çünkü sen jandarmasın, beni döversin!” Dedim: “Hayvah hayvah nerde benim jandarma urubalarım? Ulan namussuz, ben Mahpushane Müdürü değil miyim?” Dedi: “Yalandır. Vallah billah teslim olmam!” Gözleri kararmış ki fukaranın sivil askeri seçeceği kalmamış... Dedim: “Oğlum! Ben Mahpushane Müdürü’yüm! Nasıl olsa seni bana yollayacaklar! Döveceksem de döveceğim! Çünkü eli bağlı yollayacaklar! Gel teslim ol! Hakkında hayırlısı budur!” Dedi: “İyi öyleyse... Nah işte biz teslim olduk! Sen de artık sütünün gereğini yap! Bizi dövdürme! Mahpushane Müdürü Meh-

met bey bizim yabancımız değildir!" Yanaştım. Evet, herifi gözüm ısırmakta... Dedim: "Ulan rezil! Sen kimlerdensin?" Meğer bizim köyden değil miymiş... Inek Mehmet derler... Dedim: "Tuh yüzüne... Kimi vurdun rezil?" Bıçağı aldım, dedi: "Kızı vurdum!" Dedim: "Ola hangi kızı?" Dedi: "Kerhaneye düşen Cemile'yi vurdum!" Düşündüm hangi Cemile... Biraz önce yanımızdan geçti ya... Tanrı tanık, bakmadım alıcı gözüyle... Yenileri hiç tanımaz olduk çoktandır. Kaç zamandır aşağıya uğradığım yok!

— Yalan söylemeyin Müdür bey... Geçen hafta orada değil miydiniz?

— Geçen hafta mı? Yalan! Günahımı alırsın ki...

— Yalan söyledin mi bozuşuruz Müdür bey, eve yazarım!

— Yazmakla... Ben karıdan korkmam! Karı beni bilir. Allah bana töbeden bu yana haramı sormasın! Arada bir arkadaşlar sürer götürür. Ben muhabbetine meraklıyım. Oyununa göbeğine... Jandarmalar yetişti, el sürdürmedim.

— Dövecekler miydi?

— Yok canım bağliyacaklardı! Dedim: "Yabancı değildir! Koyverin!"

Kolundan tutup karakola getirdim. Bulaştı ağlamaklığa... Ağlamak olur ama bu kadar mı olur! Sarsılmakta ki sıkı durmasa kemikleri saçılacak! –Bir cigara yaktı. Nefesleyince öksürdü–: Yahu nedir? Bu namussuz bizi boğayazdı. Hayır! Ben artık savcılığa gitmeyeceğim bu gün... Oturup para hesaplarına bakalım! Hükümetin parası üstünde... Mahkûmları tutukluları şuraya buraya yollama paraları... İdare paraları... Karavana paraları, ekmek paraları... Hesapları şaşırdım çoktan... Laf aramızda arkadaş, biz iki ucunu bir araya getirmekten çıktık hanidir. Diyorum: "Beş lira harcanalım da, ay başı koyarız!" Sonunda baktım, ay başında koymak yok! Aylığı yatırmaktayız, olduğu gibi... –Öksürdü–:

Bak midem kabardı! Hep içmenin belâsıdır! –Ellerini vurarak bağırdı–: Sefer! Ulan total pezevenk! Yetiş namussuz!

Sefer, kapının dışında hazır olmalı ki “Buyur Müdür bey!” diyerek girdi.

— Su... Ulan su dedim! Dur habis nereye? Emir almadan nereye? Topal bacağına başlanım ki... Gör nasıl! Ali nerde, Ali? Benim başgardiyanim olacak teres, ben gelince bana görünmeli değil midir?

— Sayım var Müdür bey...

— Ne sayımı? Sayım da neymiş? Bulamadılar mı daha fazlamızı sakın! Bitirim! Allah beterinden saklasın! Yahu hiç görülmüş müdür bir mahpushanenin sayımı iki baş artık çıka... Ulan siz beni şurada astıracak mısınız? Hiç görülmüş müdür, mahpushanenin sayısı artık çıksın! Artık, artık, artık demekteyim reziller.

Sefer suyu koşturdu. Müdür elini başına koyup iki yudum içti:

— Al şunu! Kan gibi su... Ali efendiyi bul! Şuraları temizletsin! Cinayet sonu Savcı bey belki kalkar gelir! Yahu bu ne pislik? Yahu sizde hiç adamlık yok mudur? Gübrenin içinde oturana bakalım ne derler? Herif bize “Hayvan” dese haklı değil midir? Ben öğleden sonra yargıdayım! Çünkü tanığım. Suç üstüne girdiğinden bakalım herifin mahkemesi ne zaman biter! Ne verirler dersin?

— Belli olmaz! Olayı anlatmasına göredir. Tanıkların tanıklığına göre.

Karakol Komutanı uzatmalı Aziz Çavuş sövüp sayarak geldi:

— Vay pezevenk vay! Vay ki eli kırılısı dürzü! Yahu Cemile'yi adam vurur mu! El kadar kızı...

— Namusdur bu Çavuş!

— Namus mudur? Bire Müdür kimin namusudur? Cemile'nin babası olacak dümbüğün namusu mu?

— Elbette! Namustur ve de temizlenmiştir.

Başçavuş bunu söyleyen derviş gardiyan Aptullah'a suratını asarak baktı:

— Neden ulan derviş gardiyan? Bu nasıl temizlik?

— Hepten... Kendisine de iyidir, sürünmekten kurtulmuştur, başkaca her gün günahlara girmelerden kurtulmuştur. Başkaca babasına temizliktir. Herif yere mi bakaydı köy yerinde... Ayrıca vatan vazifesini gören bir askerimizdir. Ayrıca köyüne de temizliktir ki ne kadar bir temizliktir. Koca bir köy, komşuları karşısında yere mi bakaydı? Ne denilmiştir. "Temizlik imandan" denilmiştir.

— Şu Cemile kız öldürülünce he mi! Vay ki sizdeki temizlik... Vay ki sizdeki namus! Oğlum gardiyan Aptullah! Sen boşu boşuna derviş olmamışsın, gidip Şeyh Osman'ın maiyetine bu yürek fesatından koşmuşsun...

— Sen şimdi orospuya acıdın mı gerçekten Çavuş?

— Elbette acıdım.

— Yazık senin jandarma çavuşluğuna ve de tezkere bırakmış uzatmalı çavuşluğuna... Demek sizde böyle bir iş olsa sırtarıktan gezinir mi orospunun babası, kardaşı, köylüsü möylüsü?

— Bizi karıştırma! Şimdi ortadaki ölü bizim değil sizin... Sizde adama acımak yok mudur?

— Adama acımak... Adam mıdır orospu?

— Ya nedir? Adam değil de nedir?

— Orospu...

Bereket Aptullah'ı mahpuslar çağırdılar; aptes almak için kollarını çemizleyerek yürüdü. Çavuş söyleniyordu:

— Ulan hayırlı bir baba olsa kızı orospu olur mu? Fukarayı kucağıma aldım arabaya koyacağım. Arabacı yalvarmaya durmaz mı, "Aman döşemeleri başefendi döşemeleri batırmayalım döşemeleri, döşemeler kan olmasın..." Şeytan dedi ki kızı yere at

da şuna tokatları ulaştır ardı ardına... “Hasittir” dedim. Vurulmuş insanın vurulmuş kuştan farkı yoktur. Yüreği sanki bütün gövdesine yayılmış... Neresini tutsan orada vurmaktadır, sıcak sıcak... Baktım, bereket kan kesilmiş! Şu namussuz faytoncunun bahtına ne demeli!

— Soluk alıp vermekte mi daha? Yarası kaç tane?

— Yarasına kim bakar. Soluk alıp vermekte ama gözleri kapalı... “Cemile! Kız, Cemile hanım!” dedim. Hani ağır bir şey kaldırırken kendini zorlarsın da zorlatırken dişlerini sıkarsın, öyle sıkı dişlerini... “Ben ölür müyüm bu yaradan kardeşim?” dedi. Araba hızlanmış... Toz toprak... Güneş tepeden bastırmakta... Şaşırmışım! “Merak etme sen, bu yaradan ölmezsin...” dedim. “Yemin et?” dedi. “Vallah billah! Nah işte yemin,” dedim. İnanır mısın dilimin ucuna nerdense hep “bacım” lafı gelmekte... Her gelişte bir gerisin geriye yutmaktayız! Deyiversek bir bacım. Bir “bacım” sözü bize yapışıp gerçekten bacımız olacak değil ya... Derviş namussuzu duymasın beyim, gerçek... Adam orospuya dili varıp “bacım” diyemezmiş meğerse... Oysa deyiversek kıyamet mi kopardı dese biri... Hastaneye varmadan canı çıkmış gitmiş... Artık bilmem nerede teslim etti ruhunu... Deydim de duymazdı allalem!

— Ne kadar parası çıktı üstünde?

— 110 lira... Başhekime teslim ettim, bir de kâğıt aldım. Gö-türdüğüm bölük komutanına verdim. –Çevresine bakınıp sesini alçalttı–: “Nasıl vurdurdunuz karıyı gözünüzün önünde?” diye çıkıştı bize tıfil teğmen... Yahu görsek yetişsek vurdurur muyuz? Bu da mı keyf işidir?

Malatya Notları

1945

1

Ögle üzeri mahkemecilerle gelen gardiyan Aptullah, zimmet defterini başgardiyasının masası üzerine atarak,

— Herif karyı vurdu güzelce! – dedi.

— Bizim mahpuslardan mı?

— Yok.

— Kim vurdu? Nerede vurdu? Hangi kızı vurdu?

Bunu şoför Faik, şişman vücuduna, kırmızı ablak yüzüne hiç yaraşmayan bir heyecanla sormuştu.

Başgardiyın Ali efendi, yüzünü buruşturarak,

— Telâş etme şoför! Akşama getirirler, öğrenirsin.

Böyle söyleyerek elini bıyığına götürdü. Bıyıklarını kazıtığı halde böyle üst dudağıyla burnunun arasında parmaklarını kırmılatmayı âdet edinmişti.

Gardiyan Aptullah zimmet defterini tekrar eline aldı. Aralık duran kapıdan, muhafız jandarmalarla mahkemeden dönen mevkuflar arasındaki konuşmaların, karmakarışık sesleri duyuluyordu. Şoför Faik dışarı çıktı.

İstanbulu, seslere kulak kabarttı:

“— Amma da vurdu ha!”

“— İyî etmiş.”

“— Biraz sıkı yürüseymişiz, yetişecekmişiz!”

“— Yetişip de ne olacak?”

“— Seyrederdik, fena mı?”

“— Orası öyle... Seyrederdik, bir güzel...”

“— Ölür mü karı?”

“— İnşallah ölür.”

“— Herif kaçtı. Allah vere de yakalanmasa...”

Gardiyan Aptullah, bu hususta çok şeyler biliyormuş gibi, içinden pazarlıklı gülümsemesiyle Istanbulunun yüzüne baktı. Istanbulu gözlüklerini düzeltti:

— Hele anlat derviş... Sende havadis var.

— Vuran bizim o taraflı!

Başgardiyan Ali, avucunun içinden alâkasız alâkasız sordu:

— Kimlerden?

— Sen tanımazsın. Adı Mehmet. —Bütün Malatyalılar gibi...

Bu adı “Muhammed” diye telaffuz ediyordu—: Tepeköy’den...

— Karısını mı vurmuş? Kötülükte mi yakalamış karısını?

— Karısını değil, kızını...

Başgardiyan elini yüzünden çekiverdi. Müddeiumumi Muavini, Hükümet Doktoru bir de Cezaevi Müdürü ile karşılaşmadıkça asla telâşlanmaz bir adamdı. (Seferberliğe iştirâk edip, İngiliz esir kamplarında bir müddet kalan insanlarımız, ayrı bir millet sayılabilir. Heyecanlanma ve telâşlanma kabiliyetlerini kaybetmişlerdir. Başgardiyan Ali efendi de, Sina cephesinde esir düşüp Seyidbeşir kampında geceleri, gözleri görmez eden ilaçlı suyu içerek mütarekeyi beklemiş ölüm artıklarındandı.)

Bıyksız dudaklarını yoklamaktan başka iki mühim huyu daha vardı. Pantolonunun ütüsünü bozmamak için, oturunca paçalarını baldırlarından yukarıya kadar çekip beyaz yün çoraplarını ve beyaz donunu meydana çıkardıktan sonra daima sağ ayağını sol aya-

ğı üstüne atar, üstteki ayağını bileğinden itibaren fındak gibi çevirir, yorulursa, diz kapağına çekiçle vuruluyormuş gibi titretirdi.

Herifin karısını değil de kızını vurduğunu duyar duymaz, deminden beri dışarıya bakarak çevirdiği ayağını birdenbire zıplatmaya başladı. Yedi çocuğu olmuş, yedisi de yaşamamıştı. Bu sebeple çocukları pek severdi. Kanaatince babası ve anası sağ olan herkes, kaç yaşında olursa olsun, daha “çocuk” sayılırdı. Hiçbir şeye telâşlanmayan, hiçbir zaman kızmıyormuş gibi sakin duran bu adam, oğlu mahpus olup da iyi bakmayan babalara, sık sık gelmeyen analara var kuvvetiyle öfkelenir, kapıda onlara direk direk çıkışırdı.

Şoför Faik, şişman vücuduna pek yaraşan terlikleri çıplak ayaklarında şıkırdatarak, olup bitenleri beğenip beğenmediği anlaşılmaz bir yüzle içeri girdi:

— İş anlaşıldı beyim... –dedi–. Kezban'ı babası vurmuş.

— Nerede vurmuş?

— Şurada... Mahpushanenin ilerisinde... Basmış bıçağı. “Yaşamaz” diyorlar.

— Cadde üzerinde, öyle mi?

— Cadde üzerinde...

— Yakalamışlardır.

— Bilmem.

— Kim bu Kezban?

— Aman beyim! Bilemedin mi? Demin pencerede konuştuk.

— Deme, şu Kürt kızı mı?

— Evet.

Başgardıyan dargın dargın sordu:

— Hangisi bey?

— Demin bize... Demincek... “Mahpus ağabeyler! Çarşıya gidiyorum. Canınızın bir çektiği varsa getireyim! Emredin!” demişti ya?

— Güzel kızdı... Körpeydi...

— Yazık! Vah vah! Acıdım. Adı Kezban'dı öyle mi?

Pencereye bir jandarma geldi:

— Katili yakaladık...

— Nerde?

— Karakola getirdiler.

— Bizim karakola mı?

— Bizim karakola...

— Başgardıyanla şoför Faik derhal dışarı çıktılar. Gardıyan Aptullah etrafına bakınarak, ayaklarının ucuna basa basa İstanbulluya yaklaştı. (Gayet ufak tefek, son derece hafif olduğu için her hareketiyle korkuyor ve kendisini müdafaa ediyor hissini veren bir adamdı.)

— Çok ceza verirler mi beyim?

— Verirler.

— Ne verirler?

— On beş sene verirler. Yirmi iki sene verirler.

— Ama kız kerhanede...

— Olsun.

— Çaresi beyim?

— Çaresi... Ifadeyi düzgün verirse belki cezası azalır.

— Nasıl desin?

— “Kasden vurmadım” demeli. “Bir erkekle beraber gördüm”, “Aklım başımdan gitti” falan demeli.

— Bilmez bu usulleri fukara!.. Nasıl etsek?..

— Git. Söyle!..

— Bizi mes'ul etmesinler?

— Yok canım! Defteri koltuğuna al. Soran olursa “Ben mahkemededen geliyorum” dersin.

Aptullah zimmet defterini yardımcı olarak koltuğunun altına

sıkıştırdı. Istanbullu, vurulan kızın yüzünü gözünün önüne getirebilmek için, gözlerini kısarak kendisini zorladı. Gözünün önüne on yaşında bir kız çocuğu geldi. Kerhanede bulunan bir kadına bu hayalin benzer tarafı yoktu. “Öyleyse... Neden böyle düşünüyoruz? Bugün kısa beyaz çoraplar giymişti. Saçları sarı... Hani anası tarafından yalanmış küçük bir buzağının tüyleri gibi ıslak dalgalı saçlar... Çilli bir yüz.”

Istanbullu, yorgun bir hareketle cigara yaktı. Kızın ağzı gali-ba şaşılacak kadar ufaktı. Ağzı bu kadar küçük olduğu için sanki sesi o kadar çocuk sesine benziyor, incecik, şımarık çıkıyordu. “Şoförün hakkı var. Bize ‘Mahpus ağabeyler!’ dedi. Ben de ona ‘Evi yapılısıca!’ dedim. ‘Allah senden razı olsun... Çok yaşa!’ falan dedim.”

Istanbullu kibrit çöpünü gizli bir iş yapar gibi yavaşça kırdı. Beş dakika sonra vurulacağını insan nasıl sezmez? Telepati diye bir şeyden laf edilir. Saçlı sakallı herifler ciltlerle yazılar yazmışlardır. “Neden yazıyorlar? Herkesi aldatmak için mi? Hissikab-lelvuku... Malûm olma... Kalbine doğma... Tahteşşüür... Bari yavrucak ölmese...”

Birdenbire baskına uğramış gibi şaşırdı.

Kaç ay oluyor? Geçen sene... Sonbaharda... yağmurlu bir gün... Kezban’ı kerhaneye götürürlerken görmüştü.

Kız önde... Sırtında eski, kirli bir entari. Başı açık. Yüzünü eliyle kapatmıştı. Arkasında bir polisle bir bekçi. Polis ikide bir, sırtını dürterek yürütüyor. Öyle ki... Yaralı, yahut uykuda gibi her dürtüşte Kezban sarsak adımlar atmıştı. Daha arkada, askerlerden, çocuklardan mürekkep bir kalabalık. Âdeta bir cenaze merasimi...

Istanbullu, pencerenin önünden geçen Mahpushane Müdürü’ne gülümsedi. “Bir baba, evladını kolay kolay vuramaz. Yüzü-

ne mi vurdu acaba? Yüzüne vurduysa ölmesi daha iyi... Zaten güzel değildi ki... Ama çirkin de sayılmazdı. Vay anasını... Alıcı gözüyle bakmamışız... Çok şükür..."

Tayıncı Topal Sefer başını kapıdan uzattı.

— Müdür bey seni çağırıyor beyim! –dedi.

Müdür kırk yaşlarında kadardı. Hiç çocuğu olmamıştı. Howarda ve sofuydu.

İstanbulu, bütün kabahat sanki müdürdeymiş gibi somurtarak sordu:

— Haberin var mı?

— Olmaz mı? Herifi ben tuttum.

— Yok canım! Aferin... Bravo!..

— Ben henüz Adliyeye gitmemiştim... köşe başında onbaşıyla duruyorduk. Kız yanıımızdan geçti. Ben yenileri tanımıyorum. Kaç zamandır aşağıya uğradığım yok...

— Yalan söyleme... Geçen hafta oradaymışsın...

— Geçen hafta mı? Yalan!

— Beni kızdırma... Töbe olsun yengeme yazarım. Senin saçlarını yolar.

— Ben karıdan korkmam... Karı beni bilir. On beş senedir harama uçkur çözmüş değilim... Allah bana onu sormasın... Bazı bazı arkadaşlarla uğrarım ama... Oturmaya, muhabbete meraklıyım...

— Sen cinayeti gördün mü?

— Gördüm. Elli adım ilerde ortalık karıştı. Herif meğer vurmaya başlamış.

— Ayakta mı?

— Evvelâ ayakta... Sonra, tabîi yere düştü. Birkaç bıçak da yerde vurdu. Baktım kaçıyor. Hemen peşine takıldım.

— Jandarmalığın aklına gelmiş müdür!

— İyi bildin... Biz eski jandarma çavuşuyuz. Yenilere kulak asma! Bizim zamanımızda dağ, taş eşkiya doluydu.

— E!.. Peşine takıldın...

— Takıldım. Onbaşı kızın başına seğirtmiş... Be adam sen zabıta memurusun. Evvelâ katil yakalanacak... Dedim ya, bilmezler... Bereket ben arkasını bırakmadım. Su yoluna sapınca yetiştim. “Teslim ol! Davranma!” diye bağırdım.

— Bıçak elinde miydi?

— Elindeydi.

— İyi cesaret! Aferin! Saldırdı mı?

— Ne haddine! Şöyle durakladı. Adamı kan tutar. Zaten kaçarken sarhoş gibi sallanıyordu. “Sana teslim olmam. Ben valiye teslim olacağım!” dedi. “Neden ulan, eşşoğlueşek?” dedim. “Sen jandarmasın, beni döversin!” dedi. “Ben jandarma değilim. Hapisane Müdürüyüm!” dedim. “Yalan, vallah billah teslim olmam!” dedi. Gözleri kararmış fukaranın. Sivili, resmiyi farkedemez olmuş. “Ulan, ben Hapisane Müdürüyüm. Nasıl olsa bana geleceksin. Teslim ol. Hakkında hayırlıdır,” dedim. “Öyleyse teslim oldum,” dedi. Bıçağı yere attı. Şuradan şuraya koşmuştu ama, istasyona kadar koşmuş gibi soluyordu. Jandarmalar gelince el sürdürmedim.

— Döğmek mi istedilerdi?

— Hayır! Bağlayacaklar! Razi gelmedim. Kolundan tutup karakola soktum. Çünkü herif haklı!

— Kızını vurduğu için mi haklı?

— Elbette... Rabbim vermesin... Namus meselesi... Namus meselesi kolay değil.

— Şimdi namusu temizlendi mi?

— Bırak şu lafları... Bazı seninle anlaşıyoruz. Tabî temizlendi. Kızı kerhanede dursaydı, temizlenir miydi?

— Kan böyle şeyleri temizleyemez Müdür bey. Bilâkis sabit kılar. Hem kerhanede kızım var diye adam utanmamalı, iftihar etmeli. Kötü bir şey olsa müsaade ederler mi? Mademki resmen defteri tutuluyor, vesika veriliyor, tahakkuku alınıyor... Fazladan, düzeni bozulmasın diye kapıya resmî elbisesiyle beli tabanlı bekçi koyuluyor...

— Tuttu yine tersliğin... Benim o kadar derin işe aklım ermez. Ben kerhane iyidir demedim. Bizim şeriatimizde zina eden kadın taşa gömülecek...

— Aldırma... O da bunun devası değil. Eğer bu derde ilaç olsaydı, hiç değilse müslüman diyarında orospuluk kalmazdı.

— Babalık zor mesele arkadaş! Başımızda yok da atıyoruz. Baba yüreği dayanamamıştır. Ben artık adliyeye gitmeyeceğim. Vakit geçti. Belki müddeiumumî de gelir. Haydi biz ekmek hesabımıza bakalım... Senetleri yazdın mı?

— Yazdım. Hazır...

— Hükümetin parası üzerimde geziyor. Mücrimin sevk paraları, masarifi, idare, takibat tahsisatı, ben bu hesapları, görürsün, bir gün birbirine karıştırırım. Zaten arada sırada beş lira beş lira kaçırıyorum... Bu ay başı, maaşı olduğu gibi yatırdım. Dün gece... –Dün geceyi hatırlar hatırlamaz öğürdü–, işine bak, midem kabardı. Hep içmekten... Kan bana kızıyor.

Zile birkaç kere vurdu. Topal Sefer'den su istedi. Su gelinceye kadar pencereden dışansını seyrettiler. Karşıda bir kerpiç duvar, bir de tahta kapı vardı. Köşedeki mahpushane bakkalı 'Abu efendi' henüz dükkânı açmamıştı. Duvarın dibinde bir ihtiyar köylü, oraya atılmış bir eski paçavra yığını gibi oturuyordu.

Müdür bey, birkaç yudum su içti. Masadaki kâğıtları karıştırdı:

— Sabahtan beri bir şey yemedim. Saat kaç?

— On ikiye on var.

— O... Âlâ! Vakit gelmiş... –Şapkasını aldı–. Hesaplara öğleden sonra bakarız. Saatin doğru mu?

— Doğrudur.

— Doğru değilse... Malûm ya cinayet var. Müddeiumumî belki uğrar.

— Gelsin aldırma, vakit tamam... Kürt yemekten sonra gelsin. Sen eve git. Yengeme selâm ederim.

— Eyvallah... Biraz da karakolda dururum... Bakalım nasıl ifade veriyor?

Dışarı çıktılar. Müdür bar bar bağırmaya başladı:

— Ali nerede? Nerde başgardiyân Ali? Şunu çağırın... Ben gidiyorum. Ali nerde ulan? –İstanbuluya döndü–: Söyleyiver, bir yere ayrılmasın... Müddeiumumî mutlaka gelir... Şuraları süpürtmeli... Yahu! Bu ne pislik... –Dış kapının nöbetçi gardiyânına çıkıştı–: Sizde adamlık yok mu? Gübrenin içinde oturuyorsun! –İstanbulunun koluna dokundu–: Ben tanıgım! Suçüstüne giriyor. Öğleden sonra beni arama... Fırınca gelirse senetleri imzalat. Parayı yarın alsın.

Şapkasını daima yaptığı gibi tersine giymiş, kurdelayı sağa getirmişti. İstanbulunun ihtarı üzerine başını açtı. Kapıdan çıkınca tekrar yanlış koyup acele acele yürüdü.

İstanbulu, onu, cezaevi karakoluna girinceye kadar gözleriyle takip etti. İnsanları, tanısin tanımasın, böyle seyrederken, “Şu anda ne düşünüyor acaba?” diye merak etmek âdetiydi.

Nöbetçi gardiyân, tayıncı Topal Sefer’e, müdürün ağzıyla çıkışıyordu:

— Sizde adamlık yok mu? Biz gübrenin içinde mi oturacağız? Getir şuradan süpürgeyi... Temizle şuraları... Savcı gelecek...

* * *

Akşama kadar, cinayet hakkında hep acıklı havadisler duyuldu. Kızın babası askerdeymiş. Askerden gelince... Kızının kötü yola düştüğünü duyar duymaz... Namus meselesini Allah kimsese vermesin... Namusunu temizlemek için... Lâkin Başgedikli kadar bu dünyada gaddar herif yoktur. Adamcağızın şaşkınlığından istifade ederek ifadeyi aleyhinde tutmuş. “Ne olacak! Bacısı metres hayatı yaşıyor. Kendi namusunu bilmeyen elin namusunu nereden bilecek!..”

Malatya'nın zenginleri biçare babaya avukat tutacak olmuşlar. Avukatlar, “biz para kabul etmeyiz! İcabında davayı bedava göreceğiz,” demişler. İki tanesi, yemin etmiş ki... Eğer burada ceza verilecek olursa Ankara'ya gidecekler. Temyiz mahkemesine... Başmüddeiumumî, iyi yürekli bir adam. Katili alnından öpmüş. Sorgu Hâkimi “Oğlum! Kanunda biraz soluk olsa... Ben seni mahpus damına bile tıkmazdım,” demiş. Sorgu Hâkimi der mi der! Beş vakit namazında... Ramazanları büyük camide Mevlit bile okuyor ki karılar ağlaşıyor.

Yalnız, Cezaevi Karakol Kumandanı Aziz Onbaşı, tek başına ve şiddetle katilin karşısına çıkıyordu. Müdür katilin tevkifiyle uğraşırken Onbaşı bir araba çevirip kızı hastaneye yetiştirmeye çalışmıştı. Gidip geliyor, büyük bir öfkeyle bağınıyordu:

— Pezevenk! Eli kırılısın deyyusun... Kezban'ı adam vurur mu? Yahu, kızın ne günahı var? Sen bir hayırlı baba olsan kızın orospuluğa düşmez.

Katille beraber olduğu için gardiyan Aptullah'a kızıyor, bu sözleri hep ona karşı söylüyordu:

— Haklı mıyım Aptullah?

— Haksızsın Onbaşım! Herif ne yapsın? Öyle deme... Öyle deme... Rabbim müslümana böyle belâ vermesin... Bizim o taraflı olduğundan ben bilirim. Namuslu bir adamdır. Namus işi te-

vatür müşkül... –İçini çekti–: Müşküldür Onbaşı!

— Pekâlâ! Şimdi daha kolay oldu? Allah belâsını versin! Ulan, siz hepiniz gâvursunuz... Kürt değil mi kesmeli sizi... Fularayı kucağıma aldım. Arabaya attım. O sıra... Sen belâya bak ki beyim –İstanbulluya döndü–: Arabacı “Döşemeler kan olursa...” demez mi? Şuna palaskayı çeker misin! Töbe yarabbî! Yanına bizim Salih efendi bindi. Yahu! Vurulmuş insanla vurulmuş kuşun hiç farkı yok. Yüreği sanki vücuduna yayılıyor da, her tarafında sıcak sıcak çarpıyor. Kızın kolunu tuttum. Kolu da yüreği gibi atıyor. Yüreği gibi... Bereket kan kesildi. Namert arabacının talihi var. Kızın gözleri kapalı... “Kezban! Kız Kezban!” dedim. Hani bir şey kaldırmak istersin... Ağır bir şey! Dişlerini sıkar adam. İşte öyle gayrete geldi. Nefes gibi konuştu: “Ben ölür müyüm, kardeşim?” dedi. Araba hızlı gidiyor, toz toprak, güneş... Gürültü... Birdenbire cevap veremedim. Eğildim de neden sonra, “Merak etme, sen bu yaradan ölmezsin!” dedim. Allah yalanı sevmez. Dilimin ucuna “Bacım” lafı geldi. Adam orospuya “Bacım” diyemiyor. Halbuysa bey, sen onlara hep “Bacım” dersin... Keşke ben de deseydim. Baktım ki ruhunu teslim etmiş. Bizim yalanı artık işitti mi, işitmedi mi bilmem.

Gardiyan Aptullah, derin bir hınçla içini çekti:

— İyi olmuş. Ortalık temizlendi.

— Neden ulan gardiyan?

— Gebermesi kendisine de iyi, babasına da iyi... Ortalık temizleniyor. “Temizlik imandan” demişler.

— Duydun mu beyim? Şuna bak!..

— Duydum Onbaşı! –İstanbullu kederle güldü–: Fazla sıkıştırma. Bizim Aptullah derviştir. “Muzur insanın katli vaciptir” diyerek sana bir de Kur’an lafı söyler.

Aptullah ikisine de şaşarak baktı:

— Siz şimdi orospuya acıdınız mı? –diye sordu.

Onbaşı cevap verdi:

— Acıdım elbette... İnsana acınmaz mı?

— İnsana acınır. Orospu insan mı?

— Ya insan değil de nedir.

— Orospu... Adı üzerinde...

İstanbulu sözü değiştirmek için sordu:

— Parası var mıymış?

— Evet. Yüz on lirası çıktı. Sertabibe teslim ettim. Bir de makbuz aldım. Makbuzu Bölük Komutanına verdim.

Aptullah, alâkayla uzandı:

— Bak burasını iyi yapmışsın Onbaşı... Makbuz almasaydın para yanardı.

— Sen sus... Sen gaddar bir herifsin gardiyan!

— Ben gaddar değilim. Hâşa! Beyi duymadın mı? Ayeti Kerime ne buyurmuş?

— Ayeti Kerimeye sözüm yok... Velâkin sen gaddar bir herifsin...

* * *

Şoför Faik başgardiyan odasından İstanbulluya seslendi. İstanbullu, demirlerin arasından uzanıp kendisini bekleyen kızların ellerini birer birer sıktı:

— Geçmiş olsun hanımlar! –dedi.

— Eksik olmayın.

— Gördünüz mü başımıza gelenleri?

Tözey'in biraz çarpık duran burnu sanki bir misli uzamıştı. Sesi de adamakıllı pürüzlüydü. Ondan daha uzun boylu, daha şişman ve daha güzel olan Ayşe korkuyla arkasına baktı:

— Hadi Tözey gidelim.

— Dur biraz... –Istanbuluya dargın başını salladı–: Bir ağladım, bir ağladım. Sabahtan beri ağlıyorum. Benim kızımdı, anladınız mı? Yetişip türemiyesice! Nasıl kıydı kızıma?.. Elleri kınılsın...

— Nereye gidiyorsunuz?

— Komiser bekliyormuş... Beklesin... Komiser! Vay komiser bey vay! Bizim eve gelip boy göstermeyi bilirler. Bedavadan yatmayı bilirler. Cadde boyunda adam öldürüyorlar. Birisi yetişmemiş.

Ayşe lafa karıştı:

— Görmemiştir. Görmeden yetişmek Allahın işi...

— Allaha canım kurban olsun...

Üçüncü kız, şoför Faik'in dostuydu. Kocaman vücuduna ve bir tuhaf bakan mavi gözlerine o anda hiç yaraşmayan bir kederle içini çekti.

Malatya'nın *genel birleşme evi*'nde bunlar dört tane birinci sınıf *mal*'dı. Istanbulu dördüncüleri olan Münevver'i sordu. Tözey.

— Evde bıraktık dedi—. Kızın ötesi berisi meydanda. Karakola bu mesele için gidiyoruz. “Omuzunun üzerinden başının bir hareketiyle karşıdaki bakkal dükkânını gösterdi–: Baksanıza Bekçi Hasan da beraber. Korkuyoruz. Bizi de vururlar diye... Herifi getirdiler mi?

— Hayır. Daha getirmediler.

— Başgardıyan nerede? Çağırın şunu bana... Tembihatım var. En kötü koğuşa kapanacak. “Kızını vurana idam verirler” diye duydum, doğru mu?

— Zannetmem. İdam vermezler ama cezası ağırdır.

— Kaç para eder... İdam vermezlerse... Vallaha, billaha mahkemelerde adalet yok...

— Cezası en aşağı on beş senedir. Beğenmiyor musun.

— Elbette beğenmiyorum. Asmalı namussuzu... Asmalı!.. Sizde hepimiz ricaya geldik. Sakın ona istida yazmayın. Bak istida

yazarsan, ölümü öp... –Neredeyse ağlayacaktı–. Haydi söz verin. Gel buraya Ayşe... Sen de bir şey söyle canım!

— Ne diyeyim kardeş? Geç oluyor. Karanlığa kalacağız. Komiser bize öfkelenir.

— Umurumda bile değil... Yazmayacaksınız öyle ya?

— Yazmam.

Şoför Faik'in dostu, göğsünü sarsarak güldü:

— Mektup yaz ağabey... Sizden mektup almayınca Tözey kuduruyor. Bize etmediğini bırakmıyor.

Tözey somurttu:

— Yalana bak!.. Ben mektup için mi kızıyorum? Çamaşırlarını yollamıyor. Canı bir şey istiyor mu diye sorduruyorum. “Allah razı olsun” diye karşılık veriyor. Çiğ köfte ister misin?

Şoför Faik damağını şaklattı:

— Hastaya çorba sorulur mu? –Sesini alçalttı–: Çiğ köfte yalnız gitmez... Artık ağalık sizden...

— Aklın fikrin rakıda... Biz evde, rakıyı bir hafta yasak ettik... Bekçi tembihli... Sarhoşları içeriye almayacağız. Kıza Mevlût okutacağım. Size de şeker gönderirim.

Bekçi Hasan yaklaştı:

— Haydi Tözey! Komiser, “Acele gelsinler” dedi.

— Aldırma! Katili döğmemiş bile... İnsan hiç ölmemeli... Ölmek kötü bir âdet! İnsan doyasıya yaşamalı. Komiser bey geçen akşam benim odada Kezban'ın saçlarını okşadı, okşadı da, “Sana bir dokunan olsa kemiklerini kıranım!” dedi. Bugün Münevver duymuş, herkeslere, “Pekâlâ oldu. Herif namusunu temizledi. Aferin!” diyormuş. Erkeklerin hepsini kesmeli... Hepsini...

Ayşe güldü:

— Murat beyi de kesmeli?

Tözey, Istanbuluya muhabbetle baktı:

— Murat beyin ne suçu var. Mahpus bir adam. Mahpuslar iyi adamlardır.

— Şimdi Kezban'ın babası da iyi adam olacak. Mahpusa getirirler.

Tözey cevap vermedi. (Buna tenezzül etmedi demek daha doğruydı.) Hiç de şaşırmadı. Bütün emsali gibi, mesleğine ait birkaç meseleden başka bir şey düşünmeye pek alışık olmadığı belliydi.

Bir adım geri çekilerek İstanbulluya boydan boya göründü:

— Bak!.. Nalın giydim. Nalınlarım güzel mi? Ben de senin gibi artık nalın giyeceğim.

Küçük tombul ayaklan tertemiz ve çıplaktı. Çok çocuk doğurmuş genç bir kadın gibi her halinde bir yorgunluk vardı. Yüzünün bütün güzelliği gülümsemesinden ibaretti. Somurtkan durduğu zamanlar, huysuz bir oğlana benziyordu.

Kızlan gören jandarma onbaşı koşarak geldi. Tözey ona döndü:

— Hastaneye sen mi götürdün?

Onbaşı, hazırol vaziyetine geçip selâm verdi:

— Ben götürdüm komutanım!

— Ne söyledi?

— “Ben ölüp kurtuluyorum. Allah geride kalanları da tez vakitte bu pis dünyadan kurtarsın!” dedi komutanım.

— Doğru söylemiş.

— Doğru söyledi komutanım.

— Selâm verip durma, sinirime dokunuyorsun.

Kızlar, genel birleşme evinin bekçisi Hasan efendinin önü sıra yürüdüler. Oturduğu iskemleden kalkmak isteyen İstanbulluyu bir el hareketiyle şoför Faik durdurttu:

— Hele otur bey... Şunları bekleyelim.

— Gene bir domuzluğun var.

— Bizimki rakı getirecek.

— Aferin... iyi yürekli olduğu belli bir şey!

— O ne ylandır ben bilirim. Kezban'ın ölümüne sevinmiş. Gök gözlerinin içi gülüyor. Ben bindiğim kısırağı tanımaz mıyım? Yüreksiz kaphe!.. Rahmetliyi demek kıskanıyordu.

— Söylerim ha!

— Söyle... Yüreksizdir. Önünde adamı kes, kılı kıpırdamaz. Bak, Tözey merhametli! Bir de kıza edepsiz derler: Adamın ho-vardasından, sertinden fenalık gelmiyor beyim... Aman, Abu dükkânı kapatıyor. –Şoför Faik, elini pantolonunun kemerindeki saat cebine attı–: Abu! Hey madrabaz herif! Selâmsız sabahsız ne cehenneme savuşuyorsun? Hele gel!

Bakkal Abu, siyah fötr şapkasını azametle düzelterek pencereye yaklaştı. Böyle yeni tıraş olduğu günlerde, vaktiyle ne güzel bir delikanlı olduğu meydana çıkıyordu. Cigarayı hiç söndürmeyen tiryakilerdendi. Şimdi dükkânı kapatmakla meşgul olduğu için, uzun kiraz ağızlığını yanan cigarayla beraber, mintanının yakasından ensesine sokmuştu. Biraz sakat olan sol kolunu –her hâline bir azamet veren acayip bir şekilde– sallayarak yürürdü.

— Kıza acıdım –diye lafa başladı–. Kıza çok acıdım. Ben bu fukaralara hep acırım.

— Hem acırım dersin, hem de vakit buldukça iman tahtalarına, insaf etmez çökersin.

— O başka, ahmak şofer! –Şoföre şofer diyordu–: Ben iman tahtalarına çökerken de acırım. Rospuya –Orospu kelimesinin ilk harfini daima yutuyordu–, rospu kısmına acıyacaksın.

— Ulan, seninki “Kısırağa dost gibi bak, düşman gibi bin!” hesabı!

— Yahu şofer! Sen kısıraktan ne anlarsın. Benzin yağı, dış lastiği, direksiyon... İşte senin işin bunlar! Kısıraktan biz anlarız.

Biz, eski adamlar! İhtiyar reis de eski adamlardan olduğu için herif, görürsün, idam eder... –İçini çekti–: Lâkin herif de haklı! Vurmasın da ne halt etsin? Kızı kerhaneye düşüyor. Velhasıl iki ucu boklu değnek! –Birdenbire ümitsizlendi ve o kadar süratle öfkelenildi–: Canım beyim! Şu dünya batacak bir dünya olmuş. Pis bir dünya! Cümlemiz rezil olmuşuz! Kezban geçen sene fabrikaya giderdi. Fabrikaya... Altmış kuruş yövmiye! On iki saat ayak üzeri çalışacak. Demek karıya ayakta çalışmak makbul değil! O zaman on iki saate altmış kuruş verirlerdi. Yatıverdi mi, dakikası iki buçuk lira! Töbe estafurullah! Aklına geldi mi? Geçen kış dükkâna her zaman uğrardı. Bir mum alırdı, yüz gram zeytinyağı alırdı. Borca bırakacak diye suratımı asardım. Sonra mektebe öğretmen olunca... Allah belâmızı versin! Kerhaneye düşüp sırtına entari giydirdi, sen bendeki iltifatı görme. Kız, sulu bankaya kasadar olmuş. “Kezban hanım hele buyur! Kezban hanım bize merhaba yok mu?” Rospu kısmı parayı düşman gibi sarfeder. Kumarbaz da öyledir. Besbelli, ikisi de hınçlarını alıyorlar. “Sen bizi rezil ediyorsun! Al bakalım!” demeye gelir. Dünya namussuz olmuş. Bizi Tokma¹ boyuna götürüp kurşunlamalı...

— Ulan seni bir dinleyen olsa büyük camiin baş hocası beller. Şunda, beyim, üçkâğıtçı Abu hali var mı? Hele domuz! “Bul karayı, al parayı!” diyerek milleti soyduğun zamanları unuttun mu?

— Kırk yıl günahkâr bir yıl töbekâr demişler, şofer. Ben şemsiyenin üzerinde üçkâğıt atıyorum. Parasını kaptıran “kazanacağım” diye yutuluyor.

— Sen uzatma! Şuradan yarım kilo domates, beş kuruşluk soğan, bir demet maydanoz getir.

Abu ismarlananları getirdi. Düşünceli düşünceli dükkânı kattı. Heybesini sırtladı.

1) Tokma: Malatya'da bir su ismi.

Istanbulu, geçen kış fabrikada çalışan Kezban'ı düşünüyordu. O kadar genç olduğu halde, bir eski yatak çarşafının içinde o kadar yaşlı, öyle bitkin görünmek amele kadınlara mahsus bir şeydi. Korkunç bir şey! Bunların ne acayip talihleri var. Biraz şık olsalar, orospulaşılar, biraz kendilerini yamalı bezlere kaptırsalar ihtiyarlık yakalarını tutar:

Dükkâna girmeye cesaret edemezdi de yağmurun, karın altında kenarda beklerdi. Delik yün çoraplar bacaklarının yuvarlaklığını kaybetmişti. O zamanlar yüzünü hiç merak etmediğini Istanbulu hatırladı. O zaman da, kerhaneye gittikten sonra da bu kızın yüzüne dikkatle bakmamıştı. Ikisinde de acıdığı için galiba!

"Sahi! Dur bakalım!" Istanbulu, âdeta yüksek sesle böyle söyleyerek sanki bir şeye hazırlandı. Bir gün, kerhane hizmetkârlarından ihtiyar Cumalı, "Çekil ulan! Yol ver!" diye elindeki sepetle amele Kezban'ın göğsüne vurmuştu. O sıralarda Kezban asker karısıydı. Kocas 337'li imiş.

Kerhane hizmetkârlarından Cumalı topaldı. Seferberlikte, Sina cephesinde yaralanmış. Başgardıyan Ali efendi biliyor.

İlkbaharda, kızlar çarşıya giderken Kezban mahpushanenin önündeki çeşmede Cumalı'ya kunduralarını temizletmişti. İki ay evvel göğsüne sepetle vuran topal Cumalı, iki ay sonra Kezban'ın kunduralarındaki çamurları temizlemek için –çömelemediğinden– yere diz çökmüş, elleriyle iskarpinleri yıkamış. "Pekâlâ! Ayrıca cennet-cehennem diye neden gevezelik etmişler yahu! İşte insanlar öçlerini, birbirlerinden bu dünyada kolayca alabiliyorlar! Aferin Abu! Dünya batacak bir dünya olmuş. Pis bir dünya! Eğer bütün bu olup biten işleri götürüp Tokma boyunda kurşunlayamazsak!.. Aferin Abu! Feylozoflukta Mustafa Şekip'ten de, Rıza Tevfik'ten de ustasın. Üçünüzün işi de 'bul karayı, al parayı!' ama seninkinde soyulanın yüzde bir kazanması

ihtimali var, ötekilerin karşısına gidenler yüzde yüz milyon zararlıdırlar. Aferin Abu!”

Istanbullu bir cigara yaktı. Bu gece rakı olmazsa, mahpusluk fena çökecekti. “Ümit orospularda,” diye düşündü.

Deminden beri Onbaşının gitmesini bekleyen jandarma Salih –buna arkadaşları pek saf olduğundan “Salih efendi” diyorlardı– etrafını kollayarak pencereye yaklaştı.

— Merhaba beyim!

— Merhaba Salih efendi. Yak bakalım bir cigara!..

— İstemez beyim... Sen iç... Sen iç...

— Ben de içiyorum.

— Yoook... Cigaran kalmayıverir. Sen mahpussun beyim!

— Aldırma... Zaten bir paket cigara on iki sene yetmez ki...

Yak hele...

Salih efendi cigarayı yaktı. Vaktiyle askerliğini yaptığı halde, şimdi ikinci defa ihtiyata çağırılmıştı. Yorgun ve usanmış gözleri vardı. Çeşmeden ip gibi akan suya bakarak dertleşti:

— Babalık zor iş beyim!.. Babalık gayet zor! Yemez yedirirsin, giymesiz giydirirsin. Sonra evlât gelir yetişir, başına belâ olur. Ben kıza da acıdım, herife de... Arabaya Onbaşıyla beraber bindik. Adam kısmı ne kolay ruhunu teslim ediyor. ‘Gık’ demeden gidiverdi. Yallah! Can cıkınca adam ölür. Can demek, anlaşılabilir kan demek... Öyle ya... Kan sızıldı mı hayvan olsun, insan olsun, işi tamamdır.

— İyi bildin Salih efendi! Ruh demek kan demek... –Istanbullu kederle güldü–: Huy canın altındadır diye bir laf ederler. Can gidince leş kalıyor. Şu halde huy dediğimiz de leşimiz olacak. Ne dersin?

— Vallaha, biz derinini bilmeyiz beyim... Sen daha iyisini bilirsin. Ben kur’a askerliğimi de jandarma yaptım. O zaman da,

Elâziz'de mahpushane bekledim. Bir işin farkındayım. Buraya iyisini bilenle, hiçbir şey bilmeyen giriyor. Elâziz'de bir doktor vardı. Tanıyor musun bilmem. O da Istanbulmuş.

— Evet, Doktor Hikmet!

— İyi adamdı. Allah selâmet versin! Doktor dedim de aklıma geldi. Kızın çantasında yüz on kayme çıktı. Doktora teslim ettik. Sertabibe verdik... Doktor kıza bakmadı bile... Doktor kısmının yüreği katı oluyor. Ölümü göre göre herifler kanıksıyor besbel-li! Çantasında nüfus kâğıdı zuhur etmedi. Bu kötü karıların nü-fus tezkeresi olmaz mı?

— Olmaz. Vesikaları var.

— Ekmek vesikası mı?

— İyi bildin. Ekmek vesikası...

— Acıdım fukaraya... Yüz on lirayı çantasına koymuş, ki pa-zardan gazyağı, tuz, falan alacak. Alamadı... Sen ölümü uzak sa-nırsın, ölüm arkanda gülü gülüverir. Adam öleceğini bilir de ne zaman öleceğini bilmez... —Biraz düşündü. Burnunu çeker gibi omuzundaki tüfeği iki kerre yukarı atıp düzeltti—: Adamın ne zaman öleceğini bilmediği daha iyi. Şu ölümlü dünyada en zor mesele namus meselesi... Bizim karakoldaki arkadaşlardan beş tanesinin karısı kaçmış. Oğlanların tütünü tepelerinden çıkıyor. Gecenin yarısında, uyku arasında 'Of!' çektiklerini duysan göz-lerin yaşarır beyim. Namus işi müşkül! Bu kancığın da kocası as-kerdeymiş. Mektubu okuyan adam, bir akıllı adam olsa da, şöy-le şöyle yerine gelince sevabına, öksürüp, geçiverse...

Tayıncı Topal Sefer içeri girdi:

— Ne yiyeceğiz beyim?

— Hiçbir şey yemiyeceğiz.

— Ciddi mi?

— Bu akşam oruç tutulacak oğlum!

— Pekâlâ! Ben yumurta aldım.

— İyi etmişsin. Tözey bize ilaç getirecek.

— Ciddî mi?

— Evet.

— Anladım. Faik yukarda salata yapıyor. Islık çalıyor keyifle... Domuz şoför.

— Başgardıyan nerde?

— Koğuşlara ampul takmaya gitti. Şimdi Tözey de gelecek mi?

— Gelecek.

— Gelsin. Tözey iyi karıdır. Kezban'ın vurulmasına ne diyor?

— Hiç! Ne diyecek? Ağlamış.

— Elbette ağlar. Tözey yürekli bir karı. Halbuysa Ali efendinin karısı oh çekiyor. Neden 'oh' çekersin vâlde? Biçare senin sürülerini mi sürdü, götürdü? –Tözey'i görünce pencereye yaklaştı–: Merhaba bizim Tözey!

— Merhaba bizim Sefer.

— Nasılsın?

— Nasıl ne demek? Baksana bizi vurup öldürüyorlar. Sen imdada gelmiyorsun.

— Hepimize Allah imdat ede. Ölen mi ölüyor, öldüren mi ölüyor daha belli değil...

Tözey ve şoför Faik'in dostu, etraflarına bakınarak demirlerin arasından kâğıtlara sarılmış iki şişe uzattılar. Sefer, bunları kıl şalvarının derin ceplerine sokuverdi.

Kerhane bekçisi Hüseyin efendi, memur olması hasebiyle, tabancasının kılıfını ilikliyor gibi yaparak, mahpushaneye gizlice rakı verildiğini görmemiş oldu.

Tözey giderken Istanbul'luya parmağını salladı:

— Dediğim gibi. Pezevenge sakın istida yazmayın. Assınlar namussuzu... Gidi deyyus! Türeyip türemiyesice... Evi yıkılasıca...

- Bâş üstüne...
- Allah kurtarsın şekerim.
- Allah kurtarsın ağbi.
- Allah kurtarsın Murat bey.
- Allah kurtarsın hepimizi...
- Yarın çamaşırlarını gönder.
- Daha temiz.
- Temiz olup olmadığını siz bilmezsiniz, ben bilirim.
- Bâş üstüne...

Geçip gittiler. Istanbulu, bir müddet Tözey'in takunyelerinden çıkan tahta gürültüsünü dinledi.

* * *

Katili cezaevine ortalık kararırken getirdiler. Sırtında düğmeleri çözüp yeni bir asker ceketi, ayağında lâcivert çulâkiden bir kilot pantolon vardı. Kelepçenin anahtarını bulamadıkları için ellerini edeple göbeğine bağlamış gibi duruyor, galiba tabii olmayan bir süratle soluk alıyordu.

Gardiyan Aptullah, aptest almayı sonraya bırakarak, çıplak ayaklarında takunyeler, yün çorapları elde, koşa koşa geldi:

- Geçmiş olsun Memet!
- Eksik olma.
- Sakın aldırmayacaksın, eline sağlık. Ne verdiler?
- On beş sene!
- Yok canım! Ne mümkün! Sen yanlış anladın mutlaka! Aman bey!.. –Aptullah bir yere tutunmak istiyor gibi Istanbulu ya baktı–: Kötü yerde söylemedin mi?
- Söyledik.
- Kerhanede deseydin.
- Dedim. Zaten bilmeyen mi var?

— Öyleyse... –Gardiyan Aptullah çoraplarını masanın üzerine attı—: Bu nasıl iş beyim? Hem de namus uğruna... Namus meselesi yüzünden... Sen haklısın bey. Hak seninle beraber imiş. Bu gidişat, bir vakit böyle kalmaz. Görürsünüz yıkılır bu devran... Zulm ile âbâd olanın âhırı berbâd olur. On beş sene mi? Yanlışlık olacak. Bunun ağır tahriki, hafif tahriki yok mu?

— Bilmem. “Temiz et,” dediler. Temiz nasıl edilecek?

— Temiz etmeli elbette... Mutlaka temiz edeceksin. İşte bizim Murat bey sana bir temiz yazıversin. Zorlu yazar. Korkma, para almaz. Bedavadan bir temiz.

Tayıncı Topal Sefer, sardığı cigarayı katilin ağzına koydu:

— Aptullah iyi söyledi Memet –dedi–, bizim bey yazar. Zaten sen gelmeden “on beş sene verirler” dedi. Öyle değil mi beyim? Istanbulu başını salladı:

— Fazla vermişler. Temiz bozar. Sana beş sene ceza yeterdi. Aldırma...

Onbaşı içeri girdi. Anahtarını hışımla kelepçenin küçük kilidine soktu. Fakat açmadan evvel, sanki kelepçesi alınca sözünü dinlemeden yürüyüp gidiverecekmiş gibi telâşla söylendi:

— Hemen vurursunuz! Şimdi ne oldu? On beş sene... Yat bakalım eşek cennetinde... Hani avukatlar bedava müdafaa edeceklerdi. Hadi müddeiumumî alnını öptüydü... Allah akıl vere... Murat bey dayansın lâyhaya...

Katil bileklerini oğuşturdu. Istanbulu, kelepçeyi ilk defa taşıyan insanlardaki bu hareketi iyi tanıyordu. Demirden kalan soğukluğu –daha doğrusu– pisliği hemen temizlemek arzusu... Bir rahat nefes almak, bir nekahat!

Yüzüne birdenbire bir yerden ışık vurmuştu. Elmacık kemiklerinin pek çıkık olduğu, üzerlerinde incecik kırmızı damarlar bulunduğu görünüyor, zaten yüzünde başka bir yere insan dik-

kat edemiyordu. Ağzına demin tayıncı Sefer'in sıkıştırdığı ciganarın dumanından kurtulmak için bir gözünü yummuştu. Asker ceketiyle zararsız ve merhametli bir köy bekçisini hatırlatıyordu.

Mahpuslara yemek getiren kadınlar ve çocuklar, büyük kapının demir parmaklığı önünde ses çıkarmadan toplanmışlardı.

Gardiyan Aptullah çoraplarını tekrar masaya bırakıp kalabalığa çıktı:

— Kapıyı kestiniz. Geri! Jandarma sür şunları...

Başgardiyan Ali efendi, müdahale etti:

— Bırak çocukları... Şunun üstünü ara!.. Milleti nereye sürüyorsun? Yemek getirmesinler mi?

— Ben nöbetçi değilim Başefendi.

— Nöbetçi olmak mutlaka lâzım mı? Arkadaş arkadaşaya yardım edecek. Sende hamiyet ne geziyor. Zaten kimse vazifeye bakmıyor. Burası mahalle kahvesi değil. Ara şunu! dedim.

Başgardiyan Ali efendi, birisine sertelirken, gözlerini tavana diker, nefretle, haysiyet kırıcı bir yüz buruşturması ile konuşurdu. Yine öyle yapmıştı. Nihayet Istanbuluya dostça gülümseyip bir iskemleye oturdu.

Aptullah "lâhavle" mânasına başını sallayarak aramaya başladı. Bu işi zevkle, -hattâ ihtirasla- yapardı. Evvelâ kasketi çıkarırdı. Evirip çevirdi, mincıkladı. Masaya çorapların üzerine bırakıp omuzlarını tuttu. Kolları üstten ve alttan sıvazladı. Ayrıca koltuk altlarına yumruklarıyla birer darbe vurarak oralara sert bir şeylerin gizlenip gizlenmediğini aradı. Her vuruşta Kezban'ın babası bir kerre sıçramıştı. Sıra cüzdana gelince, kâğıtları masaya koydu. Ayrı ayrı açıp baktı. (Halbuki okuma yazma bilmiyordu.) Paraları saydı. Yetmiş kuruş. Cüzdanın tekrar cebe koyulmasını sabırla bekledi. Adamın kuşağını, parmakladı. Yoklaya yoklaya takip ederek beline sarıldı. Bacakları da kollar gibi aşı-

ğıya kadar sıvazladı. Apış arasına da hafif bir yumruk indirip Memet'i üçüncü defa zıplattı.

— Dur hele... Dur... Memurlukta ayıp yok! —diye güldü. Sonra sırtına bir şamar indirerek “yallah!” dedi.

Fakat Başgardıyan bir göz işaretiyle ayakkabıları göstermişti. Aptullah yemenileri çıkarttırdı. Terden siyahlanmış yün çorapları da elledi, yemenilerin içini parmağıyla araştırdı. Tabanlarını yere vurdu.

— Bir şey yok! —dedi. Memet'e aşağıdan yukarıya gülümse-di—: Kusura bakma Memet... Vazife... Sen askerlik ettin. Bilirsin.

— Bilmez miyim!.. Lâkin çocuklar gelmiş. —Yani “karım” demek istiyordu—: Biraz diyeceğimiz vardı.

— Hani nerde? Dur, Ali efendiye danışalım.

Ali efendi, ‘olmaz’ mânasına başını salladı.

Katili, demir kapıdan içeriye soktular.

Diğer yemeklerle beraber, yeni gelenin karısı da içeriye bir çıkın uzattı. Aptullah bezi çözdü. Tabağın kapağını kaldırdı. Bulgur pilâvı, iki tane kuru soğan. Bir de tahta kaşık. Masanın deliğine sokulu şişi Aptullah pilâvın içinde sağdan sola, soldan sağa gezdirdi. Tekrar bağladı. Kadına Kürtçe bir şeyler söylüyordu ki başgardıyan Türkçe bağırdı:

— Bir pilâv yapar getirirsiniz! Yahu, herif burada betonun üzerinde mi yatacak? Şimdi, hasta mı olsun! Koş, haydi yatak getir... Yorgan getir. Cigara içer mi? Cigara getir. Paran varsa harçlık ver.

— Para ne geziyor Ali efendi... Bizde fazla yatak ne geziyor.

— Yatak getir dedim. Kızı öldürttünüz. Herif içeri girdi. Şunu görüyor musun beyim? Hep kabahat şu rezilde... “Anasına bak, kızını al” demişler. Ağlama pis kan! Evvelâ ağlanacaktı. Defol!...

Kadın, iki adım gerileyerek durdu. Boynunu bükmişti. Sır-

tında çok eski, çok yamalı, rengini kaybetmiş bir yatak çarşafı, çıplak ayaklarında, topukları tamamiyle aşınmış nalınlar vardı. Yüzüne kapattığı eli kir içindeydi... İki yanında iki küçük çocuk –sanki yalnız kirden ibaret iki acayip mahlûk– trahomlu gözlerine konan sinekleri kovmaya bile lüzum görmeden duruyorlardı.

Başgardıyan artık tamamiyle öfkelenmişti:

— Ne durdun? Sen laftan anlamaz mısın?

— Kabı, kaşığı geri versin!

— Hangi kabı? Pilâv kabını mı? Hiç şunda akıl var mı? Herif pilâvı eteğine mi boşaltacak? Defol! Yıkıl huzurumdan... Yatağı getirdiğin zaman alırsın. O zamana kadar ziftlenir. Hoş, yemese de bir şey lâzım gelmez. Rızkını tamam aldı. On beş senelik rızkını. Kızı yediniz namussuzlar. Fukarayı, şurada yediniz!

* * *

Mahpusta rakı içmenin keyfi yoktur da, bir acayip kibri vardır. Yasak edilmiş bir şeyi, birkaç kişiyi atlatarak yapmaktan gelen ve arkadaşları birbirine o ana mahsus, meyhane samimiyeti ile bağlayan biçare bir kibir. (Ama doğrusu gardıyanlar ekseriya, farkedirler de, yüzlemezler.)

Şoför Faik, mezeleri –şimdilik– duvara dayalı küçük masaya hazırlamıştı. Birer fincan içiyorlar, ağızlarına birer lokma salata alıp, pencerelerin önüne koydukları iskemlelere basarak dışarıya bakıyorlardı.

İstanbullu, üçüncü fincandan sonra yine aynı şeyleri düşündü: “Rakı dünyada mahpus olamıyor. Tıpkı dışarıdaki gibi işte midemi kızdırdı. Cigara daha tatlı...”

“Dışarıdaki gibi...” Dışarıda akşam olmaktadır. İstasyon cad-desinden ameleler geçiyor, boz mintanlı erkekler, boz entarili kadınlar, işten çıkanlar da, işe gidenler de aynı süratle yürüyorlar-

di. Amele aileleri... Önde baba... İki adım arkada ana... Sonra sekiz yaşından on üç yaşına kadar kızlar ve oğlanlar... İşten gelenlerin de, işe gidenlerin de üzerlerinde, başlarında pamuk kırıntı-ları... Berikiler on iki saat ayakta durmaktan, ötekileri gündüz ölü gibi uyumaktan yorgun... Bu da bir çeşit mahpusluk... Affı, bera-atı, şahsî veya nakdî kefaletle tahliyesi kabil olmayan bir mahpus-luk... Biraz daha büyücek tabî... Biraz daha genişçe...

Saçları biryantinli ustabaşı muavinleri, kapları omuzlarında –ekserisi çocuk arabalan sürerek– memur karıları geçmeye baş-ladı. Daha sonra faytonlara kurulmuş büyükler...

Karakolun bayrağını indirmek için Onbaşıyla üç jandarma direğin önüne geldiler. Süngüler takıldı. Esas vaziyeti alındı. Bayrak titreyerek iniyor. İki işçi delikanlısı –golf pantolonlanndan gençlik teşkilatına mensup oldukları anlaşılan iki çocuk– dimdik durarak selâma iştirak etti.

Istanbulu da mırıldandığı şarkıyı kesti.

İki fayton dolusu sarhoş, bayrağın, amelelerin, memurların farkında olmadan, geniş kol hareketleriyle edepsiz bir gürültü halinde yuvarlanıp gittiler.

Bir elinde yarım tenekeden saplı kovası, ötekinde çalı süpür-gesiyle harp zamanının kadın çöpçüsü, sarhoşları sürükleyen at-ların bıraktığı şeyleri topladı.

Şoför Faik öteki pencereden sordu:

— Neye güldün beyim?

— Dünyaya güldüm.

— Nesi var dünyanın? Millet işte yaşıyor.

— Çöpçü karı da yaşıyor mu?

— Vızır vızır. Git sor. Haline şükreder. Görürsün.

— Şu mavi mantolu bayanı gördüğü halde, başka türlü yaşa-mak olduğuna akıl erdiremediğinden şükreder.

— Artık orasını bilmem...

— Bileceğiz. Akli ermeyenin çoğu, akli erenlerin omuzunda... Çöpçü karı kim biliyor musun?

— Ne bileyim? Buğdayın kilosu yüz otuz kuruşa çıktı. Adıyaman ahalişi olduğu gibi şehre dökülmüş. Kızlar bir ekmeğe uçkuru çözüyorlarmış. Adıyamanlıdır.

— Adıyamanlı falan değil... Bizim Memetçiğin anası... Oğlu vatan müdafaasına... Anası sarhoşları çeken atların gübrelerini temizlemeye...

Şoför Faik içini çekti:

— Doğru bey... Allah belâsını versin!

Birer fincan daha içtiler. Birbirlerine kederle gülümsediler. Tekrar iskemlelere tünediler. (Pencere insan boyu hizasında yapıldığı için iskemleye çıkmadan dışarısını görmek kabil değildi.)

Dışarıda, biteviye akşam oluyor. Kargalar, yanmış kâğıt parçaları gibi, burasını hiç tutmayan yüksek bir rüzgârın içinde simsiyah savruluyorlar, kavaklara konup kalkıyorlardı. Şehirde ağaçlar pek sık olduğundan akşam yemekleri için yakılan ateşler kerpiç bacalardan çıkar çıkmaz dalların arasında, mavi sis parçaları gibi kalakalmıştı. İngiliz adasına benzeyen bir bulut, tek başına kırmızı gökte yüzüyordu.

Şoför Faik, güzel sesiyle hafiften bir türkü tutturdu:

— *Mendilin işle yolla!*

Ucun gümüşle yolla,

İçine beş elma koy

Birini dişle yolla!

— Yaşa şoför! Kesme arkasını...

— *Şu dağlar kömürdendir,*

Geçen gün ömürdendir,

Feleğin bir kuşu var,

Tırnağı demirdendir.

— Kezban'la yattın mıydı? Doğru söyle...

— Kısmet olmadıydı, yetişemedik.

— Kerhaneye düştüğü zaman sen dışardaydın.

— Dışardaydım ama, bir kerre bizim kaltaktan göz açamadım. Sonra karı ilk düştüğü zaman kenef gibiydi. Fabrikada çalışanları görüyorsun. Açlıktan, uykusuzluktan avurdu avurduna çökmüştü. Canlı cenaze... Üst yok, baş yok. Alt odalardan birisinde pis, sünepe geziyor. Senin Tözey acıdı. Para verdi. Yukarıya aldı. "Kızım" dediğini duymadın mı? Sonra da biz içeri düştük. Kezban yürümesini, sırtmasını öğrendi. Dost tuttu.

— Kim dostu?

— İsmetpaşa'dan bir Hüseyin var. Hukumat Hüseyin –Hükümet kelimesini *Hukumat* diye söylüyordu–: Dur hele... Sen onu bileceksin. Burada mahpus yattı.

— Bildim... İyi çocuktu. Acımıştır.

— Acımaz mı? Ben bile acıdım. Yazık...

İstanbulu, miyop olduğundan fazlalaşan karanlıkta gittikçe bir şey görmemeye başlamıştı. Birdenbire arkasında elektrik yandı.

Pencereden indiler. İstanbulu:

— Yazık!.. –dedi–. Hepimize yazık... Haydi sofrayı kur.

Elleri pantolonunun cebinde, canı cigara isteyerek, fakat inadına içmeden odada "volta vurmaya" girişti. Bu odada yalnız yatıyordu. Burası kendi odası... Kapı aralığı da sayılırsa genişliği sekiz, uzunluğu yedi adımdı. Sol köşede portatif karyolası duruyor. Ortada, hem yemek, hem çalışmak için büyük bir masa. Sağ köşede bir dolap, dolabın üstünde iki gözü kitapla dolu, boyasız çam tahtasından kitap rafı. Bunların üzerinde hikâye ve romanlar için not dosyaları, müsvedde kâğıtları, bir çay fincanının içinde dört, beş günlük kurumuş çiçekler... Kapının karşısında-

ki köşede şair Nâzım Hikmet'in yağlıboya büyük portresi. Bunun altında Kızıl Ordu'nun kadın birliklerine mensup bir süvari resmi. Duvarda boydan boya Cumhuriyet gazetelerinden kesilmiş renkli haritalar. Libya, Balkanlar, Şark cephesi... Uzakşark ve kurşun kalemle çizilen hareket mevkiileri. Stalingrad'da henüz dövüşülüyor. Alman ordusu Vladikafkas'a inmiş. Elalemeyn tehlikede... Dünya sanki burada nefesini kesmiş... Baskın bekliyor. Bir silkinecek... Bir davranacak. Çörçil'in sözüyle: "Bir hedef ya boğazınıza sarılmıştır yahut ayaklarınızın dibindedir." İstanbullu yavaşça, "Allah belâsını versin!" dedi.

— Kimi kalaylıyorsun bey? Kızın babasını mı?

— Yok canım! Şurayı yapan mimarı... Bu nasıl bir mimar? Pekâlâ! Haydi diyelim ki sana pencereleri yüksek yapmanı emrettiler. Planı çizerken yüreğin titremedi mi? Ulan namussuz desem, şuraya oğlunun üç tekerlekli velespitini koyar mısın? Çürür, paslanır diye koymazsın. Anladın mı şoför?

— Hayır beyim.

— Pekâlâ! Bak ben ne düşünüyorum: Şurasını mutlaka kız mektebi yapmalı. Pencereleri yıktırmalı, boydan boya her taraf cam olacak. Camlı köşk gibi. Tavanları bile buzlu cam olmayacak. Pencereye, kapıya demir takmak yasak!.. Demir yasak... Kilit yasak... Kelepçe yasak... Hepsi yasak... Adamı bağlamak yasak...

— Rezil kısmını nasıl zapt etmeli?

— Rezil kısmını mı? Rezilliğini dünyadan sürüp çıkararak...

— Hele iç bakalım bey... Çabuk olalım. Nahiye müdürleri belki misafir gelir. Hele içelim. Bu dünya, böyle gider...

— Yağma yok. Böyle gelmiş, ama, böyle gitmez. Bir yerde, görürsün, tekerlenir. Boynu altında kalır.

— İnşallah... İstemeyenin gözü kör olsun!

Şoför, dışarı çıkıp aşağı seslenerek Topal Sefer'i çağırdı. Sefer

içeri girince havayı sevimli bir hayvan gibi kokladı:

— Kokuyor beyim!

— Koksun oğlum! Gardiyan kısmı, fukara olduğundan, ömründe rakı içmemiştir. Bir şey anlamaz. Karnın aç mı?

— Aç değil...

— Yak bir cigara... Rakı vereceğim ama koğuştta kokar.

— İstemez. Ben şu kıza acıdım.

— Hep acıdık.

Sefer, İstanbullunun verdiği cigarayı kulağına koyup kendi tabakasını çıkardı. Yirmi beşlik tütün içiyordu. Fakirdi ama gönlü zengindi. Büyük bir ciddiyetle, –ameliyat yapan bir operatör gibi– (onu şimdi neden operatöre benzettiğini İstanbullu bir türlü anlayamadı.) cigara sardı.

— Herif ağlıyor beyim! –dedi.

— Babası mı?

— Babası!..

— Neden ağlıyor? O da mı acımış?

— Bilmem. Söz söyleyemiyor. Ağlıyor. Bu herif bu cezaya dayanamaz.

— Hangi koğuştta verdiler? Namuscuların yanına mı?

— Hayır... Nahiye müdürlerinin koğuştına... Müdürler yemeye buyur ettiler. İçi almadı. Müdürler oturmaya gelecekler.

— Öyleyse... Biz rakıyı çabuk bitirelim. Sen şurada biraz kâğıt, paçavra yak. Anason kokusu kaybolsun. Ali efendi yemeğe gitti mi?

— Gitti.

— Nöbetçi gardiyan kim?

— Banazlı Hacı!

Geri kalan rakıyı acele acele içtiler. Onlar yemek yerken Sefer, beton döşemeye biraz pamuk, bir iki gazete koyarak yaktı.

Sonra kapıyı ardına dayadı. Masa örtüsünü savurarak her zaman yaptığı gibi rakı kokusunu dışarıya kovaladı.

* * *

Nahiye müdürleri dört taneydiler. Köylüden toplanan hükümet hissesi buğdayı aşırıp satmaktan mevkuftular. İkisi yerli, ikisi yabancıydı. Yerliler zengin ailelerin çocuklarıymışlar. Yabancılarından bir tanesi de İzmir eşrafından Rıza beydi. Hukukta okumuştı. Her gün tıraş oluyor, mahpushanede entariyle dolaşan yerli meslektaşlarını ayıplıyordu. Ağlayan babanın tesirine kapılmıştı.

Adamcağız ağlıyormuş. Boğulacakmış. Yemek yiyememiş. Abdest alıp namaz kılmış. İnsan bu dünyada namusu için yaşadığından...

Istanbullu, "namus" sözüne gülümsedi:

— Efendiler! —dedi—, İstanbul tevkifhanesinde bir Kürt Musa ile beraber yattık. İdam altındaydı. Yalancı şahitlere hakim yemin verdirirken zıplayıp kalkmış. "Namus dedikleri hangi köydür. Ne tarafa düşer! Bir kerre onu sor!" diye bağırmış.

— Namus yok mu dünyada?

Istanbullu, sesini mahsus tatlılaştırdı:

— Dünyada, tabii, namus var. Lâkin akıllı adamlar için... Bütün mefhumlar akıllı adamlar için var. İşte o sebepten ben dil inkılâbı ile ne halt etmek istediklerini anlayamıyorum. *Complexe d'inferiorité*'yi aşağılık duygusuna çevirirsek bundan Kezban'ın babası ne anlar? Namusu da Allah gibi belliyorlar.

— İyi söylediniz... Herkes namusu kendine göre anlar. Bu sebeple, ben olsam, meselâ Kezban'ın babasına hiç ceza vermem. İğneyi kendimize batıralım çuvaldızı âleme... Hâşâ huzurunuzdan... Sözüm meclis harici, kızınız kerhanede... Kahveye çık-

mazsınız, memleketi bırakıp defolmalı... Vuruyorsunuz. Mahkeme on beş sene veriyor.

— Aklıma şöyle bir şey geldi Rıza bey... Zenginlerin, şu zenginlerin kızları hiç mi kötülük etmez? Kadınları hiç mi hovarda taşımaz? Neden hep fukaralar namus uğruna katil oluyorlar?

— Bu onların namusu olmadığına mı delalet eder? Yani fakirlerin demek istedim.

— Namusu bilmediklerine... Onlar kan her şeyi temizler zannediyorlar. Halbuki kan, herhangi bir lekeyi silmez, bilâkis sabitleştirir. Ben Memet'i tanıımıyordum. Benim gibi buradaki üç yüz elli mahpus da tanıımıyordu. Şimdi vakayı öğrendik. Üç yüz elliyi kendi nefsiyle zarbedin, mecmuu dünyayı tutar. İşte namusu temizlenmedi, tersine, payimal oldu. Bir bu... Bir de Kezban'ı vurmamak neyi halleder? Kezban'ı vurmamak... Kız kötü olmuş. Bunda sizin de benim de hissem yok mu? Orospuluk tek başına icra olunur bir zenaat değildir. Belki tek başınıza her şeyi yaparsınız. Lâkin orospuluk mutlaka iki kişi ister. Hattâ ikiden de çok fazla... Bir kadın... Bir sürü erkek... Bir tek orospuya, binlerce hovarda... Ekserisi aile babası, kız çocuk sahibi insanlar. Namuslu insanlar... Camiye gidenlerden, kurban kesenlerden, Mevlût okutanlardan...

— Bütün bunların kötü olan kadınla suç ortaklığını anlayamadım.

— Anlatayım: Komşumuzun kızı, yahut karısı oynak... Durun daha baştan başlayacağım. Hepimiz zampara adamları. Bununla öğünürüz. Bu işin ustasıyız. Söyleyin bakalım, ne kadar orospu olursa olsun ilk defa gördüğümüz bir kadından sıkılır mıyız?

— Sıkılırız.

— Biz erkekliğimizle sıkılırsak, kadın elbette bizden daha utangaç olur. Şu halde, benim talip olmamdan ziyade, onun yabancı bir adam önünde soyunması daha zordur değil mi?

— Tabiî, evvelâ zordur.

— Tamam... İşte oraya gelmek istiyorum. Evvelâ zordur. Şimdi kaldığımız yere geliyorum! Komşumuzun kızı yahut karısı oynak. (Komşu misaldir. Kızı-karıyı ve bizi mahalleden alıp istediğiniz yere götürebiliriz.) Bu oynak kız bana –ben soldaki komşuyum– göz ediyor. Yumuşak davranıyor. Tenhada tutup, “Yavrum! Bu işin sonu fenadır. Sen anlayamıyorsun. Doğru durmazsan, babana yahut kocana söylerim,” diyorum. Evvelâ zor olduğunda mutabıktık değil mi? Öyleyse fena halde utanır. Utanmak da elbette mutlak ve ebedî bir şey değil. Bir müddet sonra size döndü. Siz sağdaki komşusunuz. Siz de aynı şeyi söylediniz. Karşıdaki komşu bizim şoför. O da öyle söyledi. Zina nasıl vuku bulur?

— Orası doğru... Evet... Lâkin bizim konuştuğumuz kerhane meselesi!..

— Gelelim kerhaneye. Kezban kerhaneye düşeli şu kadar ay oldu. Siz de zaman zaman oralara gittiniz. Kezban için söylemeyeyim. Diğer kızların orada bulunması yüzünden hiç vicdan azabı duydunuz mu?

— Vicdan azabı büyük kelime. Tabiî insan olarak acıdım.

— Pekâlâ! Siz, ben, buradakiler vicdan azabı duymadık, birisini vurup öldürmek istemedik de Memet neden Kezban'ı vurdu?

— Babası değil mi?

— Babalığın sosyal menşeyini burada araştırmak uzun olacak. Demek ki o biçarenin bizden fazla bir şeyler duyduğu, kendisini bir başka türlü mesul saydığı muhakkak.

— Muhakkak.

— İyi ama Kezban kerhaneye kendi isteğiyle gitmediği gibi, kerhaneyi de kendisi icat etmiş değildir. Ben gördüm. Bir bekçi, bir polis bir sürü de kalabalık yavrucağı arkasından iteleyerek zor-

la oraya götürdüler. Bir sürü nizam onu orada, aynen bizi burada tuttuğu gibi, zorla tuttu. Şu halde, Memet'e fenalık eden sade Kezban değil, aynı zamanda kerhane ve kerhaneyi zarurî kılan şartlar.

— Haydi buna da doğru diyelim.

— Kerhane kalübelâdan beri mevcut olduğuna ve hayırlı bir rüzgâr esmedikçe daha asırlarca mevcut olacağına göre ve bu akşam artık Kezban orada yok diye Malatya şehrinin genel birleşme evinde sermayelerden birisinin eksilmesinden başka bir değişiklik vuku bulmadıysa, kızı öldürmek neyi halletti?

— Doğru, tabî... Cehalet de bu işte...

— Evet, cehalet bu işi biraz daha kanıştırdı. Beş çocukla bir kadın daha sokakta kaldı. İşte o kadar. Buna karşı biz yalnız acıyoruz. Ve acılamakla vazifemizi yaptığımıza inanarak vicdan huzuru bile duyuyoruz. Neden hükümetimiz tekkeleri kapattığı halde kerhaneleri kapatmıyor? diye düşünmüyoruz.

— Kerhane olmasa fuhuş gizli yapılırdı da ondan.

— Gizli fuhuş yok mu? Barları, çalgılı gazinoları, müstahdem in idarehanelerini, güzel daktiloları, metres hayatını saymıyorum. Mahalle aralarında kaç tane kerhane dolduracak umumî kadın var. Bu mükemmel bir teşkilattır. Bu mükemmel teşkilatın resmî pençesine düşen Kezban'ı öldürmek bir şey halletmiyorsa baba kabahatlidir ve on beş sene ceza hakkıdır efendim. Meseleyi şöyle düşünmeli sanırım: Kerhane ve orospu topyekün bir milletin yüzkarasıdır. Bir memlekette açık veya kapalı orospuluk yapılıyorsa orada istiklâlden, milliyetten, vatan sevgisinden, şereften ve namustan bahsetmek için insanın hiç değilse kerhanedekiler kadar yüzsüz olması lâzımdır. Ne çare ki bu işler giderek tabî hale gelmiş. Bir tarafta namusunu temizlemek meşru hakkı, bir tarafta hastalık korkusuyla kerhaneyi devam ettirmek meşru mazereti... Biz nelere alışmışız yarabbî! –İstan-

bullu bir an durdu. Bir şey hatırlamış gibi elini kaldırdı. Yüzü karmakarışık olmuştu—. Durun bakalım! Daha âlâsı var. Oros-puluk bile milliyetçiliği, yüksek ırkçılığı propaganda eden vasi-ta haline geliyor. Yani birkaç sene sonra onu, yalnız mazur gör-meyeceğiz, bir taraftan da alkışlayıp tamime çalışacağız.

— Artık mübalağa ediyorsunuz!

— Mübalağa nasıl söz! Mübalağa birisini aldatmak için kul-lanılır. Şaşırtıp aldatmak için. Eğer, burada kim olursa olsun bi-risini aldatmak istesem, ben de sabahtan beri herkese uyardım. “Herif iyi etti, namusunu temizledi,” derdim. İnsanları aldatma-nın en doğru yolu, en kestirme yolu, sözlerini tasdik etmektir. Oros-puluk bir yüzkarası olmaktan maalesef çıkıyor Müdür bey, bir ırk üstünlüğü misali oluyor. Kezban’ın babasına ben işte o sebepten kızıyorum. Şoför, şuradan kitabı ver. Başta duruyor. Küçük, pis bir kitap... Şurada canım... —Kalktı. Kitapları raftan çıkardı. Birisini getirip masaya koydu—: İşte beyler, —güldü—: Ne tuhaf! Sizin evden getirttiğiniz kitaplardan birisi imiş. “*İzmir Hi-kâyecileri Antolojisi*”. Okumadığınız anlaşılıyor.

— Küçük kardeşim göndermişti. Okumaya vakit bulama-dım.

— Öyleyse... Lütfen sabredeceksiniz... —Yaprakları acele ace-le çevirdi—: Size efendiler, Incili şerif okumuş bir muharrirden bahsedeceğim. Incili şerif okumuş bir muharrirden ve bir Türk orospusundan... Halis kan bir orospu... —Aradığı yeri buldu—: Incili şerif okumuş muharririn adı ve soyadı: Ertuğrul Delior-man. Tanıyor musunuz? Müdür bey?

— Hayır. Gençlerden olacak.

— Evet, gençlerden... Babası adı Salih. Anası adı Sıdika. Do-ğum tarihi: 1332. Ooo, pek de genç değil. 26 yaşında... Tahsili: İlk tahsilini Bulgaristan Eskicuma Türk rüştiyesinde ikmal et-

miş. Türk sefareti vasıtasıyla Balıkesir muallim mektebine yerleştirilmiş. 1936'da Sivas'tan mezun olmuş. Şimdi, inkılap sayesinde kızlarla erkeklerin bir arada okudukları ilkmekteplerden birisinde hocadır. Kendi ifadesine göre ilk dinlediği kitap Süleyman Çelebi'nin Mevlût'u. İlk okuduğu kitap İncili şerifmiş. Muharririn hayatına gelince: İlk yazısı Balıkesir'de "Türk ili" gazetesinde çıkmış ve daha on altı yaşındayken aynı gazetede "Sesler" başlığı altında her gün bir fıkra ve muhtelif imzalarla röportajlar, hikâyeler, romanlar yayınlamış. Vallaha uydurmuyorum. Aynen okuyorum. Gelelim eserlerine ve edebî mesleğine: İlk öğretmenliği Malatya vilâyetinde olduğundan –tesadüfe ne dersiniz?– hemen bütün hikâyelerinin mevzularını buradaki Ayvalık köyünden almışmış. Son üç dört senedir İzmir kazalarında öğretmenlik yapmış. Şimdi "Yeni Asır" gazetesinde muharrirlik etmekteymiş. Mecmua ve gazetelerde çıkmış hikâyeleriyle, henüz neşredilmemişlerinden meydana getirdiği dört beş kitabı varmış. Kendi tâbiriyle "iki yakası bir araya gelince" neşrecek. Size şimdi hikâyeyi okuyacağım. Aynen: İsmi: "Gâvur!" Başlıyorum:

"Geceleyin kasabanın en canlı sokağı muhakkak ki "kırmızı fener" sokağıdır. Meyhanede ipi kıranlar, içkinin ve ebedî kadın daussılasının köpürttüğü hakiki hüviyetlerini etrafa taşıra taşıra faytonlarla o sokağa girerler.

Hadisenin olduğu gece, "kırmızı fener" iki tarafa yalpa vuranlar, kapı kapı dolaşanlar, karışık içkilerin kamçıladığı seslerle doluydu. Çünkü gündüz çılgın bir neşeyle Cumhuriyet bayramı kutlanmıştı. Böyle gecelerde Allahın affedemeyeceği hiçbir günah yoktur.

Kapısında gemici feneri yanan evlerden üçüncüsü âdetta kudurmuştu. İçerisi hıncahınçtı. Dışardan kapıya yüklenenlere "anakadın" ağız dolusu küfürler savuruyordu.

Fakat laf anlamayan, “Kezban, Kezban” diye haykırıyan...”
İstanbullu gülümseyerek durdu:

— Beyler! İşte bakın. Vallaha uydurmuyorum. Hadise garip bir tesadüften ibarettir. Belki bu mevzuda bu kitabı hatırlayışım da bu tesadüften ileri geldi. Vaka Malatya'nın “kırmızı fener”inde cereyan ediyor. Kahramanının ismi de “Kezban”. Size de öyle gelmiyor mu? Biz sanki hikâyenin şu anda, vaktiyle yazılmış bu hikâyenin mabadini yaşıyoruz. Devam ediyorum. Müsaadenizle:

“diye haykırıyan bu insanlara küfür para etmeyince tatlı dil dökmek mecburiyetinde kalıyordu:

— Beyler! Kezban değil ya, marsık Emine bile boş değil bu gece... Başka akşam buyrun, yarın akşam buyrun.

Kezban iki aydır bu kasabada çalıştığı halde, bir türlü doyulamayan bir kadındı. Nereden geldiğini, nenin nesi olduğunu doğru olarak bilen yoktu. Bu hayata yeni mi atılmıştı, yoksa tramvaylı şehirlerin umumhanelerinden mi buraya gelmişti? Soranlara kahkahayla gülererek:

— Bir orospunun hayatı ne olacak arslanım! –derdi. Bak keyfine sen.

Son derece neşeliydi. Müşterilerini eğlendirmek, memnun etmek hususunda müthiş sabır sahibiydi. Oturduğu yerde duramazdı. Gramofona oynak bir plak kor, mayosu içindeki (geceleri kırmızı mayo giyerdi) kıvrak vücudunu kıvıra kıvıra döner, dönerdi. Yorulunca başını avuçlayarak oturan müşterilerden birinin kucağına yığılır, fıkır fıkır gülererek gözleri kapalı birkaç dakika öylece kalırdı.

Gece bir hayli ilerlemiş, sokağın yükü biraz hafiflemişti. Kezban gene gramofona uymuş, tahta döşemeleri zıngır zıngır titretiyor, çaça kadının:

— Deli misin sen ayol? Akşamdan beri yirmi müşteri

savdın otur, dinlen biraz. A, a, böylesini hiç görmedim. Şeytan kulağına kurşun, hasta olacaksın, kız! diye bağırtısına mukabele olmak üzere karşısında parmaklarını şakırdatarak göbek çalkalıyordu.

Tek tük müşteri kapının küçük penceresinden şöyle bir göz atıyor, içeri girmeden geçip gidiyordu.

Saatin on ikiye yaklaştığı sırada, kapı çalındı. İçeriye ağızlarında pipo, sarı saçlı, uzun boylu iki kişi ile beraber yine şık giyinmiş, göbekli bir adam girdi. Kezban oyununu bozmamıştı. Gelenler garip bir dille selâm vererek hasır iskemlelere yerleştiler. Plak durmuştu. Uzun boylulardan biri ağzındaki piponun yanı başından dumanla kaşık birtakım anlaşılmaz kelimeler çıkararak ellerini çırttı. Kezban onlara bakmadan anakadının kollarına yığıldı.

Yabancılar, alâkayla Kezban'ı, laubalilikten fazla kadın samimiyetiyle dolu vücudunu seyrediyorlardı. Karşılarında, oturdukları yerde uyuklayan biri şişman, öteki geçkin, üçüncüsü çukulata renkli kızların varlıklarıyla yoklukları birdi sanki.

Kezban çaça kadının kucağında kalakalmıştı. Gözleri hâlâ kapalıydı. Belki de uyuyordu.”

Istanbullu nefes aldı:

— Buraya, hikâyeci üç yıldız koymuş. Yani tasvir ve takdim bitti. Bu hikâyenin yazılmasına sebep olan asıl vaka başlıyor demek. Birer cigara buyrun. Devam ediyorum:

“Bu iki yabancı, mütehasıs sıfatıyla bir dost memleketten getirilmişlerdi. Harp yangınından çok uzakta bulunan bu kasabada yaşamak onlara sonsuz bir zevk ve huzur veriyordu.

Sabahleyin, bol kahvaltudan sonra iş otomobillerine bi-

nerler, toz, toprak içinde “askerlik” oynayan çocukların, sığır mayıslarını eşeleyen tavukların ve kaldırım üzerinde güneşleyen komşu köpeklerin, daracık sokağın iki keçesine kaçışlarını keyifle seyrederek ve onlara anlamadıkları bir lisanla bağırarak kasabaya on beş kilometre mesafedeki işlerine giderlerdi. Onları zaman zaman yoklayan bir yokluğun sıkıntısı vardı: Kadın! Hayır, güzel olması şart değildi. Sadece kadınlık edecek kadınların yokluğu. Kendi memleketlerini düşünüyorlardı. Akşam paydosundan sonra mendil, gömlek, kravat gibi sık sık değiştirdikleri şuh kızlarla herhangi bir parka, herhangi bir gazinoya, herhangi bir kabareye giderler, bol bol dans ederek doyasıya eğlenirlerdi. Ne kaygısız hayattı o!..

Fakat burada? İşte bir yıl oluyordu ki aşağı yukarı yirmi beş bin nüfusu bulunan bu Anadolu kasabasıındaydılar. Bu bir yıl içinde hiçbir genç kıza kur yapmak fırsatını dahi ele geçirememişlerdi. Ne taassuptu bu!.. Her pazar günü park, tren zamanı istasyon, hıncahınç kadınla dolardı. Fakat bu, iriyarı endamlı, geniş omuzlu, mavi gözlü, sarışın, pipolu delikanlılara “alıcı gözüyle bakan” bir tek genç kıza rastlamamışlardı.

Bu akşamki baloya, onlar da usulen dâvet edilmişlerdi. Her zaman, bir veya iki erkeğe mukabil, tümen tümen kadın ve genç kız vardı. Daha evvel tecrübeyle öğrenmişlerdi ki bunlardan herhangi birisini dansa kaldırmaya teşebbüs etmek kös kös geri dönmekle neticelenirdi. Bu yüzden kendi dillerini pürüzsüz konuşan genç kaymakamın kendilerini büfeye davet edişinden istifade ederek bir aralık ondan “dam” rica ettiler. Netice hiç de ümit ettikleri gibi çıkmadı. Bu teklif karşısında genç kaymakamın yüzü

birdenbire karıştı. Böyle bir şeyin olamayacağını, burasının bar olmadığını, arzu ederlerse falanca yerdeki “Türk barı”na gitmelerini izah ve tavsiye etti.

Bunun üzerine sarı saçlı ve pipolu iki genç tercümanlarını yanlarına alarak faytoncunun rehberliğiyle buraya geldiler.

Kaymakam “Türk barı” demişti. Lâkin ne garipti bu Türk barları!.. Sokak başında faytondan inmişler, biraz yürüdüktan sonra bir kapıyı çalmışlardı. Kapının üzerindeki küçük pencereye çıkartma resim gibi ihtiyar bir kadın yüzü yapışmış, sessiz bir kritiği müteakip, onları içeriye, bir toprak avluya, oradan da yarı çıplak vücutlu bir kadının oyunu ve şakrak sesi ile dolup taşan basık tavanlı bir sofaya almıştı.

İlk dakikalarda yadırgadıkları bu yer, gitgide hoşlarına gidiyordu. Hele o kadın, ihtiyar anakadının kucığında, bir ortaçağ ressamına model olacak derecede nefis vücutlu kadın! Onlara her şeyi unutturmuştu. İki yabancı Kezban’ı işaret ederek burnundan geliyormuş hissini veren yumuşak ve sisli kelimelerle şişman tercümanlarına bir şeyler söylediler. Tercüman gözlerini kendilerinden ayırmayan çaçaya Kezban’ı göstererek:

— Mösyöler, bayanı istiyorlar! –dedi.

— Müthiş yorgunum anne, beni mazur görsünler!

Cevap yabancılara tercüme edildi. Fakat şişman tercümanın yanındaki uzun boylusu sertleşen sesi ile bir şeyler söyledi:

— Ne demek? Böyle yerlerde müşteri reddedilmez... –demiş.

Kezban birdenbire doğruldu. Kaşları çatılmış, avurtlarını sıkılmıştı:

— Yorgunum efendim! İnsanı hasta yapan yorgunluktan anlamaz mı bu adamlar? –diye hiddetle söylendi. Onları, düşman gibi, kinli bakışı ile süzüyordu.

Tercüman bu cevabı ötekilere tercüme etmeye lüzum görmeden,

— Bu mösyölerin kim olduklarını bilmiyorsun galiba hanım? –dedi—. Hem ne olursa olsun, bir orospu müşterisinin arzularını yerine getirmeye, zevkini yapmaya mecburdur.

Kezban göğsünü yumrukluyordu:

— İşte ben, orospuyum ve müşterimin zevkini yapmayacağım. Anladınız mı? Mösyöler kim olursa olsunlar. Arzularını yerine getirmeyeceğim işte...

Dudakları titriyor, göğsü hızlı hızlı inip çıkıyordu. Diğer kadınlar, şaşkın şaşkın ona bakıyorlardı. Kendi aralarında sık sık Kezban'ı çekiştirirlerken “Ne para canlısı karn! Ölecek kadar yorgun oluyor da, gene müşteri kabul eder, altın bileziklerden artık kolları görünmez oldu,” derlerdi. Çaçâ kadın bile hâlâ şaşkınlıktan kurtulamamıştı.

İki yabancı, yerlerinden kalkmışlar, tercümana asabî asabî bir şeyler söylüyorlardı. Tercüman lâlettayin bir umumî kadından yediği bu hakareti hazmedememiş gibi yerinde duramıyor, oflayıp poflayarak;

— Senin gibilerin hakkından polis gelir. Polis lâzım polis! – diye yüksek perdeden söyleniyordu.

Kezban iradesini kimsenin eğiltemeyeceğinden emin halile ve gururla cevap verdi:

— Buyrun efendim! Polis iki adımlık yerde... Arzu ederseniz ben çağırayım.

Şişman adam, hakikaten dışarı çıkmıştı. Biraz sonra

yaşlıca bir polisle içeri girdi. Gürültüyü duyan diğer evin sermayeleri açık saçık kıyafetleri ile birer ikişer geliyorlar, onların etrafında halka oluyorlardı.

Tercüman, hiddetli bir sesle, vaziyeti polise izah etti. Kezban bir sandalyeye çökmüş, onlarla alâkadar değilmiş gibi bir tavır almıştı. Ecnebilere daima nazik olmayı, onlara kolaylık göstermeyi kendi vazifesinin mühim bir düsturu sayan polis, Kezban'a döndü:

— Mösyöler içeri girdikleri vakit, seni çiftetelli oynarken bulmuşlar. Demek ki yorgunluk bahane... Şu halde, buna sebep ne Kezban?

Genç kadın sandalyesinden tekrar fırladı. Sabrı tükenmiş gibiydi. Kollarını savurarak,

— Sadece istemiyorum. Anladınız mı sebebini? Evet yorgunluk falan hepsi bahane... İstemiyorum efendim, istemiyorum.

— Fakat vazifeni unutuyorsun.

— Vazifem mi? Yapmıyorum vazifemi...

— Mecbursun...

Polis,

— Sonra, senin için fena olur... –deyince “kırmızı fener”in dilberi, âdeta deliye döndü. Zaten tırnaklarını avuçlarına geçirecek derecede asabi idi. Birden parladı:

— Bana hiçbir şey olmaz polis bey.

Boğazına bir şey tıkanmış gibi boğularak devam etti:

— Ben gâvurlara orospuluk yapmam polis bey...

Yutkunuyor, dudakları daha fazla titriyordu. Kendisini tutmak istediği besbelliydi. Fakat rolünde muvaffak olamadı. Gözlerinden iri iri taneler dökülmeye başladı. Boğuk bir sesle:

— Beni nihayet buradan başka bir yere sürebilirsiniz. Elinizden bundan başka ne gelir polis bey? Fakat sürüleceğim yer gene bir Türk memleketi değil midir?

Herkes susuyordu. Polis bile söylemeye hazırlandığı cümleleri yutmuştu. İki yabancı alık alık kadına bakıyorlardı. Kezban sıkılan yumruklarını kalçalarına vurarak kesik kesik söyleniyordu:

— Ben gâvur orospusu değilim polis bey!

Bir sandalyaya yığılmış, başı kolları arasında hıçkırığa hıçkırığa ağlarken ağzından,

— Ben Türk orospusuyum polis bey... Ben Türk erkeklerinin orospusuyum... –sözleri döküldü.

Diğer kadınlar başları önlerinde susuyorlardı. Yaşlı polis, gözlerindeki ıslaklığı etrafa göstermemek için ağır ağır bahçeye çıktı.”

İstanbulu kitabı ileri doğru sürdü. Yumruğunu üstüne koydu:

— Anladınız mı? “Ben Türk erkeklerinin orospusuyum polis bey.” Sırtında kırmızı mayosu... Bir saat, kendi kendine dans etmiş, bundan başka, akşamdan beri yirmi Türk erkeği ile yatmış, kanı yüzde yüz halis bir Türk kadını... Yüzde yüz ırkçı bir hikâyeye... Hem de realist... Hem de yanık... Yalnız “Kezban” ismini beğenmedim. “Ayhan”, “Gökhan”, “Kayahan”, “Begümhan” falan olmalıydı da okuyucunun fikrini Turanlara, Anayurda doğru sürüp götürmeliydi. İrkçilik artık kerhaneye kadar girdi. Millî bünyemize elhamdülillah yerleşti. Gayrı bize hamdolsun zeval yoktur.

— Böyle şey olmaz. Uydurduğu belli bir şey!

— Zanneder misiniz? Size bir küçük hikâyeye daha anlatacağım. Bunu birisinden dinledim. Bir şair mebusun oğlu anlattı. İş Bankasını soyduğundan mahpustu. Almanya'ya gidip gelmiş yi-

gitlerden. Orada Naziliğin Alman milletinin ruhuna nasıl yetiştiğini ispat için insanın gözlerini yaşartan bir hikâye söylemişti: Bir “kırmızı fener”li haneye gitmiş. Berlin’de... Bereket versin orada nüfus kâğıdı sormuyorlar. Bir mayolu kız beğenip yukarı çıkmış. Soyunmuşlar. Kadıncağız bizim oğlanın sünnetli olduğunu görür görmez yataktan sıçrayıp duvara kadar kaçmış, var kuvvetiyle bağırarak; eline ne geçerse Türk delikanlısının suratına fırlatmaya başlamış. Feryada yetişmişler. Vaziyeti öğrenen feryada iştirak etmiş. Aralıkta “Yahudi” kelimesinin sık sık geçtiğini bizimki farkedince işi anlamış. O da bilmukabele “Türk, vallaha Türk, billaha Türk!” diye narayı basmış. Polis gelmiş. Artık orasını sormadım. Bizdeki gibi ihtiyar, gözü yaşlı, bir kanun mümessili mi, yoksa bıyığı terlemiş bir S.S. muharibi mi? Her neyse... Pasaport meydana koyulmuş, hecelenmiş. Türklük, güneş gibi, meydana çıkmış. Gürültü bastırılmış. Oğlan zifafa nail olmuş. Kanının hakkını Aryen kızından parası mukabilinde almış.

İşte iki hikâye. Yalnız bizimki daha orijinal. Bir kerre vaka Cumhuriyet bayramı gecesine denk getirilmiş. Aferin! Demek radyolarımız, Türk kadınının nasıl olup da esaretten kurtulduğunu ballandırırken bizim Kezban kırmızı mayo ile göbek atıyormuş. Tabii atacak. Vazifesidir. Duymadınız mı, ırkdaşımız ve aynı zamanda kanun mümessili polis bey, o ihtiyar ve gözü yaşlı memur ne diyor? “Fakat vazifeni unutuyor musun? Mecburusun... Sonra senin hakkında fena olur,” demiyor mu? Göbek atmak da, gâvurlarla yatmak da bazı Türk kızları için, Cumhuriyet bayramı gecesi demek vazife imiş. Vazife. Aksi takdirde sonu fena olur. Buna adıyla sanıyla “grev” derler. Halbuki dünya iş bölümü üzerinde durur. Ne yapalım? Ben muharrirlik edeceğim. Bizim kız katili Memet’in oğlu amele... İkimiz de hakkımıza bu memlekette kanuna hürmet için razı olacağız. İş bölümü-

nü inkâr mı ediyorsunuz? İş bölümü var! Siz harpte öleceksiniz. Ben Patagonya'da sefaret kâtipliği yapacağım. Bazı Türk kızlarına, "Şu keferem misafirlerimizle dans edersenize" diye teklif edemeyen kaymakam bey, aynı kefereleri "Türk barına teşrif buyrun" diyerek yine bir Türk kızı olan Kezban'ın başına neden musallat ediyor? Hep iş bölümü denilen muvazeneye riayet için...

— Şu halde, iş bölümünün aleyhinde misin? Kanaatimizce işbölümü olmamalı mı?

— İş bölümünün lehinde ve aleyhinde olmak diye bir hadise yoktur. Hepiniz iş bölümünün içinde doğar, içinde ölürüz. Mesele iş bölümünde değil, iş bölümünün zor yerine düşmüş vatandaşın orada ebediyen kalmasının vatan ve millet selâmeti sayılmasındadır. Vazife, her şeyden mukaddes... Hangi vazife? Orası belli değil... Bizim Trahom hastanesindeki doktor da vazifesini yapıyor, şu anda polis dairesinde, yahut jandarma tavlusunda vatandaşa sopa atan, işkence eden insan da vazifesini yapıyor. Bu iki vazife arasında hiç mi fark yok? En büyük Türk âlimi merhum Ziya Gökalp, "Gözlerimi kaparım/vazifemi yaparım" buyurmuş. Kezbanlar, gözlerini kapayıp vazifelerini yapmaya mecburdurlar. Eskiden bu iş için şart aranmazdı. Şimdi, küçük bir fark oldu. Kezbanlar, "Türk erkeklerinin orospusu olduğunu" hiç unutmadan gözlerini kapayacak, vazifesini yapacak! Kezban'ın babasına neden kızıyorum? Yahut da ona niçin sizin gibi acımıyorum! Bir evi yahut bir sokağı, kerhane yapıyoruz. Kızların ellerine vesika vererek oraya doldurup zenaatlerinden temettü alıyoruz. Fazla olarak vazifesini yapmak istemeyince üstüne kanunun belini tabancalı mümessilini göndererek cebretmeye kalkacak kadar hayasızlığı gökyüzüne çıkarıyoruz. Bizi bıçaklayacağına, yani bütün Kezbanların namusunu arayacağına evladını öldürüyor. Hepimiz de öyle yapıyoruz. Gücümüzün yettiği-

ne vuruyoruz. Biz adinin bayağısı, bayağının adisi olmuşuz. Kendimizi methetmemizin sebebi burada. İhtiyar Rum karısı, Beyoğlu'nun güneş görmez sokağında komşusuyla yaptığı bir kavga esnasında Türklüğe hakaret edebilir mi? Kanun “eder” diyor. Yaramızı bildiğimizden gocunuyoruz.

Namus telâkkisi vardır. Lâkin tersine çevirip fukaranın boynuna bukağı gibi geçirilmiş duruyor. Zenginlerin namusu başka, fukaranın namusu başka. Bir kadın operatör ahabım vardı. Kadınları doğurtur. Kürtaj değil. Doğurtur. Kibar ve zengin kızların zedelenmiş bekâretlerini pis bir usulle tamir ederdi. “Doğurttuklarım beni çok severler. Her zaman gelir ararlar. Fakat kızlarını tamir ettiğim hanımlar, beni o andan itibaren unutmayı seviyorlar. Ben de onların bu unutkanlıklarından memnunum. Çünkü bir anlık zaaf denilen yalana inanmam. Beş bayan pekâlâ küçük bir ‘nahiyeyi’ her felâkete karşı muhafaza edebilir. İçlerinde üç kere önüme kadın yatıp kız oğlan kız kalkanlar oldu. Üç kere aynı sogguk ve utanmaz eda ile beni tanımazlıktan geldiler,” demişti. İşte görüyorsunuz, operatörlük de bazen nankör bir zenaat oluyor.

— Haklısınız. Fenalık yok demiyorum ama, yavaş yavaş düzelterceğiz. Bu biraz da tahsil ve seviye meselesi... Eski telâkkiler birdenbire sökülüp atılamaz. Yavaş yavaş hepsi yoluna girecek.

— Eski telâkkilerden iyiye doğru değil, hayasıza doğru “yükseliyoruz”. Eskiden, taassubun yol kestiği devirde, İslâm orospusu olduğu için gâvurla yatmayan Kezban'ın macerasından, bir hoca, cami kürsüsünde vaaz mevzuu çıkaramazdı. Haya ederdi. Şimdi Türk ırkından olduğu için gâvurla yatmayan orospuculuğun acıklı, pardon, şerefli hayatı, babayiğit ırkçılarımızın millî ideallerini ispat eden bir vesile oluyor. Bir antolojiye bilhassa o hikâye alınıyor. İyilik yapmak için vakit geçirmek mazeret değildir. Yavaş yavaş fenalık yapılır. Komşunun karısını yavaş yavaş

kandırır da baştan çıkarınız. Harf değişmesi, şapka giymemiz, hep birdenbire olduğu için tuttu, yaşadı. Düşman yenilince “yavaş yavaş” diyerek imha muharebesi durdurulur mu? İzmir’e, Sakarya’dan on beş günde inmek yanlış da, oraları köy köy zapt ederek gitmek mi doğru... Orospuluk püsküllü festen daha ehemmiyetsiz püsküllü belâ mı ki yavaş yavaş kaldıracamız? Hayır. Orospuluğun kökleri iktisadîdir. İktisadî temele dokunmak kabil olamıyor. Bu iktisadî temel durdukça orospuluk, içtimaî zaruretlerden madut olmakta devam edecektir.

Yerli nahiye müdürlerinden Sadık bey, gayet haklı bir söz bulmuş gibi, masasında otururken şüphesiz kendisine pek yarıştığı bir azametle lafa karıştı:

— Geçenlerde de “iktisadî” dediniz. Her şeyi iktisada getiriyorsunuz? Bundan başka, insanları idare eden bir kuvvet yok mu?

— Meselâ nasıl bir kuvvet?

— Manevî bir kuvvet.

— Yani Allah mı?

— Evet.

Sadık bey, gecelik entarisiyle bıyık takmış bir kadına benziyordu. Ona bakarken, Istanbulu, deminden beri derdini bol bol döktüğü için duymaya başladığı ferahlığı birdenbire kaybetti.

Tekrar öfkelenildi:

— Yani Memet'in kızını öldürmesi Allahtan mı?

— Tabî... Takdiri ilâhi.

— Kezban'ın orospu olması da mı Allah'tan?

— Elbette.

— Öyleyse... Siz Allaha pek acayip bir iş gördürüyorsunuz...

Kirli bir iş...

2

Ertesi gün, cezaevi müdürü Istanbulun odasına çıktı. Kerli ve ümitsiz bir hâli vardı:

— On beş sene verdiler. Duydun mu?

— On beş sene vermişler. İdamdan başladı. Esbabı muhaffefe görülerek on beş seneye indi. Aklında mı damadını öldüren Ömer'e de on beş sene verdilerdi.

— Yahu, bunlar namus uğruna başını belâya sokanlara düşmanlık mı ediyorlar?

— Hayır. Namuscular, işi bilmiyor. Millette –Tabü cahillerde– bir kanaat var: İnsan kansını canı istediği zaman vurabilir sanıyorlar.

— Kötülükte görürse vurmasın mı?

— Bir erkek karısını kötülükte görüp öldürürse zaten ceza on dört aya kadar indiriliyor. Bir şartla: Kadından şüphelenmemiş olacak ve oda kapısından girince münasebet halinde bulacak. Vazı kanunun kanaatine erkek kısmı, bu vaziyette mutlaka adam öldürürmüş ve muzur imiş.

— Öyleyse neden bu kadar ağır ceza veriyorlar?

— Dedim ya şartı var.

— Şartın da Allah belâsını versin, şurtun da. Sen bir kahve pişirt.

— Başüstüne... –İstanbul kapıdan Sefer'e seslendi. Kahve söyledi. Müdüre bir cigara verdi– Tabii sade içersin?

— Sade elbette. Dün akşam...

— Haberim var. Başçavuş söyledi. Kafayı çekmişsiniz. Havadis dinlemeye vakit bulabildin mi?

— Ne havadisi! Ben bu sözlerin hiçbirisine inanmıyorum. Bu kadar adam ölse dünyada insan kalmaz. Yalnız Almanlar kazanıyor.

— Sen sonuna bak. Bizde civcivleri sonbaharda sayarlar.

— Hep "Almanlar yenilecek" diyorsun. Herifler ilerliyor.

— Aldırma... Keskin sirke küpüne zarar.

— Hayır! Ben İngilizlerden şüpheleniyorum. Kancık bir hükümet. Rusları ezdirecek. Hani ikinci cephe açılmıyor ki...

— Açılır. Stalingrad düştü mü, düşmedi mi?

— Mahallelerini alıyorlar. Bugün, yarın düşer.

— Bizim Radyo ne söylüyor?

— Hep aynı laf. Biz bitarafız. Hangisi bize vurursa gözünü oyarız. Alman dostumuz, İngiliz müttefikimiz. Yok, doğrusu iyi idare ediyorlar. Allah razı olsun. Bizimkiler doğrusu kurnaz...

— Evet, kurnaz.

Sefer kahveleri verdi. Müdüre bir de cigara sardı. Başgardıyan Ali efendi bir kâğıt getirip imzalattı. Müdür işlerini hatırladı:

— Ben ekmek parası almak için Maliye'ye gideceğim. Dün gelen herif, ana tarafından bize akraba olurmuş. Şuna bir temyiz lâyihası yazıver, sevaptır.

— Pekâlâ!

— Karar sureti çıkaralım mı?

— İstemez. Lüzumsuz masraf etmeyelim. Vakayı biliyorum.

Bir şey yazarız.

— Hiç olur mu? Sen masrafa bakma! Karar suretini çıkarsınlar. Bir istida vermeli, karar sureti istemek için. Bir istida da müd-

det talebi... Şöyle dokunaklı yazacaksın. Okuyanlar ağlamalı.

— Kolay. Yanık yazacağız.

— Artık, sen idare ediver. Ben gidiyorum.

— Güle güle...

Müdür gittikten sonra Istanbulunun üzerine bir tembellik çöktü. Kendisinden ne zaman bir istida yazması istense bu vıcık vıcık tembelliği hissediyordu. Cezaevi atölyesine kundurasının söküğünü diktirmek için inse, marangozlara takunyasının kopmuş kayışını yaptırmak istese, terziye söküğünü diktirmek lâzım gelse, aynı duyguyu karşısındaki insanların da duyabileceğini düşünerek üzülürdü. Bugünkü devirde her şeyin parayla alınıp satılması bir bakıma güzel bir icattı. “İnsanlar, zenaatlerinden zaman zaman öyle bıkyıyorlar ki onlardan, böyle bıkkınlık sıralarında yardım istemek âdeta gaddarlık oluyor.”

Istanbulu kurşun kalemini yokladı. Bir parça kâğıt aldı. Takunyalarını tıkırdatarak aşağı indi. Asıl mahpushanenin kapısını açtırıp koğuşlara geçti.

Birkaç kişi, Asri cezaevine gönderilmeleri için yol paralarının gelip gelmediğini sordular. “Arslan” tayın parası istedi. Istanbulu verdiği on kuruşun derhal kumara gideceğini bildiği için:

— Bununla katık al. Sefer sana yarım tayın versin... –dedi.

Üst kata çıkan merdivenin başında “ağa”lardan ikisine rastladı:

— Safa geldin bey. Haydi kahve içelim... –dediler. Çok da ısrar ettiler.

— İşim var! Sonra... Öğleden sonra... –diyerek zorla ellerinden kurtuldu.

Sağdaki kısma girdi. Bahçe açık olduğundan koridorda kimse görünmüyordu. Sokak üstündeki koğuşa baktı. İlerde, köşede kalabalık vardı. Memet de aralarında oturuyordu.

Istanbulu görünce hepsi birden sıçrayıp kalktılar.

— Oturun! Oturun rica ederim.

— Elini sallayarak hızla koştu. Kayserili Tevfik, yatağına örttüğü seccadeyi derhal yere serdi. Üstüne iki büyük minder attılar. Istanbulu, Tevfik'i de beraber çekerek oturttu.

— Merhaba!

— Merhaba bey.

— Merhaba!

— Ateşi yak!..

— İstemez. Beş dakika oturacağım.

— Yağma yok. Gelmek senden ama gitmek bizden... Sen ateşi yak... Kulak verme... Taze kahve çektik ki...

— Ah Kayserili, tezgâhtarlıktan vazgeçemezsin. Siz neden dışarıya çıkmadınız?

— Kitap okuyorduk.

— Ne kitabı?..

— Bir iyi kitap. "Uğru Abbas" derler bir kitap.

— Haydi devam edin. Ben de dinlerim.

Tahsildar Dursun efendi, gümüş kenarlı gözlüğünü düzeltti. Kürtçeyi hatırlatan tuhaf Türkçesiyle kaldığı yerden okumaya devam etti:

"Bundan hikmet ne ola..."

— Durun bakalım... Yeni başlamışsınız. Dursun efendi şunu baştan oku!

— Gözüm olasın beyim... Senin yanında ne haddimize al sen oku...

— Olmaz. Ben dinlemeyi severim.

— Sen bilirsin. Günah benden gitti.

"Rivayet olunur ki Hazreti Peygamber aleyhisselâm zamanında bir uğru var idi. Adına Uğru Abbas derler idi. Her gece uğruluk eder idi. Hazreti Peygamber aleyhisse-

lâm ona ve onunla söyleşene lânet eyler idi. On yıl bu kişi daima bu işi işledi. Çünkü ecel geldi. Akibetilemir vefat eyledi. Kavim ve kabilesi bu adamı götürüp bir kuyuya bıraktılar. Derhal Cebrail aleyhisselâm gelip Hazreti Peygambere haber verdi ve etti ya Muhammed Rabbin Hakcelallâ hazretleri sana selâm eyledi ve buyurdu ki benim has kullanımdan bir velî kulum vefat eyledi. Anı kuyuya bıraktılar. Var anı çıkarıp eshap ile namazını kılasın ve her kim anın namazını kıla ehli cennet ola dedi. Çünkü Hazreti Peygamber işitti. Taaccüp eyledi. Gelip ol kuyudan Uğru Abbas hazretlerini çıkardılar. Hazreti Resul aleyhisselâm etti, süphanallah on yıldır ben buna lanet ederdim. Bunda hikmet ne ola dedi. Anda ol meyti yuyup ve kefenleyip namazını kılmaya hazır oldular. Resul aleyhisselâm mübarek baş parmağının üzerine durdu. Eshap sual eylediler ki Ya Resullulah niçin mübarek ayağınızı düz basmadınız. Resulekrem buyurdu ki gökten ol kadar ferişte indi ki ayağım basacak yer bulamadım dedi. Hakkın hikmetine hayran oldular. Ol kişiyi defneylediler. Hazreti Resul aleyhisselâm buyurdu ki ol Uğru Abbas akrabasından bir kimse bulup götürün. Amelinden sual edelim ne amel işler idi ve bu mertebeye neden erişti. Vardılar bi bâliga kızın bulup Hazreti Resule getirdiler. Resulekrem etti ya kız! Senin baban ne amel işlerdi? Biliyor musun? Ol kız etti: Ya Resulallah babamın hakka yarar bir ameli yoğidi. On yıl uğruluk ederdi. Yalnız anı biliyorum ki geçen Recep ayı geldikten hemen pāk gusul edip ol ayda artık uğruluk etmezdi. Ve evden dışarı çıkmayıp bu ay Allahı tealânın ayıdır deyu bu duayı okurdu. Hazreti Resul aleyhisselâm işidecek, ya kız, ol dua kandedir dedi.

Kız ol duayı sandıktan çıkarıp Hazreti Resule götürdü. Resul aleyhisselâm dahi duayı okuyup yüzüne sürüp bu duanın nuruna taaccüp eyledi ve etti acaba Ugru Abbas bu duayı kande buldu derken derhal Cebrail nâzil olup etti ya Muhammed Hakcelalla hazretleri sana selâm edip buyurdu ki bu duayı Ugru Abbas bir zahit kulunun evine uğruluğa girdi idi. Sandığını açıp mal ve akçe ararken sandık derununda bir hokka bulup anın içinde bu duayı buldu. Sevinerek evine geldi. Okuyup acebe kaldı. Olzaman danberi uğruluk etmeyip bir kerre sabah ve bir kerre yatsı namazından sonra okumaya başladı. Ve dahi çok çok sevaplar eyledi. Gayrı uğruluk eylemedi. Daima elinden ve dilinden bırakmayıp okurdu. İmdi ya Muhammed senin ümmetinden bir kimse bu duayı okusa veya bile götürse Hakcelalla buyurur ki azmi celâlim hakkı için ol kuluma yerler ve gökler ağırlığınca ve göklerde melekler ve yer yüzünde olan mahlûkat adedince ve denizler katresi kadar sevap yazarım. Ve cennette nice köşkler ve saraylar veririm ve kavimler sağnışınca günahı olsa bağışlarım eğer bir kişi bu duayı yazdırıp kefenine koyup kabire götürse kabir azabından ve Münkir Nekir heybetinden emin ola ve kabrine cennet pencereleri açıla ve mağrip ile maşrik mikranı vâsi ola Huri kızları yoldaş ola. Kıyamet günü ayın on dördü gibi ola ve kıyamet ehli anı tazim ile görüp kendi hallerine pişman olup diyeler ki alemi dünyada ol duayı bulup okuya idin şimdi biz dahi bu sevabı bulduk diyeler imdi bu duayı zinhar gaflet etmeyip yazıp götürerler ve okuyalar ve kabrine koyarak şek ve şüphe etmeyenler her kim şek götürse kâfir olur neuzubillah teala hazreti Resulallah salıylalallah alaeyhivesselâm emreyledi

cümle sahabeler yazıp götürdüler ve ümmetine tekrar vasiyet eyledi ki bu duayı yazdırana ve okuyana ve bir şehirden bir şehire götürene ve yazmaya heves edenlere yarın kıyamet gününde şefa'at ederim ve her kim bu duayı da im okusa arşî âlâda bir melek çağıra kim muştuluk olsun ya Tanrı dostu Hak tealâ senin günahını yargıladı diye Allahü âlem duayı Uğru Abbas...”

Tahsildar Dursun efendi, gözlüğünü düzeltti. Öksürdü. Kitabı pencerenin ışığına kaldırarak derin bir besmele çekip uzunca bir dua okudu. Herkes gözlerini yarım kapamış dinliyordu. İstanbullu fark ettirmeden, kızını öldüren Memet'e bakıyordu. Dün akşam hiç uyumadığı yüzünün sarılığında belliydi. Gözlerini duman yakmış gibi kırıştırmaya çalışıyordu. Dimdik oturduğu ve parmağını bile kımılatmadığı halde, dehşetli bir telâş içinde bulunduğunu İstanbullu, galiba gözlerini kırıştırmamasından sezdi. Hiç hazır olmadığı halde uçsuz bucaksız bir merhamet hissetti ve yavaş yavaş Dursun efendinin kekeleyerek okuduğu Arapçaya öfkeleni. Elini kaldırıp susturacağı sırada Arapça bitti tekrar Türkçe başladı:

“Evvelki günü iki rekat namaz kıla, surei fatihadan sonra her ne okursa okusun namazdan fariğ olmaya burada bir kerre Selevatı şerif getire. Bin altı yüz altmış kerre ya Allah diye andan sonra her gün bin yüz kerre Lâilâhe illallah diye yüz kerre de Muhammeden Resulallah diye Ramazan ayının ahirine değin doksan bin kelime tevhid eder. Ol kişi kabre girincek Münkir Nekir suali gelincek ol meytin çevresi timur hisar olur Hak taala hazretinden nida gelür ki ya Münkir ve Nekir dünün ger diye siz benim o kulumu sual edemezsiniz. Zira benim ol kulum dünyaca Kelime tevhid okudu. Kıyamete kadar rahat ola...”

Dursun efendi içini çekti. Ötekiler de “amin” der gibi aynı ıslak sesleri çıkardılar. Dursun efendi acıklı bir ciddiyetle gizli bir şey söylüyor gibi:

— Mühre geldik —dedi—, iyi dinleyin,

“Hakcelalla hazretleri buyurdu ki benim kullanımdan her kim bu mührü görüp ve işidip yazdırmazsa, azmi celâlim hakkı için ol kulumun imanı şüphelidir ve Habibimin ümmeti değildir. Ol kulum cehennemden halas olmaya. İmdi her kim ümmeti Muhammeten ola azmi celâlim hakkı için bir akça verip yazdırsa kalmış orucunu öderim ve üç akça verip yazdırsa cümle günahını bağışlarım. Dört akça verip yazdırsa dünyasını mamur ederim. Eğer beş akça verip yazdırsa ahiretini ruşen ederim. Ve dahi oğlunu ve kızını bağışlarım. Altı akça verip yazdırsa cennette bir köşk veririm. Ol köşkü havaya kaldıralar ve eğer yedi akça verip yazdırsa sekiz cennet kapıları açılır. Dokuz akça verip yazdırsa cümle malın ve rızkın Allahu taala hıfzede on akça verip yazdırsa bir ferîştah yaratırım ol ferîştahın yetmiş bin ağzı ve yetmiş bin dili ola anın için kıyamete kadar tespih edeler ve sevabın okuyana ve okutana bağışlayalar ve bu mührü götürene bağışlayalar ve her kim iki rekat namaz kıla ve el kaldırıp hacet dilese cemi haceti reva ola...”

Istanbullu dayanamadı:

— Dursun efendi, bu kitapta mühür de var mı?

— Var beyim.

— Hele oku bakalım...

— İşte buyur: “Lailâheillallah Muhammeden Resulallah ya rahman ya rahim ya mestean ya Muhammed ya Ebubekir ya Ömer ya Allah lâhavle velâ kuvvete illâ billâ aliyülazim celli celâllehu.” İşte mühür bu. Niye güldün?

— Aklıma bir şey geldi.

— Anlat allesen...

— Fareye demişler ki... “Şu delikten çık bu deliğe gir, sana bir tulum peynir vereceğiz” demişler. Fare bakmış bakmış da “olmaz” demiş. “Neden yahu! Sen deli misin?” diye şaşmışlar. “Yol yakın, navlun çok. Bunda bir itoğlu itlik var” demiş. Siz bu kitabı nereden buldunuz?

— Şeyh Yusuf vermiş. Memet’e mührü şerifi söylemiş de Memet okutmak için getirdi.

Istanbulu, Kezban’ın babasına döndü:

— Bir akçe bu günkü parayla kaç kuruş tutuyormuş?

— Zenginler için yirmi beş kuruş, fukaralar için on kuruş.

— Sen fukara mısın?

— Fukarayız.

— Kaç akçalık mühür alacaksın?

Memet gülümseyerek önüne baktı. Istanbulu ısrar etti:

— Söylesene...

— Bakalım... Kısmet...

— İyi ama... Yahu sizin fare kadar aklınız yok. Üç akçaya cennette köşk alınır mı?

— Beyim, dünya Kur’an üzerine duruyor. Biz iman etmişiz.

— İyi ama, buradaki dolandırıcılık meydanda. Müslümanlıkta duayı parayla satmak olmaz. Sonra ne güzel!.. Ugru Abbas duasını oku! Cennete geç. Peki namaz, oruç, hac, zekât nerede kalıyor? Elli sene rezillik edeceğiz, elli birinci sene Şeyh Yusuf’a bir mührü şerif yazdıracağız, Feriştah bize dua edecek. Üç akçaya müslümanlığı değiştirmek olur mu, günahdır.

Kayserili Tevfik’ten başka herkes yarım ağızla “evet” dedi. Kayserili Tevfik,

— Bey doğru söylüyor –diye devam etti–, böyle saçma şey ol-

maz. Bu kitabı mahpusları aldatmak için yazmışlar. Gönlümüze ferahlık vermek için... Yalana bak! Ben adam vurmuşum. Uğru Abbas duasını okursam günahım silinecek... Yağma mı var! Doksan bin defa Allahuekber denilecekmiş. Bunu müslüman nasıl sayacak? Buna tespih dayanmaz.

— Elâzizli şeyh Kâmil efendinin müritlerinden birisi izahat verdi:

— Tespih doksandokuz tanedir. Her devir edişte bir tanesini sol elinin iki parmağına sıkıştıracaksın. Yirmi devirde yirmi çekirdek. Tespih tamam olunca doksan dokuz tane yüz. Doksan dokuz tane yüz ne tutar bey?..

— Dokuz bin dokuz yüz.

— Öyleyse doksan bini bulmak için tespih kaç kere devredilecek?

— On kere...

— İşte gördünüz mü? Her işin kolayını Allah bize göstermiş. Lâkin bir şartı var: Bıkmayacaksın. Yarın yine çekesin. İbadetten bıkmak Rabbimin gönlüne güç varır, günahtır.

— İbadetten bıılma mı? Töbe yarabbî!

Kayserili Tefvik yüzünü buruşturdu:

— Biz nelerini gördük. Hele ceza tasdik gelsin. Bakalım nasıl bıcarsın Memet ağa!

— Aman tasdik gelir mi?

Hepsi Istanbuluya döndüler. Dursun efendi sordu:

— Tasdik ederler mi dersin beyim?

— Belli olmaz.

— Şuna bir lâyiha yazıver, sevaptır.

— Yazacağım. Müdür beyle görüştük. “Karar sureti çıkarmalı” dedi. Sen bana künyeni söyle bakalım Memet.

— Künyemiz... İzollunun Tepe köyünden Kadir oğlu Memet

Arslan. Tevellüt de ister mi?

— İstemez. Karar sureti için bir istida yazacağım. Bir de mühlet isteyeceğiz.

Birisi, merakla sordu:

— Temyiz bozar mı beyim?

— İnşallah bozar.

— İnşallah...

— Bozmaz mı ne mümkün?

— Ben ummuyorum. Üç sene de aşağı vermişler. Cezası on sekiz seneydi. Buna Koca Reis merhamet etmiş.

Istanbullu, böyle söyleyene hayretle baktı. Pek uzun yüzlü, gözleri siyah bir sicim gibi yumuk, dişlek bir adamdı. Kendisinden pek emin konuşuyordu. Istanbullu sordu:

— Senin fişin dolduruldu mu?

— Hayır beyim. İki ay sonra dolacak.

— Sana on sekiz sene mi verdiler?

— On sekiz sene.

— Sen de mi kızını öldürdün?

— Hayır. Ben de namus uğruna yatıyorum. Karının oynasını vurdum.

— Ceza verileli çok oldu mu?

— İki sene oldu.

— Ben gelmeden evvel. Tevekkeli, tanımıyoruz. Neden “esbabiye”¹⁾ye sokmadılar?

— Sokmadılar. Koca Reis bana öfkeleni.

— Öfkelenmekle olmaz. Sen işi anlatıver.

— Karı başkasına kaçtı. Biz düşünüyoruz. Aklım başımda yok beyim... Böyle bir gece... Gece dedimse akşam üzeri. Amcam eve geldi. “Sen yiğit olsan karı başkasına kaçmazdı ulan!” dedi.

1) Esbabı muhaffifenin mahpuslar tarafından kısaltılmışı.

Amcam yabancı değil. Karının babası... Bize bu lafı kaçan karının babası söylüyor böylece... “Vay Allah! Vay Allah! Sen benim kusuruma artık bakmayacaksın Allah! Amcam böyle derse eller ne demez,” diye düşündüm. Gözüm karardı. Böyle ekin biçme zamanı... Soyunmadım. Ay ışığı var. Bir yorgunum, bir yorgunum... Bel kemiğim yılan gibi ürperiyor. Baltayı aldım. Kötü bir balta... Yukardan aşağı bir denedim. Fırladı şuraya... Indim derenin içine... Baltanın arasına bir yonga soktum. Koltuğuma aldım. Gittim karının kaçtığı evin altına çömeldim. Köy uyumuş. Arada, tek tük uyumayanlar da belki vardır. Köpek gibi emekleyerekten dama çıktım. Hey köylü millet! Sen bir kerre komşunun karısını çileden çıkarıp kaçırmışsın, hisarda yatar gibi dama yatak serilir mi? Bizim köylümüz bey, hem kendine eder, hem komşusuna... Ev içinde yatsaydı vurmazdım... O da kurtulurdu ben de kurtulurdum. Hep kurtulurduk. Dama öylece, soluyarak çıktım. Yukarda aklım başıma geldi. “Elin garibini yanlışlıkla öldürürsün, günah Hüseyin!” dedim. –Kurnaz kurnaz güldü–: Mahkemede “Aklımız başımızda yoktu” dedik. Aldırma... Adamın aklı başında oluyor. Baltayı kaldırmışken öylece durdum. Yorganı açtım. Rabbim bizi korumuş bey. Herifin anasını, az kaldı doğradık gittiydi. Kócakanı adam gibi horul horul uyuyor. “Töbe yarabbî!” diye yorganı çektim. Ayıp bir şey. Malûm ya, bizim oralarda anadan üryan yatarlar. Karı namahrem! Öteye gittim. Yıldız alacası, birden açıldı. Herifi gördüm. Öküz gibi soluyor. Dudağı davul gibi şişiyor da hemen boşalıyor. “Ulan sen adamla eğleniyor musun, rezil!” Baltayı kafasına “Hınhnh!” diyerek yallah ettim. Yorgandan bel tarafı, kazan gibi kabardı. Tekrar yere düştü. Bu sefer balta kemiğe sıkıca gömülmüş. Çekeriz çıkmaz, çekeriz çıkmaz. Odun yarar gibi bir ayağımı omzuna bastım. İki tarafa ırgalayarak yavaş yavaş çektim. Bir taraftan da

gülmem tuttu. “Yarılacak kütüğün kaması kendinden olacak,” diye gülüverdim. Herifin eski karısı ötede yalnız yatarmış. Benim altımdan kaçan da herifin koynundaymış. Ben koynundaki kocasını çam gibi doğruyorum. Gözlerini vıcır vıcır açmış bakıyor da, korkudan kalkıp kaçamıyor. “Hıhhh!” diye vurdukça kafa, çeneye kadar yarıldı. Burnumuza taze et kokusu, kan kokusu çarpınca ayılmışım. “Ceza şimdi karıya geldi. Yarabbî! Sen günahımı affet!” dedim. Lâkin elim bir türlü varmıyor. Bereket eski karı bir kere bağırdı. Adam gibi değil, kurt dalamış gibi bir ses ovayı tekmil tuttu beyim... Gök gürlemesi gibi meret! Karı bağırınca benimkine bir gayret gelmiş. Kendini damdan attı. Ayağımın arasında çıplacık kıvılcığından, besbelli öfkelenmişim. Baltayı bir kere salladım. Sol kulağına değmiş. Adam, el terazisiyle öldürüp öldürmediğini bilir beyim. O dakikada bir cesaret gelseydi, onu da bitirirdim. İslâm dini aşikâre bey, ben korktum. Üstümde bir bıçak kaldı. Çünkü baltayı savurmuşuz. Bir bıçak... Kaçım tarlalara doğru... “Vay Hüseyin, vay Hüseyin! Artık sen Allaha karşı asi oldun!” dedim. İçime bir ağlamak gelsin, bir ağlamak. Dizlerim tutmaz. Boğazım kurumuş. Sıtma bastırınca adam nasıl takattan düşer. İşte öyle bir iş geldi başıma... Şaşır-mıştım. Nereden bildin diye sor. Karıma acıdım. Herifin ilk karısına değil, benimkine acıdım. Karı yüklü idi beyim. Sonra biz mapustayken doğurdu. Dinim gibi biliyorum ki oğlan benim. Lâkin mahkemede bize öfkesinden “Bundan değil, ölenden!” dedi. Herifle on iki gün yattılardı. Harman zamanı on iki gün neye yarar? Harman zamanı, köy yerinde çocuk tutmaz. Bir de karı kısmı bir kerre kötü oldu mu, öldüm Allah çocuğu tutmazmış. Biz böyle biliriz. Reis’e bunları hep söyledim. Kanlı gibi yalvardım. “Reis bey, benim kanımı bir şişeye, çocuğun kanını bir şişeye koy. Tıbbı adli doktoruna yolla!.. Tabancanın kurşununu

bilirlermiş, çocuğun babasını haydi haydi bilirler,” dedim. Bunları ayağa kalktım da, edepli edepli, yalvararakтан söyledim. “Suçlu otur!” diye bağırdı. Koca Reis, “suçlu otur” diye terslerse artık ne diyeceksin. Oturdum. Şimdi mahkemede kayıtlıdır. Çocuk ne benim ne de o herifin... İkimizin arasında sayılıyor.

— Karı duruyor mu?

— Karı başka kocaya gitti.

— Karıyı neden evvelâ öldürmedin?

— Amcam “Karıyı öldüreceksin! Bunun usulü böyledir. Pislik temizlenir,” dedi. İki gün düşündüm. Karı milletinde bir vakit suç olmaz. Eksik etek!.. Akli yoktur. Hayvan gibi bir mahlûk. Akli var, fikri yok... Karı milletini tekmiil biz kandırırız. İncik verirsin, boncuk verirsin. Bir laf söylersin. Karı aldanır gider. Karı su gibidir. Be herif! Sen bir karıyı baştan çıkarır evine götürürsün. “Bu Hüseyin ne der bu işe?” demezsin. Suç erkeklerde... Sen erkeği görüyor musun beyim? –Hüseyin nasıl sığdırdığına herkesi şaşırtacak kadar uzun uzun içini çekti. Kendi kendine konuşuyor gibi dalmıştı—: Lâkin... Cesaret edip karıyı öldürmek varmış beyim.

— Hüseyin, sen karıyı seviyormuşsun,. Adam sevdiğine kıyamaz.

— Gayrı orasını bilmem!.. Reis de senin gibi söyledi: “Anlaşıldı –dedi–, karıya kıyasıya vurmadın. Niyetin herifi öldürüp sonunda karıyı tekrardan kabul etmekte!” dedi.

— Doğru mu?

— Bilmem ki... Adam kendi yüreğini hiç bilmez. Yürek dünya gibidir. Bir günü bir gününü tutmaz. Bu gün seversin, akşam için geçer. “Şunu öldürsem de kurtulsam” dersin. Gece koynuna girer, bu sefer de “Hey Allah, benim ömrümden al da şunun ömrüne ekle,” dersin. Karı kısmı şeytanın kendisi beyim. Bize

on sekiz sene dört ay gün verdiler... –Parmaklarını birbirine geçirdi–: Öldürdüğüm gece herifle bir yatakta yatıyordun. Kim bilir. Belki herif de kendi kendine, “Hey Allah! Benim ömrümden al da şunun ömrüne kat!” demiştir. Duası kabul mu oldu? –Gözlerini yere aldı–: Bizim oralarda geceleri çıplak yatarız. Onlar da çıplak yatıyordu. Eski karısı ilerde yalnız yatıyordu. Bunlar beride, sıcacık sarılmışlar... On iki günlük kan olduğundan demek hevesi geçmemiş. Herif öldü kurtuldu. Biz burada her gün ölüyoruz. Adam, adamı vurmamalıymış. Adamı vurmuyorsun, kendini vuruyorsun. Varsın yaşasınlar. Elbet karıdan bıkartı. Sopyayı çaldı. Sopyayı yerken benimki “Aman ne olaydı da eski kocamda otursaydım,” derdi. Pişman olurdu. Öyle değil mi beyim? — Öyle...

Mahkeme kararlarını pek ziyade merak eden Kayserili Tefik yavaşça sordu:

— Neden tam ceza vermişler beyim?

Ahmet İstanbulluya bırakmadan elini kaldırdı:

— Bize de tam ceza verdiler. Demek ki usul böyle... Karın kötüye düşünce, bu mahkeme hazzediyor. “Oh, tamam! İyi bir iş,” diye seviniyor.

Ahmet çenelerini sıkımişti. Çıkık elmacık kemikleri ve çukura kaçmış gözleriyle tatara benziyordu. Yumruğunu hafif hafif dizine vurarak, dargın ve kindar anlattı:

— Köy yerinde hizmetkâr kısmının ırzı, namusu ağanın elindedir. Ağa kısmı hizmetkârının ırzına ters bakmayacak. Lâkin dünya bozulmuş beyim. Bende çocuk dokuz tane. Bir karıdan dokuz çocuk. Dördü kız, beşi oğlan... Benim karıyı bizim oralarda bilmeyen yoktur. Osmanlı bir karı. Boy, benim ikim kadar. Çalışır, amma öylesi çalışır. Değirmende çoğu zaman erkeklerin yükleyemedikleri çuvalları “Hele çekilin yavrularım!” diyerek bir ko-

luyla hayvana atıverir. Küreği, yabayı çekti mi sekiz dokuz erkek önünde duramaz. Büyük kızı, bizim ağanın oğluna verecek oldu. Ben razı gelmedim. Ağa oğlu! Baş üstüne! Zengin yer... Kız rahat edecek. Lâkin adam o adam değil... Babası üç evli, en küçük karıdan doğma bir kız kardeşi vardı, on bir on iki yaşında, şuncacık bir kız! Bunun ırzına geçmiş dediler. Kardeşinin ırzına geçmiş.

— Tuh, Allah belâsını versin!

— Razı gelmedim. Lâkin karı, “İlle de olacak!” dedi. Dırdırdan bıktım. Usandım. Bir gün tarladayım. Oğlan geldi. “Ahmet, sen kızı neden vermezsin?” dedi. Yüz yüzden utanıyor. “Ağa sen bilirsin! Kız senin, götür kes... Lâkin daha ufak!” dedim. “Ulan neresi ufak? Erkek gördü mü, kısrak gibi sağrısını titretiyor,” diye güldü. Gülüştük. Kızı verdiler. Aradan bir ay kadar geçti. Bir gün anası evde yok. Kız geldi. Ağlıyor çocuk. “Ne var?” dedim. “Ağa, benim herif anamla yatıyor!” dedi. “Ulan o nasıl bir lâkırdı! Kemiklerini kırarım!” dedim. Kız yemin etti. “Yalandır, hele sen dur...” diyerek kızı yolladım. Girdim düşünmeye... Bizim karı damadını hakikat çok seviyordu. O günden sonra kollamaya başladım. Bir gün ilerde yatıyorum. Karı ocağa su koydu. Su kaynayınca kenardan işmar edip güveysini çağırdı. Beraber bizim eve girdiler. Sıçradım pencereye... Bizim karı, damadı önüne almış yıkıyor. Biraz bekledim. Baktım, başka bir kötülükleri yok. İçeri girdim. “Kolay gele!” dedim. “Hoş geldin!” dediler. Konuştuk. “Bunda bir fenalık yok ama kız daha çocuktur. Akli ermez. Bu işler yapılmasın!” dedim. Karı birdenbire öfkeleni. “Bu da benim bir oğlum! Kafamı kızdırma, sana inat, soyunur koynuna girerim! Ne olurmuş!” dedi.

Ertesi gün, ağa değirmenden gelirken atın başını tuttum. Me-seleyi şöyle şöyle anlattım. Hiddetlendi. Oğlanı, bizim kızla beraber çiftliğe yolladı. Aradan iki gün geçti. Karı, tavuk pişirdi.

Yağlı ekmek yaptı. “Kızı görmeye gideceğim,” dedi. Yalvardım, “Etme karı! Bu kadar çocuk sahibi olduk biz. Günahtır!” dedim. Rازی gelmedi. Kız cahilmiş. Yalnız başına... Çiftlik gibi yerde... “Şuna bir sopa çekeyim” dedim. Gücüm yetmeyecek. Gülmeyin kardaşlar... doğrusu bu! Karı gitti. Ben aşdan yemekten kesildim. Meğer köylü işin farkında imiş. Böyle şeyleri dünya işitiyor da sen duymuyorsun. Odada böyle oturuyoruz. Canım da fena sıkılmış. Birisiyle atıştık. Bize “namussuz” demesin mi? “Ulan —dedi—, karın güveyinle yatıyor pezevenk!” dedi. Akşam eve gittim. Çocukları bir kerre sırasıyla dayaktan geçirdim. Yüzlerini, gözlelerini paraladım. O gece ekmek yemedim. Büyük oğlan, sofrayı hazırladı: “Haydi!” dedi. “İstemez!” dedim. “Ne var?” dedi. “Bir şey yok,” dedim. Sabah da ekmek yemedim. Halbuki ben bir dakika ekmek yemesem duramazdım. O günden beri, beyim, yüregim şişti. Sonra şişlik keseye vurdu. Hayalarımıza... Şimdi, canım çekerek abdest edemiyorum. Ertesi gün akşama kadar sırt üstü yattım. Ben şöyle el gibi çocukken işe girmişim. Ben boş oturamam. Boş oturdum mu hasta olurum. Adam boş durur mu? Boş adam mezarda olur. “Dur bakalım, o da orada boş mu? Ona da orada, mutlaka bir iş bulmuşlar,” derim, düşünürüm de... O akşam da çocuklara bastım sopayı. Ertesi gün de karı gelmeyince, çarıkları çektim. Bize iki saat bir köy var. “Kızılıbrik” derler. Ağası bizim ağaya düşmandır. Oraya gittim. Macerayı bir bir anlattım. “Ben bunları vuracağım ağa, sen ne dersin?” dedim. Bana bir Kürt tüfeği verdi. Kürt tüfeği bilir misin beyim?

— Bilmem.

— Uzun olur bizim tüfekler. Uzaktan iyi vurur. Lâkin tek atar. Bir kerre attın mı, namluyu temizleyeceksin, yeniden dolduracaksın. Yarım saatin işi! Velhasıl uzatmayalım, tüfeği sırtladım. Oradan gece vakti yola çıktım. Çiftliğe vardım. Bir çalığın

dibine silâhı sakladım. Eve yanaştım. Bereket köpekler bizi tanırlar. Ay ışığı gündüz gibi. Yaz ayları damda yatar insan... Damı gözlemeye başladım. İki yatak serilmiş. Birisinde kızla güvey olacak yatıyor, birisinde benim karı. O gece bir şey farkedemedim. Sabah olurken Murat'ın kenarına indim. Sazların içine, kuma yattım. İkinciye kadar uyumuşum. İkinci üzeri, Allahtan olacak kız yalnız başına suya geldi. Sordum. "Baba, gece oldu mu beni uyutup yanımdan kalkıyor. Anamın koynuna giriyor. Ben uykuya vuruyorum. Halbuki uyumuyorum. Aman buna bir çare!" dedi. "Ağlama! Sen ağlama sus! Al gözünden bu gece!" dedim. Kız gitti. Belimdeki ekmek bıçağını çıkardım. İçim hiç istemiyor, ama bir iki lokma yiyeceğiz. Öylece dalmışım. Bir de ayıldım. Akşam olmuş. Bir mendil ekmeği bütün bitirmişim. Susuzluk beni sarmış. Yanıyor şuram. Ateş düşmüş yanıyor. Belli bir şey! O gece elimizden kaza çıkacak. Yatsıdan sonra tüfeği besmeleyle doldurdum. Eczasına iyice baktım. Yavaş yavaş eve yaklaştım. Dama yakın büyük bir dut ağacı var. Onlar hayvanlara bakmaya gidince ben ağaca çıktım. Benim karı yatakları serdi. Bir taraftan da türkü söylüyor. Keyifli... Ay ışığı adamı büyük gösterir. Karının her tarafı gözümde büyüdü. Yataklar serilince seslendi. Geldiler. Kızla herif bir yatağa girdi. Öteki ilerdeki yattı. Ağa kısmının karıcılığı fukaraninkine benzemez benim...İyi yediğinden, toprakta yıpranmadığından beli kuvvetli olur. Kızın iki defa icabına baktı. Sonra kız uykuya vardı. Biraz sonra herif katasını at gibi havaya kaldırdı. Kaynanası olacağına tarafına baktı. Meğer domuz karı uyumazmış. Kolunu beyazca çıkarıp işmar etmez mi? Güvey, kızın adını sesledi. Cevap çıkmayınca kalktı. Adamın eti ay ışığında gümüş gibi parlıyor benim. Şavkı gözümü aldı. Güveyle kaynana yatağa girdiler. Yüzüme bir rüzgâr çarptı. Fırından çıkmış bir rüzgâr. Dudağım ossa-

at çatladı. Zırl zırl ter bastı bize... Dutun yaprakları da inadına hışırıyor. Töbe yarabbî! Benim karının huyudur. Allahın emri sırasında keçi gibi bağırır. Adamın göğsünü paralar. Yüzlerini karaladıktan sonra güvey, “Kız orospu! Boynumu kopardın!” dedi. Kıçına bir şamar attı. Allahtan da utanmaz mı adam. “Ulan, çekin yorganı üstünüze!” diyerek az kalsın bağıracağım. Avuçlarım terden ıslanmış. Tüfeği doğrultmak ne mümkün? Kız uyanır diye de korkmuyorlar. Herif “Yarın gidecek misin?” diye sordu. Karı “Tıh” dedi. “Babam gelirse kız!”, “Baban değil ya isterse Malatya valisi gelsin! Ben bir kerre çileden çıkmışım Bekir!” dedi. “İyi öyleyse...” dedi bizim damat... Gülüşüyor reziller... Benim karnıma bir sızı düştü. Yanıyor içim, yanıyor... Ağzıma bir dut yaprağı aldım. Acı geldi, tükürdüm. Ateş, başıma çıktı. Şuralarım bir hoş oldu beyim... Seslere kulak veriyorum. Kafamın içindeki gümbürtüden, silâh atılsa nafile, duyulmaz. Yalnız anladım ki oğlan geri gelecek, bu sefer karı bırakmıyor. İt gibi yalvarıyor. İşte o zaman anladım ki benim karı azmış. Gayrı faydasız... Yalvarıyor... “Bir soluk dur. Dur hele... Vallaha bırakmam... Seni paralarım... Dur!” diyor. Arada bir de gülüşüyorlar. Oğlan, “Yoruldu, orospu! Ben yoruldu,” dedikçe... –Ahmet gözlerinin yaşardığını, eline bir damla düşünce anladı. Kibrit çöpüyle betonu çizmekten vazgeçti. Istanbuluya gülümsedi–: Kusura bakma beyim... Namus meselesi zor mesele... Tüfeği doğrulttum. Bakım ki ellerim titriyor. Lâhavle çektim. Üç Kuluvallah bir Elham okudum. Tekrar tüfeği gözüme aldım. Aklıma geldi!.. Ya vuramazsam... Ya ölmezse... Oğlanın başı altında hareketli Nagant tabanca var. “Dur hele... Bekle hele...” dedim. Nihayet karı, oğlanı kıza göndermeye razı oldu. Lâkin kıza değmeyeceğine yemin verdirdi. Titreme ellerimden yüreğime vurdu. Yüreğim, karnım titriyor. Dişlerim birbirine çarpıyor. Boğulacağım ötesi

yok. Sesinden uyanacaklar diye dilimi aralarına sokmuşum. Sabahleyin küçük aynaya baktım. Dilimin kanı, ağzımın iki yanından çeneme akmış. Dilim delik delik olmuş. İlerden bir köpek uludu. Sesi duyunca, içimde titreyen damar şırpada durdu. Artık kaç saat geçmiş bilmem. Dam üstündekiler uyumuşlar. Kan da horluyor, herif de... "Zamanıdır" dedim. Ağaçtan sıyrıldım. Beni adamdan saymadıkları belli bir şey... Merdiveni bile çekmemişler. Yukarı çıktım. O sıraya kadar niyetim karıyı vurmaktır... Lâkin dam üstünde dura kaldım. Kızla oğlanın yattığı yatak önümde... "Ahmet! Sen karıyı vuracaksın. Kan ölecek... Sen dama gireceksin. Bu namussuz başka bir hizmetkârın namusuna dolaşacak... İyisi mi!.." dedim. İşte orada aklım değişti. Yatağa yaklaştım. Benim kız, uyku içinde kocasının göğsüne iyice sokulmuş. Ne olacak? On üç yaşında bir çocuk. İyiliği ne bilsin, kötülüğü ne bilsin!.. Şurada ağlar, şurada unuttur. İyi, ama biz bunları nasıl ayıracağız. Tüfeği yere uzattım. Kızı yavaşça geri çektim. Bak şu bendeki fikre bey. Uyanırlar da beni vururlar diye düşünemiyorum. Aklıma bile gelmiyor. Bereket uyanmadı benim kız... İyice ayırdıktan sonra tüfeği aldım. Kızın üzerinden damadım olacağın şakağına namluyu uzattım. Öylesine ki namlunun demiri kızın yanağına değdi degecek... Tetiğe basacağım sırada bir de baktım, yatağın ilerisinde kuru ot var. "Şimdi barutun harile bunlar tutuşur. Ev bunun babasının malı. Bunun babasının bize iyiliği var," dedim. Adam o sırada her şeyi düşünüyor. Şakaktan sıkmak olmaz. Öyleyse... Yatağı dolandım: Baş ucuna dikildim. Namluyu tam alınının ortasına dayadım. Tetiği çektim. Ne dersin bey, tüfeğin sesini hiç duymadım. Kafa kemiği, bakır tas gibi şuraya yuvarlandı. Damadın gözleri açıldı. Bana baktı, kapandı. Kız silâhın sesine uyanmadı ama, bizim karı ilerden, "Ne o gürültü!" diye doğruldu. Beni görünce güveyisi

zannetmiş olmalı ki “Bekir!” dedi. Seslenmedim. Seslenmedim ama beni tanıdı. “Ne bok yedin!” diyerek sıçradı. Tüfeği atıp merdivene koştum. Peşime düştü. Artık kaç saat bilemem, bana oraları dar getirdi beyim... İki kerre. Murat kenarına indirdi beni. İki kerre çiftliğe sürdü. Bazı öküz gibi böğürüyor, bazı çakal gibi inliyordu. Hitamında bacaklarımmın kuvveti kesilince baktım beni öldürecek, çiftlikteki yanaşmalara doğru kaçtım. Beni karının elinden kurtardılar. İşte bizim iş böyle oldu beyim.

— Sana evvelâ üç sene mi vermişlerdi?

— Üç sene... Mustantik iki defa sordu. “Oğlum –dedi–. Tüfeği dayayınca gözünü açtı mı?” dedi. “Açmadı. Sonra açtı,” dedim. “İyi düşün evladım. Ateş etmeden evvel, demek açmadı mı gözlerini?” diye bir daha sordu. “Açmadı,” dedim. “Açtı” demeliymiş. Biz bilemedik. “Öyleyse, yavrum, sana üç sene gün verdireceğim. Evrakı öyle tuttum. Var, yürü ellerin yeşil olsun,” dedi.

— Şu halde, Mustantik işi beğendi öyle ya?

— Beğendi beyim. Çünkü bizim ağa oğlunun üzerine şahitlik etti. Ağa Mustantik’e dedi ki: “Ölen domuz, bir yerde ölecekti ya... Ne fayda ki geldi bu fukaranın başında akşamladı,” dedi. Kızına el uzattığını söyledi. Kırdığı cevizleri hep hikâye etti.

— Mahkemede söyledi mi?

— Söyemez mi? İşte o sebeple Koca Reis üç sene verdi ya... Lâkin Temyiz Mahkemesi on beş seneye çıkardı. Ben böyle bir kanun görmedim.

— Kanunu bırak...

— Oğlum, kanun değil bunlarınkı, orospu uçkuru...

— Lastik, birader, uzadıkça uzar.

— Allah belâlarını versin...

— Ulan Alman! Yetiş kâfir oğlu kâfir!

İstanbul, son sözü söyleyene ters ters baktı:

— Almanı karıştırma, Alman'ın daha iyi olduğunu nereden bildin?

Dursun efendi, gözlüklerini emniyetle düzeltti:

— Şuradan bilir ki beyim, bunlardan yezidi olmaz. Bunlar Allahın bir belâsı... Yahudinin hesabı... Vaktiyle Sivas'a vali göndermiş padişah! Vali, geldiğinin akşamı ağa, tüccar, bezirgân takımını ziyafete çağırmış. Yedirmiş, içirmiş. Kahveden sonra, Sivas'ın en zenginini aşağıya buyur etmişler. Ahıra sokmuşlar. Direkte bir tiftik keçisi bağlı duruyor. Vali sormuş: "Ağa bu nedir?" – "Bu mu? Sayenizde tiftik keçisi Devletlum!" – "Vay bu mu tiftik keçisi! Hele ykın!" Adamı sopanın altına yıkmışlar. Bir, beş, on beş valinin çavuşu yaklaşmış, "Lüzumsuz yere dayak yeme efendi, beş yüz lira ver de hayatını kurtar," demiş. Adamcağız beş yüzü saymış. Duvarlara tutunarak giderken bir takrip meseleyi yukardakilere çıtlatmış. İkinci zengini buyur etmişler. Vali sormuş: "Bu nedir bu?" Adam bakmış bakmış. "Keçi" dese dayak muhakkak... "Bu mu Vali paşa hazretleri!.. Bu halisinden koç... Hem de Erzurum koyunu... Mor koyun cinsi..." – "Bire ykın!" Yıkmışlar. Onu da sızdırmışlar. Velhasıl, sıra Yahudiye gelmiş. Yahudi ahıra girince vali, "Bu nedir bezirgân?" demiş. Yahudi derhal elini belindeki kemere atmış, "Paşam –demiş–, bu ne keçidir, ne koyundur. Bu Allahın bir belâsıdır. Her kaç lira iktiza ise emret!" Onun gibi... Bunlar da ne Alman'a benzerler, ne de İngiliz'e benzerler. Bunlar Allahın bir belâsıdır.

— İyi ama Alman daha beter...

— Sen beter diyorsun, ben değil diyorum. Herifin biri yola çıkmış. Yol çatında başka bir yolcuya rastlamış. Beraber giderlerken yağmur başlamış. İkinci yolcu heybeyi açmış, birinci yolcuya bir muşamba vermiş. Biraz gitmişler. İkinci yolcu, "Nasıl muşamba?" diye sormuş. "İyi kardeşim!" – "İyi elbette. Gördün mü,

ben ihtiyatkâr adamım. Muşamba olmasaydı şimdi, ıslanacaktın...” – “Sağol kardeş.” Biraz daha gitmişler... “Muşamba da maşallah muşamba... İyi düşünmemiş miyim? Yolda birine rastlarım, yardımım dokunur, diyerek bir tane fazla aldım. Zibidinin iti gibi sırsıklam olacaktın. Ha?” – “Eksik olma efendi!” Biraz daha gitmişler. “Babadan vasiyet var,” diye başlamış, muşambanın sahibi, “ihtiyatı elden koma dediydi. Cennetlik bir adam bizim peder. Muşamba olmasaydı, suya düşmüş sıpaya dönecektin.” – “Sahi... Öyle... Allah razı olsun...” Biraz daha gitmişler. Yolları bir ırmağa uğramış. Köprüyü geçerlerken muşamba sahibi tekrar, “Nasıl muşamba! Hey pederim. Toprağın bol olsun... Sana bu muşambayı vermeseydim...” derken öteki artık dayanamamış, muşambayı yere çalmış. Kendini köprüden suya atmış, bir dalmış çıkmış, bir daha dalmış çıkmış. Nihayet yarı beline kadar suyun içinde doğrulmuş... “Ulan namert! Muşamba olmasaydı bundan daha beter mi ıslanacaktım. Yürü, seni gözüm görme-sin!” demiş. Biz de öyle olduk beyim!.. Bir ıslandık ki, Alman bile gelse bundan beter ıslatamaz.

— İyi ama, bak bizim Abuzer’e bir sene ceza verdiler.

— Aman! Ona da mı çok vereceklerdi, yahu! Oğlan öz babasını, karısının koynunda yakalamış... Böyle sırada adam vurmayacağız da ne zaman vuracağız?

— Sen ona bakma! Abuzer.

— Buyur beyim.

— Babandan şüphelendin miydi?

— Ne mümkün beyim! Adam babasından şüphelenir mi?

— Nasıl ifade verdin?

— Olduğu gibi söyledim... Biz bıraktık askere gittik Reis bey –dedim–, on dört ay sonra izin çıktı. Köye geldik. Üç gün evde oturdum. Babam beni alacak toplamaya yolladı. Bir gün sonra

yallah değirmene... Postalları çıkarmadan, bu sefer de kaçak almaya... Yahu biz karının yüzünü hiç görmeyecek miyiz? Bir gün “Bostanı bekleyeceksin” dedi. Gittim. Gece yarısı, canım karıyı çekti. Kusura bakma Reis bey, burası mahkeme olduğundan doğrusunu söyleyeceğiz. Burada siz, Peygamber postunda oturuyorsunuz. Eve geldim. Gürültü etmeden içeri girdim. Bir de ne bakayım, yatakta iki kişi yatıyor. “Ulan! Dinini imanını!” diye bir nara vurmuşum. Babam karşıma dikildi. “Sen misin baba!” – “Benim eşşoğlu eşek, bostanı neden bıraktın?” – “şu sebepten bıraktım ki...” Tamam beş kurşun sıkımışım göğsüne... Bir elimle yakasını tutup, göğsüne sıktım kurşunları... Pisin kanı suratıma fişkirdi. Can verirken kolumu, zelzele gibi sarstı. Yere aldım. Gürültüye ıra yakmış, anam koştu. “Kız bu ne rezillik!” dedim. “Sen gittin arayı uydurdular. Bir senedir her gece beraber yatıyorlar hey oğlum!” diye başladı ağlamaya... “Bana neden söylemedin?” – “Geline kaynanalık ediyorsun, diyerek inanmazdın yavrum!” – “Ulan Allah topunuzun belâsını versin!” Bir sene verdiler. Bir şey kalmadı. Biz cezayı tükettik bey... Allah size yardım etsin!

— Kan ne oldu?

— Korkudan atlamış. Kırk gün sonra öldü.

— Ifadede ne söylemiş?

— “Evet, kaynatam üstüme çöktü. Ne yaptım sa elinden kurtulamadım. Sonunda razı oldum,” demiş. Daha ocuktuk bey... On iki yaşında var yoktu... Aklı mı erer?

— Bak, Abuzer, eğer anan söyleseydi, onları kollasaydın cezan idamdan, Memet gibi, on beş seneye inerdi. Bizim millet cahil olduğundan ifade vermesini bilmez. Karıdan şphelenince, kanun “vurmayacaksın boşayacaksın” diyor. Ama şphelenmeden, apansız üstlerine varır da, kötülükte rastlar vurursan, o zaman mesele başkalaşıyor. Erkek kısmı, aklını kaybediyormuş. Is-

tanbul'da böyle bir vaka oldu. Bir şoför karısından şüpheleniyor. Lâkin kimseye fark ettirmiyor. Karının oynaşı, oğlanın en aziz arkadaşı. Hangi gün, nerede buluştuklarını iyice öğreniyor. O gün şirkete gidince doktora çıkmış. Hasta olduğuna dair bir rapor almış. Eve uğramış, bakmış karı yok. Komşulara sormuş. Anasına gitti demişler. Anasına gitmiş. Kocakarı "Buraya gelmedi," demiş. "Öyleyse söyle de eve erken dönsün. Ben hastayım valde," demiş. Doğru arkadaşının evine. Kapıyı çalmış. Arkadaşı açar açmaz, herif göğüsleyip içeri dalmış. Karı karyolada anadan doğma yatıyor. Kocasını görür görmez yatağın altına girmiş. Oğlan eğilmiş, tabancayı boşaltmış. Gitmiş karakola teslim olmuş. İfadesinde "Ben bunca senelik karımdan hiç şüphelenmemiştim. O gün hastalandım. Eve geldim. Kaynanama gitmiş olduğunu anlayınca oraya gittim. Sonra 'Evde kimse yok. Arkadaşa uğrayım da bir çay pişireyim,' dedim. Kapıyı açıp beni görür görmez, benzi attı. Kekeledi. 'Hayrola!' dedim, demedim, içerden bir karı sesi, arkadaşımın adını seslendi. Karımın sesini tanıdım. Odaya yürüdüm. Sonrasını bilmiyorum." On dört ay verdiler. Yattı çıktı.

— İyi ama bey, biz bu usulleri bilmeyiz. Biz Kürdüz!

— Kabahat sizde değil, kabahat evvelâ fukaralıkta, sonra cahillikte... Fukaralık şu sebepten kabahatli ki... Karıyı parayla satın alıyorsunuz. Kötü yola saptığını sezince boşayamıyorsunuz. Kolay mı? Üç yüz lira masraf etmişsiniz, batmışsınız. Halbuki adam bindiği kısırağı bilmez mi? Karının fikri bozulunca... Su vermesinden bellidir. Lâkin doluya koyarsın almaz, boşa koyarsın dolmaz. Sopa atarsın, kötü söylersin. Daha beter yüz göz olursunuz. Cahillik sonra yakanıza sarılır. "Şunu yakalayıp hovardasıyla birlikte öldüreyim," dersiniz. Cahil adam aklına bir şey kilitledi mi kurtulamaz. Konu komşu da, "Vur, namusunu temizle," derler.

— Haklısın bey.

— Boşamalı gitsin.

— Lâkin adamın nefsi bıkarıyor mu? Adam öcünü arayacak oluyor.

— Peki, zenginler neden bizim gibi düşünmüyorlar?

— Bırak namertleri... Zengin demek namussuz demek...

— Hepsi değil tabii... Zengin kısmının da elbet namuslusu var. O karıyı boşar, kurtulur. İki ay sonra parayı sayar, on beş yaşında bir kız daha alır.

Memet, ağır ağır sordu:

— Kızı kötü yola düşerse?..

— Oraya hiç aldırmaz. Meseleyi biraz da unutturur da birisine veriverir.

Tahsildar Dursun efendi güldü:

— Hakkın var beyim. Bizde bir Nail ağa vardı. Şimdi para babasıdır. Parayı pezevenlikte kazandı. Bu Malatya'ya çalgılı kahveyi ilk defa o açtı. Bir gün paydostan sonra Mazmanoğlu'yla çekişmişler. Mazmanoğlu "kavat" diyecek olmuş. Nail ağa, gülmüş. Okumak, yazmak da bilmez. Otelin kâtibini çağırmış. "Yaz şuraya bir 'kavat' kelimesi," demiş. Kâtip kocaman bir kavat yazmış. Ağa cebinden keseyi çıkarmış. Şarkadak altını devirmiş. "Haydi Mazmanoğlu, oku bakalım..." demiş. Akıllı adamlar gülmüşler. Mazmanoğlu, "Allah belânızı versin," demiş, yürümüş. Sen parayı bilir misin?

— Bir de, paralı adam sinirli olmuyor. İş tıklarında... Düşünüyor besbelli. Diyor ki: "Bir orospu yüzünden hapse gireceğiz. Kârımız kesilecek. Adam sende. Affederim gider kaltak!" diyor. Sen halbuki, zaten barut gibisin. Yarı aç, yarı tok... Köy yerinde karnın, kızın kötü yolda değilken odaya koymazlar. Bir de alınına kara bulaşmışsa, iki adam arasına hiç çıkılmaz. Her dert fukaranın başında arkadaşlar... Asıl namussuzluk, bu devirde fukaralık...

Memet, yere bakarak ihtiyatla sordu:

— Demek, bizim cezayı temyiz tasdik mi eder beyim?

— Belli olmaz Memet. Biz elimizden geleni yapacağız. Namuslanna kalmış bir mesele.

— “Sizin kız kerhaneye düşerse ne halt edersiniz?” diye yaz.

— Yazacağız.

— Vicdanları varsa...

Kayserili Tevfik, elini kaldırdı:

— Vicdanı karıştırma...

Bu sırada, kapıdan içeriye “kavat Alo” girdi. Elli, elli beş yaşlarında, saçları, sakalları bembeyaz, fakat son derece güçlü kuvvetli bir adamdı. Bacağında beyaz bir dondan başka elbisesi yoktu. Pazıları, göğüs adaleleri pehlivana benziyordu.

— Ulan, burada mısınız reziller! – diye bağırdı.

Gözleri pek fena gördüğü için yaklaşıncaya İstanbulluyu fark ederek durakladı:

— Kusura bakma bey... Seni farkedemedim. Ben bu namussuzları arıyorum sabahtan beri...

— Kimleri arıyorsun Alo?

— Hüseyin ile Ahmet'i... –lkisinin de tepelerine dikildi. Bal-yoz gibi yumruklarını başlarının üzerinde savurmaya başladı:— Ulan avratlarını... ettiğimin kavatları... Sabahtan beri... Ulan deyyuslar... Ulan kelimeyi şahadet getirin... Elden gidiyorsunuz... Düşün önüme... Yallah! Bedri efendi çağırıyor... “Nerde bizim pezevenkler! Şunları sür, getir!” dedi. Haydi!

Herkes ve herkesle beraber Hüseyin'le Ahmet de gülmeye başladılar.

Kavat Alo bir nara attı:

— Kalkın dedim avratlarını... Ulan kalkın...

“Namuscular” gözleriyle müsaade isteyerek kalktılar. Kavat Alo iterek onları dışarı çıkardı.

“Kavat Alo” da adı üstünde namusculardandı. O da karısını vurduğundan on sekiz seneye mahkûm edilmişti.

Istanbullu içini çekti. Dursun efendi gözlüğünü düzeltti:

— Ne oldu bey! Sen daha, bizim namussuz Bedri'nin tayfasına alışamadın mı?

— Alışamadım Dursun efendi!

— İstidadın yok...

— Hamdolsun evet...

— İstidadın yok dedim ya... Bak görürsün. On beş güne varmaz, Memet'i nasıl alıştıırırlar.

Memet korkuyla sordu:

— Beni neye alıştıracaklar Dursun efendi?

— Okumaya alıştıracaklar!

— Allah razı olsun, Şeyh Yusuf efendi de alıştıracak. Ben Kur'an'ı kolayca söker miyim?

Ötekiler gülmeye başlayınca Memet hepsinin yüzüne ayrı ayrı baktı. Neden olduğunu kendisi de bilmeden başını önüne eğdi.

Istanbullu yavaşça sordu:

— Bedri efendi, niçin hep namusculara musallat oluyor?

— Namuscu olduklarından...

— Anlıyorum. Hazin şey!

— Hazin ama, bir bakıma haklı!..

— Haklı olamaz. Çünkü bunlar maksadı sezemiyorlar ki... Büsbütün şaşırıyorlar. Bir kötülüğü, bir başka kötülük ile tedavi etmek mümkün değil...

— Bizim Bedri hiçbir şeyi tedavi etmek gayreti göstermiyor ki... Eğleniyor.

— Ben insanlarla eğlenilmesini sevmiyorum.

— Sen insanları mahpus etmeyi de sevmiyorsun ama beyim, kanun bu işi pek seviyor.

Kayserili Tefvik, garip olduğu için Malatyalıların birçok hususiyetlerini tenkit etmekten hoşlanıyordu. Güzel yüzünü astı:

— Ben Bedri efendiye bu işleri hiç yaraştırmadım —dedi—. Kendi kredisini de düşürüyor. Fukaralara da yazık.

— Siz yalnız “yazık” dersiniz. “Aferin, herif namusunu temizlemiş,” dersiniz. Herkes de öyle söylüyor. Lâkin bir lokma ekmek isteseler veren bulunmaz. Bedri’ye gelince: Söğer, sayar ama, kumarda kazanırsa bunlara para dağıtır.

Kayserili Tefvik, gönülsüz gönülsüz tasdik etti:

— Orası doğru... Eli açık bir adam... Lâkin o huyu olmasa... İstanbullu kederle gülümsedi:

— Dünya, tersine dönmüş Tefvik. İyi adam bile iyiliği fenalıkla beraber yapıyor. Galiba bir gün gelecek, hepimiz yalnız iyilik yapmaktan hem korkacağız, hem utanacağız.

* * *

Cezaevinin o sıralarda mevcudu üç yüz elli üç yüz altmış arasındaydı ve iki günden beri esas defterlere göre iki kişi fazla çıkıyordu. Mahkûm defterini saydılar: Yüz seksen iki, mevkuf defterini saydılar: Yüz yetmiş üç. Para cezasından da iki kişi var. Yekûn: Üç yüz elli yedi. Ekmek defteri de tatad edildi. Sekiz kişi ekmeksiz olduğu için, işte hasılı cem: Üç yüz kırk dokuz. Gel gelelim, iki günden beri, —daha doğrusu iki gün iki gecedir— içerisi sayılıyor, mahpus iki kişi fazla görünüyordu. Başgardıyan, İstanbulluya kim bilir kaç defa tekrar hesaplatırdı:

— Yaz bakalım beyim: On bir kan koğuşu. On dört çocuk koğuşu. Sağ alt koğuş. Seksen bir. Sol alt koğuş seksen iki, sağ üst koğuş yetmiş dokuz, sol üst koğuş doksan iki. Topla şunları allasen...

— Topla diyorsun ama, benim hesabım kuvvetli değildir ki... Sen bu hesabı tahsildarlara yaptırmalısın. Hem neye şaşırıyor-

sun? Dışarda ahval perişan olduğundan... Ekmek bulmak gayet müşkül olup... İki kişi, ziyaret günü içeri kaçmıştır.

— Alayın sırası değil beyim... Müdür bey bana kızıyor. Hele şunları vur birbirine...

— Alay mı? Yahu, ben doğru söyledikçe bu bizim millet alay zanner. Gözünü aç Sergardiyân... Buğdayın kilosu yüz kuruş... Burada tayın bedava. Duyan olursa iki kişi değil, iki yüz kişi gelir. Jandarmalara tembih et... On dokuz dokuz dokuz elde var bir. Jandarmalara tembih et, "İçerden dışarı kaçan olmaz, duvardan atlayı atlayı vermesinler," dersin. Dokuz, elde kaç vardı. Elde bir. İki, üç, on bir, on dokuz, yirmi altı, otuz beş. Üç yüz elli dokuz. İki mahpus fazlamız var. Sergardiyân bu iş gayet tehlikeli bir hal aldı. Aklın varsa, iki kişiyi gizlice bırakıver. Beni bırakırsañ, müddeiumumiye gidip söylemem.

— Ah bizim elimizde olsa... Hele bir daha yazıverelim... Şuraya, şu temiz kâğıdı çek... —Başgardiyân artık rakamları ezberlemiştir. Gözlerini tavana dikerek yazdırmaya başladı—: Karı koğuşu on bir... çocuklar on dört, alt sağ koğuş seksen bir...

Netice tabii değişmedi. Kanuna rağmen Malatya cezaevinde iki tane suçsuz vatandaşın yatmakta olduğu rakamların belagatli diliyle meydana çıkıyordu. Başgardiyânda nihayet telâş başlamıştı. Bir kişi noksan çıksa —maazallah— bu telâş iki gün evvel kıyametleri koparırdı. Galiba "Fazla mal göz çıkarmaz" diye düşünmüş, aldırmamıştı.

— Müdür bey gelecek. "Gelirsem mevcudu tamam isterim. Sonra sen bilirsin," dedi. Aman beyim, kalk şunları beraber sayalım.

— Şimdi herkes bahçede, koridorda... Atölyede... Gece sayarız.

— Gece mi? Müdür bey gelecek diyorum. Ben şimdi hepsini koğuşlara tıkarım. Herkes, beş dakika yatağının üzerine oturursun... Geberirler mi bu reziller?

Düdükler çalındı. Gardiyanlar koştu. Mahpus, gülüşerek, homurdanarak, ümitsizlikle başını iki tarafa sallayarak koğuşlara girdi.

Koğuşları görmedikçe *sefalet* kelimesinin lisana hangi sebepten girdiği ve nerede kullanılacağı anlaşılmaz.

Herkes betonun üzerinde yatıyordu. Ranzaların beheri seksen dört liraya çıkıyormuş. Karyola getirmek, tahtadan kerevet yaptırmak –şimdilik– nedense yasaktı. Dünya üzerinde kaç çeşit çul, kilim parçası, halı eskisi, çuval, bez, hasır varsa yerlere serilmişti. Bunların üstüne, duvarların dibine minderler, yataklar toplanmış duruyordu. Pencere içlerine kâseler tabaklar, tuz tabakları, sabun kutuları, küçük çıkınlarda biber, nane, bulaşık bezleri, cigara tablaları, kurutulan meyve çekirdekleri koyulmuş, duvarlara erzak torbaları, elbiseler, kasketler, çay ibrikleri, yarım gaz tenekeleri, bağlamalar asılmıştı.

İnsanların mütemadi kederi ve öfkesi bütün bu eşyaya ve duvarlara sinmiş gibi içeri girenlerin yüreğine birdenbire merhamet ve ürperme çöküyor, hele gece olup tavandaki yirmi beş mumluk ampuller yanınca, ancak evinden uzakta kalmaya mecbur köylülerin duyabileceği iflah etmez gurbet hissi ve yalnızlık afeti de bütün bu uygunsuzluğa karışıyordu. Karanlıkta beraber başlayan Kürt kavalı, geç vakitlere kadar kaybolmuş çocukların korkusunu ve şikâyetini uzatır dururdu. Kürtler, iki kerre ezilmiş bütün milletler gibi insanların yüzüne daima gülümseyerek, keder ve korkuyla bakarlar ve bu gülümsemeyle bu korkulu bakışlar, koğuşa yaraşır.

Mahpushane köylüler için bir çeşit hastalıktır. “Dermanı yok, bu cenabet illetin dermanı yok bey!”

İstanbullu saymaya başlayınca birisi yumuşak yumuşak sordu:
— Af mı var beyim?

İstanbullu gülerek başını salladı.

Artık hepsi, küçük sesleriyle tek tek konuştular:

— Af olmaz mı. Hükümet uykusunu kaybetmiş... “Ben burada padişahlık edeyim, tahta oturayım da... Hem de koca hükümet olup... Ne demek!” diye uyku arası zıplıyormuş.

— Verirler öyleyse... Görürsünüz... Affı bize verirler.

— Verirlermiş ama ırzına geçeriz diye korkuyorlarmış.

— Bu af dediğin de dişi mahlûk mu?

— Dişi mahlûk. Sen ne sandın?

— Öyleyse hesap af hesabı değil...

— Ya ne hesabı?

— Kayıp hesabı! Bizden biri inşallah kaybolmuştur.

— Çobanlığın zorluğu burada... Bakarsın, hayvanlardan birisi noksan... Arayıp bulacaksın. Mal canın yongası...

— Susun yahu! Biz vazife görmeyecek miyiz?

— Vazifeye canım kurban olsun Başefendi. Biz Murat beyle konuşuyoruz. Bey, eksik miyiz, fazla mıyız?

— Fazlayız Abuzer! İki kişi fazla çıkıyor. Bak bakalım, yabancı var mı?

— Yabancı ne demek. Türk umum Türk demektir. Hep kardeşiz. Sen şu dağdan, ben bu dağdan... Gazete ne yazıyor beyim?

— Aman gazeteden de haberi var. Bu nasıl bir Kürt...

— Beğenmedin mi? Arslan gibi bir Kürt.

— Oğlum Kürdün arslan gibisi olmaz. Eğer bunu gazeteden öğrendinse, belli bir şey, gazeteler yalan yazar.

Saymadan bir netice çıkmadı. Üç yüz elli dokuz rakamı sanki cezaevi idaresiyle iddiaya girmişti. Müdür bey, telâş içinde geldi. (Her zaman gelirken ve giderken telâş içindeydi? O kadar yumuşak bir adam olduğu halde bu telâşın sebebini İstanbullu bir tür-lü anlayamıyordu.) Başgardiyana, yukarda İstanbulluyu sınırdan öldürecek kadar manasız surette bağırdı. Nihayet bir gardiyan,

— Murat bey! Müdür seni çağırıyor! —diye posta geldi.

— Hayrola Müdür bey!

— Ben istifa edeceğim. Artık Ali de vazifeye bakmıyor. İstifa edeceğim. Gidip dut kurusu satacağım. Ben bıktım.

— Ne olmuş. Telâşlanma canım...

— İki kişi fazla geliyor. İki kişi...

— Canım, defterlerde bir yanlışlık vardır.

— Kâtip nerde?

— Kâtip geldi, gitti. Başkâtip çağırılmış.

— Yahu! Ben ne halt edeyim? Kâtip hafız imiş. Türkü söylemeye çağırıyorlar.

— Kabahat senin. Şuraya bir daktilo alalım, dedim.

— Etme birader. Benim eğlenecek sıram değil... Bir de daktilo eksikti. İşte bizim kâtipten âlâ daktilo mu olur. Götürüp yavaş yavaş okşuyorlarmış. Namusum berbat oldu.

— İyi türkü söylediğinden kanları kaynıyordur. Sen şöyle otur. Bir kahve pişirsinler.

— Kahvenin sırası mı? Ali! Eşşek herif!

— Buyur.

— Mahpusu bahçeye cemet. Bir masa ile iki iskemle çıkarsınlar. Defterleri götür. Defterleri sen götür. Bir de esas defterleri kaybolur. Yahu siz beni astıracak mısınız?

İstanbulu, Müdür beye bir sigara verdi. Ali pencereden dışarıyı işaret etti:

— Kırmızılı geçiyor. Koş müdür!

— Hangi kırmızılı... Vay canına! Bu kıza gittikçe bir hal oluyor. Şuna bak... Töbe yarabbî! Allah beterinden saklasın! Sen de şimdi bana kız gösteriyorsun. Ne halt edeceğiz?

— Canım Müdür bey, eksik olmasın da fazlanın zararı yok.

— Nasıl zararı yok?

Daktiloyu kenara bırakarak küçük masayı koşturdular.

Sergardiyân Ali efendi, defterleri koltukladı.

Müdür bey, dışarı gidecekmiş gibi şapkasını başına geçirdi. Tesadüfen olsun, kurdelenin fiyongasını sola getiremiyordu. İstanbullu her zamanki gibi ihtar etti. Müdür bey, her zamanki gibi evirip çevirip şapkayı yine yanlış giydi.

— Radyoya bakarsan seninkiler yenilecek.

— Kim benimkiler?

— Ruslar.

— Neden benimkiler imiş. Kuvâyi Milliyeye sandık sandık altın, gemiler dolusu tüfek, cephane verirlerken ben iptidâî mektebine gidiyordum. Eski harflerle elifba okuyordum. Şimdi benimki mi oldu?

— Ruslar yenilecek.

— Zannetmem. Stalingrad düşmüş mü?

— Düşmemiş ama, bir şey de kalmamış.

— O “bir şey” mühim meseledir.

— Canım efendi! Bok mu kaldı, dünya kadar toprağını aldı...

— Almak marifet değil, oradan çıkmak marifet. Bu iş “baba hırsız tuttum”a dönecek görürsün.

— İngiliz kalleşlik ediyor. Hani ikinci cephe?..

— Elbette kalleşlik edecek. Onun da zenaatı o. Bak görürsün. İşte buraya yazıyorum Müdür bey... Hitler’in eline Malatya cezaevi de geçmeyecek.

— Neme lâzım herif, Allah için, yiğit herif... Dünyayı önüne kattı. Yenilirse de kabadayılıkla gidecek. Helâl olsun.

— Birisi evini bassa, karının ırzına geçse “Neme lâzım, yiğit herif!” der misin?

— O nasıl söz?

— İşte dosdoğru bir söz.

— Bana dokunmayan yılan bin yaşasın!

— Yahu Müdür, nasıl dokunmadı. İşte ayağında kundura yok. Şu haline baksana...

Müdür, terbiyeli bir çocuk gibi eğilip kunduralarına baktı. Bunların yüzü parça parça olmuş, bombeleri çökmüş, topukları çarpılmıştı. Bakıştılar. Müdür kederle gülümsedi.

— Allah hepsinin belâsını versin! Doğru! Alavere, dalevere Kürt Memet nöbete!

Adı “Mehmet” olduğu için bu söz kendisine pek münasip düşüyor her tekrarlayışında seviniyordu.

Cezaevi avlusu, küçük taşlarla dolu, çırcıplak bir toprak bahçesiydi. Çimento ve kireç tozları toprağına o kadar sinmişti ki, oraya her çıkışında yapılmakta olan bir binayı insan arıyordu. Güneş burada daha kuvvetli, daha parlaktı. Duvarlar, üzerlerinde jandarmaların gezinmesi için alçak yapıldığından bahçe ferah görünüyordu. Kenara, betondan bir havuz yapılmıştı. Bir karış derinliği olan bu havuzun üzerinde ince borudan on iki musluk akıyordu. Muslukların çoğu bozulmuş, kopmuş, su lüzumsuz yere akmasın diye, buralara bezden ve ağaçtan tıkaçlar konulmuştu.

Mahpusları doğru saymak istisna edilirse, işi pek iyi bilen başgardıyan, masa ile iskemleleri kapının yanına, gölgeye koymuştu. Müdür bey birisine, Istanbulu birisine oturdu. Evvelâ mahkûm defterini açtılar.

Anadolu'nun her mıntıkasından fazla burada isim benzerliği vardı. Malatyalılar: “Malatya'nın ‘Hacı’sı, Besni'nin ‘Vakas’ı, Urfa'nın ‘Vahap’ı, Hekimhan'ın ‘Aliseydi’si, Adıyaman'ın ‘Abuzer’i pek boldur,” derlerdi.

Mahkûm defterinin birinci numarası “Hüseyno”ya aitti. Mahalle bekçisini öldürdüğü için, dokuz yüz otuz üçteki aftan istifade edememişti. On beş sene dört aydan beri yatıyordu.

Adı okununca başını iki yana sallayarak, sırtında arkası tamamıyla kopup düşmüş paltosunu kavuşturarak sola geçti. (Başını iki tarafa sallamasının sebebini Istanbulu merak edip sormuştu. Küçüklüğünde, tepesini ustura ile kazıtıp perçem bırakmışlar, alnındaki kâkülün ucuna para ve nazarlık bağlamışlar. Çocuk gözünü kapatan bu çingirdakları her saniye, bertaraf edebilmek için başını sallamış, senelerce aynı hareketi yaptığından artık huy olup kalmıştı. Önden de, arkadan da bakılsa yorgun bir öküzü hatırlatıyordu.)

İkinci mahkûm, İsmet Paşa'nın uzak akrabalarından dokumacı Hamdi idi. O kadar zayıftı ki her an nefesi tıkanmış da boğulacakmış gibi insana sıkıntı veriyordu. Üçüncü numarada yemenici Memet Emin... Dördüncüsü...

Mahkûmlardan sonra mevkıfların yoklaması başladı. Bu defterin de en başında idama mahkûm edilmiş bulunan Necde'li Ali bulunuyordu. (İdamlıkların hazin bir talihi var: İdamlık mahpus asla mahkûm defterine kaydolunmaz. Evrakı bozulmazsa bir gece saat üçte götürülüp asılır. Ertesi gün mevkuf defterindeki kaydına kırmızı mürekkeple hükmün infazı yazılır.)

Istanbulu okuyup dururken kızını öldüren Memet, sıradan çıkıp azametle yaklaştı:

— Beni de okuyuver beyim!

— Dur, sıran gelsin!

— İyi ama bizim işimiz var.

Istanbulu şaşırarak başını kaldırdı. Kezban'ın babası omuzuna bir torba asmış, bu torbanın içine kalın bir kitap –galiba Kur'an– koymuştu. Müdürle akraba olduğundan âdeta şımarıyordu.

Müdür, dalmış gitmişti. Yoklama sesi kesilince işi fark etti:

— Ne oluyor? –diye sıkıntı ile sordu.

— Hiç...

Kezban'ın babası atıldı:

— Memet bey... Diyorum ki... Beni evvelâ okusun... Benim işim var.

— Ne? Ne diyorsun herif?

— Beni evvel okutuver. İşimiz var. Kur'an okuyacağız.

— Kur'an mı? Sen mi okuyacaksın?.. Ulan sen okuma bilir misin?

— Bilmem.

— Öyleyse... Ulan rezil! Yıkıl...

— İyi ama... Evvelâ okuyuverse...

— Git... Git dedim... Gitsene eşşoğlususu...

Elini o kadar şiddetle salladı ki, sanki bu şiddetle ayağa kalktı. Memet korkarak geri çekildi.

Mevkuf defteri bittikten sonra, ekmek defterini beriye aldılar. Adı okunan sıçrayıp içeri giriyordu. Sıra Memet'e gelince, müdüre de, Istanbuluya da darılmış olduğu pek belli olan bir yavaşlıkla duvarın dibinden ayrıldı. Kur'an torbasını bir eliyle göğsünden iki karış ilerde tutarak bahçeyi terk etti. Müdür arkasından,

— Allah beterinden saklasın! –diye homurdandı.

Istanbulu güldü:

— Aldırma... Cezası daha tasdik edilmedi. Allah imdada yetişsin diyerek namaz kılıyor, okuyor.

— İyi ama okuma bilmez ki...

— Burası neresi Müdür bey, dakikada öğretmişlerdir. Arapça değil mi uydur uydur oku!

— Töbe de... Günah!.. Yahu! Bu dünyada akıl kalmamış mı?

— Ya kalmamış, yahut lüzumundan fazla...

— Yahu! Ben bıktım... Haydi karıları, çocukları da sayalım Müddeiummiliğe gideceğim.

Kadınlar koğuşunda on bir kişi vardı. Adile'nin anası çocuğunu kucağına almıştı. Müdür Adile'nin yanağını okşadı. Çocuk ko-

ğuşunu sayarken yer değiştiren küçük Kürt çocuğunu tokatladı.

İki kişi tahliye edildiği halde, deftere işlenmemişti. Adları okununca arkadaşları bu hakikati meydana çıkarmışlardı. Müdür bey, hafız kâtibe söve saya tahliye tarihlerini işaretledi. Şapkasını alelusul ters ters giyerek çıkıp gitti.

İstanbulunun ilk işi tayıncı Sefer'i çağırarak oldu:

— Bana baksana...

— Buyur beyim. Tözey çamaşırları yolladı.

— Onu bırak. Kezban'ın babası var ya...

— Memet. Biliyorum.

— Boynuna bir Kur'an asmış. Okuyor mu?

— Okuma bilmiyormuş. Geleli yirmi gün olmuyor. Nasıl öğrenmiş?

— Adam gibi okumuyor.

— Ya...

— İşte. Kitabı önüne alıyor, yapraklarını çeviriyor. Hani sen şu kitabı çevirirsin –Sefer, Fransızca lügatı gösterdi–: İşte öyle çeviriyor.

— Eee...

— E... si yaprağı bir bir çevirirsen okumuş gibi sevabı varmış.

— Kim söylemiş?

— Şeyh Yusuf...

— Kitabı da o satmıştır.

— O sattı. Beş liraya...

Sefer gittikten sonra İstanbullu bir cigara yaktı ve birdenbire Memet Aki'ten bir mısra hatırladı:

"Din de kürkün aynı olmuş, ters çevirmiş giymişiz!"

3

Tahsildar Bedri ve arkadaşları, Istanbulunun kanaatine göre aynı bir insan cinsi, nevi bu dünyada da inkiraza yüz tutmuş, yahut da yeniden yeniye türemeye başlamış bir kabile idi.

Istanbulu Çankırı cezaevinden Malatya cezaevine sürgün edildiği sırada yola çıkmadan evvel ve trende Malatya hakkında duyduğu ve bildiği şeyleri birer birer peşin kanaatlere gelmişti. Bu kanaatlere göre Malatya derebeyliğine ve isyana yakındı. Haklı olsun, haksız olsun, siyasî bir mesele uğruna silâha sarılmış insanların bu şehirde kendilerine mahsus âdetleri cari olmak lâzımdı. Şarklılar derebeyliğin romantik meziyetlerini hâlâ muhafaza ediyorlardı. Eşkıyalık ederken kadını soymazlar, birbirlerini vururken araya bir kadın girse ona hürmeten silâhlarını indirirlerdi. Namus ve din meselelerinde son derece mutaassıp idiler. Mert ve açık yürekli, –yani iptidaî– insanlardı.

Geldiğinin ikinci günü, bahçeye indiği zaman kendisini duvarın gölgesinde hazırlanmış bir yere davet ettiler. Burası kilimler, halılar ve döşeklerle döşenmişti. Çaylar kaynıyordu.

Orada, beş tane ihtilastan mahkûm tahsildar, dört tane ağa, iki tane şeyh ile tanışmış ve o zamana kadar hiç işitmediği “kirve” kelimesini öğrenmişti.

Tahsildarlardan birisi ve belli ki memur takımının elebaşı Bedri efendi idi. Bu, gayet uzun boylu gayet şişman, kırmızı yanakları, elleri –hele parmakları– şişman vücuduna göre son derece güzel ve nazik bir adamdı. Lisanı, İstanbul şivesinden pek az ayrılıyor hiç gülmeden şakalaşmasını biliyordu.

Çay dağıtılırken diğer bir tahsildara, Argalı Vahap ismindeki güzel ve kibar delikanlıya mütemadiyen “Kirve” diye hitap ettiğini Istanbulu nihayet farkederek sordu:

— Affedersiniz, bu kirve ne demektir Bedri bey?

— Kirveyi mi merak ettiniz beyim? Kirve buraların bir âdeti... Çocuğunuzu sünnet ettireceksiniz. Kendi vaziyetinize göre mahallenin, yahut kasabanın ileri gelenlerinden birisine gidersiniz. “Ben bizim oğlanı sizin kucağınızda kestireceğim,” dersiniz. Bu teklifi yaptığınız adam hemen hemen mutlaka kabul etmeye mecburdur. Kabul etti mi sünnet düğününün masrafını yüzde doksan kendisi yapacaktır. Sünnetçinin önünde çocuğu kucağına alır. O andan itibaren iki aile akraba olur. Nasıl akraba, birbirlerine nikâh düşmez halde akraba. Âdeta kardeşlik. Ekseriya namahremlik kalkar. Ölünceye kadar, hattâ babalar öldükten sonra bu akrabalık sürer. En müşkül vaziyetlerde kirveyi hiç çekinmeden imdadınıza çağırabilirsiniz.

— Ne güzel bir âdetmiş! Bu kirve sözü Kürtçe midir?

— Malûmuâliniz Kürtçede birçok Farisî söz var. Ben esasını pek bilmiyorum. Ama bu kelime “girift” kelimesinin değiştirilmiş olması... Arada sırada “kiriv” diye kullanırlar da ondan çıkıyorum. “Kiriv” derler. Bir de kibrite kıbrıt denildiği gibi “kirve” şeklinde de telaffuz ederler.

Tahsildar Bedri efendi bu izahatı verirken Istanbulu, trende gelirken Kürdistan’ın derebeylik romantizmi hakkında düşündüklerini tasdik eden ilk dostluk ve yardımlaşma alâmetine rast-

ladığından memnun oluyor, etrafındakilerin neden gülümsediğini ve Diyanbekir ağalarından Hamdi bey oğlu Süleyman beyin Bedri efendiye neden kaş, göz eğdiğini anlamaya lüzum görmüyordu. Nihayet beğenen bir gülümsemeyle sordu:

— Şu halde, siz beyefendinin kirvesi misiniz, yoksa beyefendi... Adınızı belleyemedim. Kusura bakmayın.

— Vahap.

— Yoksa Vahap bey sizin kirveniz mi?

— Ben onun kirvesiyim!

Istanbulu öğreneceğini öğrenmiş gibi susunca üçüncü tahsildar Vaiz efendi, hiç ummadığı bir sualle lafa karıştı:

— Neden sen Vahap'ın kirvesi oluyor muşsun bakalım?

— Çünkü karısı kucağımda...

— Karısı mı kucağında?

— Evet.

— Karısının nesini sünnet ettirdin.

— Şeyini... Biraz biçimsiz imiş. Konudan komşudan ayıp olacak diye... Malûm ya bizim yenge her gece bir yerde misafirdir.

Tahsildar Vahap,

— Ulan avradını... –diye başlayacak oldu.

— Sus kardeşim. Beyefendi henüz acemidir... Benim avrat sana feda olsun...

— Bırak şu pisi... Malatya'da kullanmayan kalmadı. Ben senin avradı değil, şu vaiz olacak pezevenğin avradını...

Meclis hep bir ağızdan kahkahayla gülmeye başlamıştı. Istanbulu kendi hesaplarının böyle bir netice vermesi karşısında öyle şaşırılmış ki artık hayret bile edemiyordu. Asıl şaşılacak taraf, bundan, bu muazzam ve müthiş küfürlerden en fazla konuşan üç kişinin keyiflenmesiydi. Buna yalnız keyiflenmek de denilemezdi. Âdetta mütelezziz oluyorlar, uçsuz bucaksız bir saadet duyuyorlardı.

Yavaş yavaş aklını başına toplayan İstanbullu, sözü bu mecra-ya getirmek isteyenlerin daha başlangıçta önlerine dikilen Süleyman beye hayretle bakarak âdeta imdat istedi.

Süleyman bey, mecliste kendisinden başka bu türlü şakadan hoşlanmayan ikinci adamdı. Elli yaşında gösterdiği halde bir genç kız gibi utanarak Bedri efendiye çıkıştı:

— Sizde hiç namus yok mu? Beyden ayıp... İmansız herifler!

— Süleyman bey, kabahat şimdi bizim mi? Bey kirveyi kendisi sordu.

— Sizin bedhah olduğunuzu nereden bilecek... Hepinizi kurşunlamalı. Kanınızı aramasalar, sizi vurmak helâldir.

— Hep aklın fikrin vurmakta... Vura vura bu hale gelmişsiniz.

Süleyman bey, kabahat kendisinde imiş gibi mahcup bir yüzle İstanbulluya döndü:

— Bey, kusura bakma! Bunları işte gördün...

— İyi ama...

— İşte bu kadar. Allah belâlarını versin bunların. Bizde, bu lâkırdı için adam ölür.

Bedri efendi, koca göbeğini hoplatarak güldü:

— Gördünüz mü? Hemen ölüm, hemen ölüm!.. Sizde bu laf için adam ölülmüş de sen bu yaşa kadar nasıl yaşadın a, Süleyman bey...

— Yeter dedim ya...

Herkes gülüyordu. İstanbullu o zaman, bu taifenin “ham” bir insan bulmanın tadını güzelce çıkardıklarını anladı.

Ağaların içinde en uzun boylusu, dudağı yarık bir adamdı. Gülerken yüzü âdeta iki parça oluyordu. Bu iki parça gülüşün acayıplığını seyrettiği için, uzun ağa kendisini hemen topladı:

— Bedri efendi, ilk günüdür, keselim bu sohbeti! –dedi.

Bu kadarcık söz Bedri efendiyi hakikaten öfkelendirmeye

yetmişti. Elini hışımla kaldırdı:

— Süleyman bey malûm! Bey de yeni geldi. Acemidir. Ya sana ne oluyor avradını... kavatı...

Ötekiler eskisinden daha çok güldüler. Uzun ağanın yüzü büsbütün iki parça oldu. Bedri efendinin karısına kirvelik ettiği tahsildar Vahap efendi masum bir çocuk gibi sordu:

— Hangi karyı kasedettiğın anlaşılamıyor. Bizim ağa da karı beş tane.

— Hangisi olacak pezevenk... En küçük karısı... Küçük karının şanı buraya kadar geldi. Bir sağrı varmış Macar katanası gibi...

— Öyleyse bu herif ona binicilik edebilir mi?

— Sorduğuna bak. Kendi binmeye almamış ki... Kaymakam, jandarma kumandanı şikâyet etmişler: “Ağa biz gayrı eski karılardan bıktık, usandık. Illallah! Bir yenisini al, başlarız avratların geçmişinden” demişler. Onların hatırı için aldı yeni karyı...

— İyi öyleyse... Ağa hapse düştü düşeli ev misafirsiz kalmıyormuştur.

— Kalır mı? Rakıyı gönderen bu deyyusun evine iniyormuş.

Süleyman bey “ne yaparsın” manasına, Istanbuluya bir işaret verdi. Hakikaten yapılacak bir şey de yoktu. Uzun ağanın en küçük oğlu ile torunu da kendisi ile beraber mahpus idiler. Birisi babasına, birisi dedesine söylenen bu sözlere yakın oturdukları yerden kirli kirli gülüyorlardı.

Tahsildar Bedri efendi işin felsefesini izaha başlamıştı:

— Herkes evvelâ bir şaşar. Sonra alışır.

— Neye alışır Bedri efendi?

— Şakaya alışır. Çocuk olmak neye delalettir. Kadınla yatmaya. Ben karyıyla yatıyorum efendim. İyi amma ben karımın nesi-yim? Anası değilim, babası değilim, kardeşi değilim. Benim karımla benim aramdaki sıhriyet meselâ bizim hatunla Vahap ara-

sındaki sıhriyetten farksızdır. Şu halde, avrat dediğine söylünce bundan bana hiçbir hata gelmemek icap eder. Bilâkis ben onu, bir muayyen mesele için almışım. Eve oturtup besliyorum. Sözle de olsa bir başkası aynı meseleden dolayı kendisini methederse, kendisine talip olursa sevinmeliyim. Gurur duymalıyım. Arkadaşlarımın arasında kadrim itibarım artmalı.

— Bir türlü anlayamıyorum efendim!

— Belli... Vah vah!

— Hanımefendi duyarsa...

— Neyi duyacak?

— Böyle şakaya alındığını...

Müdür efendi, Istanbuluya acıyarak baktı, sonra arkadaşlarına döndü.

— Vaiz, bak bey ne diyor?

Vaiz efendi, ağdalı ağdalı anlattı:

— Bir gece bunlara gittim. Parayı muhasebeye yatırmışım. İçtik. Ötele döneceğim zaman sofrada beni dürttü. Karının oturduğu odanın kapısını açtı: “Kız bana bak! –dedi–, Vaiz efendi misafir gelmiş. ‘Ben yalnız yatamam,’ diye tutturdu bu gece beraberisiniz. Göreyim beni mahcup edersen karışmam...” dedi.

— Tabiî lâtife ediyorsunuz, böyle şey olmaz.

Vaiz yemini bastı. Ötekiler de tasdik ettiler, Istanbulu hayretten ziyade korkuya yakın bir hisse kapılmıştı. Yavaşça sordu:

— Hanımefendi ne dedi?

— Ne diyecek efendim. Terliği çekip üstümüze yürüdü. İkimizi de kapıya kadar kovaladı.

— Şu halde, haberi var...

— Olmaz mı? Haberi olmasa şakanın tadı çıkmaz ki... –Vaiz efendi, Bedri efendiye döndü–: Haydi beye anlat şu bizim Adana seyahatini...

— Adana seyahati iyi akıldı. Lâkin dünyadaki bütün Nahiye müdürlerini Allah kahretsin...

Bedri efendi, çaydan bir yudum aldı. Hudutsuz bir övünme içinde anlatmaya başladı:

— Bir gün bu vaiz, bir tahsildar arkadaş daha, bir de ben içmeye başladık. Bilmem kaçınıcı şişede, Nuri olacak pezevenk şeytan gibi aklımıza girdi. “Haydi Adana’ya gidelim” diye tutturdu. Barda para yiyecekmışiz.

— Biraz yalvarttık, razı olduk. Bu sefer de “İyi ama kanları da beraber götüreceğiz,” demez mi? Bak, buna fikrimiz yattı. Fikrimizin yatması şu cihetten ki... Bizim avratlar huyumuzu bilirler. Bildikleri için de bizimle şuradan şuraya gitmezler. Aman şunlan kandırmanın kolayı... Bereket versin şansımız iyi rasgeldi. O sıralarda bizim oğlanı evlendirmek gayretine düşmüşüz, kanı içerden, ben dışardan kız arıyoruz. Hemen evlere dağıldık. Adana’da bir zenginın kızı koca arıyor oldu. Bize “Yetişin bre gelin,” diye haber uçurulmuş. Benim kanı evladının mürevvetini görecektik, hemen davrandı. Bunların avratları da dünür gitmeye meraklı... Taktılar takıştırdılar, sürdüler sürüşürdüler. Sepetlere nevaleleri doldurduk. Akılları başlarına gelmeden üçünü de trene attık. Adana’yı düşünüp gülüyoruz, kendi kendimize, keyifleniyoruz. Kanları orada bir otele yerleştireceğiz. Biz yallah bara... Tren Gölbaşı’na yaklaşırken ben bu vaiz olacak avradını...me “Oğlum, pencerede görünmeyelim, Sıtkı istasyona inmiştir,” dedim. Sıtkı oranın Nahiye Müdürü. Tabii her trende gelir. Piyasaya bir kere çıkar, ben böyle dememişim, pencereye abanın demişim. Herif bizi gördü. Görmesiyle içeriye hücum etmesi bir oldu. Bir taraftan da “İnin, haydi aşağı... Bırakmam şartolsun...” diye bağıyor. Yalvarmaya başladım. Nihayet “Kanılar da beraber. Biz Adana’ya gidiyoruz. Mesele şöyle şöyle... Aman oyunu

bozma,” dedim. Namusu tuttu pezevenğin. Bizim karıyı buldu. “Yengeciğim... Bu namussuzların arkasına düştünüz siz nereye gidiyorsunuz. Kız lafı bütün yalan.. ” dedi. Yemin etti. Karı milleti değil mi beyim, hemen kandılar. Bize laf düşürmeden sepetleri toplayıp aşağı indiler. Çaresiz biz de beraber. Oraları kalabalık olmasa, rezillik alıp yürüyecek. Bereket versin ahali çok. Sıtkı, “Hele siz önden yürüyün. Doğru bizim eve. Hay yengeciğim, sen bu deyyusun huyunu bilmez misin?” diye gülüyor. Karılar önde biz arkada nahiyeye doğru yola çıktık. Nahiyeye ile istasyonun arasında bir kıraç tepe vardır. Yokuşa sardık, sarmadık arkamızdan “Pat pat...” bir ayak sesi. Sıtkı döndü. “Vay Recep bey... Sen de mi istasyonda bulunuyordun?” dedi. Herifi bize takdim etti. Yol müteahhidi imiş. Herif yanımıza geldi ama, gözü ilerde yürüyen karılarda. Nihayet dayanamadı, sordu: “Kim bu hanımlar?” Ben Sıtkı’ya meydan bırakmadan anlattım: “Velinimet –dedim–, biz kumpanyayız...” – “Ne kumpanyası bu böyle...” – “Halis tiyatro kumpanyası” – “Deme...” – “Dedim gitti. Şartolsun biz kumpanyayız... –Vaizi gösterdim–: İşte komik...” Herif bunu tepeden tırnağa bir kere süzdü. Besbelli bu bizim Vaiz komiğe pek benziyor. Şüphesi kalmadı bunun soytarı olduğuna, sevindi. “Demek şimdi bu karılar oyuncu karıları mı?” – “Ne sandın velinimet... Çekirdekten yetişme oyuncu karıları bunlar...” Benimkini tarif ettim: “Şu yeşil mantolusu bir göbek çalkalar, alimallah, bulgur kaynatıyor sanırsın. Damarların boşalır. Yanındaki kahverengi manto giyenin marifetini nasıl anlatmalı. İşte Müdür bey şahit... Sor da bak... Bir gözler var can alır... Üçüncüsü velinimet en az kullanılmışı odur. Biz buraya gelmeden Malatya’da oynadık. Vali bir gece muhabbetine üç yüz lira verdi. Lâkin huyludur. Genç meraklısı...” Müteahhit yutkunmaya başlamıştı. “E, şimdi ne olacak?” diye yalvarmaya başladı.

“Efendimiz, biz buraya geldik ama Müdür bey oyun oynamaya müsaade etmiyor. Karılar cilveli olduğundan cinayet falan çıkar diye korkuyor. Halbuki evet, karılar cilvelidir. Lâkin öyle işin acemisi değiller. Üçü de eski kulağı kesiklerden... Onlar hovardayı bir kapıdan alır bırakırlar da biri birinin ruhu duymaz. Biz bu kadar masraf ettik. Şimdi oyun oynamadan gidersek...” Müteahhit yumruğunu sıktı. Belli ki Müdürle araları iyi. “Oyun kolay. Müdür beyden ben size müsaade alırım. Yalnız bir şartla, bu akşam biz bize bir muhabbet yaparız. Yarın akşam oyuna başlarsınız. Kabul mü?” – “Artık orasını Müdür bey bilir.” “Müdür bey ne bilecek. Bu akşam ziyafet benden, bağın birine çekiliriz. Saz çalan var mı içinizde?”

Nuri’yi gösterdim. “Mükemmel cümbüş çalar. Her telden çalar ya... ille cümbüşü meşhurdur.” – “İyi öyleyse... Bu akşam biz bize...” – “Emredersiniz velinimet.”

Karılar müdürün evine girdiler. Biz kahveye gittik. Müteahhit hazırlık yapmak için koşarak gözden nihan oldu.

Herif bir sofraya hazırlamış Başvekile mahsus... Başına çöktük efendim. Etrafa bakmadan atışturmaya, çekiştirmeye başladık. Bizim velinimet evvelâ ses çıkarmadı. Sonra kıvrandır oldu. Hakkı var. Karıları bekliyordu. Karılar nerde? Biraz içtik. İki amele hizmet ediyor. Velinimet kendi kendine söylendi: “Kebap hazır ama, misafirler hazır değil...” – “Hangi misafirler velinimet?” dedim. “Bayanlar tabii...” dedi. “Bayanlar gele dursunlar, hele kebab teşrif etsin...” Kebap geldi. Biz kolları sıvadık. Kebaba hücum ettikçe adamcağız imdat arar gibi etrafına bakıyor. Nihayet rakının verdiği cesaretle, “Nerde kaldı bu bayanlar?” diye ciddi ciddi sordu. Kulağına eğildim. Bağıra bağıra meselenin içyüzünü anlattım: “Velinimet... yeşil mantolu afetin burada bir belâsı varmış. Tabii son dakikada haber verdi. Yavrucuk utandı besbelli... Jandarma başça-

vuşu olacak habisi kendisini kerhaneye atmakla tehdit ediyormuş. Ortalıkta kimse kalmadığı zaman mahfi gelecek. Tabii velinimet. Kadıncağzı istikbalinden havfediyor. Kahverengi tayyörlüsü derse- niz zaten körpe... Nüfus memurunun metresi imiş. ‘Şimdi bir du- yarsa beni de sizi de perişan eder,’ diye ağlıyor. Hiç merak etme- yin. Bizim komik bu işlerin esbabıdır. Tertibatını almıştır. Biraz vakit geçsin. Sabır... aman sabır.” Somurttu ama seslenmedi. On dakika sonra bizim keyfimiz sinirine dokunmuş olmalı ki. “Nerde kaldı bu kaltaklar?” diye bir kerre celallendi. Komige döndüm: “Hakikat geç oluyor. Git getir...” dedim. “Ulan sen git getir,” dedi. “Sen gideceksin pezevenk!” diye davrandım. “Ölsem gitmem...” – “Gitmezsen avradını...” – “Aman kardeşim bu nasıl bir söz. Müdür beyden ayıp.” – “Müdür beyin de avradını...” – “Yahu... sen sar- hoşladın. Hiç olmazsa velinimetten sıkıl.” – “Velinimetin de izzet- li saadetli avradını...” deminden beri kendisini zorla zapteden Na- hiye Müdürü makaraları koyuverdi. Velinimet öyle kızdı ki yek- den o da bize sövdü. Sabaha kadar bir eğlendik, bir eğlendik...

— İyi ki sizi çekip vurmadi.

— Yiğit yiğidi gözünden tanır demişler. Biz adamımızı tanı- rız beyim. Eğer her avradına sövdüğüm çekip beni vursaydı, Ab- di hakirin şimdi kemikleri dahi çürümüştü. Dünyada böyle av- radını... ettiklerim kıyamet gibidir.

Bedri efendi, böyle söyleyerek o zamana kadar lafa karışma- dan gülümseye gülümseye dinleyen kısa boylu, çember sakallı Ağa efendiyi gösterdi. Bu ağa efendi, fazladan hacı idi. Şimdi beş oğlu ile beraber bir cinayet meselesinden dolayı mevkuf bulun- yordu. Güzel ve tatlı küfürü aynı lezzetle iade ettikten sonra Vâ- iz efendiye döndü:

— Hele mademki açtınız beye, hapisane müdürüne oynadı- ğınız oyunu da anlat bari...

— Şimdi pezevenğin lafını etmeyelim. Keyfimize bakalım.

— Olmaz, anlat...

— Efendim. Malatya'ya bir jandarma bölük kumandanı gelmişti. Anlı, şanlı bir yüzbaşı. Ayağı bu toprağa basar basmaz, "Aman benim avrada sövecek bir ahbab yok mu? Huyluyum ben... Ölürüm vallaha..." demiş. Gelip yeşil otelde beni buldu. Tanıştık, biliştik. On dakikada kırk yıllık dost olduk. Haşa meclisten dışarı, ben çok pezevenk gördüm. Lâkin yüzbaşı Kâni bey gibi işinin ehli deyyusa rastlamadım. Şimdi Bedriciğim kızar. "Benim hakkım zayi oluyor. Benden baskını yoktur," diye öfkelendirir ama, siz kulak asmayın. Yüzbaşı Kâni'nin yanında bu pezevenk on para etmez.

— Kirve... Haşa meclisten avradını bellerim. Kısa kes...

— Derken efendim, günün birinde bizim Cezaevi Müdürü Mehmet bey telâşlı telâşlı Adliyenin merdivenlerini çıkarken yüzbaşı Kâni bey yolunu kesip yakasını topladı. "Ulan Hapisaneye Müdürü müsün?" – "Evet yüzbaşım." – "Bir de evet diyor, ulan sen benim karıya sövmüştün." – "Aman estağfurullah ben mi?" – "Sen." – "Kurban olayım yüzbaşım yanlışlık vardır." – "Yanlışlık ne demek? Burada kaç tane Hapisaneye Müdürüsünüz siz?" – "Ben yalnız başıma Hapisaneye Müdürüyüm ama..." – "Herif aması kalmış mı? Karıya sövmüştün." – "Vallaha, billaha yalandır yüzbaşı bey. Ben de eski jandarmalardanım. Senelerce karakol kumandanlıkları yaptım. Bana Mehmet Çavuş derler... Eşkıyaları yakaladım. İki kere yaralandım." – "Ben orasını bilmem. Sana tekaüt maaşı bağlayacak değilim. Benim avrada sen nasıl söversin?" – "Beyefendi, bir yanlışlık olmuştur. Haşa sümme haşa... Benim hanımefendiye sebtetmek ne haddime..." – "İnkâr etme, ben yerinden haber aldım. Sövmüştün." – "Vallahi sövmedim." – "Sövmüştün." – "Billaha sövmedim." – "Sövmüştün." =

“Siz müslüman değil misiniz. Dinim Rabbane hakkı için sövmedim, Allah beterinden saklasın.” – “Sövmüşsün ulan, bundan daha beteri mi olur. ‘Ben bu yeni yüzbaşının avradını şöyle şöyle edeyim,’ demişsin ya...” – “Demedim yüzbaşım, şartolsun demedim.” Etrafta toplananlara yanık yanık bakıp yardım istedi. Bulamayınca, “Size bu iftirayı kim söyledi?” diye sordu. “Ben birinden haber aldım.” – “Kim bu biri?” – “Orası sizi alâkadar etmez.” Bizim Müdür, Allah selâmet versin fazla sıkıştırılmaya gelmez. Yumuşak adamdır, lâkin birdenbire öfkelenir. “Madem ki inanmıyorsunuz. Ne yapalım Yüzbaşı... Benim işim var. Bırak yakamı,” dedi. “Yaka bırakılır mı? Avradıma söv... Bir de geçip gidecek...” – “Yahu sövmedim diyorum.” – “Sövmüşsün. Haydi itiraf et. Sonra fena olur.” Bir, iki kerre sarsınca Müdürün artık tahammülü kalmadı. O da Yüzbaşının yakasını kavradı. “Yüzbaşı! –diye bağırdı–, ben senin avradına sövmedim. Lâkin inanmıyorsun. Yemin ettim, şart ettim inanmıyorsun. Sövmeden –Sövdün– diyeceğine söveyim de elinden geleni arkana koyma... Al işte Yüzbaşı senin avradını ben de, bütün Malatya ahali de evire çevire...” Artık dayanamadık, Bedri ile kapının arkasından meydana çıktık. Biz güleriz, yüzbaşı güler, ahali güler... Müdür bizi görünce işi anladı. Artık sövmeye kantar aramayın... Güle güle karnımız yarıldı.

— Bundaki zevki anlayamadım...

— Ayrıca bir zevki yok. Zevki içinde... Biz avrat meselesine lüzumsuz ehemmiyet atfedenlere kızıyoruz. Bir küfürle adam öldürüyorlar, birbirlerine dargın duruyorlar. Bunlar hep cahillik alâmeti.

— Telakkilerde asriliğe doğru bir inkilâp yapıyorsunuz demek?

— Çok doğru söylediniz beyim.

— Lâkin dikkat ettim. Yalnız hanımefendileri yad ediyorsunuz. Valdelerle hemşireler, kerimeler...

— Yok... Onları karıştırmayız. Kötülük eden karıyı boşar kurtulursunuz. Ehli namus valdeyle hemşirede. Değil mi beyim... Siz de pek doğru bulmadınız mı?

Istanbullu korkuyla dikildi:

— Hayır hayır yanlış anlaşılmasın. Filhakika ben bekâr bir adamım, size nazaran bu eğlenceden daima kârlı çıkarım. Fakat zevkine varamadım, varamayacağımı da anladım. Beni denemeyeceğinizi ümid ederim.

— Estağfurullah beyim... Cebir yok... Arzu var... –Vaiz efendi, Bedri beye döndü—: Gördün mü kavat? “Beyefendi bizden değil” dedim. Nasılmış?

— Zarar eder...

— Ben zarara razıyım Bedri bey.

— Siz bilirsiniz. Bir kere deneseydiniz fena olmazdı.

— Bu gidişle daha epey buradayız. Birbirimizi tanımaya vakit var. O zaman göreceksiniz ki ben küfürden nefret eden bir adam değilim. Bilâkis küfürün yerinde yapılanını severim. Bu huyu mahpushanede peydahladığım da zannedilmesin. İstanbul’un kibar âleminde küfürleriyle meşhur bir arkadaşım vardı. En nazik hanımlar ellerini öpen, önlerine diz çöküp hüngür hüngür ağlayan baylardan usandıkları zaman ona müracaat ederler, “Rica ederim. Bir küfür ediverin. Erkeğe hasret kaldım,” derlerdi. Demek bazı kibar hanımefendiler de benim kanaatımda. Sizden ayrıldığım nokta şudur: Ben küfürün çok ciddî bir iş olduğuna kaniyim. Alay mevzuu edilmesine yüreğim razı olmaz. Sizi ayıplamıyorum. Belki bugünkü şartlar içinde sizin icadı da denemek bir çeşit rahatlıktır. Beni şakalara karıştırmamak şartıyla ahbap ahbap yaşarsız.

Bu şifahî mukaveleye o günden sonra iki taraf da ciddiyetle

ve dikkatle riayet etti. Istanbulu, yalnız ertesi gün bir küçük tahkikat yaptı ve öğrendi ki Bedri bey ve arkadaşları bütün “tolerans”larına rağmen son derece namuslu aile babaları idiler. Ve her küçük şehir kadar dedikoducu olan Malatya’da, bilhassa karıları en namuslu, en şerefli kadınlardan sayılıyorlardı. Bu adamlara Istanbulu, “Küfür liberalistleri” adını taktı. Malatya’da yaşadıkça bu âdetin, kasabada birkaç memurla, mahpushanede birkaç ağaya ve diğerlerine inhisar etmediğini, yavaş yavaş nahiyelere oradan da köylere dağıldığını, âdeta bir gizli mezhep gibi genişlediğini ve mezhep salıklarının, birbirlerine müridane bağlı olduklarını, yardım dahi ettiklerini öğrendi.

Mahpusanedeki elebaşlarının mezhebi yaymak için seçtikleri sahaları ise –hazin bir tâli ile– namus uğruna cinayet işleyen biçarelerdi. Bedri bey ve avnesi bilhassa bunları ısrarla takip ediyorlar, cahilliklerinden ve fukaralıklarından istifade ederek kolayca mezhebe alıyorlardı. Böyle okumuş efendilerin kendilerine akran muamelesi yapması, demek ki, bizim köylülerin pek hoşuna gidiyordu. Seneler de geçse “Beylere” sövmeyi göze alamadıklarından kendilerine bol bol sövdürüyorlar, zevkten yarı baygın düşmüş gibi avratlarına her sövülmede gözlerini süzerek feylesofça gülümsüyorlardı.

Kezban’ın babası Mehmet’in mahkemesi cürmümeşrut kanununa tabî olduğu için dosya zarfında pek az evrak vardı. Istanbulunun temyiz lâyihasına yazdığı göz yaşartıcı fıkralar, –Asker baba kötülüğe sülûk etmiş körpe bir yavru, vatan vazifesinden alını açık avdet ettiği günün ertesinde nagihan rastgelmiş falan filan– beş para etmedi. Karar bir rekor teşkil edecek kadar acele tasdik edildi. 27 günde...

Tasdik havadisi, mahpushaneyi, cinayet havadisi kadar yürekten salladı. Bütün o zaman söylenenler, yeniden tekrarlandı. Na-

mus fedaisine acıdılar. İdamlık Necdeli Ali ve otuz seneye mahkûm olanlar bile Memet'in on beş senesi için dizlerini dövüldür, beddua ettiler. Birkaç kişi bahçede İstanbullunun etrafını çevirdi:

— Bu ne hal bey?

— Bu ne biçim bir iş?

— Bunlarda hiç mi namus yok?

Şehnebanlı Mıstık dayı ismindeki ihtiyar, kalabalığı yardı. Orta yere dikildi. Pek uzun boylu olduğundan ileri doğru eğilmiş gibi dururdu. Ayakları dünyanın en büyük ve en yamru yumru ayakları idi. Ancak cezaevi atölyesinde çalışan yemenici Mehmet Emin'in dediği gibi yumuşak yemenileri giyebiliyordu. Mahpushanede ekseriyeti teşkil eden sayısız hakiki bigünahlardan birisiydi. Köye delikanlılar kahpe getirmişler. Mıstık dayı bunun encamından ürkerek manî olmak istemiş. Üstüne yürümüşler. Sövüşürlerken yeğeni arkadan yetişmiş, Mıstık'ın belindeki Nagant'ı aradan yakalamış, "Ver de şunları vurayım" diye çekiştirmeye başlamış. Meselenin başından beri Mıstık'ın niyeti köyde bir kötülük çıkmasın değil mi? Kılıfa sımsıkı yapışmış. Mıstık tabancayı vermemek, yeğeni çekip alarak adamları vurmak isterken "Küt" silâh patlamış, çıkan kurşun araya giren biçarelerden birisinin göbeğine saplanmış, herifi "ifadeye gayn muktedir" bir halde Malatya memleket hastanesine yetiştirmişler. Tahkikat önceleri iyi gidiyormuş. Sonra araya eski düşmanlıklar karışmış. Yeğeni ben vurdum diye bar bar bağırırken şahitler "Mıstık çekip vurdu" demişler. El altından hastaneye haberler uçurulmuş kendisini biraz toparlamış gibi olan mecruh—hikmeti hûda— "Beni Mıstık keyfi vurdu" der demez ruhunu teslim etmemiş mi? Tabancanın kılıfın içinde patladığını tıbbiadli keşfedip zahire ihraç edememiş. Mıstık işin sarpa sardığını biraz geç anlayıp—zira pek hasis bir adamdır— Reis, Müddeiumu-

mî için kesenin ağzını açmış ama, bir rivayete göre, vasıta olan herif dört bin lirayı afiyetle yiyip görülecek yerleri görmemiş. Eski kanun üzerine Mıstık'a –Çanakkale'de, Sina'da, Kafkasya'da, İran'da ve Galiçya'da doğuşen bu kahraman çavuşa– kasten adam öldürmek suçuyla on beş yıl ceza vermişler. Temyiz tasdik etmiş. Yaş haddini tecavüz eylediğinden şimdilik asri cezaevine de gidemiyor, bütün entari giyen erkeklerin insana verdiği acayip hisle yüzünü boyamış bir kocakarı gibi bahçede, koğuştta, hükümete, kanuna, konuya komşuya sövüp sayarak dolaşiyor.

Kalabalığı yarıp ortaya çıkınca, eski muhtarlarda rastlanan hakaretli bir bakışla köylülere baktı:

— Neye şaştınız hayvan herifler... –diye bağırdı–. Daha usulü, nizamı öğrenemediniz mi? Temyizde oturanlar ancak on seneden aşağı olan cezaları tetkik ediyorlar. Ceza on seneyi aştı mı, “Doğru... İşte meydanda bir şey. İyice şahit dinlemişler. Doğru olmasa on seneden fazla vermezlerdi. Haydi basalım imzaları,” diyorlar. Lâkin on seneden bir gün aşağı verilmişse... “Dur bakalım... Bu işte bir bityeniği var. Para oynamış. Bekleyelim. Eve bir şey bırakan olmazsa adaleti düşünürüz,” diyerek dosyayı şuraya koyuyorlar. Anladınız mı, reziller...

Sonra yere tükürerek, devaynasına vuran bir leylek hayali gibi yürüdü gitti.

Memet'in eline 157 senesinde tahliye edileceğini bildiren gün kâğıdının verilmesinden bir hafta sonra İstanbullu, tayıncı Sefer'e sordu:

- Memet ne yapıyor Sefer? Kur'an okuyor mu?
- Kur'an ne gezsün beyim... Kur'an'ı kumara bastı.
- Ne halt etti?
- Kumarda yutuldu. Yatağı verdi, yorganı verdi, sonunda Kur'an'ı da verdi. İki liraya Şeyh Yusuf'a geri sattı.

— Ne olacak şimdi? Müslümanlık elden gitti mi?

— Bırak pisi beyim. Karıyı sıkıştırıyor. “Para getir bana, evrakı Ankara’ya kaldıracam,” diyerek on lira aldı. Demin karı ağlaya ağlaya on lirayı getirdi.

— Şimdi içerde kumar var mı?

— Olmaz mı beyim... Hem de büyük kumar...

Istanbullu, gözlüğünü taktı. Cigara paketini, kibritini, ağızlığını ve tespihini alıp takunyalarını şıkırdatarak merdivenleri indi. Demir parmaklıklı kapıyı açıp asıl mahpushaneye girdi. Minderin tahsildar Bedri beyin koğuşunda serilmiş olduğunu söylediler.

Burası üst sağ koğuşun yemekhanesiydi. Orta yerinde karşılıklı iki koğuş kapısı bulunan dar bir koridordan geçti. Binanın cadde üzerindeki kanadının sonuna kadar yürüdü. Bir tarafı mutfak bir tarafı yemekhane olarak ayrılmış kısma girdi.

Kumarbazlar pencerenin dibindeki köşeye yerleşmişlerdi. Etraflarını meraklılar aldığı için kimlerin oynadığı kapıdan görünmüyordu.

Bedri bey, yerinden kımıldayarak.

— Şuraya bir yatak serin. Kahve pişirin! –diye emretti.

Oyuncular da yarım ağızla birer “merhaba” çekip işlerine devam ettiler. Bedelcilik ettiği anlaşılan İzmirli Ali bey, Istanbulluya bir sigara verdi. Istanbullu yavaşça sordu:

— Kim kazanıyor Ali bey?

— Kumarda kazanan olmaz beyim. Kumarbaz istasyon, para tren... Gelip gider.

Ortaya kırmızı yüzlü güzel bir minder konulmuştu. Etrafında dört tane “istasyon” vardı. Birisi kocaman vücuduyla bir merkez garı gibi Bedri bey, öteki üçü sırasıyla Şeyh Yusuf, Erzincanlı Mevlüt, Kürt Bekir’in Cuma Ali. Şeyh Yusuf üç numara makine ile sakallarını tıraş eden ve daima sarıklı dolaşan ihtiyar bir

adamdı. Tombul yüzünde ince maden çerçevesi gözlükleriyle gözleri sanki yerlerinden fırlamış burnunun ucuna sarkmış gibi duruyordu. Düşmanını öldürdüğü için on beş sene, eşkıyalıktan sabıkalı olduğundan da bir sene, topyekûn on altı sene cezası vardı. Öldürdüğü adamın başparmağıyla iki gözü yakalandığı zaman cebinde çıkmıştı. Sabıkalı olduğu için asri cezaevine gidemiyor, bu sebeple hiç çekinmeden kumar oynuyordu. (Asri cezaevinde mahpuslar çalışır. Orada çalışarak geçirdiği altı ay cezalarının bir senesine karşı hesaplanır. Fakat bu hakkı elde edebilmek için mahpushanede inzibatî ceza –yani kumardan, kavgadan zindana atılmak cezası– görmemek lâzımdır. Mahpuslar asri cezaevine gidip cezalarının yarısını mahsup ettirmek gayretiyle uslu dururlar.)

Erzincanlı Mevlut –pek sağlam yapılı, fakat pek kısa boylu bir delikanlı– da aynı vaziyette idi. Erzincan zelzelesinde şehir batıp, sağ kurtulan arkadaşları felâketzedelere yardımla meşgulken köye kadar gitmeyi daha akıl kârı görmüş, evvelce de Hapisesane Müdürüyle arası açık olduğundan kaydına “firarî” işareti düşürülerek aften istifade ettirilmemişti. Malatya’ya sürgün gelmişti. Zelzele yağmasından epey mal edinmişti. Şimdi bunları kardeşleri vasıtasıyla sattırıp gelen parayı muntazaman bu minderde kumara veriyordu.

Kürt Bekir’in Cuma Ali’ye gelince: Ufak tefek bir adamdı. Anlattığı hikâyelere bakılırsa elli yaşında olması icap ediyordu. Halbuki bedenen küçük yapılı insanlar gibi genç gösteriyordu. Malatya Mensucat Fabrikasında açılan asri cezaevine gitmiş, fakat ancak üç ay barınabilmişti. Gizlice köyüne gitmekten iade etmişlerdi. Nizamname mucibince tekrar oralara gönderilmesine imkân kalmadığından namılı bir mütegalibe olan babası Bekir ağanın verdiği harçlıkla kumar oynar, her hafta gelen paranın

muhakkak iki mislini borçlanırdı. Bu üç kişinin üçü de Bedri beyin burada liderlik ettiği avrata sövme mezhebine salık idiler. Binaenaleyh kumar, pek rahat bir hava içinde devam ediyordu.

Istambulunun oturur oturmaz öğrendiğine göre bugünün kumarı pek ciddi ve pek heyecanlıydı.

Bir kere Erzincanlı Mevlut ağabeylerine, “Mavzerleri sakladığınız yeri Hükûmete haber veriyorum. Bir haftaya kadar yüz lira çıkarmazsanız şartolsun Erzurum divanı harbine hazır olun,” diye bir tehdit mektubu yollayarak beş günde telgraf havalesiyle yüz lirayı getirtmişti.

Cuma Ali, babasına bir haber uçurup “Yatağı satıyorum. Yetmiş beş liradan aşağısı işimi dünyada görmez,” diye her zaman tekrarladığı ve en müsbet netice verdiği tecrübeli tehdidi savurmuştu.

Bütün bu gayretler, tedbirler Millî Korunma Kanunu mucibince tevkif edilen Samanoğlu isimli zengin tüccar için alınıyordu. Samanoğlu meşhur hovardalardan ve kumarbazlardandı. Harbin başından beri, vurduğu vurgunun hesabını şaşırıldığını arkadaşlarına yeminle kendisi söylemişti. Heyhat ki girmesiyle çıkması bir olduğundan, ancak dün gece Şeyh Yusuf'a üç yüz lira yutulmuştu.

Şimdi şeyhten bu üç yüz lirayı almaya uğraşıyorlardı.

Hayatı baştan başa rezillik ve namussuzluktan ibaret olan Şeyh Yusuf'un iki meziyeti vardı. Son derece namuslu bir kumarbazdı. Pek fakara olduğu ve çok zaman yavan ekmek yediği halde bin lira kaybetse mızıklanmaz, kederlenmez, borç istemekten başka bir vesileyle kimseyi rahatsız etmezdi. (Borcu da kendisini yutanlardan değil hiç kumarla ilişkisi olmayanlardan isterdi.) Parası varken tasavvur edilemeyecek kadar cömertti. Herkese paket paket cigara dağıtır; dört, beş kişiyi davet için çeşit çeşit yemek pişirirdi. Eski ve meşhur kumarbazlardandı. Yüz sa-

rı liraya bir zar atıp kaybettiği ve kalkarken kılını bile kıpırdatmadığı yeminle söyleniyordu.

Bunların dördü de kumarı hakikî İngiliz centilmenleri gibi sanki spor olsun diye oynamaktaydılar. Seyri ötekilere bakıldığı zaman duyulan merhamet ve öfkeyi vermiyordu. Istanbulu, asırlardır insanları mahveden bu acayip ve pis iptilayı bu dört kişinin hareketlerinde ve yüzlerinde taraf tutmadan ve içi sızlayıp yüreği sıkılmadan rahatça tetkik etmeye başladı.

Tahsildar Bedri bey ile Erzincanlı Mevlut'un yüzleri kıpkırmızı, ötekilerin yüzleri sapsarıydı. Hayat şu anda bu dört insan için zarların üzerindeki siyah noktalardan ibaretti. Arada gidip gelen banknotlar vesile ve teferruattan ibaretti. Terli avuçlarda hınçla buruşturulan renkli kâğıt parçaları "vesile" ve "teferruat" kelimelerine de pek ziyade yakışacak kadar değersizleşmişlerdi.

Şimdi zarlar Erzincanlı Mevlut'taydı. Daima korkak oynadığı için daima kaybeden Mevlut, belli ki en fazla Şeyh Yusuf'tan çekiniyordu.

Zarları sallarken,

— Postanı açık tut avradını bellediğim ... —diye yalvardı.

— İşte açık oğlum...

— Aç şunları... Aç diyorum. Atmam şart olsun. Üç lira aldım.

Beş liranın içine iki tane iki buçukluk mu sokuyorsun sakalı boklu...

— At... Haydi at... Beş liranın ikisi önüne...

— Haydi yavrum zar.

Zarın biri minderden dışarıya yuvarlandı. Minderden dışarda sayılmadığı için Mevlut tekrar eline aldı. Sallamaya başladı:

— Tut bakalım...

— Yutturuyor musun oğlum, ben senin baban yerindeyim.

İşte tuttum.

Zar, iki bir geldi. Barbut denilen bu oyunda “Düsse”, “Dübeş”, “Düşeş” tam kazanıyor, “Şeşbeş” “önüne” kaydıyla tutulanı bir de “ne gelir” denildiği zaman bütün tutanağı alıyor, aynı şartlar içinde “Hepyek”, “Dubara”, “Dört cihar” ve “İki bir” kaybediyordu.

Mevlut “İki bir” attığı için Şeyh Yusuf’un, “Beş liranın ikisi önüne” dediği postada iki lira kaybetmiş oldu. 5 liralarla beraber zarlar da Şeyh Yusuf’a geçmişti.

Tutma sırası tahsildar Bedri’deydi. Minderin üzerine iki tane iki buçuk liralık koyup parmağını aralarından geçirdi:

— At şöylece...

— Haydi yavrum düşeş.

Şeyh Yusuf böyle söyleyerek zarları orta yere fırlatıp boş kalan yumruğunu “Hıhh...” diyerek göğsüne vurdu. Kazanacak, kaybedecek bir şey gelmediğinden zarlar bu sefer Bedri beye geçti. Şeyh Yusuf postayı yedi buçuk liraya yükseltti:

— At... ne gelirse...

— Ne gelecek Şeyh... Al sana düşeş...

Hakikaten düşeş geldi. Tahsildar yedi buçuk lirayı alırken bir de mani söyledi:

— “Ay gibi doğdun karşıma... Sancak saçlı Emine...”

— Emine’nin de Allah belâsını versin sancağın da... Bu ne kadar düşeş.

— Sana düşeş atıyorum ama bu pezevenklere kırılıyorum.

İlk hamlede Cuma Ali’ye kırılarak dört lira kaybetti:

— Ne ettin vicdansız... diyerek zara tükürdü.

Seyek’ten sonra mutlaka kazanacağına iman etmiş olan Şeyh Yusuf, bu zarı görür görmez postayı atıyor bu yüzden kısa bir münakaşa başlıyordu:

— Yahu... Bu seyek nedir?

— Papazın uğuru...

— Olmaz, postayı attırma...

— Ben attırırım. Paranı seviyorsan oynama... Biz burada çocuk avutacak değiliz.

— Çocuk ne demek? Sabahtan beri biz para kaybediyoruz.

— Daha iyi ya... Haydi at. Kaybettiğini beşer kuruş beşer kuruş çıkaramazsın.

Mevlut zarları fırlatıp göğsünü yumrukladı:

— Haydi oğlum Kılıç... Tuh... Namussuz...

— Bak yavrum zar. Sana namussuz dedi yavrum. Şunun elini kınver. Yallah... Düşüş misin velinimet...

Zarlar, bu sefer Cuma Ali'nin eline geçmişti. Kimine borcu vardı, kiminden alacağı:

— Senden iki isterim. Sen benden üç istersin tahsildar.

— Canım alacağını al, borcunu öde... Benden nasıl üç istermişsin. İki istersin.

— Aman bir liramızı da diri diri götüreceksin. Kısa günün kân az olur diyerek... Burası vergi dairesi değil pezevenk... Sen adam mı soyacaksın!

— Zar gelirse soymak değil, ciğerinizi alacağım! Ne sandın? Aha bu iki lira ardı var. Bir "iki bir" oğlum. Ödeşelim de görmemiş dönsün.

— Görmemiş babandır... İşte sana bir düşse...

— Ulan dubaracı... Sen düşseyi rüyada mı gördün? Haydi babam...

Her zar atışta göğüslerini yumruklayıp "Hıhh" diye bağırdıklarından beton duvarlar inim inim inliyordu.

Şeyh Yusuf'un gene şansı açılmıştı. "Tut" dediğini yutuyordu. Üç postada zavallı Mevlut'u tertemiz etti. Son lirası da gidince pehlivan yapılı çocuk, sol böğründen vurulmuş gibi içini çekti. Etrafına bir şey görmeyen kanlı gözlerle baktı. Dünyanın en mü-

nasip, en ciddi, en tabiî sözünü söyler gibi, Izmitli Ali beye:

— Şuradan beş lira ver... –dedi–.

— Veririm baş üstüne... Yalnız yatağı rehin bırakırsın.

— Kaça?..

— Eskisi gibi yatak, yorgan, kilim kırk lira. Bir hafta beklerim. Elli lirayı getirir malını götürürsün.

— Kırk beş ver.

— Olmaz.

— Kırk iki ver. İki liraya bizi kırma!..

— Olmaz dedim ya...

— Allah belânı versin... Say paraları...

— Yağma yok. Getir pırtıları...

— Getirmezsek inkâr mı ederiz? Ver beş lira... Sıramız geçiyor. Durun yahu... Sıra bende... Durun. Bana atacaksın tahsildar.

— Sana nasıl atacakmışım?.. Paran hani... Ulan sen adam mı soyacaksın?

— At şuraya... Hele bir at... Yatağı getireceğiz...

— Olmaz. “Delinin defteri duvar,” demişler. Ben ağlayacağıma sen ağla... Para hani...

— Para Ali beyde...

— Ali bey bir makbul adam mıdır? Elin deyyusu...

— Hakikat, deyyus bu Ali bey...

— Deyyusum elbet... Siz ne sandınız...

— Ulan kendini huzurumda methetme... Birisi de doğru sanır... Aklımı karıştırmayın. Biz burada resmen kumar oynuyoruz. At bakalım Şeyh. İki buçuğun iki yüz kırkı önüne...

— Postayı doğru tut.

— Ulan sakallı pezevenk. Bundan doğru posta mı olur?

— Buna kimse zar atmaz. İki yüz elliye ne gelirse... Atayım mı?

— Olmaz. On kuruş bana lâzım.

— Neden lâzım?

Çekişmeden canı sıkılan Cuma Ali tahsildarın yerine cevap verdi:

— On kuruşu sonunda urgana verip kendisini asacak. At da şu rezilden dünya kurtulsun.

— Asmazsa...

— Asmazsa pezevenktir.

— Sonra asmazsa bak karışmam... Haydi yavrum! Düşüş... Hıhh... İşte düşüş. "Düştü gönlüm bahrı gama cunbadak."

— Urgan parasını da aldın kavat... Kes sesini, hâlâ türkü söylüyor. Bu herif şarkıya merak sarmaya başladı. Dururken başına bir iş getirmesin. Aklını oynatıp... Uykulunun oğlu gibi, salya sümük bir yanda, daltaşak sokaklarda gezinmesin...

— Orasını bilmem. Daha iki zarı böyle doğarsa hepimizi donsuz bırakacak. Türküyü biz söyleyeceğiz.

Bu söz Mevlut'u dalgınlıktan uyandırdı. Kaba etine iğne batırılmışlar gibi tuhaf bir ses çıkararak ileri doğru sarsıldı. Sıçradı. Yemenileri bile ayağına geçirmeden betonda çıplak ayaklarla şap şap koştu.

Deminden beri tahsildar Bedri, Izmitli Ali beye yirmi yedi buçuk lira borçlanmıştı. İki buçuk lira daha istedi. İlk atışta kazandı. İki buçuk lirayı geri verdi. Şimdi elinde kalan iki buçuk liranın elli kuruşu da, tabii, Ali beyindi. Bedelciye, her alışta iki buçuk liraya elli kuruş faiz vermek, kaybettiklerini faizsiz borçlanmak kanundu. Eğer bedencinin şansı varsa, borç verdiği adamlar bir düzüye kaybedip kazanmazlar, aynı iki buçuk liralığı bir verip bir alırlardı. Bu suretle karşıdaki oyuncuların her zarda elli kuruşları bedelcinin cebine girerdi. Kanun böyle olduğu için, kendi parasıyla oynadığı halde, Izmitli Ali bey, tahsildar Bedri beyin kaybetmesini istemediği gibi, kazanmasını da istemiyordu.

Istanbullu geldi geleli, Kezban'ın babası Memet, ayakta duranların arasında kumar seyretmekteydi. Kendisi oynuyormuş gibi elleri titriyordu. Onun da gözleri kızarmıştı.

Mevlut'un kalkınmasından istifade ederek önündekileri ya-vaşça aralayıp minderin kenarına oturdu. Sabahleyin kansından aldığı on lirayı muska gibi bükmişti.

— At bakalım Şeyh efendi... Bir bir at... —dedi—.

— Bir bir mi? Ulan pezevenk, topal eşekle kervana mı karışyorsun? Burada senin kanının diyeti dolanıyor.

— Ben kaç gündür otuz lira verdim. Yatağı verdim. Günahdır.

— Günahı bana sen mi öğreteceksin? Çek arabanı...

— Etme Şeyh efendi... Etme kurbanın olayım.

— Atmam şartolsun...

— At, bir defa at.. Allahın yok mu? Peygamberin yok mu?

— Allaha Peygambere kurban olayım. Posta gibi posta tut...

— Hele bir de şunu at... Bir defacık... Bir defa at da, sonra hiç atma...

Mahsustan, onu üzme için Şeyh nazlanıyordu. Nihayet Cuma Ali ile tahsildar Bedri bey araya girdiler. İlk zarda Mehmet iki lira kazandı. Zarları eline aldı. Fakat Şeyh Yusuf beş liranın içine ikinci bir beşlik ile iki tane lira saklamıştı.

— At ne gelirse... —dedi—.

Zar dubara oturduğu için Memet bütün parasını birden kaybetti.

Evvelâ müthiş bir ümitsizlikle zarlara hücum etti. Kemik parçalarına dokunur dokunmaz bunlardan hiçbir yardım gelmeyeceğini akıl etmiş gibi, Şeyh Yusuf'un postasını açtırdı. Mızıklanmaya, hattâ döğüşmeye hazırlandığı sesinden belli oluyordu:

— Sayılmaz. Ben saymam...

— Neyi saymazsın ulan deyyus?

— Saymam... Beş liranın içine büyük para koydun.

— Büyük para nerde? İşte bir beşlik iki tane de tek lira...

— Olmaz. Beş liranın içine yedi lira koymuşsun. Sen de bir şey söyle Bedri bey... Bana da günahdır.

— Ulan avradını... ettiğimin rezili... İçine büyük para saklamamış ki! Beş liranın içine beş lira koymuş... Haydi defol... Biz oyun oynayacağız.

— Gitmem... Ne mümkün... Ben de oynayacağım. —Yanımda oturana döndü—: Şurdan beş lira ver.

— Ne beş lirası?

— Beş lira kardeşim... Şimdi veririm... Beş lira ver, altı lira veririm. Yedi lira veririm... Para değil mi? Şimdi veririm. Ben dolandırıcı değilim... Hırsız değiliz biz... Paranın değeri mi olur? Haydi...

— Bende para yok...

— Veririm. Sekiz lira veririm... —Ümitsizlikle ellerini dizine vurdu—: Vallaha veririm şartolsun veririm.

— Şart ettin de inandım.

— Sen neye inanırsın? —İzmitli Ali beye döndü—: Ali bey şuradan beş lira ver.

— Ceketini bırak, on lira vereyim.

— Ceketini mi? Al, buyur... Al işte... —Yırtar gibi soyundu—: İşte buyur. Ver on lirayı... Ceket senin malın... Al...

İzmitli Ali bey, pazarlıksız razı olduğu için şüphelenmişti. Mehmet'in zıddına basmak istiyormuş gibi ceketini evirip çeviriyor, güneşe kaldırıyor, tersini, yüzünü muayene ediyordu. Neden sonra on lira verdi.

Mehmet, kazanacağı yüzde yüz muhakkak imiş gibi, ümitle tekrar mindere eğildi:

— At bakalım Şeyh... At bakalım. Bir bir at.

- Yahu sıra Şeyh'te değil... Ben tutacağım, zarı tahsildar atacak...
— Ben zararlıyım Cuma Ali ağa...
— Ben de zararlıyım... Haydi uzatma...

Mehmet gene iki elde on lirayı kaybetti.

Bu müddet içinde Mevlut mahpushaneyi baştan başa dolaşmış, para bulamayınca yatağı sırtlayıp gelmişti. Dengi yere bırakmayı bile düşünmeden Mehmet'in ikinci on lirayı yutulmasını ayakta seyretti. Namuscu Mehmet'in "ipi kesilince" yatağı koğuşun köşesine yıktı:

- İşte yatak... Ver kırk beş lirayı...
— Kırk dedik.
— Kırk beş. Ben yatağı sana sattırmam. Parayı bulurum.
— Öyleyse daha iyi. Kırk veririm, elli alırım.
— Kırk beş vereceksin.
— Öyleyse bir haftaya kadar elli beş getirirsin.
— Orası kolay...

Mevlut kırk beş lirayı aldı. Kendisine münasip bir yer ararken koğuşu koşarak dolaşıp para bulamayan Mehmet arkasında peydahlandı. Soluyarak,

— Mevlut ağa... –dedi–.

Mevlut duymadı bile...

— Mevlut ağa...

— Ne dedin?

— Beş lira ver...

— Sittir ordan...

— Ver beş lira... Yedi vereceğim... Ayağını öpeyim... Bak ceke-ti mi de aldılar. Benim ceketim de gitti. Yeni asker ceketim... Ben farkında değilim, oynamış, yutulmuşum. Farkında değilim...

— Hele deyyus... Farkında değilmiş. Sen karıya bile oynarsın ama, karı eline geçse...

— Karı para getirecek, sana veririm. İki lira kâr var.

— Hassittir...

— Vallaha getirecek. Beş lira...

İzmitli Ali bey dayanamadı:

— Oyunu bozacaksın... Beş lira istiyor. Dakikada iki buçuk lira kazanan sulu bankayı öldürmüş de pezevenk... Şimdi... Lâ-havle velâkuvveti... Defol... Şimdi gardiyan gelecek...

— Gelmez... Varsın gelsin. Ben gardiyana yalvarırım. Beş lira daha ver... Gardiyan gelene kadar bir zar atalım... Sevaptır.

Mevlut oturmuştu. Kumarbazlar tekrar işe başladılar. İlk postada minder sahibi olan Ali bey, manoyu okudu:

— Elli var.

Kazanandan elli kuruş minder hakkı aldı. Üçüncü elde tekrar,

— Elli var –dedi–. Tekrar elli kuruş aldı... Bu akşama kadar böyle devam edecekti.

Kavat Ali, işte tam bu sırada uykudan kalktı. Çulun altında çıplak yatıyordu. Başının altına koyduğu gömleğini avcuna top gibi yumaklayıp terlerini sildi. İstanbulluya mahcup mahcup gülümsedi.

— Terlemişiz beyim... Bu namussuzlar adamı uyutmuyorlar ki...

Mahpushanede ona herkes "Kavat Alo" derdi. Bu kötü lakaba kızmazdı. Gençliğinde pehlivan gibi kuvvetli ve emsali az bulunur erkek güzellerinden olduğu söyleniyordu. Köyünde hem ağa, hem de zenginmiş. Hâlâ tarlalarının hesabını bilmezmiş. Lâkin nefayda... Kız kardeşleri hacir altına aldırılmışlar. Mahkûm olduktan sonra da fazladan vesayet ilâmı çıkartmışlar. Şimdi, merhametlerine kalmış bir şey, ayda on gönderiyorlar, on beş gönderiyorlar.

Başından geçenler beyaz saçlı, beyaz bıyıklı bu güzel ihtiyara hiç yakışmıyordu. Kırk yaşına yakın, Malatya'da bir kahpeye tu-

tulmuştu. Bir ev kiralayıp beraber oturmaya başlamışlardı. Hazır paralar tükeninceye kadar kimse felâketi farkedemedi. Sıra tarlaları satmaya gelince köy halkı hep birden ayaklandılar. “Ne demek olsun... köyümüzün Hanedan evladı olup... Bir ekmek sahibi Ağazade...” dediler. Kız kardeşlerinden birisinin kocası da tesadüfen muhtar bulundu. Beygiri çekip Malatya’ya koştu. Avukatlara danıştı. Gece gündüz içen Alo’yu kolayca hacir altına alıverdiler. Alo çalışmayı denedi. Borç aradı. Nihayet yavaş yavaş, herkesi, baba dostlarını bile alıştıranak, ip omuzunda hamallık etmeye kadar düştü. Bir hamal parçası, Malatya’nın meşhur kahpesi kocagöz Eme’yi besleyebilir mi? Alo gene yavaş yavaş, eve hovardaları toplamaya başladı. Gizli gizli yapılan bu yeni zenaat sonunda bütün vilâyete malûm olduğu zaman hamal Alo’nun adı “Kavat Alo” olup çıkmıştı. Utanmadı, itiraz etmedi. Yaş ilerledikçe, mütemadî keyif geceleri devam ettikçe Kavat Alo süratle çöktü. Nihayet facia gecesi gelip çattı. Raziye bir haftadır kavga çıkarıp Alo’ya yüz vermemişti. Bir haftadır bütün yalvarmaları f.yda vermedi. Kan Alo’yu koynuna almıyordu. O gece bu dertle Alo hovardaların rakısını su gibi içti. Gece yarısı âdeta delirdi. Misafirleri sopayla kovaladı. Raziye’yi zorladı. Emeline muvaffak olamayınca baltayı çekip karıyı bin parça etti. Tepeden tırnağa kan içinde karakola gidip ağlaya ağlaya teslim oldu. Karıyı hâlâ seviyordu. Öldürüp kimseye bırakmadığı için memnundu.

Mahpushanede koğuş hizmetçiliği yapar, bey ve ağa taifesinin bulaşıklarını yıkardı. Kumarbazdı. Bütün hakiki kumarbazlar gibi cebine giren paranın bir meteliğini bile kumardan başka yere sarfetmezdi. Her zaman oynamıyordu. Oynasa da, devamlı oynaması için ilk ağızda kaybetmesi lâzımdı. Yoksa bir lira kazanıp geri çekilir, oyuncuları çileden çıkarırdı. “Alo’yu paralamak” Malatya cezaevinde, yalnız kumarcıları değil, bütün mahpusları

alâkadar eden bir hadiseydi. Her üç ayda bir kere bu hadise vuku bulur, herkesin yüzü gülerdi. Alo üç ay damla damla biriktirdiğini on dakikada veriyor, çıplakları sevindiriyordu.

Şimdi uyanıp gömleğini giyince, aklını kaybetmiş gibi gözleri dönmüş Mehmet'le karşılaştı:

— Alo beş lira ver...

— Ne beş lirası... Töbe yarabbî...

— Beş lira ver...

— Alay mı ediyorsun avradını...

— Beş lira ver.

— Çekil önümden...

— Beş lira ver. Ortada para dönüyor. Kazanırsam yatağı, yorganı, kilimi, ceketi kurtaracağım.

— Seni kim yuttu?

— Şeyh Yusuf.

— Ne verdin?

— Yirmi kayme verdim. Şeyh kazanıyor. Üç yüz lira dün gece aldı. Şimdi de vallaha yüz liradan fazla aldı. Haydi, beş lira ver.

— Dört yüz lira mı?

— Dört yüz lira... Ben ceketi kaybettim...

Alo artık dinlemiyordu. Kocaman ellerinde bir titreme başlamıştı. Sık sık yutkunuyordu. Istanbuluya gülümsemedi. Gülümsemede, af istemek, ölümden korkmak, kazanmak hırsı... Her şey vardı. Kalabalığı yarararak karşı duvarın köşesine gitti. Arkasını dönüp göğsünde bir şeyler aradı. Sonra bir yumruğu sımsıkı mindere yaklaştı.

— Savulun ben geldim... Şeyh Yusuf... Pezevenk... Kelimeyi şahadetini getir...

Şeyh Yusuf aşağıdan yukarıya baktı. Zarları zorla elinden alacakmış gibi altına saklayıvermişti:

— Oynayacak mısınız?

— Oynayacağım...

— İki lira alıp kalkmak yok...

— Kalkmak yok...

— Kalkarsan, bak... Tepelerim.

— Kalkarsam tepele... Yalnız zarları çabuk toplamayacaksınız. Benim gözlerim fark etmez...

— Yalana bak... Dört cihar at sen... Bak nasıl farkedir.

— Dört ciharı inşallah hep sen atacaksın.

— Tut öyleyse...

— Aha tuttum... –Yere bir iki buçuk lira koydu–: Şunun yüz ellisi önüne...

Herkes nefesini kesmişti. Alo kazanırsa kalkacağı muhakkaktı. Kaybederse, Şeyh Yusuf'un bugünkü şansına göre Alo paralanacaktı.

Şeyh Yusuf evvelâ bir şeşbeş atıp yüz elliyi hakladı. Arkadan ötekileri de dolaşıp –Ötekiler de Alo'yu mahvetmek için postalarını azaltmışlardı.– bir lirayı da aldı. Zar Mevlut'a geçti. Bu sefer Alo bir lira kazandı. Zarları Şeyh Yusuf'un burnuna doğru salladı:

— Tut postanı...

— At, bir liraya ne gelirse...

— Tuttun mu?

— Tuttum...

— Yum gözünü geliyor.

Zarlardan birisi minderden dışarı fırladığı için tekrar salladı.

— Tuttun mu kerhane şeyhi?

— Tuttum Kavat Alo.

— Parana da mı acımıyorsun... İşte düşeş.

— Vay yavrum... Dört ciharı düşeş mi belledin.

Lira gidince, Alo bu işi hiç beklememiş gibi şaşırды. Gözleri hakikaten az görüyordu. Yırtıcı bir kuş gibi çömeldiği yerden et-

rafına bakındı. Namazı yeni bitiren küçük Hüseyin'e işaret etti.

— Yahu Hüseyin... Gel bakalım... Gel oğlum... Bak bizi soyacaklar... Başkasına benim emniyetim yok...

Kazanırsa gözlük vazifesi gördüğünden dolayı Hüseyin'e mak-tuan bir lira vermeyi âdet edinmişti. Hüseyin doğru çocuktur.

Kimseye göstermemeye çalışarak biraz para daha çıkardı ve tutuştular.

Önceleri alıp veriyor, keyifleniyor, şeyş ciharı mutlaka,

— Yaşa yavrum... Şeşbeş... —diye kapıyordu.

— Ne şeşbeş... Şeşcihar.

— Dur bakalım... —Zarları gözlerine kaldırdı—: Ne var arkadaş. Ben düşeş zannediyorum. Mahkemeye gitmeden hakkımı ver.

Lâkin üst üste üç kere kaybedince telâşlandı. Yanında oturan Kezban'ın babasına döndü:

— Başıma daha ne gelecek?.. Bu Şeyh bizi temizleyecek... Ulan at bakalım. Vay avradını... Şeyh... Ulan elinde senin zehir mi var. Bana bir balta verin şunun elini keseceğim... At bakalım...

— Tut arslanım...

Zarları Alo aldı, bir müddet salladı:

— Ulan zar... Ulan Allahsız zar. Allahsız...

Attı kaybetti.

— Vay başıma gelenler... Etme zar... Allahını, dinini seversen zar... Bir defa gel... Şunu bir defa kırayım... Bir defa... Vallaha başka istemem... Bir defa... Hele at... Hele at... Ulan mindere at-sana... —Cebinden acele acele para çıkardı—: At, ne gelirse... At... Bir defa gel zar Padişah... Bir defa... Sana bir şeycik demiyeceğim... Sesim çıkarsa kahrolayım...

Şeyh kazandı. İkinci postada Alo'ya bir dubara attı. Alo para-ları önüne çekmeden zarları yakaladı. Işığa kaldırdı. Üç kere öpüp başına koydu:

— Aferin kemik... Aferin kemik... Maşallah sana... Hep böyle isterim. Hep düşeş oturacaksın. Tut postanı Şeyh...

— Tuttum kavatoğlu efendi...

— Al düşeşi.

— O senin cilvendir. Zar cilveyi sever. Sen al düsseyi...

— Aman... Bu da nasıl bir iş. “Düsse” diyor, düsse geliyor. Benim ecelime mi susadı bu it zar? Yahu benim canımı alacak bu zar.

Gömleğinin sol tarafındaki cepte para bulamayınca on yedi lira kaybettiğini anlayarak dehşetle etrafına baktı. Yanında oturan Mehmet'in kafasına vurdu:

— Bakma... Sen benim zarıma bakmayacaksın. İstemem... Defol yahu... Defol... Uğursuz... Avradını bellerim...

— Benden ne istiyorsun? Ben de yutuldum.

— Öldürdüğün Kezban'ın üzerinden eşekler geçsin... Kalk defol...

Tekrar elini boş cebine daldırdı. Bir şey bulamayınca yüzünü sıvazladı. Zarları sallayan Cuma Ali,

— Hele tut Kavat... Yoksa temizlendin mi? –diye sordu–.

— Temizlendin mi ne demek? Tutacağım...

Gömleğinin önünü boydan boya yırttı. Öteki cebinden –bu gömleğinde bir sürü cep vardı– bir çıkın para çıkardı. Bunlar iki avuç miktarda gümüş yirmi beşlikti. Hepsini birden mindere döktü:

— At şuna... At ne gelirse...

Kaybetti.

— Tuhh... Battım... Ulan zar. Ulan puşt zar. Ulan imansız zar... –Bir taraftan da gömleğini yokluyordu. Bir çıkın daha çıkardı. Bunda da gümüş ellilikler vardı–. At şuna Kürt Bekir'in oğlu... Şuna da at.

Sırası gelinceye kadar çenesini titreterek bekledi. Arada bir,

“Of of oof...” diye göğsünü yumrukluyordu.

— At şuna ne gelirse...

Gene kaybetti. Bu sefer elini evvelâ yere sonra var kuvvetiyle ağzına vurdu:

— Namussuzum, Allahımı inkâr edeyim... Ben bu zarı kesecektim. Kesik diyecektim. Dilim tutuldu. Dilim varmadı... –Üst üste birkaç tokat daha attı–: Ah Alo... Ah pezevenk Alo... Ah babanın avradını Alo... Dilin varsa da kesik deseydin. Dübeşi bir kessem... Bir kesik desem... Vay kavatoğlu.

Ağzından pembe salyalar akıyordu. Şeyh Yusuf, kana ehemmiyet vermeden hem zarlari salladı, hem de yumuşak yumuşak söylendi:

— Alırken iyi miydi? Cilveli orospu... Bu Raziye mi, kesiyorsun? Tut bakalım...

— Tutacağım... Tutacağım...

Gömleğini tamamiyle parladı. Para bulamayınca donunun uçkurunu çekip çıkardı. Bunun arasına büyük banknotları dikkatle dikmişti. Artık rakamlara bakmaya lüzum görmüyordu.

— At... –dedi. Attılar. Kaybetti.

— At... –dedi. Attılar. Kaybetti.

Nihayet donunun uçkurunu ve sonra ağını parçaladı. Para kalmamıştı. Kirli tırnaklarıyla vücudunu baldırlarından omuzlarına kadar aradı. Mincıkladı. Göğsünü iki defa çizdi. Kanını yüzüne çaldı. Çömeldiği yerden bir kere sıçradı. Fakat doğrulamadı. Balyoz kadar büyük yumruğunu göğsüne vurdu. Arkası üstü devrildi.

— Malımı alacağınıza canımı alın... Paramı aldınız canımı da alın! –diye tepindi.

Başını betona vuruyor, edep yerini çekiştiriyordu. Yırtık donu dizlerinden aşağıya kaymıştı. Etrafında üç aydan beri türlü mahrumiyetlerle biriktirdiği paraların çıkınları sürünüyordu.

— Kalk ulan ayıptır... –dediler.

Oturdu. Başını yumruklayarak, göğsünü tırmalayarak ağlamaya başladı:

— Paralarım... Benim paralarım... Ben onları onar para onar para biriktirdim... Onar para onar para... Küçükten biriken para uğurlu derlerdi. Öldüm. Malımı aldılar. Yandım... Şeyh Allah belânı versin... Avradını bellediğimin şeyhi... On para on para biriken paraya güç mü yeterdi? Bitti deyyusun gücü... Hep düşeş... Hep düşeş... Ulan düşeşçi kavat... Şahit olun arkadaşlar... Ben bu Şeyhi vurur öldürürüm... Ben bu paraları alırım. Ben bu koğuştta birinizde para bırakmam tahsildar... Soyguncu tahsildar. Namussuz tahsildar. Şeyh... Vay sakalı boklu vay... Ulan Mustafa Kemal... Mezarında kurt kaynaya (çok ayıp)... Şeyh Sa'id biçaresini sen neden asarsın? Bunu assana Atatürk... Bunu götür asıver. Vay paralarım... Vay paralarım... Ulan benim param adama hayır eder mi? Benim param bir vakit hayır etmez... –Sura-ratına sağlı sollu iki tokat indirdi–. Gebersene Kavatoğlu... Şura-da uyuyorsun. Senin zar oynamak neyine... Bunlar babanın ko-ca boynuzlu sarı öküzleri mi?... Sen nereye koşuyorsun?

Dinleyenler artık tahammül edemediler. En yukarda tahsildar Bedri beyin en altta Şeyh Yusuf'un kahkahaları olmak üzere gülmeler çın çın öttü. Kavat Alo şaşırarak sustu.

— Ulan bana mı gülüyorsunuz pezevenkler?

— Topla donunu pis herif.

— Donumda ne var? Donumda metelik kalmadı...

— Topla, dedim. Sen işi azıttın...

Tahsildar Bedri bey bu sefer ciddî konuşuyordu. Kavat Ali korkarak donunu topladı. Edep yerini kapattı. Yaralı bir köpek gibi duvara sürünerek dışarı çıktı. Para çıkınladığı paçavralar yerde kalmıştı.

Şeyh Yusuf,

— Elli lirasını aldım... –diye ne kadar yemin ettiyse de kimse inanmadı.

Kavat Alo, gene “parçalanmış”, iki buçuk aydır türlü rezilliklerle topladığı 130 lirayı on beş dakikada verivermişti.

Üç gün, üç gece hiç yemek yemeden yatacak, dördüncü günün sabahında gülerek karşı koğuşa gidecekti. Şeyh Yusuf’la şakalaşmak için... Şeyh Yusuf’un meşhur bir sözü var ki doğrudur: “Kumarbazın onuru olmaz ki utana...”

* * *

Ziyaret günleri mahsuphane, muhacirler tarafından günübirligine doldurulmuş bir hana benziyordu.

Istambulunun oturduğu Idare kısmında çocuklar koşuşur heybeli, torbalı, paketli, bohçalı kadınlar, izinden gelmiş askerler, kur’ası çıkmış delikanlılar, şaşkın ihtiyarlar, toprakta yorulmuş orta yaşlı erkekler iner çıkardı.

Gardiyanların yatması için yapılan holde, boş duran iki oda ve koridordaki demir parmaklıklı kapı konuşma yeri olarak kullanılıyordu. Odaların bir tarafı asıl mahpushanenin merkez salonuna açılan demir parmaklıklı büyük pencerelerden ışık almaktaydı. Demirlerin bu tarafında ziyaretçiler, öbür tarafında mahkûmlar bazen ayakta, bazen oturarak adamlarıyla konuşurlardı. Mahpus delikanlılar kadınlara gösteriş yapmak için giyinmeyi, tıraş olmayı ihmal etmezler, aralıkta ikişer, üçer kişilik gruplar halinde, tespih çekerek dolaşırlardı.

Istambul, odası dış tarafta olduğu için ziyaretçilerin çoğunu –bilhassa küçük çocukları– tanıyordu. Bunlar kışın, odasına ısınmaya gelirler, köyden, Allahtan, ölümden ve muharebeden konuşurlardı. Giderek küçükler “Gözlüklü Dayıya” ayrıca küçük

hediyeler bile getirmeye başlamışlardı. Besni kazasından, İbrahim'in kızı Feyziye, Adıyaman'dan bir gözü kör Nuri ve küçük kızkardeşi Emiş, Pütürge'den Abuzer'in yeğeni yedi yaşında Hüseyin, Banazi'den Hacı Emir ağanın torunu Cemal, Malatya'nın içinden şekerçi Vahap'ın kızı Sevim, Hacı Aptullah'ın yeğenleri Melahat, Nuriye, Kirpinin Hüseyin'in kızı Mabuş, bellibaşlı dostlardandı. Baharda çiğdemden başlayarak, son güzde elmaya kadar, sırasıyla kiraz, dut, gül, mışmış (kaysı), üzüm, karpuz, ceviz, kuru dut, pestil ve kışın krizantem ve resimli mecmualar getirirlerdi.

Ayrıca, kocalarına, damatlarına, evlâtlarına bedava istida yazdığı mahpusların ihtiyar anaları, kaynanaları, kanları açık kapıdan kafalarını uzatıp biraz tereddüt ettikten sonra bir bakraç yoğurt, yahut süt, doğum zamanı ağız, pekmez zamanı taze pekmez, tandır, saç ve mısır ekmeği bırakıp bir sürü de kurtulma duaları ettikten sonra giderlerdi. Bunlar öğle doğrudan doğruya yüreğe dokunan alâkalar ki, İstanbullu her defasında, bir acayip mahcubiyetle şaşırıyor, İstanbul dilencilerini hatırlatan biraz yayvan, biraz alaycı –burada alay “Allah” kelimesine aitti– ifadeyle, “Allah razı olsun”, diyordu. Tabiî Allahın hiçbir harekete razı olacak veya olmayacak hali kalmamıştı. Bu sözü de pekâlâ değiştirmek daha başka daha “realist” bir söz bulmak kabildi. Fakat karşısındakiler, bu mukabeleden belli ki hoşlanıyorlardı. (Bir meşhur kıt'a vardır. Birisi birisine kâfir demiş imiş. O da ona “müslüman” diyor da, “yalanın karşılığı oldu yalan” diye seviyor. İşte öyle bir hal.) İstanbullu onlara, en aşağı 1360 senelik bir kocaman ve hayasız müslüman yalanı söylüyor, onlar da onu kendileri gibi dini bütün (...) müslüman zannederek bir kocaman yalan irtikâp ediyorlardı. Velhasıl her taraf memnundu.

Sefer topallayarak, topallarda insanı pek şaşırtan bir süratle içeri girdi:

— Beyim hele gel...

— Ne var?

— Gel de rezilliğe bak...

— Ne rezilliği?

— Tahsildarı sıkıştırdılar... Tahsildarın hali fena...

— Hangi tahsildarın?

— Bedri beyin... Çabuk gel...

Bedri bey içerde, hanım yenge dışarda karşılıklı iskemlelere oturmuşlardı. Tahsildarda, Istanbulunun pek yadırgadığı bir sıkıntı, bir edepli sükûnet vardı. Ekseriya dizlerine bıraktığı tombul ellerine bakarak başı önünde konuşuyor, kızarıp hafifçe terliyordu.

Istanbulu, günde belki yüz defa adı burada küfürlerle beraber geçen yenge hanımı dikkatle tetkik etti. Biraz şişman, beyaz bir kadındı. Kırk yaşını ferah ferah geçmişti. Boyasız yüzünde, çok çocuk doğurarak –beş çocuğu vardı–, kadınlık vazifesini bitirmiş, ihtiyarlığa teslim olmuş yorgun bir hal kolayca seziliyordu. Sol yanağında iki tane ben fark etti. Çaçaron değildi ama, yemin edilebilir ki, kararları kat'i ve fedakârdı. (Bunlar kadında kahramanlığın sınırındır.) Güneşten rengi solmuş bir jandarma mavisi manto giymiş; başını siyah bir ipekle örtmüştü. Ayağındaki kunduralar da eskiydi. Anlatıyordu:

— Bedri beye danışalım dedim. “Siz razı olursanız bey ne diyecek? Siz razı oldunuz mu?” dediler. “Beye danışacağım,” dedim. Oğlanı benim gözüm tutmadı.

— Sen bilirsin. İstersen ben çıkıncaya kadar sabrederim.

— Lafa bak... Elbette sen çıkıncaya kadar sabredeceğiz. Sen buradayken ben düğün mü yaparım? El âlem ne demez?

— Sen bilirsin...

— Sonra... Dükkâncıya gittim... Kiraları hiçbir zaman intizamlarla vermiyor. Dedim ki...

Facia, karı kocanın gündelik işleri konuşmalarında değildi. Kürt Bekir'in Cumalı, Vaiz efendi, bir de İzmitli Ali bey, tahsil-dar Bedri beye sürünerek volta vuruyorlar, heyecanlı heyecanlı söyleniyorlardı:

— Nerde bu pezevenk?

— Nerde?

— Yahu şunu çağırırsanıza...

Her hafta Bedri bey, başını titretiyor, gözlerini karısından kaçırarak bir bakışla yalvarıyordu. Henüz harçlığını alamamıştı. Harçlık şu siyah çantanın içinde duruyordu. Kira almaya dükkâna gittiğine göre, iyiliği de üzerinde olduğundan yenge hanım bugün cömertlik edebilirdi. Bedri bey, cigara içmediğinden, yemeği de evden gönderildiği için cep harçlığı olarak haftada beş liraya razı olmuştu. Halbuki kendisine on lira lâzımdı. Bir taraftan karısını dikkatle dinlerken bu fazla beş liraya nasıl bir mazet göstereceğini düşünüyor, arkasında gidip gelen namussuzların nihayet dayanamayıp işi berbat etmelerinden korkuyordu.

İstanbul, avrata sövme mezhebinin biraz kılıbıklıktan türediğini, bu bedbaht hisle malûl kocaların erkek erkeğe kaldıkları zamanları suiistimal etmemek için derhal öç almaya giriştiklerini sezdi.

Arkada dolaşanlar, işin şakaya tahammülü olmadığını bildikleri için, Bedri beyi gizlice tehdit etmekle iktifa ediyorlar, ileri gitmiyorlardı.

Bedri bey nihayet demire ağzını yaklaştırarak bir şeyler söyledi. Evvelâ harçlığından fazla iki buçuk lira, sonra da diğer iki buçuk lira uzatıldı. Paraları ele geçirir geçirmez, sanki gelecek hafta yokmuş gibi birdenbire değişti.

— Haydi bakalım, yallah... –dedi, çocukların gözlerini öperim. Kızı yalnız başına sokağa bırakırsan. Bak artık sen düşün.

Hanım yenge cevap vermeye lüzum görmedi. Başörtüsünü pek alışık pek kadın kadıncık bir hareketle düzeltti. El sıkışmadan ayrıldılar.

Bedri bey, birdenbire geri döndü:

— Ulan deyyuslar...

“Deyyuslar” iki kişi kalmışlardı. Bedri bey, yana yana, en gezelerini Kürt Bekir’in Cuma Ali ağayı aradı. Birdenbire gözleri keyifle sevinçle parladı. Cuma Ali’nin de ziyaretçileri gelmişti. Öteki odanın penceresinde konuşuyordu. İki evliydi. Büyük kandan yedi, küçük kandan dört çocuğu vardı. Şimdi birkaç komşu karısıyla beraber bu odayı Cuma Ali’nin haremi doldurmuştu.

Tahsildar Bedri bey bir müthiş öksürükle gırtladığını temizledi:

— Nerede Cuma Ali pezevengi? –diye kükredi.

Cuma Ali, hiç istifini bozmadan konuşuyordu.

— Babama dersiniz... Ekini hemen satmasın... Ben yerinden haber aldım.

— Cuma Ali deyyusu nerde?

— Haber aldım ki... Ekin pahalalanacak...

— Ulan pezevenk... Ulan avradını...

Cuma Ali’nin artık vurdumduymazlığa imkânı kalmamıştı. Gülerek döndü:

— Ne istedin Bedri bey?..

— Bir de ne istedin diyor... Kavat...

Kadınlar alışık alışık gülümseyerek başlarını çevirdiler. Cuma Ali, laf altında kalmasını sevmezdi. Şimdi düşünüyordu. Birdenbire ne hatırladıysa hatırladı. Şalvarını savurarak koğuşlara doğru koştu.

Mutfağın penceresine sıçradı. Bedri beyin karısı köşeyi dönmek üzereydi.

— Hanımefendi... Hanımefendi... –diye seslendi.

Kadın durup baktı.

— Bedri bey sizi çağırıyor.

Eline birtakım kapacak, torba falan alarak tekrar konuşma yerine döndü. Demir parmaklığa yüzünü dayadı. Büyük karısına,

— Sen pezevenk lafına alışıksın karı... –dedi—. Bunlar şehir pezevengi...

— Başıma gelenler... O nasıl bir adam...

— Sen konuştuğuna baktın da onu adam mı belledin, bayırın deyyusunu hay karı...

Bir taraftan da merdiveni kolluyordu. Bedri beyin karısı sofa-ya çıktı. Istanbulu önüne geçip geri çevirmeyi düşündü. Lâkin, meseleyi anlatmak da ayrı bir meseleydi.

— Tahsildar Bedri bey... Tahsildar Bedri bey! –diye bağurdılar.

Elini yıkıyormuş, kurularak ve söylenerek salona çıktı.

— Beni hangi avradını... Çağırıyor... Ulan... –Karısını görünce şaşırdı—: Kız, burada ne arıyorsun?

— Sen çağırmadın mı?

— Lâhavle... Ben radyoyla mı çağırdım?

— Pencereden seslendiler...

— Kız hangi avradını...

İşte Cuma Ali bu sırayı bekliyordu. Elleri kuşağının önünde öyle yaklaştı:

— Hanımefendi, bu “avradını...” dedi, seninle oynuyor. Bu pezevengi sen adam mı belliyorsun. “Karımın yanında bana sövmediniz. Ben uyku uyuyamam,” diye ağladı da, arkadaşlar sevaplarına seni çağırdılar. Sen bu deyyusu...

— Tuh Allah belânızı versin...

Istanbulu odasına giriverdi. Kadın söylenerek kıpkırmızı merdivenleri indi. Oda salon kahkahadan deniz gibi dalgalanıyordu.

Aynı gün öğleden sonra Istanbulu uyurken kapı açıldı.

— Bey uykuda mısın?

— Kör müsün ulan ne var?

— Bak, seninle görüşecek.

Istanbulu dirseklerine dayanarak doğruldu. Sırtına çarşaf yerine son moda, bir yatak örtüsü atmış, ipekli bir entari giymiş ihtiyar, bitik bir kadın kapıda duruyordu. Eteğini iki taraftan iki çocuk tutmuştu.

— Ne istedin teyze?

— Istanbulu Murat bey varmış. Sen misin?

— Benim.

— Şuraya kadar geleceksin. Seni Mehmet çağırıyor.

— Hangi Mehmet.

— Kezban'ın babası...

— Ne olacak? –Istanbulu somurtarak tayıncı Sefer'e döndü–: Beni bunun için mi uyandırdın rezil?

— Beyim. Hükümet Mehmet de geldi. Sen olmazsan konuşmuyor. Bunlar yalvardılar.

— Pekâlâ... Sen git bakalım karı... Ben giyinir şimdi gelirim.

Kadın ağır ağır döndü. Odaya belli belirsiz bir koku da yayılmıştı. Ayaklarına ipek çorap, topuğu açık spor kundura giydiğini o zaman fark etti. "Mirasa konmuş... Hay Allah belânızı versin..."

Bir cigara yaktı.

Ölenle, bir vakit ölünmüyordu. Mehmet'e o kadar kızdığı halde, kumara vereceğini de bilerek, Tözey'e yalvarmış. Kezban'ın eşyalarını anasına teslim ettirmişti. Hastaneye teslim edilen 110 lirayı almak için de veraset davası açmışlardı.

Şimdi, ortada halledilmemiş bir radyo meselesi kalıyordu. Kezban'ın dostu Hükümet Mehmet, işi inada bindirmiş, müşkülât üstüne müşkülât çıkarmıştı.

Kızın odasındaki radyonun, herkes, Kezban'a ait olduğunu biliyordu. Yalnız bunu acenteden Hükümet Mehmet satın almış, muameleyi tamamiyle kendi üzerine yaptırmıştı. Kızı babası öldürünce, inat olsun diye, "Mal benim" demişti. Cebren kız kaçırdığı için üç sene hapis yatan ve evvelce ilkmektebi bitirip bu kadar müddet de mahpus stajı gören Hükümet'e güç yetirmek, artık Müddeiumumînin de haddi değildi. Tahsildarlarla beraber yemek yediğinden ve yeni yazısı güzel olduğu için milletin istidalarını yaza yaza avukat kesilmişti. Cezaevindeyken boş zamanlarında ceza kanununu, ceza muhakemeleri usulü kanununu elinden düşürmez, her maddeyi yerde bulmuş gibi telâşla, hayretle okur ezberlerdi. Istanbulu, Kezban'ın babasının ricalarına, ağlamalarına dayanamayıp haber gönderdiği zaman, haberi götüren gardiyan Aptullah'a bilmem kaç tane kanun maddesinden, usulden, davadan laf açmışlardı. Gardiyan Aptullah;

— Bırak namussuzu beyim –demişti–, Avukat Şefik bey yanında halt etmiş. Ona bir vakit laf kâr etmez.

Istanbulu gülümseyerek tespihini aldı.

Hükümet Mehmet, eski mahpushane arkadaşlarıyla konuşuyordu. Kezban'ın babası demirin öte yanında, anası beri yanında bu uzun boylu, güzel delikanlıya canını alacak gibi bakıyorlardı.

Istanbuluyu görünce Hükümet Mehmet koşup eline davrandı:

— Geldim uyuyordun ağabey... Nasılsın?

— İyiyim Hükümet... Sen nasılsın?

— Sorma, yüreğim yanıyor... Ben kıza çok acıdım.

— Ne yapalım? Kurtuldu. Şu geride kalanların rezilliğine bak...

— Ağbeyciğim... Köyde, burada, kahvede, kerhanede her lafta ben seni hatırlıyorum. Buraya sık gelmediğime bakma... Vallah billah her gün adını anıyoruz.

— Köylü ne diyor? Eskiden sana “Hükümet” diye lakap takmışlar...

— Sorma... Şimdi “Büyük Hükümet olmuşsun yavrum, sana söz yetmez...” diyorlar. Hele radyoyu, bir akümülatörlü makineyle değiştirdim mi bizim köy Paris’e dönecek.

— Seni biz buraya radyo işi için çağırdık.

— Farkındayım. Senin önünde konuşacağız. Sonunda “Getir, ver” dersen başüstüne... Sana canım kurban...

— Gel bakalım... –İstanbullu, kendisi gelmeden evvel Hükümet Mehmet’le konuşan delikanlıları savdı—: Haydi, biraz dolaşın, bizim işimiz var. Gel şuraya Mehmet...

Mehmet, Kumandanını görmüş bir asker gibi, sahte ve gayri tabii bir hürmetle demire yaklaştı. Karısı da bu taraftan yanına geldi. Hükümet Mehmet, Kezban’ın babasına nefretle baktı:

— Sen benden ne istiyorsun herif?

— Efendi... Radyo makinesi kızın malı imiş...

— Radyo makinesini aklından çıkar. Bana kalsa biçarenin pırtılarını da sana vermezdim. Beye dua et... Tözey’in gönlünü etti de, bu senin karın olacak orospu, Kezban’ın yatak örtüsünü başına çekiveremezdi. Pabuçlarını giyemezdi. Çoraplarını... Lahavle vela... Ulan sizin gibi rezil var mı?

— Mehmet efendi bize zaten Allah vurmuş. Biz mahvolmuşuz. Bak bu yavrular sokakta kaldı.

— Ağlama... Sen Murat beyi kandırırsın ama beni kandırmazsın. Dua et, yoksa bütün kızlar yemin bastılardı. “Kezban’ın burada bir iğnesi yok. Hepsini sevabına biz iğreti verdik,” diyeceklerdi. Neyse, oldu bir iş...

— Radyo kızın malıymış...

— Radyo kızın malı ama, bakalım kız sizin malınız mı? Ulan pezevenk, kızı evlendireceğin sırada sana ağlamadı mı? “Ben o herifi istemem,” diye ağlamadı mı?

— Kız kısmına bakma... Bugün istemez, yarın ister...

— Nasıl istermiş. Kocasını olacak kavat askere gidince kaynatası geceleri Kezban'ın üstüne çökmedi mi, kız gelip sana söylemedi mi kaltak?

Kadın yüzünü sakladı. Anlaşılmaz şeyler söyledi. Demirlerin arkasında namuscu dudaklarını yalıyordu. Hükümet coştı:

— Dili tuza değmiş keçi gibi ne yalanıyorsun. Sen izinle geldin. Kız sana meseleyi bir tamam anlattı. “Kaynatam benimle yatıyor,” demedi mi?

— Dedi. Lâkin biz askerdeyiz. İzinli geldik...

— Sus... Güveyin babasından üç kırat ekin, yirmi lira almadın mı?

— Aldık. Bunlar açtı. Sen fukaralığı bilir misin.

— Öyleyse kızı neden vurdun?.. Ellerin lafıyla vurdun. Ulan senin namusun var mı ki sen namus temizliyorsun.

— Ben ona haber yolladım “Başka vilâyete gitsin,” dedim.

— “Gitsin,” demiş. Senin lafınla gidilebiliyor mu? Fukara istida verdi. Kabul etmediler. Komiserin gözü var, jandarma zabitanın gözü var, zabıt kâtibinin gözü var. Hey Yarabbî... Dünyada senin gibi namussuzun kıtlığına kıran mı girmiş. Kızı yollamadılar. Namusunu temizleyeceksen, kızın kaynatasını vursana... Pezevenk kocasını vursana... Ulan, kız yetmiş kuruş yevmiye ile fabrikaya girdi. Gelip neden götürmediniz? Şimdi radyo davasını görüyorsunuz.

Karı, eteğini tutarak çocukları ileri doğru itti:

— Bunlar aç yavrum... Bize acıma... Bunlara acı...

— Kes sesini... Bana çaça analık etme... Senin dünyadan haberin yok. Bu kocan olacak pezevenk kumar oynuyor kanı... Kızın radyosunu da kumara mı bastıracağım?

— Vallah billah yalan... Ne kumarı Mehmet efendi?

— Yemine de alışmışsın. Şunda hiç utanma, arlanma var mı? Radyo benim. Size radyo değil selâm verenin Allah belâsını versin. Ne dersin beyim?

— Haklısın Mehmet... –İstanbulu hışımla içeriye döndü–: Eğer mesele anlaşıldığı gibiyse sende vicdan yok, namus da yok, insanlık da yok, utanmak da yok... Tuu... Haydi gel Mehmet... Haydi yürü...

— Benim işim var beyim. –Köşeye dayadığı bir sepeti aldı–: Sefer nerde? Biraz mışmış getirdim. Şunları da içersin.

Üç paket Köylü sigarasıyla bir kibrit uzattı.

Merdiven başında Istanbulunun elini tuttu:

— Bir lafın var. Hiç unutmam... Ölürken de unutmayacağım bey... “Her şey akıldan gelir,” derdin. Her şey akıldan geliyor.

— Akıldan geliyor ama, akıllı adamın namussuzu daha beter olur Hükümet... Bu da aklında kalsın... Akıllı namussuzun yanında Kezban'ın babası yedi kere zemzemle yıkanmıştır.

— Yahu... Bu dünyanın akıllı, akılsız, bu namussuzlardan nedir çektiği? Tuu... –Kederle gülümsedi–. Ben haftaya uğrarım, uğrayamazsam birisini yollarım. Sana zerzevat göndereceğim.

— Zahmet etme...

— Ne zahmeti... Allah, Allah... –Yarı yolda durdu–: Haklı mıyım bey. Radyo verilir mi?

— Verilmez... Keşki pırtıları da almasaydık.

— Sana çok kızdım ama... Sonra “Ne yaparsa iyi yapar,” diye seslenmedim. Kıza yazık ettiler ağabey... Şimdi hangisi orospu yahu... Kezban mı babası mı?

— Galiba, bu günlerde biz hepimiz, bir parça orospuyuz Mehmet...

* * *

Bir saat sonra Tözey ziyarete geldi. Bir ay hapis yattığı için mahpusluğun halini biliyordu. Istanbulloyu çok sevdiği halde bu sebeple hiç süslenmiyor, ev kıyafetiyle, hattâ fazladan bir de tenteneli önlük takarak, ayaklarına takunyalar giyiyordu.

Her hafta bir kutu bal, bir kilo tereyağı getirmeyi âdet etmişti. Bunları Sefer'e teslim ediyor, Istanbulloya her sabah yedirerek gelecek ziyaret gününe kadar bitirilmesine yemin verdiriyordu.

Bu pek acayip bir sevgiydi. Bir kere bile öpüşmemişlerdi. Böyle bir şey akıllarına da gelmiyordu. Mahpusun kelepçesi bir parça da ruhundaydı. Mütamadî bir usanma, bir yarî ölümlük, bir ateşli hastalık hali, insanı yoruyordu. Konuşacak hiçbir şeyleri olmadığı halde, bir saat kadar nasıl konuştuklarına Istanbulloyu tam bir hafta şaşardı.

Kezban öldü öleli sözün bir yerinde Tözey mutlaka şu suali soruyordu:

— Pezevenk ne yapıyor?

— İyidir. Kumar oynuyor. Yatağı falan yutuldu. Betonda yatıyor.

— Oh olsun... Dur bakalım daha beteri var. Bize zaten Allah vurmuş. Bir de sen ne demeye vurursun, a kavat.

Istanbulloyu, Hükümet Mehmet'in gelişini anlattı. Tözey olup bitenleri pek beğendi. Yüzü güldü.

Biraz Sefer'le, biraz başgardıyan Ali'yle konuştular. Meyve yediler. Nihayet Tözey kalktı. Giderken de hep aynı şeyleri söylediler.

— Babana mektup yaz, ellerini öperim. Kardeşine mektup yaz, selâm ederim.

— Olur.

Kadın kıyafetini elleriyle yokladı. Bu sırada göğsünde bir şey hışırdıyınca aklına geldi:

— Durun, size bir şey göstereceğim. —Bluzunun yakasından bir kâğıt çıkarıp uzattı—: Bakın bakalım bu nedir?

Istanbullu açtı:

— Buna makbuz derler kızım.

— Evet makbuz. Dün bizi vilâyete çağırdılar. Ben, Ayşe, bir de Münevver. Emniyet Müdürü istemiş, Varlık Vergisi için.

— Ne için?

— Varlık Vergisi çıkarmışlar. Beşer yüz lira verdik.

— Alay ediyorsun... —Istanbullu makbuzun beş yüz rakamına şaşarak baktı—: Bu nasıl iş?

— Bilmem.

— Üçünüz de verdiniz mi?

— Verdik. Koca Emniyet Müdürü neler söyledi. Vatan tehli-kede imiş. Bu parayla orduyu besleyeceklermiş. Düşmana karşı...

— Bırak düşmanı... Sen beş yüz lirayı nereden buldun?

— Manifaturacımız var ya... Ondan borç aldık. 91 günde altı yüz lira vereceğim. Faiz olmaz olur mu şekerim? Verdiği ne devlet...

— Doğru verdiği ne devlet? —Istanbullu biraz düşündü. Bı-yıklarını çiğniyordu— İsmail ağa kaç lira vermiş haberin var mı?

— Bilmem.

— Yedi yüz lira vermiş. Senden yüz lira fazla... Parayı yatırır yatırmaz, İstanbul'a koştı İsmail ağa... Gâvurların satılan mallarından kırk bin liraya bir gazino almış.

— İsmail ağa mı?

— İsmail ağa... Sen şimdi bu makbuzu ne yapacaksın?

— Kaybedeceğim. Sonra isterler mi?

— Zannetmem. İnkılâp müzesine koyulacak bir matah olmasa gerek. Haydi sen artık git.

— Gidiyorum. Bunda kızılacak ne var? Vermese miydim?

— Vermemek olmaz ki ninem... Vatan meselesi... Ordu besliyoruz. Düşman gelirse senin apartımanını alır.

— Benim apartımanım yok. Alay mı ediyorsun?

— Çiftliğin de mi yok?

— Yok ya... Şuna bak...

— Apartmansız çiftliksiz adam mı olurmuş? Seni serseri diye tevkif ederler. Kimse duymasın.

— İsterlerse duysunlar. Allah Allah...

— Sonra düşman gelirse, yavrum, senin ırzına geçer.

— Tözey "Adam sende" manasına elini, Varlık Vergisi makbuzuyla beraber salladı. Takunyalarını betonda şıkırdatarak geçti, gitti...

— Topal Sefer, meyve sepetini tereyağla bal kutusunu almıştı. Yavaşça sordu:

— Bizim Tözey'den ne almışlar beyim?

— Vergi almışlar yavrum.

— Çok mu?

— Çok değil. Dur bakalım... -İstanbul pencereden dışarıya bakarak hesap etti-: Çok değil Topal ağa, iki yüz kırk kişiyle yatarsa ödeyecek. İki yüz kırk kişi ile... Günde üst üste dört kişiden iki aylık mesele. Öteki vergilerle beraber senede gayrı safi kazancın dörtte biri... Anladın mı?

— Anlamadım. Rezillik bu bizim işimiz... Kahpe kısmından ne vergisi istiyor? Töbe Yarabbîm...

Sefer çıkınca, İstanbul boş müdür odasında ne yapacağını şaşırarak öylece durdu. Siyah muşambadan örtüsünün altında daktilo makinesi taktaklamadan uslu uslu duruyordu. Duvarda kocaman bir "Vatan haritası" asılmıştı. "Egemenlik ulusundur", "Biz bize benzeriz", "Ne mutlu Türküm diyene", "Adımız andımız-

dır,” “Durmayalım düşeriz” ve “Çıktık açık alınla...”

Pencerenin önüne bir serçe kuşu kondu.

“İyi ama biz Kezban’ın babasına neden kızıyoruz? Kızını yan Varlık Vergisi vermekten kurtardı. İki yüz kırk kişiden kurtardı. İyilik etmiş de haberimiz yok. On beş seneye karşı bir küçücük iyilik... İngiliz Kralının tacından daha pahalı...”

Nöbeti değiştiren jandarmalar, karşıda karakolun avlusunda, “Doldur-boşalt” levhasının önünde tüfeklerini boşaltıyorlardı.

İstanbullu mekanizmaların çelik şakırtısını kalbi sıkılarak dinledi. Cigarasını yere attı. Ağzındaki acılığı tükürdü.

“Demin herife çıkıştık... Ne hakkımız vardı?” Demirlerin arkasında radyoyu alabilmek için yüzlerine yalvararak bakan adam, ümitsiz adam, gözlerinin önüne geldi. Utandı. “Bir de çıkıştık. Hükümet’la beraber olup...”

Telgrafçı Abdürrahim

1

Mazmanoğlu Hacı Aptullah, deminden beri, dalgın bir ciddiyetle –hattâ kederle– burnunu karıştırıyordu. Kırmızı ve büyük yüzünde burnu kocamandı. Kırmızıydı. Burun karıştırmak, karıştıran için tadına doyum olmaz bir iş, seyreden için pis ve usandırıcı bir harekettir.

Mazmanoğlu kendini bildi bileli burnunu karıştırmış; ne aşk, ne ölüm tehlikesi, ne alay, ve dedikodu Mazmanoğlunun elini burnundan çektirememişti. Kerhanedeki dostu, vaktiyle “Burnunu karıştırırsan, seni içeri almam,” dediği halde para etmemiş. On sekiz yerinden vurmuşlar, delik deşik vücudunu hastane sertabibi masaya uzatmış, terzinin hırka yamadığı gibi dikmiş. O sırada Mazmanoğlu gene, böyle dalgın bir ciddiyetle burnunu kurcalamakla meşgulmüş. Arkadaşları, “Oyun çıkardıkları” zaman herkesin taklidini yaparken Mazmanoğlunu da burnunu karıştırırken temsil ederler, seyirciler gülmekten kırılır. Mazmanoğlu da güler. Ama gene de eli burnundadır. Yakında on iki seneyi günü gününe tamamlayıp çıkacak. Tabii evlenmesi mevzubahis. Anası kız istemeye gittiği zaman, çenesi düşük kocakanlar, “Karı bey, senin Bozo hâlâ burnunu karıştırır mı?” diye soruyorlarmış.

Şimdi, İstanbullu, aralarındaki mukaveleye rağmen –“Çek elini!” diye bağırmağa yalnız İstanbullunun mukavele mucibi hakkı vardır. Başka kimse maazallah müdahale edemez.– bunu söylemeye üşeniyor, onun burnunu karıştırmasına da, kendisinin üşenmesine de kızıyordu.

Bir seneden beri yemek arkadaşlığı yaptıkları için Mazmanoğlunun hangi hareketlerle burnunu karıştırdığı kendisince malûmdu. Evvelâ, şahadet parmağını sağ deliğe sokar, bir müddet araştırır, sonra ne çıkardıysa bunu şahadet ve başparmakları arasına alır, sağ elini, orta parmaklarından biriyle sol elinin bir kenarına iliştirerek ufalamaya başlardı. İşte asıl facia buradaydı. Bu manzara karşısında İstanbullu her zaman şair Necip Fazıl'ın yüzündeki acıklı tik'i hatırlıyor, bu iki harekette de sahipleri için bir anlaşılmaz rahatlık, hattâ kurtuluş sezerek ikisine de acıyordu.

Hacı Aptullah, burnunun sağ deliğini bırakıp sol deliğe geçti.

Kapalı duran mahpushane kapısının önünde üç kişiydiler. Karşındaki bakkal dükkânı kapalıydı.

Üç kişiydiler. Üçüncü şahıs Murat efendi gardiyandı. (Dış kapı nöbetçisi.) Gardiyan Murat efendinin soyadı “Büyük”tü. Birçok soyadlarının aksine, Murat efendinin ismi müsemmasına uygundu. Kendisi fevkalâde uzun boylu, güzel bir adamdı. Kırsaçları, çizgisiz matruş yüzüne hiç yaraşmıyor, üstüne kireç dökülmüş gibi insana uzanıp fiskelemek arzuları veriyordu. O kadar şık giyinirdi ki, kıyafetiyle mesleğini birbirine uydurmanın imkânı yoktu. Çok zaman, yabancılar Murat efendiyi Mahpushane Müdürü sanırlardı. Abhazaydı. Kafkasya'dan geleli otuz sene olmuştu. On sekiz seneden beri de bilâfasıla gardiyanlık ediyordu. Bu müddet içinde hapisane nizamnamesinden bir tek madde bile öğrenememişti ama iki tane mühim *kibar kelime* ezberlemişti: “Teessüf ederim, seni vazifeye davet ederim.” Bunla-

rı o kadar sık sık, o kadar yerli yersiz kullanırdı ki ikisinin de artık hiçbir değeri kalmamıştı.

Şimdi başını sarsarak uyukluyor, daldıkça ahtapotlu burnundan acayip sesler çıkarıyordu.

Nöbetçi jandarma öksürünce uykudan sıçradı. Anahtarları araştırdı. Desteyi cebinden çıkarıp zincirini pek alışık bir hareketle oturduğu iskemlenin arkalığına taktı ve kolunu üstüne koyarak emniyetle gözlerini yumdu.

Yazın, mahpushanenin öğleden sonralarında vakit geçmek bilmez. Yapışkan ve insafsızdır. İnsana yaşamakla yaşamamak arasında hiçbir fark kalmamış gibi bir yorgunluk, bir tükenme hissi gelir.

Istanbulu, uykudan kalktığı için büsbütün sinirliydi.

Burada, bu üç kişi suyun akmasını bekliyorlardı. (Yazın, şehrin suları 13'de kesilir. 17'de tekrar akmaya başlar.)

Mazmanoğlu Hacı Aptullah sokaktan geçen amele kıyafetli bir adama seslendi:

— Nereye ağa?.. Selâm yok mu?

Adam durdu. Mahcup mahcup gülümseyerek elini beline atıp kapıya yaklaştı. Cigara paketini çıkardı.

— Merhaba... Nereye böyle... Aşağıya mı?

Mazmanoğlu "Aşağıya" sözüyle kerhaneyi kastetmişti. Burnunu karıştırmaktan vazgeçmediği için elinin arkasından kurnaz kurnaz gülüyordu.

Adam cigara sarmaya başlamıştı. Temmuz güneşi arkasından vuruyor, hissedebileceği harareti düşünerek Istanbulu, betonun rutubetli gölgesinde otururken bunalıyordu.

Adam, dokuma fabrikası işçilerine mahsus sapsarı yüzüne hiç yaraşmayan kıpkırmızı diliyle cigara kâğıdını ıslattı. Bunu yaparken kendi kendine bir mühim işe teessüf ediyormuş gibi

başını soldan sağa, sağdan sola sallamıştı. Dişlerinin ucuyla kâğıdın fazlasını kopardı. Ağza gelecek tarafını yapıştırmadan cigarayayı demirlerin arasından Mazmanoğluna uzattı:

— Herifi getirdiler mi? —dedi.

— Kimi?

— Çarşıda adam vurdular. Haberin yok mu.

Hacı Aptullah elini birdenbire burnundan çekti. Sol yanağındaki eski bıçak yarası, genç ve şişman yüzünde derin bir kırışık gibi görünüyordu. Tepesi pek ziyade seyrekleşmiş sarı saçlarını sıvazladı. Bunları pek acele yapmıştı.

— Ölmüş mü vurulan? —diye sordu.

Murat efendi, demek ki tavşan uykusuna yatmış, dost-düşman dinliyordu. Adamın yerine cevap verdi:

— Vurulan ölür. Vurulan ölmezse vuran ölür.

Adam:

— Ölme yok... —dedi.

— Kim vurmuş?

— Postanede... Abdurrahman bey diyorlar...

— Abdurrahman mı? Kimin oğlu?

— Yerli değilmiş. Yabancı. Garip, Diyarbekirli dediler.

— Kimi vurmuş?

— Şaroğlu'nun kızını vurmuş.

— Şaroğlu'nun mu? Allah Allah... Büyük kızı mı vurmuş?

Kız kocaya gitmedi mi yahu...

— Neden vuruyor?

— Kız bekârmış. Küçük kızı besbelli...

— İstemiş vermemişler. Kızın eniştesini vuracakmış. Ali bey dükkâna kaçınca kızı vurmuş.

— Kız orada n'arıyor?

— Bilmem. Kimi dedi ablasından geliyormuş... Kimi dedi ha-

mamdan çıkmış. Şaroğlu'nun kızı da maşallah...

— Güzel mi? Ben içeri girdiğim zaman şu kadar çocuk olmalı. Ben gayri yeni yetişenleri tanımıyorum.

— Tombul... Boylu boslu... Güzel mi ne demek, dünya güzeli...

Istanbullu, hamamdan yeni çıkmış, körpe ve tombul bir kızın kırmızı yanaklarını gözünün önüne getirdi.

Mazmanoğlu, herif bırakıp gitmesin diye sual üstüne sual sormaya başlamıştı:

— Sen gördün mü? Silâhı iyi miydi?

— Ben görmedim. Çarşıdan gelenler söyledi. Silâhı elbette iyidir.

— Yahu... İnsan merak edip gitmez mi?

— Adam sende... Biz ölüyoruz kardeşim... Haline şükret... Zamanlar kötüledi. Sizin haberiniz yok...

Ve ayaklarının altında lastik varmış gibi hiç ses çıkarmadan yürüdü.

Mahpushane kapısının karşısında alçak bir kerpiç duvar vardı. Ahırın duvarı. Ahırın üzeri toprak damdı. Bir kat üzerine yapılmış eve bitişikti. İki taraftaki ağaçlar damın kenarlarını kaplamış, orta yeri sert topraktan bir köy yoluna benzemişti. Üstü tahtalarla çatılmış baca, bir güvercin yuvasını hatırlatıyordu.

Nöbetçi jandarma duvarın dibine gidip taşın üstüne oturdu. Teçhizatı belli ki, sıcakta kendisine pek ağır geliyordu. Beşliyi (Yani mavzeri) kucağına uzattı. Gözleri nerdeyse kapanacaktı. (İsmi Bayram'dı. İhtiyat erlerden olduğu için âdeta ihtiyar görünüyordu.)

Mazmanoğlu, burnunda yanm bıraktığı işi tekrar eline almıştı. Gardiyan Murat efendi, anahtar destesini tekrar iskemlenin arkalığına asıp kolunu üstüne dayadı.

Istanbullu, elini sallayarak Mazmanoğluna nihayet çıkıştı:

— Karıştırma şunu...

Hacı Aptullah elini hemen aşağı aldı.

— Kim bu Abdurrahman acaba Murat bey?

— Kim olduğunu bilmem. Demin bahçelerden, su başlarından, rakı âlemlerinden bahsettik. Biz burada dışarsını hep mesut sanıyoruz. Çarşıda kız vuracaklarını hiç aklımıza getirdik mi?

— Abdurrahman olmayacak... Yeni geldiyse bilmem... Lâkin yeni gelse Şaroğlunun kızını nerden bilecek?.. Hayır. Benim bildiğim postanede Abdurrahman yok.

Gardiyan Murat efendi, sol şakağındaki ceviz kadar uru parmağıyla bastırarak cevap verdi:

— Doğru. Abdurrahman yok.

— Dur bakalım... Abdurrahim bey var. tamam. Diyarbakırlı Abdurrahim bey. Abdurrahim beyi sen bileceksin bey.

— Hayır bilemedim.

— Bilirsin... Süleyman beyi görmeye gelirdi. Siyah bıyıklı...

— Yok canım... Sahi onun adı Abdurrahim beydi... İyi ama o evli değil mi?

— Bilmem.

— Evli ise rezalet...

Murat efendi tasdik etti:

— Evet... rezillik.

Mazmanoğlu sigarasını siyah kehribar ağızlığına taktı:

— Durup dururken adam vurulmaz. Bir sebebi vardır.

Ekmeğe hile karıştırmaktan üç sene hapse, 1000 lira para cezasına mahkûm edilen Hafız'ın sar'alı oğlu geldi. Kapıdan parmaklarını iki eliyle tutarak içeriye, asıl mahpushanenin demir kapısına doğru dikkatle baktı:

— Murat efendi babamı çağırır mısınız?

Murat, zengin mahkûmlara bizzat hizmet etmekten asla üşenmezdi. Hafız'ı çağırmağa gitti. Mazmanoğlu sordu:

— Birisini vurmuşlar, doğru mu?

— Doğru... Şar'lının kızını bir garip vurmuş tabancayla...

— Kızın yarası neresinde?

— Arkadan iki kurşun atmış. İkisi de değmiş diyorlar.

Istanbullu, çekinerek lafa karıştı:

— Radyo dinledin mi delikanlı?

— Dinlemedim. Almanlar ilerliyorlar.

— Dinlemedin de Almanların ilerlediğini nereden biliyorsun?

— Herkes öyle söylüyor.

Istanbullu, asabiyetle bir cigara yaktı. Mazmanoğlu bu havadise sevinmişti:

— Almanlar kazanıyor beyim –dedi–, gayrı bunlara güç yetmez.

— Hele bakalım...

— Nesine bakacaksın? Sen ziyafeti hazırla...

— Ziyafeti sen vereceksin. Neticede Almanlar yenilecek...

— Allah göstermesin...

— Göstermemek isterse Allah da beraber yenilecek Mazmanoğlu...

— Töbe de beyim...

— Ben korkak değilim. Hacı, töbe demem.

— Töbe yarabbî. Töbe...

Fırıncı Hafız ara kapıdan geçti. Siyah şalvarı, Şal kuşağı, biraz eğri duran kasketi, beyaz sakalı, hele masmavi, berrak, insana kabahatsiz çocuklar gibi dimdik bakan güzel sürmeli gözleriyle yüreğe emniyet veren saf bir hali vardı. Tayyare cemiyeti ilânlarında kızı, damadı, torunlarıyla, kuzularıyla elini gözlerine siper ederek "Türk hava kuşları" nı seyreden ihtiyar köylüye benziyor-

du. (Bizim resmî ressamlarımız, resmî şairlerimizden daha hassas, daha hayalperest oluyorlar. Kötülük bahsinde bu ressamlar, milleti şairlerden daha kolay ve daha çok aldatmışlardır.)

Hafız efendi, Istanbuluya mübarek bir selâm vererek oğluya pencereden daha serbest görüşebilmek için başgardiyana odasına girdi.

Gardiyana Murat efendi, işi her zaman boş oturmaktan ibaret olduğundan dedikodu yapmadan daha uzun müddet duramıyordu. Sesini alçalttı:

— Beyim... Burası nasıl bir memleket?.. Biz Kafkasya'da görmediğimiz rezilliği burada gördük. Şu, koskoca bir hafız. Sen hafız bir adamsın. Ekmeğe hile karıştırılır mı? Hamuru almışlar. Burada köpeğe doğramışlar. İt bile yememiş. Ata vermişler. At da yememiş. Millet öfkelenmiş. Ankara'ya yollamışlar. Orada bu işlere bir İngiliz mühendis bakıyormuş. Mühendis, hamuru ilaçlamış. "Bunu insan yemez..." diye rapor vermiş.

— Bu iş olalı bir aya yakındır. Hâlâ biz ekmek diye gübre yiyoruz.

— Orasına ben de şaşıtm.

— Neye şaşıyorsun. İngiliz mühendis, raporunda "İnsan yemez," demiş, Türk yemez dememiş.

— Demek biz insan değil miyiz? Allah, Allah... Rapor geldiği zaman ben adliyede idim. Asliye hakimi raporu bir okudu. "Vay gidi Hafız vay" diye sandalyeden fırladı. O zaman Hafız'ın yandığını anladım. Üç sene mahpusluk... 1000 lira cezayı nakdiye... Hafız'ı yaktılar. Lâkin nimete haram katmak da günah...

Mazmanoğlu kapıya baktı:

— Hafız'ın yanması ekmeğe hile karıştırmaktan değil. Vaktiyle yanında bir ahretlik kız vardı. Çiftlikteki hizmetkârlardan

birinin kızını evde çalışsın diye getirmiş. Bu herif kızın ırzına geçti. Kız gebe kaldı. Çocuğu üç aylıkken düşürmüşler. Bu Hafız, kimse sırrıma ağâh olmasın diyerek üç aylık ölüyü ocağa atıp yakmış. Kızı da kırk gün içinde al basmış. Lohusa kısmını yalnız bırakmaya gelmez. Fukarayı kim düşünür. Atmışlar ekmek damına... Orada al boğmuş kızı... İşte o mesele ayağına dolaştı.

Istanbulu gülümsedi:

— Doğrudur. Vaktiyle herifin biri Peygambere müracaat etmiş. “Ben günah işledim. Şefaata et de Allah günahımı bağışlasın,” demiş. Peygamber dua etmiş. Herif sevinerek giderken kapıda sürçmüş, düşüp oracıkta ayağı kırılıvermiş. Sürünerek geri dönmüş, feryada başlamış. “Aman ya Muhammet... Bu ne biçim şefaata... Bak benim bacağım kırıldı...” diye ağlamış. Peygamber gülmüş: “Bu başına gelen eski yaptıklarının cezası... Son günahı ilerde çekeceksin,” demiş. Hafız’a da böylesi oldu demek?

— Böyle oldu beyim...

Küçük Remziye babasının yemeğini getirdi. Babası Selim ile beraber büyük babası Necip ağa da mahpustu. Müddeiumumî Selim’in ve arkadaşı Savfi’nin idamını istemişti.

Istanbulu sordu:

— İşe gitmedin mi Remziye?

— Gececiyim.

— Yeni mi kaldın?

Kız başıyla tasdik etti. Beyaz tülbentten, kenarları kırmızı boncuklu bir örtüsü vardı. Bir hafta gece, bir hafta gündüz, zeminden bir buçuk metre aşağıda, pencereleri yaz kış kapalı ve iplikler kopmasın diye muayyen bir rutubet derecesini muhafaza etmek için borularla ıslak hava verilen ve saat başı beton döşemesine su bağlanan kalabalık ve gürültülü bir yerde on iki saat ayak üzerine rutubet ve pamuk kırıntısı yutarak çalışmaktan yüzü bir

acayıp renk bağlamıştı. Vücudu âdeta ufalmıştı. Bu küçülme, bütün hatlarıyla muntazam ve belli belirsiz bir erimeye benziyordu. Rengi sarı değildi, bal rengini hatırlatan bir şeffaflığı vardı. Bu şeffaf küçük yüzde, Meryemana resimlerinin dimdik bakan korku bilmez mavi kadın gözleri çakmak çakmak bakıyordu. Ufak tefek erimiş gibi vücudun bütün rengi, kuvveti ve canlılığı, insanın birdenbire nazarı dikkatini celbeden ve küçük çocuğa hiç yaraşmayan bilek kalınlığı açık kumral saçlarına toplanmıştı.

Mazmanoğlu, küçüğü ürkütmemeye çalışarak laf açtı:

— Ne getirdin Remziye?

— Pilâv.

— Büyük babanla gene dargın mısın?

— Dargınım. Babamı hapse koydu.

— Ha, bak soracağım da unuttum. Birisini vurmuşlar, sen gördün mü?

Remziye yüzünü çevirerek saklandı.

— Söylesene... Anlaşıldı görmüşsün.

— Görmedim.

— Duymadın da mı?

— Duydum. Bir kızı vurmuşlar.

— Neden vuruyorlar?

Remziye omuzlarını oynattı. Utanıyordu. Bu esnada babası da iç kapının ağzına gelmişti. Bağırarak soruyordu:

— Hasta değilsiniz ya?..

— Değiliz. Sen hasta değilsin ya...

— Değilim. Çamaşır yıkadınız mı?

— Yıkadı. Yarın gönderecek.

— Oğlan nasıl?

— İyi.

— Dur gitme...

Selim, her yemek getirişte Remziye'ye beş kuruş verirdi. Topal Sefer, çeyreği demirlerin arasından uzattı.

Mazmanoğlu'nun, "Hele duyduğunu anlat rezil..." demesine aldırmadan, küçük kız çıplak ayaklarındaki topuğu aşınmış eski, kırmızı terlikleri sürükleyerek gitti. Sanki erkeklerin kendilerini niçin lafa tuttuklarını bilen bir büyük kadın gibi darılmıştı.

Mazmanoğlu, kederli kederli başını sallıyordu. Vaktiyle, bu katil işi başına gelmeden evvel, bir kavgada on dört yerinden yaralandığı zaman kafasından bir damar kesilmişti. Bu sebeple başı durduğu yerde belli belirsiz, titrer, konuşurken kekeliyormuş hissini verirdi.

— Bey —dedi—, bu kız gayrı büyümez.

— Neden?

— Fabrika çocuk kısmını eziyor. Bu kız hamal olduğundan ezildi. Hayvan kısmı da böyledir. Körpeliğinde zora koştun mu kavrulur. Hey Yarabbî dünyadaki bütün fabrikaları yakmalı.

— Başlama köylülüğe... Makine düşmanı.

— Doğru bir söz canım. Eskiden ne fabrika vardı, ne bir şey... gene biz gül gibi geçiniyorduk. Fabrika çıktı, tütün çıktı. Görmediğimiz işler. Malatya'ya garipler doldu. Namus kalmadı.

Boz önlüğüyle bir amele kadın, kapının önünde durmuştu. Oğlu kız kaçırmaktan çocuk koğuşunda yatıyordu. Geçen hafta da onun kızkardeşini kaçırmışlardı. Şimdi herkes delikanlılığına hürmet ederek, kendisine bir şey duyurmamaya çalışıyordu. İstanbullu bunu hatırladı:

— Malatya'nın namusu gariplerin keyfine mi duruyordu?

— "Ak atın yanında duran ya huyundan ya tüyünden" demişler. Asıl kabahat trende... Treni sen hayırlı bir icat belleme beyim... Bu memlekette biz sivrisinek nedir bilmezdik. Trenle beraber geldi. Gölbaşı'ndan sineği odaya bindirdi, şuraya getirip koyuverdi.

Kasaba esnaflarına mahsus bütün bu sözleri Mazmanoğluyla İstanbullu belki yüz defa münakaşa etmişlerdi. Bu akşam üşendiği için İstanbullu lâkırdıyı değiştirmek fikriyle amele kadına sordu:

— Cinayeti duydun mu teyze?

— Duydum. Bir kızı vurmuş. Memur bir adam vuruyor.

— Sebep neymiş?

— Sebep ne olacak? İstemiş de vermemişlerdir.

— Bekârsa vermeliydiler. Kabahat kızların anasıyle babasında...

Gardiyan Murat efendi, elini şakağındaki ura götürdü:

— Kızı vermeli –dedi–, biri istedi, bahane buldun. İkincisi istedi, bahane buldun. Üçüncüye mutlaka vereceksin. Vermezsen, bu sefer senin kızına bahane bulurlar.

— Bahane bulmaya kalıyor mu kardeş? Zaman kötü olmuş. Kızlar analarını dinliyorlar mı? Benimkini görmediniz mi? Dizin dibinden ayırmazdım. Sebep olanların gözü kör olsun...

— Sebep damadın...

— Damadım elbet...

— Nerede olduklarını öğrendiniz mi?

— Öğrendik. Benim oğlanın eniştesi bulmuş. Bana söylemiyorlar. Hükümete gitsek, oğlanı buraya getirecekler. Benimki de burada... Bir belâ çıkar dedik.

— Kaç lira başlık verecekler?..

— Başlığı yere batsın... Oğlan duyarsa...

— Duysun varsın... Yağma yok. Hep senin oğlan kaçıracak değil ya... Sırasıyla demişler... –Kadın gülüvermişti–: Gülersiniz. Kız anaları... Oğlun gelin getirse somurtursun. Yahu, karı kısmına damadı neden hoş görünür?

— Eğlenme Murat efendi. Evladın yok da gülersin... Bu zamanda evladın var, derdin var.

— Peydahlarken böyle demezsiniz. Kendi başınızı da belâya

sokarsınız, herifin başını da, doğurduklarınızın da başını... Ulan karı milleti...

Kadın kıpkırmızı geri çekildi. Gardiyan Murat'ın şakaları malûmdu. Sözü kimseye batmazdı. Şimdi, söz kendisinde kaldığı için çürük dişlerini göstererek keyifli keyifli gülüyordu.

* * *

Bakkal Abo bir gazete dolusu havadisle geldi:

— Evet –dedi–, Abdurrahman değil, Abdurrahim bey. Evet akli başında, kendisini bilir bir adam. Evet, kızı istemiş vermemişler. Şaroğlunun evi, Mazmanoğlu bilir, Postanenin karşısında. Önce işaretleşmişler; sonra mektuplaşmışlar. Kız üç, dört defa kaçacak olmuş. İşi enişttesi bozuyor. Zaten Abdurrahim bey, enişttesi olacağı vuracakmış. Tabancayı görünce korkak herif, dükkânın birine kaçtı.

— Sen gördün mü?

— Gördüm. İşte o ana baba gününde kız meydana çıktı. Herif, “Al öyleyse,” diyor.

— Kaç yerinden vurmuş?

— İki yerinden... Birisi arkadan girdi, göğsü paraladı açtı. İkincisi baldırdan... Tam Hükümet meydanında silâh sesleri açılınca millet şaşırıldı. Kız düştü. Abdurrahim beyi jandarmalar çevirdi. Herif neme lâzım, memur ama yiğit. Tabancayı bir kaldırdı, çukura atladı: “Yanaşmayın... Yakarım,” dedi...

— Aman... Sonunda basmışlardır sopayı.

— Ne hadlerine... Bütün memurlar toplandı. Herkesi kendi adamı kolluyor. Polis komiseri de ahababıymış. Elini, kolunu sallayarak yanaştı da, “Kardeşim, ver şu tabancayı...” dedi. Kızın beş, altı erkek kardeşi var. Korktu galiba. Evet olur ya... Onlar da onu vururlar.

— Şimdi kabahat kimde Abo efendi?

— Kabahat elbette karıda... Kaltağa bak... Aranızda bu kadar iş ilerlemiş, kaçiversene... İyi olmuş...

Murat efendi, anahtarları iskemlenin arkalarından alıp bacaklarının arasına koydu. Üstüne rahatça bağdaş kurdu:

— İyi olmuş elbette –dedi–, aşifteliğin sonu kurşun.

— Evet... Aşifteliğin sonu kurşun...

Istanbullu sordu:

— Bekâr mıymış?

— Bekâr. Evli olur mu? “Alacağım,” demiş. Adamlar göndermiş. Kızın babasına kalsa verecekmiş. Lâkin eniştesini bilir misin? Hergeledir.

— İşte onu vurmalydı. Kızın ne suçu var?

Gardıyan Murat efendi, deminki fikrini değiştirdiğini fark etmeden bu sefer de tasdik etti:

— Doğru... Kız kısmı kuzuya benzer. Nereye çeksen oraya gider. Asıl eniştesini vuracaksın.

— Söylenenler doğruysa... Abdurrahim bey kıza on bin lira yedirmiş.

Istanbullu meraklandı:

— On bin lirayı nasıl yedirir Abo efendi? Burada kızı gezdirecek yer yok. Manto falan da alamaz.

— Manto ne demek? Kız çarşafı... Bunlar eski aile beyim... Zengin aile...

— Öyleyse on bin lira lafı yalan...

— Artık bilmem. Tam on bin lira yedirmiş diyorlar.

Gardıyan Murat efendi pek hasisti. Korku ve telâşla dalgınlıktan uyandı. Boynunu uzattı.

— Çok para. On bin liraya ne olmuş?

— Kıza on bin lira yedirmiş.

— Demek bu Abdurrahim bey de zengin bir adam. Yoksa bu para aylıkla kazanılmaz.

— Zengin... Çok zengin... Diyarbakır eşrafından... Babası bu oğlana iki kazan dolusu altın bırakmış. Ağabeyi de mebus.

— Nere mebusu?

— Artık bilmem.

Mazmanoğlu,

— Tabancayı gördün mü? –dedi–. Toplu mu, Brovning mi?

— Siyah bir tabanca elinde parlıyordu ama... Fark etmedim. Her halde iyi bir silâh olacak. Top gibi patlıyordu.

Murat efendi dünya üzerindeki bütün zenginlere karşı bitmez tükenmez bir hürmet duyardı. Ne yaparlarsa yapsınlar zengin adamlar haklıydılar.

— Aferin –dedi–, iyi etmiş. Silâhı da muhakkak iyidir. Zaten paralı adam yiğit olup... Bak Allahın işine... Kızda hiç akıl yokmuş. Böyle bir beyzadeye razı olmaz mı?

— Kız razıymış. Kızın üzerinde Abdurrahim'in boy resmi çıkmış. Oğlanın üzerinde de kızın resmi bulunmuş. Kızı arabayla hastaneye götüren polisten duymuşlar. "Abdurrahim... Abdurrahim..." diye sayıklıyormuş. Kurşundan ölmese bile mutlaka korkudan ölür. Kızoğlan kız kısmı, kurşun sesinden fena ürkek.

— İşte burasını bilemedin Abo... Kız kısmının azmışı hiçbir şeyden korkmaz. Kurşun şu kadar şey. Cebinde hovarda resmi taşıyan bir kız şu kadar kurşundan korkar mı?

— Orası da doğru Murat efendi... Azmış karı Allahtan bile korkmaz. Allah belâsını versin...

Telgrafçı Abdurrahim beyi mahpushaneye getirdikleri zaman İstanbullu ile Mazmanoğlu Hacı Aptullah yukarda yemek yiyorlardı. Bu sebeple adamı göremediler. Yalnız tayıncı Sefer, kara gözlü, kara kaşlı, parlak siyah bıyıklı Abdurrahim efendiyi pek beğenmişti.

— Babayiğit –diye teessüfle başını sallıyordu–, Kürtçe konuştu. Gülüyor. Umurunda bile değil.

— Ceza vermişler mi?

— Kızın raporu alınmadığı için ceza vermemişler.

— Süleyman beyi görmeye gelen telgrafçı mı bu?

— Evet. Yazık olmuş. Bey, bu karı milletini Allah bizim başımıza belâ mı verdi?

— Artık orası malûm değil. Biz mi onların baina belâyız, onlar mı bizim başımıza belâ... Bu tarafı ahrette belli olacak.

— Hangimiz hangimize belâ olduksa ahrette işi duman desene.

— İyi bildin. Ahrette işi duman. Ahrette işi duman olanın da bu dünyada işi iş oğlum...

— Benim bu dünyada işim berbat bey, öte dünyada kazandım mı?

— Elbette kazandın. Öte dünyada da Kürt tüfeğiyle adam vuracak değilsin ya...

Sefer, rahat rahat güldü. Güzel bir çocuktü. Sağ ayağının topuğu özörlü olduğundan bir acayip yürüyordu. Kendisi Adana'da çalışırken altı aylık karısını komşulardan biri kaçırmıştı. Sefer köye dönünce kadının kendisini total olduğu için terk ettiğini öğrendi. "Bismillah" deyip Kürt tüfeğini doldurdu. Kürt tüfeği, ancak askerî müzede görölen cinsten bir şeydir. Mavzerin beş göbek, kara mart'ın üç göbek ceddü olmalıdır. Namlusu gayet uzun, kundağı ay biçiminde, horozu çakmak taşından tek atar "Namussuz bir silâh". Sefer bununla bahtiyar rakibini pusudan vurdu. Herif kurşunu yer yemez, topaç gibi bir kere dönüp yan üstü yıkılmış. Yıkılmasa da yapılacak bir şey kalmıyor. İkinci kurşunu atmak için tüfekte yarım saat uğraşmak lâzım. "Kürtlük devrinde" aşiret muharebelerinin günlerce sürüp neticede iki taraftan da hiç kimsenin burnu kanamadan mütareke aktetmenin

nasıl mümkün olduğuna Istanbul Kürt tüfeğinin mahiyetini öğrenmeden akıl erdirememişti. Mustafa Kemal Paşa, Yunan harbinde Kâhtalı mebus Hacı Bedir ağayı cepheye götürüp muharebeyi göstermiş. “Ağa efendi siz de böyle mi dövüşürsünüz.” diye sormuş. Hacı Bedir ağa da, “Evet Paşam,” demiş. “Öyleyse adamlarını topla da Ayıntab’a imdat git.” Hacı Bedir ağa adamlarını toplayıp Ayıntab’a imdat gitmiş. Bilmem ne mevkiinde bir Fransız karakoluna çatar çatmaz geri dönmüş. Sebep Kürt tüfeği...

Fakat tayıncı Sefer’in tüfeği Hacı Bedir ağa askerinin techizatı kadar talihsiz değildir. Bir kurşunda herifin kolunu cam gibi ufalamış. Topal kocadan kaçan karı şimdi çolak kocayla oturuyor. Karı için kocanın çolağı elbette totalından daha fenadır. Yatakta koşup zıplamak lâzım değil ama karısına sımsıkı sarılmak vazife. Istanbul Sefer’e bu ciheti ilk söylediği zaman delikanlı biraz düşünmüş, sonra kocaman bir tebessümle gülüvermişti. Istanbul o günden beri Sefer’in daha rahat, daha keyifli olduğunu fark etti. Artık altı sene ceza ona eskisi kadar ağır gelmiyordu.

Yemekten sonra tekrar cümle kapısının önüne indiler. Burası her yerden daha serindi. Istanbul iskemlesinin arkalığını duvara dayamıştı.

Mazmanoğlu, gelip geçeni, taze cinayet hakkında sorguya çekmeye devam ediyor, omuzlarında türlü heybelerle dükkânlarını geç kapamış esnafları şaşırtıyordu. Hemen hepsi dokumacı olan bu adamlar tezgâhlarının başından ayrılmadıkları için vaka-yı duymamışlardı. Bunlar belki de üç seneden beri dünyanın her tarafında muharebe edildiğini de yeni yeni, iplik noksanlaştıkça öğreniyorlardı. Şüphesiz General Romel adında bir insanın yaşamakta olduğundan da henüz bihaberdiler. Ekmeğin vesikaya

bindirilmesinin sebebi de bunlar için hükümetin buğdayımızı Alman'a satmasından ibaretti.

Şehre bir buçuk saat mesafedeki Banazi köyü ahalisinden olan gardiyan Hacı, altı aydan beri mesleğini bir türlü öğrenememişti. Hâlâ insanlara acıyordu. Akşam nöbetçisi olduğu zamanlar da ima yaptığı gibi çocuk koğuşunun kapısını ardına dayamıştı.

Çocuk koğuşu, Istanbulunun bir aydan beri tek başına oturduğu odanın tam altında, aynı büyüklükte dört köşe bir yerdi. Onun da iki penceresi vardı. Daracık bir koridordan giriliyor, aptesanesi solda kalıyordu. Çocuklar da nihayet azmış olmalı ki ekseriya mevcudu sekizi-dokuzu aşmazken şimdi tamam on sekiz kişi olmuşlardı. Âdeta balık istifi yatıyorlardı. Kapının her açılışında sıcak ve pis bir nefes kokusu koridoru kaplıyordu.

Kapı üstlerine kapalı iken pek gürültücü olan çocuklar, şu anda, akıllı, uslu, duvar dibine, betonun üstüne oturmuşlardı.

Çocuk koğuşunun tam karşısında, tıpatıp ona benzeyen kadınlar koğuşu bulunuyordu.

Asıl mahpushane hemen on, on beş adım geride olduğu halde, pek uzakta ve pek derindeymiş gibi acayip ve tehditkâr seslerle homurdanmaktaydı.

Cümle kapısında nöbete gelen jandarma –Erzincanlı Muharrem– mavzerini usanmış bir hareketle sağ omzundan sol omzuna geçirdi. Oturanlara selâm verdi ve kapının kenarına dayanarak uyuklamaya hazırlandı. Bu da ihtiyat erattandı. Salaklığı, kendisinin iddia ettiği üzere zelzeleden sonraki bir iş değildi. Daha evvel, kur'a askerliği sırasında, Erciyeş Jandarma Mektebi'ndeki arkadaşlarının anlattığına bakılırsa, bu Muharrem o zamanlar da böyle Allahın aptalymış. Altı ay sağını solunu belletememişler de, nihayet kantine hizmetçi almışlar. Zelzeleden sonra bu salaklık "tabii" büsbütün ziyadeleşmiş. Karakol Ku-

mandanı Aziz Onbaşının müstacel ve gizli bir müzekkeresi üzerine kendisinin silâhı doldurmadan nöbet beklemesi karar altına alınmıştı. Şimdi 350 kişilik cezaevini boş bir tüfek ve henüz ağaçların tepeleri kararmadan uyuklayan gözlerle bekliyordu.

Nöbet değiştirildiğine göre saat sekizdi. Beş dakika sonra Mazmanoğlu saatine baktı. Sekizi beş geçiyor. Beş dakika sonra Istanbulu saatine baktı. Sekizi on geçiyor. Sonra ikisi birden saatlerine baktılar. Sekizi on yedi geçiyor. Beraberce,

— Radyo gazetesi başladı... –dediler.

Mazmanoğlu, 939'dan beri siyasetin Türkiye'de gösterdiği acayip gelişmeler karşısında fena halde şaşırıp neticede Alman hayranlığında karar kılanlardandı. Bunlar için yürüyen, vuran, ezen, çeviren ve daima galip gelen kuvvet sanki kendilerine aittir. Olup biten işlerin kârını hemen yarın sabah beraber bölüşeceklerdi. Muharebeye yavaş yavaş bizzat girmişler, artık içinde bir Nazi neferi gibi bizzat döğüşür olmuşlardı. Almanya'nın yenilmez olduğuna, karşısında durulamayacağına, hele bu harbi mutlaka kazanacağına Hitler'den ve Göbels'ten daha emindiler. Kanaatlarına göre Türkiye'de hakikati yazan iki namuslu gazete vardı: Cumhuriyet ve Tasvir. İki vicdanlı vatandaş vardı: Hüseyin Hüsnü Erkilet ve Ali İhsan Sabis. Bu iki eski generalin, şehirleri Alman ordusundan evvel zapt etmeleri, düşman ordularını S.S. tümenlerinden evvel çevirip ezmeleri hoşlarına gidiyordu.

Gene saatlerine baktılar:

— Radyo gazetesi bitti... –dediler.

Mazmanoğlu,

— Bakalım Stalingrad düştü mü? diye yüksek sesle fakat kendi kendine sordu.

Istanbulu öfkesini gizlemek için sesini alçalttı:

— Düşerse ne olur?

— Düşerse mi... Düşerse iş biter...

— Hangi iş?

— Rusların işi...

— Bitmez. Gelecek sene burada gene görüşürsek, tabii sen dışarda olacaksın. Ben sana soracağım: “Kubişef düştü mü?” Sen ya “Düştü” diyeceksin, ya “Düşmek üzere” diyeceksin. Ben gene sana, “Düşse ne olur?” diyeceğim. Sen de “İş biter” diyeceksin. “Hangi iş Mazmanoğlu?” “Rusların işi.” Bu böylece Urallar’a, Sibirya’ya, Viladivostok’a kadar uzanır.

— Sonu?

— Sonu Almanlar yenilir.

— Hep böyle söylüyorsun beyim, yenildiğini görmüyoruz. Herif yürüyor.

— Yürüsün bakalım... İşte başefendi geldi.

Başgardiyân muavini Muşlu Mehmet efendi, âdeti olduğu üzere tam dokuz –Radyo gazetesini dinledikten sonra– görünmüştü. Adımlarını tek tek basıyor, her iki adımda bir ürkek bir hayvana yaklaşır gibi durup etrafı dinleyerek yaklaşıyordu. Kapıya gelince demirleri tutup durdu. Jandarma Muharrem’e her zaman takılırdı:

— Uyudun mu Muharrem ağa? –dedi.

— Uyumuşum.

— Tüfek nasıl? Dolu mu?

— Boş.

— Boşu dolusundan iyidir. Kaza çıkmaz. –Durup mahpus-haneye kulak verdi–: Kaza çıkmaz. Doğru mu sözüm?

— Doğru.

Kapıyı açan gardiyân Hacı’nın, asma kilidi kilitlemesini bekledi. Anahtarı elinden aldı:

— Ne var, ne yok Hacı?

— Sağlığın başefendi.

— Abdurrahim beyi getirdiler mi?

— Getirdiler.

— Hangi koğuşa verdiniz?

— Yukarıya.

— İyi. Koğuşlarda sönen ampul var mı?

— Yok.

— Yok dersin. Gidip baktın mı?

— Bakmadım.

— Neye bakacaksınız. Ben olmasam kim bakar? Müdür bakmaz, başgardıyan bakmaz. Dayansın Muşlu... Yahu sabahtan beri adliyede ölüyorum.

Istanbullu güldü:

— Yalan. Sabahtan beri ölsen şimdi karşıma oturursun? Seni bekliyoruz.

— Mühim bir havadis yok beyim. Hep öyle.

— Stalingrad düşmedi mi?

— Daha düşmedi. 33 mahallesinden 20 mahallesini almışlar.

Döğüşüyorlar.

Mazmanoğlu atıldı:

— 33 mahallenin yirmi mahallesi gittiyse düştü demektir.

— Radyo gazetesi de öyle söyledi. “Şehrin düşmesi gün meselesidir,” dedi.

— Elalemeyn’de taarruz başlamış mı?

— Hayır. Denizaltı meselesi uzattı. Benim denizaltı lafına canım sıkılıyor.

— Hele otur...

— Olmaz. Abdurrahim beye bir bakayım. İçerisini gezmeli. Şimdi gelirim.

Istanbullu onun arkasından baktı: On seneden beri gardıyanlık ettiğinden ve kendisini bu işe ihtirasla verdiğinden kurnazlı-

ğı, birçok insanlarda olduğu gibi yalnız gözlerinde kalmamış, büyüyüp gelişerek hemen bütün vücudunu, hattâ elbiselerini sarmıştı. Her hareketi sanki kurnazlıktan ibaretti. Bütün kurnaz adamlar gibi daima meşgul, daima telâşlı, daima yorgun ve daima rahatsızdı. Sekiz sene, ayda 19 lira ücretle çalışmış, iki sene-den beri muavin olup 24 liraya yükselmişti. Gardiyanken nöbet tuta tuta anahtara kilide fena alışmış olmalı ki, nerede bir kilit görse, yolu bir kapının önüne uğrasa mutlaka asma kilitleri, kapalı olup olmadıklarını anlamak için çekiştirir, kilidin kancası ağzını açıverse keder ve korkuyla etrafına bakınırdı. Kapıların da açılmasından zerre kadar hazzetmediği belliydi. Galiba kanatınca kapılar hep kapanıp kilitlemek için yapılmış iyi ve faydalı şeylerdi. Açılmalarında iyi ve faydalı hiçbir şey yoktu.

Seferberlikte jandarmalık etmiş, Muş'taki Ermeni kıtalinde kendi ifadesine göre zorlu hizmeti dokunmuştu. Saklamaya çalışırdı ama karısı o karışıklıkta eline geçirdiği zengin bir Ermeni'nin güzel kızıydı. Bunu müslüman edip nikâhlanmış, Ruslar bastırınca alıp bu tarafa kaçırmıştı.

Malatya'da senelerce manifaturacılık, kahvecilik ve meyhanecilik ettiğini bilenler—kendi tabirince—henüz ölmemişlerdi. Rakıyı davu; zurnayla içtiği meşhurdu. Yağmadan gelen altınlar suyunu çekince her şeye töbe edip “Memuriyet vermeye” başlamıştı.

Türkiye'de memur milleti, bir ayrı kabile olup asrılığı kravat, lenger şapka ve kırpık bıyıktan ibaret sayar. Memur olmak için bu üç şart mutlaka lâzımdır ve başkaca hiçbir şeye ihtiyaç görülmez. Bu değişmez kaideye rağmen Muşlu Mehmet efendi, bıyıklarını kökten kazıtır, kırçıl saçlarını alabros kestirirdi.

Uzun seneler basur çektiği için, bir de her fırsatta suratına üst üste perdah yaptırdığından derisi, buruşmuş bir masa muşambasına dönmüştü. Laf söylerken sivri gırtlacağı iner çıkar, gözleri

ve elleri mütemadiyen kırılıp işaretler ederdi. Bütün eski ayyaşlar gibi gevezeydi. Bir lafa başlarsa mevzudan mevzua geçerek uzun uzun anlatır, nihayet maddeten ve manen yorularak hasta düşerdi. Kendi iddiasına göre içki içmekten erkekliği kurumuştur. Kötülüğün başı nefsi'ti. (Yani erkek milletinde bir, kan milletinde yedi olan nefsi emare.) Adam bir kere kan milletine "Bacı" dedi mi, sonrası kolaydı. İşine de, evine de, ahbabına da ancak o zaman faydası dokunabilirdi. Yoksa, aklı uçkurda, tavukta, keklikte dolaşan herif on para etmezdi.

Koğuşları gezip yeni gelen telgrafçı Abdurrahim efendiyle konuştuktan sonra kapının önüne gelen Başgardıyan Muavini söze evvelâ bu felsefesinden başladı:

— Abdurrahim beye acıdım —dedi—, oturuyor. Şaşırmış. Ta-biî pişman. On beş senelik bir memur. Karı şerri beyim zor bir mesele. Adam ya zamparadır, ya değildir. Zampara olmayan adam, erkekliği tükenmiş adamdır. Erkeklik durdukça doksan yaşına gelsen nafile... Karı görmez misin gözün ışılar. İnsan paraya doyar da, erkek gözü karıya doymaz. Sebep: Sebebi meydanda: Karıları çıtır çıtır yemek âdet olmamış. Ekmeği banacak-sın. Karıları Rabbim, bize helâl etseydi... Yani etlerini helâl etmeli. Kâğıt kebabı yapsaydık... Tavasını fırına verseydik, belki doyardık. Alalım Abdurrahim beyi... Sen evli barklı, çoluk çocuk sahibi bir adamsın.

Istanbullu sordu:

— Bekâr diyorlardı.

— Ne bekârı beyim... İki çocuğu var. On senedir evli. Diyar-bekir bizim o taraf. Hemşeri sayılırız. Artık bilmem kızı sevdiğinden sonra mı deli oldu, yoksa evvelinden mi deliydi de deliliğinden mi kız sevmeye girişti.

— İşte bunu beğenmedim. Evli adama böyle işler ayıptır.

— Ayıp olmaz mı? Kızla sevişmişler. Pek iyi... Sür git dememişler, gör geç demişler.

Mazmanoğlu araya girdi:

— Mesele anlaşılıyor. Sabahtan beri Şaroğlu'na kızıyoruz. Kızın eniştesine kızıyoruz. Lâkin ne yapsınlar. Elin çoluk çocuk sahibi adamına genç kızlarını metres mi verecekler?

— Karıyı boşar alırdı. Böylesi olmaz mı?

— Ha, bak o zaman olur.

Murat araya girdi:

— Mazmanoğlu... Hemen amin dersin. Böyle rezillik nasıl olur? Karının ne günahı var?

— Karının da bir günahı yok... Belli bir şey. Lâkin herif işte seviyor.

— Evli adamın başkasını sevmesi ne demektir bilir misin?

— Ne demektir?

— “Hey karı... Biz başkasına gönül verdik. Haydi sen de başının çaresine bak...” demektir.

— Bey hep, böyle söylersin. Erkek, başka, karı başka...

— Ulan, on iki senedir yatıyorsun. Hükümet af vermedi diye de kızılıyorsun; halbuki sen Hükümetten daha insafsızsın. O, bari, karı başka, erkek başka demiyor.

— A beyim, şimdi karıyla erkek bir olur mu?

— Ekseriya olmaz. Meselâ: Senin baban ölmüş. Baban öldüğü zaman siz şu kadar çocukmuşsunuz. Ananız da genç karıymış. Güzelmiş. İsteyen çok olmuştur. Kocaya vardı mı?

— Varmadı.

— Ne dedi? “İşte benim iki tane kocam var. Bunlar bana yeter,” dedi.

— Evet.

— Baban öleceğine anan ölseydi... Herif evlenmez miydi?

— Erkek kısmı çocuğa bakamaz. Karı bakar.

— Çocuğa bakmak, karıya daha zor. Erkek karı bir olmuyor. Karıların bazısı bizden daha erkek... Daha yigit. Ne dersin başefendi?

— Doğru beyim.

Hacı Aptullah fikrinde ısrar etti:

— Hemen “Doğru” dersin Mehmet efendi. Şimdi Abdurrahim bey karı sevmiş. Vurmuş. Bunda bir namussuzluk yok. Lâkin karısı birisini sevseydi, delikanlıyı vursaydı... Orospuluk olurdu. Buna ne diyelim?

Başgardıyan Muavini cevap bulamadığı için Istanbulunun yüzüne baktı. Istanbulu gülümsedi:

— Hüküm erkekte olduğu için biz böyle kaide koymuşuz... –dedi-. Yoksa orospunun dişisi, erkeği olmaz. Orospuluk huydur. Söz verip tutmamak, borcunu inkâr etmek, birini casuslamak, arkadan adam vurmak, kendinden zayıfı ezmek; hattâ korkmak bile yerine göre orospuluktur. Biz, halbuki, orospu diye, kocasının üstüne dost seven, kerhaneye düşen kadına diyoruz. Hem de hangi kadına, mutlaka fakir olacak; zengin karısından, zengin kızından hiç orospu olmuyor. Hübüş hanım, elli yaşından sonra hekimin oğluna gönül vermiş. Boyu kadar kızları, oğulları var. Hekimin oğlu denilen ipsizle evlenmiş. Evlenir evlenmez orospuluktan kurtuluyor. Hekimin oğluna bir fakir kocakarı gönül verseydi ne olurdu? Şu olurdu: Hekimin oğlu parasız karıyı almazdı. Karı ne yapacak? Arkasına düşecek, yalvaracak, ağlayacak, rüsvay olacak. Herkes “Orospu” diyecek. Gel gelelim, otuz yaşında, yakışıklı hekimin oğlu parası hatırına Hübüş hanımı alınca orospuluk ortadan kalkıyor. Bugün bakıyorum. Şaroğlu'nun kızına “Orospu” diyen olmadı. Çünkü babası zengin. Hem de doğru... Fakir bir adam olsaydı kızını derhal

reddederdi. Reddedilen körpe kız bir müddet şurada burada gezer, nihayet kerhaneye düşerdi. Şaroğlu kızını reddetmez. Fakir reddeder de, Şaroğlu neden reddetmez? Şaroğlu'na kahvede hiç kimse, "Sus otur, senin bir kıza gücün yetmedi, pezevenk..." diyemez de, fukaranın yüzüne bağı bağrıverir.

— Doğru... Lâkin benim bildiğim Şaroğlu... Bu memleketin eşrafındandır. Namuslu bir adam. Kızın kabahati varsa bu işi temizler.

— Kızın kabahati varsa ne demek? İnsan, kendisine varmayan her kıyı öldürse iş ırağa varır, "Dün gece benimle mi yattın ki surat ediyorsun?" diye bir laf ederler. Herif on bin lira para yedirmiş.

— Bakalım doğru mu?

Başgardıyan Muavini... bir şey hatırlamış gibi elini salladı:

— Doğru... Abdurrahim bey kıza çok para yedirdi. Bunlar Diyarbekir'in eşrafındandır. Aylığından başka mebus ağabeyisi para yollar. Tarlalarından bahçelerinden para gelir. Öyleyken evde bir şey komamış satmış. Karı namus belâsı, yatak yollamış, battaniye yollamış. Lâkin dikkat ettim. Bir yatak çarşafı bile göndermemiş. Şimdi bakalım, evde çocuklar kilimin arasında mı yatıyorlar?

— Gördün mü Mazmanoğlu? Şimdi Abdurrahim beyin yaptığı orospuluk değil midir?

2

Telgrafçı Abdurrahim beyin mahsuphaneye gelişinden iki gün sonra, içerde yarım kırat kadar bulgur, bir miktar tarhana satın aldığı duyuldu ve bu suretle evinden yemek gelmeyeceği anlaşıldı. Şimdilik yataktan çıkmıyormuş, birtakım kâğıtları karıştırmakla meşgülmüş. Bu kâğıtlar her ne ise okurken yüzünü buruşturduğunu kendi kendine işaretler yaptığını arkadaşlar fark etmişler. İlk gece biraz ağlamış. Teselli vermek isteyenleri, “İnsanın her vakti bir olmaz. Hatırınızı kıranım,” diye tersleyivermiş.

Arkadaşlar, “Sinirli bir adam –diyorlardı–. Böyle giderse Elâziz’i boylar.” İkinci gün kendisini biraz toplayınca meseleyi soranlara tabancasını ve atıcılığını gülerek methetmiş: “Elli metre kadar mesafe vardı. İki kurşun değdi. Mutlaka ölür, göreceksiniz...” diye öğünmüş.

Karısını methediyorlardı. Söylenenlere inanmak lâzımsa dünya güzellerinden birisi de Abdurrahim beyin karısıydı. Kadın da büyük yerin, ekmek sahibi bir hanedan kişinin, bir tane-cik kızımıymış. Rezilliği duymasıyla, çocuklarını alıp babasının evine gitmiş.

İstanbulu, bir aralık tahsildar Bedri beye rastlamıştı. Sordu:
— Nasıl? Sizin mezhebe girecek mi?

— Biraz müşkül... Girse de kulak verme beyim. Yüzünü tavşan gibi oynatıyor. Herif deli...

— Bir tecrübe etmediniz mi?

— Ettik. Çay hazırladık. Misafir getirdik. Laf arası biraz sövdüm. Hiç oralı olmadı. Akli başka yerde.

— Kızı neden vurduğunu söylemiyor mu?

— O tarafı açmıyor. Yalnız, "İnşallah ölür. Ölmeli... Ölüm temizlik," diyor.

— Ölürse kendisini tahliye mi ederlermiş?

— Öyle dua ediyor ki, yalnız tahliye etseler ağır cezadakilerin yakasını bırakmayacak. Marifetine karşılık bir de çiftlik isteyecek.

— Desene ki...

— Evet beyim... İnsan gibi fikri var.

Üçüncü gün, Abdurrahim bey müdüre çıktı. Fotoğrafçı getirmeye müsaade istedi dediler.

Istanbulu, fotoğrafçı vesilesiyle bahçede meydana gelen seyri hiçbir zaman kaçırmazdı. Takunyalarını tıkırdatarak avluya geçti. Kapıdan atlar atlamaz işin şakaya asla tahammülü olmadığını fark etti. Telgrafçı Abdurrahim bey, kıyafet tebdil etmiş, orta yerde dolaşıp duruyor, fırsattan istifade ederek asri cezaevine gideceklerin vesika resimlerini çıkartmaya uğraşan fotoğrafçının boşalmasını heyecanla bekliyordu. Ayağına Adıyamanlı Ali'nin şalvarını giymiş, beline ipek, beyaz poşudan bir kuşak dolamıştı. Sırtında sadakor ceket, başında burmalı Arap kefiyesi vardı. Siyah bıyıklarıyla esmer yüzüne, büyük kara gözlerine bu kıyafet hiç de aykırı düşmüyordu. Ortası nerdeyse yere sürünecek şalvarı istisna edilirse Amerikan filmlerindeki şeyh Ahmetlerden birisine benziyordu. Daneleri gümüş, yakut, sedef kakmalı bir tespihi sinirli sinirli çekmekte, arada sırada küçük bir aynada yüzünü, bilhassa bıyıklarını kontrol etmekteydi.

Istanbulu, kimsenin nazarı dikkatini celp etmemeye çalışarak karşı duvarın dibine bir halı serdirdi. Üstüne iki minder atırıp oturdu.

Vesika fotoğrafı çektirenler, bunlar asri cezaevine mahsus fişlere yapıştırılacağı için müdürün emriyle sakallarını, bıyıklarını ve saçlarını kazıtmışlardı. Objektifin karşısında kendilerini bir acayip gayretle sıktıkları gözlerini alabildiğine açtıkları, Dersimli fotoğrafçı suratlarda gölge ve çizgi bırakmamak gayretiyle resimlerin arabına bol bol kırmızı kalem sürdüğü için hiç kimsenin kendisini tanımasına imkân kalmıyor, resim sahipleri ellerindeki yabancı insana hayretle bakıyordu.

Hele Kızılbaş dedelerden Hüseyin ağa, bir karış sakalı, uzun bıyıkları kesilince zabıt tekaütlerine benzemişti. Kalabalıkta anadan doğma kalmış gibi kıvranıyordu.

Nihayet sıra Abdurrahim beye geldi. Bey, iskemleye kuruldu. Sağ ayağını sol dizinin üstüne attı. Tespihi sallandırdı. Sol yumruğunu sıkıp göbeğine bastırdı. Bu birinci pozdu.

İkinci poz ayakta, üçüncü poz profilden çekildi. Fotoğrafçı paralarını alıp müşterilerini nemli kartlarla orta yerde bıraktı.

Istanbulu, yanında oturan tahsildar Vaiz efendiye,

— Telgrafçıyı çağır bakalım... —dedi.

Fotoğrafları pek beğenerek işe başladı. Üçünü de dikkatle tetkik ettikten sonra iade ederken,

— Siz yakışıklı bir erkeksiniz... —demeyi de unutmadı.

Abdurrahim bey ancak o zaman Istanbuluya alâkayla baktı:

— Ben sizi bir yerde görmüş olacağım... —diye gözlerini kırpıstırdı.

— İyi hatırladınız. Süleyman beyi ziyarete geldiğiniz zaman görüşmüştük.

— Sahi... Cezayı bitiremediniz mi?

— Daha on iki sene var.

— Süleyman beyden mektup alıyor musunuz?

— Hayır. Hakikatsiz çıktı.

— Arkadaşlara söyleyeyim. Makineyle buluruz.

— Fena olmaz. Orada rahat mıymış?

— Rahatmış. Ne de olsa kafası... rahatmış, evet... bizim o taraflar iyidir. Ata biniyormuş. Ava bile gitmiş... –Maden kömürü kadar siyah ve parlak bıyıklarıyla beraber üst dudağının yarısını oynattı–: Fotoğrafları demek ki beğendiniz.

— Pek beğendim.

— Halbuki bir at olmalıydı. Atın üzerinde, tüfekte çıkmalıydım.

— Tabii o zaman daha heybetli dururdunuz. Mamafi, burada bu kadarı da elverir. Bunları suya koymalı.

— Neden?

— Malûm ya... daha çok dayanır. Çabuk sararmaz.

— Hemen koymak lâzım mı?

— Hemen değil... Yukarda koymalı.

— Yukarda koyacağım...

— Lâkırdıya daldık. Affedersiniz. Geçmiş olsun diyemedik.

— Zarar yok. Erkek kısmının başına her şey gelir. Burası yiğit makamı...

— Yiğit makamı olmaz mı? İyi bildiniz.

Vaiz efendi alay ettiğini saklayarak konuştu:

— Ben de yiğit makamı diyerek koşa koşa, sevine sevine geldim. Ertesi gün pencereden bakıyorum. Aman, aşağıda karılar dolaşiyor. “Bunlar neyin nesi?” diye sordum. Onlar da mahpusmuş. Daha ertesi gün bir çocuk feryadı. “Yahu bu ses ne oluyor?” – “Çocuk koğuşunda kavga var. Meraklanma,” dediler. Şimdi şüpheliyim. Makam yiğit makamı olmaya, muhakkak yiğit makamı... Lâkin yiğit nerde?

— Yiğitlik bir vakit battal olmaz Vaiz efendi... Tespih iyi çıkmış mı?

— Battal olmaz. Tespih de iyi çıkmış... –Vaiz efendi öfkeyle İstanbulluya döndü–: Şu resimlerden birisini al da beyim, gazeteye yollayalım.

— Gazeteye mi?

Bunu Abdurrahim beyle İstanbullu beraber sordular. Vaiz tasdik etti:

— Gazeteye... Pek iyi olur. Bey gazetecidir. Şu meseleden şu meseleden böyle bir iş olup... Tabancayla, kasabanın ortasında kızı vurmuş... Artık ballandırır bizim bey...

— Öyleyse... Durun. Bu resimler olmaz. Evden at üzerinde bir resim getirteyim. At üzerinde...

— O da iyi... At üzerinde... Ne dersin beyim?

— Getirtiniz. Köroğlu gazetesine göndeririz.

— Yarın olur mu?

— Yarın da olur öbür gün de olur. Posta daha öbür gün gidecek.

— Basarlar mı?

— Neden basmasınlar. Sevinirler bile... Hayvanınız var mıydı eferidim?

— Evet. Halis kandır. Mahpus olduğuma yanmıyorum. Ceylân'dan ayrıldım, ona yanıyorum. Beni bir gün görmese hastalanırdı.

— Demek asil hayvandı?

— Birader, Urfa'da bir aşiret reisiyle ortak almışlardı. Tabii benim Ceylân'ı değil. Ceylân'ın valdesini. İki ayağı biraderin, iki ayağı reisin. Ceylân ikinci tayıdır. Henüz üç yaşında olduğu halde, iki koşu aldı.

— Cinsi nedir?

— Seklair.

— En iyi cins bu mudur?

— Evet... En güzel cinsi Hamdanî'dir. Sonra Küreyşan, Mane-ki, Cinfi, Ubeydan gelir. Benim tayın arka sol ayağı beyazdır. Malûm ya, ilerdeki sağ, arkadaki sol beyaz olursa uğursuz sayılır. Kasıkta kıvrıcık bir kıl varsa netameli. Kuyrukta bükülü kıl, eve ziyanı dokunur. Böyle hayvanı ne kadar koşturur ezersen, yani hayvan ne kadar yorulup terlerse evin düzeni, o kadar bozulur.

— Pekâlâ demin bahsettiğiniz cinsleri nerden bilirsiniz?

— Şeceresinden.

— Şeceresini doğru söylerler mi?

— Arap şeyhleri kafalarını kesseler yalan söylemezler. Şecereye hile karıştırmak namussuzluktur. Bizim o taraflarda bey, at satmakta bedhahlık yapıldığı duyulmamıştır. Ucuz bir şey değil ki... Asılzade bir kısrağın bir tek ayağı 150 madenî liraya alınır. Bir tek ayak. At sahibine götürdüğün hediye, yalvarmak için döktüğün dil de caba...

— Pekâlâ... Bir tek ayak nasıl taksim edilir.

— Ayağını aldın mı kısrağ sende durur. Lâkin ilk tay kısrağ olursa sen bir şey isteyemezsin, kısrağ tay satanın malıdır.

— Bu hayvanlarla ne güzel av olur...

— Aman beyim sizde de avcılık var mı?

— Biraz...

— Bu derdin azı, çoğu olmaz. Hangi avı seversiniz.

— Yaban ördeği.

— O da iyidir ama ille tazıyla tavşan avı... Tazıyı saldınız mı? Peş peşe takılırlar. Tazı aman yetişti dersiniz. Tavşan şaşırtma verir. Tazı ileri doğru yirmi adım fırlar. Döner. Tavşan gerisin geriye yolu tutmuş, elli adım ara bırakmıştır. Tazı toprağa kapanır. Sanki tavşanda bir ip var, tazıyı kendisine çekiyor mübarek.

İşte o sırada, beyefendi, ömür çarkı dururmuş derler eskiler... Ömür çarkı deveran etmezmiş. Tazının nefesi körük gibi işler beyim, nefesin hışırtısı yaklaşıncaya tavşana Rabbim bir gayret verir. Hayvan sanki kopar. Tavşana aptal derler. Inanmayın. Çok akıllıdır. Mahsustan, tazının ayakları yorulsun diye, taşlı yerlere, ağaçlara doğru kaçar. Tazı düz yerde avı alır. Tavşan şaşırma verince kendini taşa, ağaç gövdesine vurup parçalayan tazıyı çok görmüştüm. Yani, beyim tavşan avı erkekçedir, ya tazı kazanır ya tavşan. Sizin o tarafta keklik avı yokmuş, öyle duydum.

— Yoktur.

— Tavşandan sonra av keklik avı. Bende şimdi bir keklik var. Cezam belli olsun buraya getireceğim. Siverekli kahveci Hacı dayıyı duydunuz mu? Meşhur keklik avcısıdır.

— Hayır duymadım.

— Bir kekligi vardı. Olursa o kadar olsun... Dükkânı kapatıp memlekete gidecek. Satmaya kalkmış. Bir Malatyalı dört kırmızı lira vermiş. Hacı dayı beş lira istemiş. Adam ne bilsin... Pazarlık edecekler sanıyor. Halbuysa keklik beş liraya bedava. “Dört liraya bırak Hacı ağa...” diye etraflarına toplanmışlar. “Şu keklige bir lira kıldınız ha...” diyerek gülmüş. “Al beş kırmızı...” demişler. Bu sefer de, “Ben işi anladım. Siz avcı değilsiniz. Hem cebinizde fazla para var, hem de kekligi pazarlık ediyorsunuz,” diye satmamış. Ertesi gün bana geldi. Odaya girince bir de baktım kafes elinde. Selâm verip oturdu. Artık bilmem, bir saat mi, iki saat mi kekligi konuştuk. Nihayet gideceği zaman... Keklige biraz baktı. Islık çaldı, hayvanın kınalı başını sıvazladı. Kafesi düzeltti. “Eyvallah” dedi, gidiyor. “Yahu kafesi bıraktın!” dedim. “Sana hediyeye getirdim Şimşek’i... Avcılık fakara harcı değil. Şunun tren parasından aciz kaldık,” dedi. “Olmaz. Hiç olur mu Hacı dayı... Al şunu...” dedim. Navlun parasını vermeye davrandım. “Sen akli-

nı mı kaçırdın dayı...” Geçti, gitti. Keklik tabii adam gibi, arkasından bir ötsün, ciğerim parçalandı.

— Siz de metriste mi avlanırsınız?

— Metriste... Bizim oralarda bir keklik metrisi için düğün bozular. Hacı Tayyar bey vardır. Bize uzaktan akraba da olur. Palu beylerinden Tayyar bey. Haşim beyin dedesi... Bir gün keklik avına gitmiş. Av iyi olmuş. Bir akşam evvel de baklava yemişlermiş. “Şurada bana bir dilim baklava getirene ben ne vermem,” demiş. Evinin imamı meğerse heybesinde birkaç dilim baklava getirmişmiş. Çıkarıp bir dilim vermiş. Tayyar bey, bir dilim baklavaya, bir köy bağışlamış. Keklik avı diyince beyim... Senin keklik öter. Durur öter, durur öter... Birdenbire yabana keklik sesi verir. Derken yaban erkek senin dişiye doğru döner. Dişi sesi, mübareği yumşaktan zincirle çeker gibi getirir. Mayanın üstüne sanki sarhoş gibi atılır. Gözü adamı görmez. Kulağı kurşun sesini işitmez. Arkadaşları düşerler, kan içinde çırpınırlar. O vurulana kadar kafese saldırır... Dişiler kuluçka zamanı, yumurtalarını erkekten saklarlar. Gider gizlice atarlar. Erkek keklik dişisiz kalınca deliye döner. Dişi sesine vurgun vurgun gelirler. Kekliğin dişisi kahpe karı gibidir beyim. Sesi güzel erkeğe tutulur. Kocasını bırakır da gider. Eşsiz kalan erkek öter. İlerde dişiyale gezen bir başka erkek keklik de o biçim cevap verir. “Benim de dişim yok,” diye yalan söyler. Yalan söyler ki üstüne gelmeye de, kavga çıkmaya... Bunlar adamda olur mu beyim?

— Ben bu avı sevmiyorum. Hayvanların sevgilerinden, kabadaylıklarından istifade ediyorsunuz.

— Ne demek?

— Öyle ya... Taşlardan siper yap, arkasına gizlen... Dişisiz kalmış biçare kekliği, maya sesiyle çağır. Sonra ateş et...

— O kadar kolay değil beyim... Sabah olmadan üç saat evvel

kalkacaksın. Yollarda canın çıkar. Soğuktan donarsın. Kekliği kurar beklersin... Bir kerre böyle ava gittik. Bizim kazanın Nüfus memuru da beraber. Gün doğmadan benim keklik yabancı uyandırdı. Kuluçka zamanı değil. Erkekler bizim kekliklerle döğüşmeye geliyorlar. Nüfus memuru kekliğini methedip duruyor. Derken bir erkek çıktı. Kanatlarını yere sürerek karşıdan koptu. Kafesin etrafını bir dolaştı. Nüfusçunun kekliği susuvermez mi? "Haydi yavrum... Haydi kınalı yavrum..." Ne mümkün... Keklik bir kerre yıldırı mı para etmez. Nüfusçu, "Artık bu av yapmaz cenabet..." dedi. Kafesi bir tekmede parladı. Kekliğin kafasını çekip kopardı. Ben avı unuttum. Gülüyorum. Derken beyim, gökyüzünden siyah yelkenler kalktı. Dağ karanlığı birdenbire etrafa çöktü. Fırtına başladı. Fırtına azdı. Dağlar gümbür gümbür inlemeye başladı. Bre aman... Kafesi kucakladım. Ceketini çıkarıp kekliğe sardım. Yolu elime aldım. Nüfusçu arkam sıra koşuyor. İki saat aşağıda bir harap şehir var. Kabristanı, değirmen yeri hâlâ durur bir harap şehir. Oraya kadar geldik. Yiyecek torbası yukarıda kalmış. Ben ceketsiz öyle ıslanmışım ki... Denize düşmüşüm. "Satılcan, zatürree hazır" derler. Ayrıca hiçbir şey olmaz. Lâkin av zor iştir. İlle keklik avı...

İkide bir güzel bıyıklarını kıvıldatan tik'i, gayrı tabii bir surette parlayan siyah gözleriyle, acele acele ve kat'iyetle anlattığı bu av ve hayvan hikâyeleri, başındaki Arap kefiyesine, şalvarına ve tespiline pek yaraşıyordu.

Mahpushaneye yeni gelenler, gelişlerinin sebebinin her rastladıklarına üst üste anlatmadan yapamazlar. Abdurrahim bey bunun biricik istisnası idi. Sanki buraya keklik ve beygir bahislerini konuşmak üzere günü birliğine gelmişti. Ve dünyada kendisini alâkadar eden başka bir bahis mevcut değildi.

Deminden beri ayakta durup konuşulanları dinleyen sarı bıyıklı pek genç bir delikanlı, Istanbulloya bir kâğıt uzattı. Sırtında tayyareci üniforması vardı.

— Beyim lütfen şuna bakar mısınız?

— Nedir bu?

— İddianame.

— Ne oldu? Kız mı kaçırdınız?

— Hayır. Kız ezdim.

— Tayyare ile mi?

Delikanlı gülümsedi:

— Hayır otomobille. Ben tayyare alayının şoförüüm.

— Ha... Dün ezilen küçük kız meselesi... Merak etmeyin bir sene cezası var.

— Bir sene mi?

— Az mı buldunuz?

— Çok... Pek çok. Bir çare yok mu? Benim eniştem mebus-tur. Temyizde bir şey yapamaz mı?

— Orasını bilmem...

— Bu kâğıda üç gün içinde itiraz edilebilecekmiş.

— Hayır. Öyle yazarlar ama, itiraz faydasızdır. O itiraz ne demek bakın: Meselâ sizin yerinize bir başkasını getirirler. Bu id-dianameyi gönderirler. O adam, kâğıtta yazılı olanlara değil, kâ-ğıdın kendisine ait olmadığına itiraz eder. Anladınız mı?

— Anladım. Vah, vah... Alay komutanımız bana dedi ki, "Çocuğu ezdikten sonra polislere teslim olmadan doğru Alay'a kaçabilseydin ben seni kurtarırdım," dedi. Doğru mu beyim? Kurtarabilir miydi?

— Doğru... Kurtarırdı.

Tahsildar Vaiz efendi ile telgrafçı Abdurrahim efendi hayretle Istanbulloya baktılar. Istanbullu onlara gülümseyerek kâğıdı

çocuğa iade ettikten sonra tane tane anlattı:

— Alay komutanı haklı. Ezilen kimdir? Bir çocuk. Ne çıkar canı cehenneme...

— Hiç öyle şey olur mu bey?

— Olur Abdurrahim bey. Bu binbaşı bizim ordunun binbaşı değil anlaşılın. İşgal ordusu binbaşı. İşgal ordusu olmasa, bizi düşman saymasa Alay komutanı, keyf için hızlı giden bir otomobilin kaza yapmış şoförüne seni kurtarırdım diyebilir miydi? Evet delikanlı... mühim bir fırsat kaçırmışsınız. Şimdilik bir sene yatacak gibi görünüyorsunuz. Bir kerre de mebus enişteniz uğraşsın...

Çocuk kıpkırmızı uzaklaştı. Vaiz, Istanbulunun huyunu bildiği için kurnaz kurnaz sordu:

— Şimdi ne düşündün Murat bey?

— Bu delikanlının hemşiresini düşündüm. Vaiz efendi. Sarışın, pek güzel bir kadın olmalı.

Abdurrahim efendi çekinerek konuştu:

— Pek sert söylediniz. Hele Binbaşı için...

— Ben sert söylemedim. Alay komutanı kötü söylemiş. Siz de burada lüzumsuz yere korkuyorsunuz. Halbuki at, silâh, para insana cesaret verir derlerdi. Yoksa delikli demir çıktı da mertlik bozuldu mu?

— Biz memuruz beyim. Memur kısmı siyasetle uğraşmaz.

— Siz artık memur değilsiniz. Mahpussunuz. Hem bu sözün siyasetle bir alâkası yok ki...

Abdurrahim bey, işin ırağa varacağını kestirmiş olacak ki fotoğraflarını soğuk suya koymak bahanesiyle acele gitti.

Etrafa çömelen köylüler,

— Yaşa bey...

— Mebus oğlunu fena bozdun.

— Telgrafçıyı ürküttün... —diye gülüştüler.

İstanbullu, Vaiz efendiye sordu:

— Hep atlardan, kekliklerden mi konuşuyor?

— Hep... Bir de dua ediyor. “Kız mutlaka ölmeli... Kız ölmezse iş fena,” diyor.

— Anlatmıyor musunuz? Ölürse on sekiz sene ceza verirler.

— İsterlerse 180 sene versinler, diyor. Kız buna ne yaptıysa fena yapmış.

— Kızlar insana hiçbir şey yapamaz. Biz fenalığı daima kendi kendimize yaparız da biçarelerin üzerine atarız.

* * *

O gün öğleye yakın, Istanbulloya en kıymetli misafirlerinden birisi geldi. Bir koca demet çiçek getirdi. Istanbullu pek sevindi:

— Oo Hanımefendi —diye ayağa kalktı—. Kaç zamandır görünmüyordunuz efendim. Neredesiniz?

Mediha —on yaşında bir küçük hanım— ciddiyetle elini uzattı:

— Mektebe gidiyoruz efendim... Buyrun çiçek...

— Teşekkür ederim.

— Nerde sizin bardağınız kuzum... Bunları suya koymak lâzım.

Hacı Aptullah, Topal Sefer’i çağırarak istedi, Mediha çıkıştı:

— Sefer’i ne yapacaksınız? Siz de Amca... —Hacı Aptullah’ın yeğeni oluyordu—. Sefer çiçekten ne anlar? Kürt Sefer...

— Kız sen de Kürt değil misin?

— Neden, siz onu affetmişsiniz.

— Anan Kürt...

— Ana demeyin. Bayan öğretmen bize “Anne” dememizi söyledi.

— Pekâlâ... “Anne” dersek, senin anan Türk mü olacak?

— Rica ederim. Mektepte de bana Kürt kızı diyorlar.

— Sen ne diyorsun?

— Ben Kürt kızı değilim. Kürt kızı olsam babam çarık giyerdi. Halbuki benim babam sarı kunduralar giyiyor. İstanbul kunduraları dedim.

Amcasıyla Istanbulun gülüşmelerinin sebebini anlayamadığı için Mediha somurttu. Kesik siyah saçlarını hışımla salladı. Yanağında bir Halep çıbanı izi vardı. Gözleri trahom geçirdiği için, büyük kadın gözleri gibi biraz dalgın bakıyor, uzun kıvrık kirpiklerine bu bakış pek yaraşıyordu. Hâlâ elinde tuttuğu demeti koymak için bir bardak aldı.

— Mediha bu çiçeklerin ismi nedir?

— Bilmem.

— Bu çiçeklere “Anne çiçeği” derler. Yahut da ben bu ismi verdim. Rahmetli annem bunları çok severdi.

Mediha bir an durdu. Alnını kırıstırarak düşündü. Sonra küçük eliyle çiçekleri iki kere okşayıp derin derin kokladı.

— Murat ağabey keşki anan sağ olaydı... –dedi.

— Olaydı iyiydi ama işte öldü...

— Ne ölmüş... Anne kısmı bir vakit ölmez, anneler tuz almaya giderler.

— Tuz almaya mı? Bu ne kadar tuz almak... Hani gelmiyor.

— Kendisi gelmiyor ama haberi gelir. Bir karga var... Bildiğimiz karga... Şurada ötsen, işte annenizden haber çıktı demektir. Ama, bakın nasıl. Şimdi karga öttü mü susup dinlersiniz. Ötmesi bitince “Yarabbî... Bir daha ötsün...” diyeceksiniz. Bir daha öterse anneniz mutlaka iyidir.

— Sana bunları kim söyledi? Karga haberden ne anlar?

— Anlarmış efendim... Hiç anlamaz mı? Tilki bile ezan okundu mu durup dinlermiş.

— İŖe bak... Pekâlâ... Avrupa tilkileri ne yapıyor. Orada ezan yok.

— Artık bilmem... Babam söyledi. Susun ki söyleyeyim. Durun. Durun... Tilki akŖam ezanını dinlermiŖ. Bir ayağını çenesine koyarak... Bu sebeple babam dedi ki "Tilkiyi vurmak gûnahtır," dedi.

— Sen gûnahtan korkar mısın?

— Korkarım. Töbe Yarabbî... Gûnahtan korkulmaz mı?

— İyi ama küçük kardeŖini dövüyormuŖsun.

— Hayır, döğmem. Kendisi düŖtü. Ben onu seviyorum. Lâkin birisi evimizden alıp götürürse hayır, sevap kazanır. Yavaşça dıŖarı atsa...

— Bu ne biçim bir laf. İnsan kardeŖine böyle der mi?

— Sor bakalım, kardeŖ nedir biliyor mu? Daha babasını bile çağıramıyor.

— Sen de çağıramıyordun.

— Ben çağıramıyormuŖum ama, onun gibi huysuz da deđilmiŖim.

Hacı Aptullah elini kaldırdı:

— Dur öğünme... Murat ağabeyine söyleyeceğim. Beyim, ben mahpusa yeni düŖtüđüm zaman bu daha dođmamıŖtı. Dört, beŖ yaşına basınca bir bayram günü ziyarete getirdiler. Buna sordum: "Kız, sen ananın gelin olduğu zamanı biliyor musun?" dedim. "Biliyorum amca... Anamı gelin getirirlerken ben korkmuŖum da komŖulara kaçmıŖım..." demez mi? Bu kız iŖte bu kadar aptal.

— Uy baŖıma gelenler... Bu amcam delirmiŖ mi ne? Bu nasıl söz... Yalan... Vallaha yalan... Zaten ben amcama küstüm. Sevim'e ampul vermiŖ de bana vermedi.

— Sana da verdim. KırmıŖsın.

— Ben kırmadım. Küçük kırdı.

— Sen kırmıŖsın. Bir daha sana vermeyeceğim.

— Istersen verme... Sen Sevim'e iyilik et. Murat ağabeyim de bana iyilik eder. Bir daha sana vermeyeceğim ne demektir. Benimle kūs oldunuz. Başüstüne... Halbuki ben kırmadım ki... Küçük oğlan kırdı. Taşa vurdu da paraladı. Isterseniz Sevim'e yüz tane verin. Bir ev dolusu verin... Bakın amca, vallaha bir defa küsersem Atatürk gelse barışmam.

Istanbullu aralarına girdi:

— Nafile iddia etme... Önümüzde bayram var. Nasıl olsa, barışırsınız.

— Sahi Bayram'a ne kadar kalmış?

— İki ay.

— Ramazan'da oruç tutacak mısın ağabey?

— Hayır.

— İşte bu olmadı. Oruç tutmalısınız. Bu Ramazan mutlaka oruç tutun. Bakın, dinleyin, değil mi amca? Ramazan iyidir. Bir kuş varmış. Kırmızı bir kuş. Pencereye gelir, bakarmış. Gider Allah'a dermiş ki "Murat ağabey kulun oruç tutuyor. Onu çabuk mahpustan çıkar, haydi çıkar," dermiş.

— Siz kırmızı kuşu bırakın da lütfen şu dolabı açın. Biz daha açız. Hanım hanımcık hizmet etmelisiniz. Soframızı bari kurun.

— Başüstüne...

Mediha dolabı açtı sahanları çıkardı. Gazocağını yakan amcasına bunları sırayla taşıdı. Masanın üstüne bir gazete serdi. Ekmekleri dilimledi. Suyu tazeledi. Yüzünde alt dudaklarını şişiren bir ciddiyet vardı. Kaşıkları, çatalları iyi temizlenmemiş buldu. Ve birdenbire odanın noksanını fark ederek dikilip durdu:

— Murat ağabey mahpus nerde?

— Kim bilir. Dışarda besbelli.

— Yazık. O da acıkmıştır. Lütfen çağırır mısınız?

— Başüstüne.

Istanbulu kapıdan dışarıya seslendi:

— Mahpus... Gel pisi pisi... Gel... Mahpus...

Aşağıda keskin bir miyavlama duyuldu. Ve merdivenleri süratle çıkan bir kedi bir hamlede Istanbulunun omuzuna sıçradı. İlk bakışta sevimsiz bir hayvana benziyordu. Rengi donuk gibiydi. Halbuki biraz dikkat edilince güzelliği ağır ağır meydana çıkıyor, kendisini herkese sevdireyordu. Gerdanında, çeyrek büyüklüğündeki beyaz benek müstesna düz kurşunî renkteydi. Sansara benziyordu. Tüyleri uzun olduğu halde, vücudu gene de küçüktü. Tahsildar Bedri bey, mahpus insanlara da “Mahpus” isimli bu kediye de “İnsan gibi fikri var,” diyordu.

Istanbulu ne zaman volta vurmaya başlasa, böyle sıçrayıp omuzuna çıkar, ensesine yatarak horlaya horlaya, gezintiye iştirak ederdi. Rengini evvelâ bütün mahpushane yadırgamış, sonra herkes onu sevmiştii. Koğuşlarda et pişirip Istanbulu ile beraber davet edenler bile oluyordu. O zaman kalabalıktan ürkmeden, Istanbulunun kucağında akıllı akıllı otururdu.

Mahpusu, yalnız mahpuslar değil, ziyaretçiler de tanıyorlar, gelirken ekseriya ona bir parça et kırıntısı, dalak, ciğer parçası getiriyorlardı. Komşu çocuklar, yaralı bir serçe tutsalar, kapıp koşarlar, Mahpusu çağırıp kısmetini takdim ederlerdi.

Mediha, kediyi biraz okşadıktan sonra ısınmış tabakalardan birisini sofraya koydu. Yanan parmağını bir taraftan emiyor, bir taraftan amcasına çıkışıyordu:

— Siz burada bizim elimizi yakıyorsunuz... Hani sizin bezleriniz? Büyükanneme söyleyeyim de size bez getirsin... Haydi Murat ağabey, Mahpusu yere bırakın. Bırakın diyorum. Kedinizi döğërim ha... İkiniz de ellerinizi, yüzünüzü yıkayacaksınız. İnsan yüzünü yıkamadan yemek yerse şeytan da onunla beraber yemek yemiş. Adamın karnı doymazmış.

— Haydi öyleyse... Hep beraber yüz yıkamaya...

— Ben yüzümü yıkamam... Evde yedim. Bugün mektep olmadıgından anneme su taşıdım. Çocuğunu gezdirdim.

— Demek annenle kavga etmedin mi?

— Biz evimizde kavga etmeyiz. Komşularımızın çocuklarının seslerinden usanırız. Ben hiç ağlamam...

— Eğer şimdi yüzünü yıkayıp yemeğe oturmazsan ağlayacaksın.

— Neden?

— Sol kulağını ucundan bir parçacık keseceğim.

— Amcam beni kurtarır.

— Haddine mi düşmüş... Sor bakalım, benim işime karışabilir mi?

— Karışmaz mısın amca?

— Sus aman... Benim de kulağımı keser.

Yemekte Mediha, sofraya örtüsü vazifesini gören gazetenin üzerindeki resme daldı. Altındaki yazıyı okuyunca İstanbulluya döndü:

— Baksanıza top atıyorlarmış... Dünyada top yok. Lastik top. Muharebede bizim lastik topları mı atıyorlar kuzum?

— Hayır.

— Öyleyse bizim toplara ne oldu?

— Eritmişler de otomobil lastiği yapmışlardır.

— Hay, gözleri kör olsun, biz neyle oynayacağız?

— Şimdilik bezden top yapmalı.

— Zıplamıyor. Bir işe yaramıyor ki... Bizim güzel lastik toplarımızı Ruslar mı otomobil tekerleği yaptı?

— Hayır Almanlar...

— İnşallah yenilirler...

— İnşallah...

Hacı Aptullah araya girdi:

— Kız sus... sen beni batıracak mısın?

— Neden?

— Eğer Almanlar yenilirse ben senin bu Murat ağabeyine bir ziyafet vereceğim.

— Yenilmezse?..

— Yenilmezse, o bana verecek.

— İnşallah Ya Rabbim, Almanlar yenilsin. Murat ağabeyim burada garip. Senin annen var, kardeşin var. Biz varız. Ne istersen pişirir getiririz. Murat ağabeyim ziyafeti nerden bulsun?

— Onun da adamı var. Tözey hanım yapacak.

Mediha, bir kaşını yukarı kaldırdı. Bu lâkırdıyı hiç beğenmemişti.

— Olmaz -dedi-. Kötü karının yaptığı yemek yenmez. Günahtır.

Erkekler kabahat yapmış gibi utandılar. Istanbulu sözü değiştirmek istedi:

— Bize yemekten sonra çay yapacaksınız. Fala bakacaksınız. Haberiniz olsun.

— Başüstüne... Fal dediniz de aklıma geldi. Kaç gün evvel komşularda oturuyorduk. Annem kahve falına baktırdı. “Yakınlarda bir ölü var,” dediler. İki gün sonra Şaroğlu'nun kızı vuruldu.

— Ne olmuş? Hastaneye gittiler mi?

— Annesi, tabii, gitmiş... İyi... Ölmez, diyorlar.

— Ne diyormuş kendisi?..

— Ne desin. Utanıyormuş.

— Utanıyor muymuş?

— Utanmaz mı? Bütün Malatya onları konuşuyor. Lâkin Şaroğullarını biz severiz. Hatırlı insanlardır. Misafir gidince paralanırlar. Şuraya bir yatak sererler, bir de minder koyarlar. Misafiri rahat ettirirler. Vallaha ne iyiler bu Şaroğulları... Ama başla-

rına bir hal geldi. Adam kahveye gidemez olmuş. Bizim kahveye her akşam uğrarmış. Babam dedi ki, “O günden beri gelmiyor fakat,” dedi. Allah herifin belâsını versin...

— Demek ki kızın kabahati yok?

— Kızın kabahati olur mu? Zengin insanlar. Kala kala o herife mi kalmışlar?

— Komşular hep böyle mi diyor?

— Böyle diyorlar.

Hacı Aptullah, iddiasında haklı çıkmış gibi Istanbulunun yüzüne muzafferane baktı. Murat bey, küçüğün yanında dün akşamki münakaşayı tazelemek istemedi. Bereket versin bu esnada Vaiz efendi, uzun boyu, daima somurtkan yüzü ve her kopuşta birkaç tanesi kaybolduğu için nihayet on bir boncuğu kalmış, kehribar taklidi tespihle içeri girmişti.

— Beni kaynanam seviyor –dedi–, buraya gelmeden nereye uğradımsa sofrayı kurulu buldum.

— Marifet kaynananın muhabbetinde değil, sen yola çıkmak için yemek vaktini gözlemişsin.

— İlâhi beyim, ben bu kadar açıkgöz olmasam, kaynanam da beni sevmezdi ya... Safa geldin küçük hanım.

— Hoş bulduk efendim.

— Bize ne getirdiniz bakalım?

— Çiçek getirdim.

— Bunlar artık çiçek de mi yemeğe başladılar?

— Ben yesinler diye getirmedim. Koksunlar diye getirdim.

— O başka mesele... Ben de yemeğe getirdiniz diye korktum.

Vaiz efendi gazocağının üstündeki çaydanlığı gördü:

— Tamam... Çay içerim. Beni nasıl ağırlayacağız diye üzülmeyin.

Mediha sofrayı toplayan Sefer'e yardım etti. Çay bardaklarını

çıkarp hazırladı. Sonra misafirden utandığı için Murat'ın kulağına fısıldadı:

— Nerde iskambiller ağabey. Siz çay içerken ben de falınıza bakayım.

— Olmaz. Sen de çay iç.

— Biraz soğusun... Ağzım yanıyor.

— Benim ağzım neden yanmıyor?

— Sizin bardağınızın ağzı geniş. Hava alıyor da çabuk soğuyor. Vaiz efendi hayretle küçüğün yüzüne baktı:

— Görüyorum ki sizin de gözünüz açık hanım kızım.

— Ama, çayımı soğutmaya bunun faydası yok ki efendim...

— Vay canına... Yahu, bunlar dün cin olmadan bugün adam çarpacaklar. Bir karış çocuklar şeytan olmuş. Vay anasını...

Mediha parmağını kaldırdı:

— Sakın Şeytana sövmeyin.

— Neden?

— Şeytana söverseniz çocuğunuz çoğalır.

— Ne diyelim?

— Lanet kör Şeytana dersiniz.

— Vay canına... Ulan Hacı Aptullah bunun babası da böyle akıllı mı?

— Babasını bilmem ama amcası akıllıdır.

— Senden başka amcası var mı?

— Yok.

— Öyleyse yalan söyledin Hacı... Ayıbettin.

Mediha somurttu:

— Siz amcama kötü söylediniz. Falınıza bakmayacağım.

— Aman... Töbe dedik yeğen... Lafımızı geri aldık. "Fala bakmayacağım" ne demek? Ben uykumu kaybederim. Biz burada fal sayesinde yaşıyoruz.

— Öyleyse Murat ağabeyimden iskambilleri isteyin.

Desteyi önüne koydukları zaman bir müddet dokunmadı. Fısıllı fısıllı bir şeyler mırıldandı. Arada sırada “Allah, bismillah” dediği duyuluyordu. Sonra bir müddet aynı ciddiyetle kâğıtları karıştırdı.

— Murat ağabey bunlarda kaç kâat var?

Bunu bir türlü aklında tutamıyor, her zaman soruyordu.

— Elli iki tane kızım.

— Öyleyse kaç pay yapacağız?

— On üç pay.

— Sahi, on üç pay olacaktı. Bismillah... –Parmagını ıslattı—. İnşallah bu üçünüz erken çıkarsanız açık gelsin. Haydi Allah, Yarabbîm...

Kâğıtları yüzlerinin üstüne masaya bırakmaya başladı. On üç tane olunca yanlılık yapmamak için bir daha saydı. Bu suretle desteyi beheri dörder taneden on üç parçaya böldü. Üsttekileri çevirdi. Birbirine benzeyenleri kenara toplamaya başladı:

— İki oğlan geldi. Onları işte aldık. İşte yedilileri de aldık. Siz de bana yardım ediniz ki şaşırmayayım... İşte üçlülere de aldık.

Fal evvelâ doğru giderken bölümler azaldıkça açılan kâğıtlar birbirini tutmaz olmuştu. Nihayet beş bölüm kaldığı zaman hepsinin üzerine ayrı cins kâğıt isabet ettiği görüldü. Bu suretle falın kapalı olduğu anlaşıldı.

Mediha galiba bunu hiç beklemiyordu. Üçünün yüzüne de şaşkın şaşkın baktı. Vaiz efendi başını salladı:

— Gördün mü? Biz çıkamayacağız bu cenabet yerden...

— Öyle demeyin. Ben anladım. İyicene karıştırılmazsa bu fal çıkmıyor. İyice karıştırmadım. Korkmayın erken çıkarsınız. Sizi bedava yatırıyorlar.

Bu sefer çok çok karıştırdı. Yeniden ayırdı. Sonuna yaklaştığı zaman kâğıtların altına gizlice bakarak hile yapmaya girişti.

Aynı cinsten olup alt alta gelmiş iskambillerin yerlerini ciddiyetle değiştirdi. Nihayet elini kaldırdı:

— İşte tamam... şimdi tutuyorum. Çıkacaksınız açık gelsin bakalım... Raza mısınız?

— Razıyız...

Son kâatları da çevirdi. Tabii fal münasip netice verdi:

— Gördünüz mü? Çıkacaksınız mahpus ağabeyler. Hiç merak etmeyin. Allah büyüktür. Açıldı Allaha şükür...

Üçüncü fal da huysuzluk edip açılmamıştı. Bunu neye tuttuğunu evvelce söylemek istemediği için, pek üzüldüğünü farke ederek sıkıştırdılar. Nazı ona geçtiği için amcasına çıkıştı:

— Babama tuttum canım aman... –diye başını çevirdi–. Ben zaten biliyorum. Çıkamaz ki...

— Neden? Rakı içmesin diye mi tuttundu?

— Rakı içmesin diye.

— Demek içiyor mu?

Başını önüne eğdi ve gözlerini yumarak fena halde üzüldü:

— İçiyor. Evvelki gün içti. Hasta yatıyor. Öksürüyor... –Elini dizine vurdu, sonra parmağını ısırđı–: Hasta... İnsan rakı içer mi? Yalvarıyorum. Bana gülüyor. Sonra hastalandı mı ben ağlıyorum.

O kadar kederlenmişti ki fal oyununu bıraktırmak istediler. Vaiz efendi elindeki kırmızı boyayı kastederek sordu:

— Siz bu yakınlarda bir düğüne gitmişsiniz küçük hanım. İşte ben de falla bildim.

— Hayır. Düğüne gitmedik.

— Öyleyse bu parmağınızdaki kına neyin nesi?

— O kına değil... Resim yaparken kırmızı kalem sürülmüş.

— Demek siz hiç kına yakmazsınız?

— Yakmam... Ben ömrümdede elime ne kına yakmışım, ne bir şey.

— Neden?

— Sonbahara kadar elimde kalır. Mektebe gitmeye utanırım. Ben mektebi sayarım. Cumartesi günü dersimi yaptım diyelim. Pazartesi hastalansam bayan öğretmen, “Dersini yapmadı da ondan gelmedi,” demesini diyerek defterlerimi komşu çocuklarıyla yollarım.

— Aman, yoksa sen yazı yazmasını da mı biliyorsun? Allah beterinden saklasın.

— Biliyorum elbette... –Murat beyin göğüs cebinden kurşun kalemi çekip aldı. Gazetenin kenarına yaklaştırıp bekledi–: Haydi bir şey söyleyin de yazayım. Bakın nasıl biliyorum.

— Yaz... Yaz hele... Bir tane “Biz bize benzeriz,” yaz. Şurasını da söyleyeyim. Oraya kargacık burgacık bir şeyler yazarsan sonra keyfine. Okumayı biraz da biz biliyoruz. Niye güldün kız? Istanbulu da güldü.

— Niye gülecek. Vaiz amcam “Biz bize benzeriz”den daha saçma bir laf bulamadı mı? diye gülmüştür.

— Sahi... Çocuklar bizden akıllı beyim. Anlaşılan yutmuyorlar. Mediha istenilen cümleyi kitap harfleriyle özenerek yazdı. Beğendirdi. Soyadıyla beraber kendi ismini de altına ilave etti. Sonra sırasıyla babasının, amcasının, Murat ağabeysinin adlarını da kaydetti. Vaiz efendi:

— Şu hale bak –diye anlatıyordu–, âdeta yazıyor. Benden de iyi yazıyor. Eski harfler zamanında olsa... Hey Yarabbî... Elifi mertek sanırdı.

Mediha kalem elinde durup dinlemişti. Istanbuluya döndü:

— Eski harfler daha mı zordu ağabey?

— Pek zordu kızım.

— Nasıl?

— Sana şimdi bunu anlatmak meseledir. Ver bakalım şu kale-

mi. Meselâ: Millet yazacağız. Yeni harflerle şöyle değil mi “Millet”. Yani dikkat et. Bir (M), bir (l), iki tane (LL), bir de (T) öyle ya...

— Tabîî işte “Millet.”

— Şimdi bunun altına eski harflerle “Millet” yazacağım. Yalnız eski harflerle yazılan “Millet”in harflerini yazıyorum. Bir (M), Bir (L), bir de (T). Bak şu (MLT) bu ne okunur?

— Hiçbir şey okunmaz. Hani bunun sesli harfleri?..

— Sesli harfleri aklımdan sen koyacaksın.

Mediha biraz düşündü. Kendisiyle alay edip etmediklerini anlamak için üç erkeğin yüzüne baktı. İşin ciddiyetini anlayınca:

— Bizim harfler iyiymiş kardeş –dedi–, yaşasın bizim harflerimiz.

— İşte bunu ben senin amcana bir türlü anlatamıyorum.

— Neyi anlatamıyorsun?

— Yeni harflerin eski harflerden iyi olduğunu...

— İyi ama benim amcam eski harfleri de, yeni harfleri de bilmiyor ki.

— İşte o sebepten anlatamıyorum ya... Eski harflerde keramet var sanıyor.

— Keramet nedir?

— Keramet mi kızım? Keramet = Cehalet'tir.

* * *

Kapı vuruldu. Istanbulu:

— Gel... diye bağırdı.

Urfalı Cuma içeri girdi.

— Uyuyorsun dedim bey... Uyandırmak olmaz dedim.

— Yok, uyunur mu? Buyur, otur.

Cuma, iskemleye ilişti. Ayağında yalnız, beyaz bezden bir don olduğu halde, belinde ipekli bir kuşak, üstünde ipekli bir

gömlek, daha üzerinde, hava pek sıcak olduğu halde, kısa kollu, kenarları işlemeli bir Kürt abası, başında beyaz keçeden külah vardı. Külahına bir ipek poşu sarmıştı. Poşu sarmasını mahpushanede Cuma'dan daha iyi bilen olmadığı söyleniyordu. Kenarları püsküllü, pek büyük ve siyah bir ipek "kaşkol"u güzelce bükerek, bunu kendisine mahsus bir kıvraklıkla başına sarıp bir ucunu omuzuna sarkıtırdı.

Trahomlu gözlerine rağmen pek yakışıklı bir adamdı. Kızkardeşini kaçırarak bir ağa oğlunu öldürmüş, maraba olduğu için kendi ağası da dahil yedi göbek mütegalibesi mahkemeye dolarak biçareye 18 sene ceza verdimişlerdi. Dört göbek sülâlesinin Hâmid Ağalara sadakatla hizmet ettiğini söyleyerek öğünür, kızkardeşini kaçırarak ağazadeyi öldürdüğü için kendini, aleyhine yalancı şahit bulup mahkemede "tesir-i nüfuz gösterdikleri" için de ağaları haklı bulurdu. Her iki taraf da vazifesini yapmıştı. Her iki taraf da başka türlü hareket edemezdi. Bu iş bir cinayete başlamış. Temyizin evrakı tasdik etmesiyle bitmiş, devran gene o devran oluvermişti. Urfa Cezaevi'nde "Gün kâğıdı" eline verince Cuma Urfa beylerinden Rıza beyin hizmetini görmeye başlamış, bey Hapisane Müdürüyle zıtlaşarak mahpushaneyi karıştırdığı için Cuma, on beşer günden iki defa otuz gün zincirlenip zindana atılmış, sonunda da Malatya'ya sürgün edilmişti. Müdürle uğraşarak Rıza bey olduğu halde, onun orada kalıp kendisinin buraya gelmesine, öfkelenmek şöyle dursun, şaşmaya bile lüzum görmediği anlaşılıyordu.

Malatya'ya gelişinin haftasında Diyarbakır beylerinden Süleyman beyin hizmetine girmişti. Birisine uşaklık etmeden yaşayamadığı belliydi. Bir köşeye iki diz üstüne oturup efendisinin yüzüne, aç bir köpek gibi bakmadan nefes alınabileceğinden haberi yoktu. Koyunların tehlike karşısında çobana doğru kaçmaları

gibi Cuma'da bu hal insiyakî ve karşı gelinmez bir histi. Süleyman beyin parası aylarca gelmediği zamanlar, Cuma kesesinden harcamış, beyini asla etsiz, kahvesiz, tütünsüz bırakmamıştı. Beyin cezası 3 seneden aşağıya inip kaza mahpushanesine nakledilince Cuma'nın 70 lirası da beraber gitti. O zamandan beri 8 ay geçtiği halde, para değil, bir tek mektup bile gelmedi. Buna rağmen Cuma, Süleyman beyi hayırla yad eder, ismini, bir garip ibadet ve takdis duygusuyla anar. On günden beri de Telgrafçı Abdurrahim beyin hizmetkârlığını yapıyor.

Şimdi, simsiyah pala bıyıklarıyla kuvvetsiz bir çocuk gibi iskemlenin kenarına ilişmiştir. Istanbulunun söz söylemesini, daha doğrusu emretmesini bekliyor.

— E Cuma... –Istanbulu bu ismi Urfalılar gibi *Cumo* diye telaffuz ediyor—. Ne var, ne yok? Bey nasıl?

— Allah sana ömür versin bey... İyidir. Selâmı var.

— Getiren, gönderen sağolsun... İyi bir adam biçare...

— İyi. Büyük yerin evlâdı. Asılzade... Cezayı çok verirler mi?

— Belli olmaz. Kızın ölmesine, ölmemesine bağlı.

— Kız ölmez. Kötü karı bir vakit ölmez beyim.

— Süleyman beyden mektup gelmedi mi?

— Sana yazdıysa yazdı bey... Bize ne yazacak?

— Bana da yazmadı. Canım sıkılıyor. Şuna bir mektup atayım. Ağzıma geleni söyleyeyim, diyorum.

— İcap etmez beyim... Orada kim bilir... Bakalım mektup yazdıracak adamı var mı?

— Canım bu nasıl söz? Ava gidiyormuş ya...

— Av başka... Ava gider. Ava gidilmez mi? Süleyman beyi o taraf tekmil tanır da... Müddeî serbest çıkarmıştır.

— Senin para ne olacak?

— Para *bedbaht* şey beyim... Helâl olsun... Bunlar, asılzade

adamlar, yüze karşı iyidirler, sonra unutulurlar. Düşünceleri çok olduğundan... Öyle ya... Şuranın harmanı, şuranın odunu, misafir, Hükümet işi, köylü, hizmetkâr... Bunlar hep dert... Büyük başın büyük derdi demişler. Allah selâmet versin.

— Abdurrahim bey de Süleyman bey gibi mi? Yemek beğenmiyor mu?

— Değil beyim... Bunun yüreği pek alçak... Pilâv bulsa pilâv yer, bulmasa ekmek peynirle karnını doyurur. Aklını bir kere kıza takmış... Erkeğin deliliği de sevda...

— Ne diyor?

— Hiçbir şey demiyor. Konuşsa ferahlar. Konuşmaz ki... Düşünür. Halbuysa dar yerde düşünmek erkeğe bir vakit yaramaz. Adamı hasta eder. Karın ağrısı verir. Ben evi düşünürken düşünürken hasta olurum. Töbe... yatmam ama, karnım gırl gırl eder keyfim kaçır.

— Demek Abdurrahim bey bir şey söylemiyor?

— Söylemiyor beyim. Yalnız senden bir ricası var.

— Buyur, elimden gelirse hay hay...

Cuma birdenbire utandı. Gözlerine âdeta korku dolmuştu. Kapıya imdat arar gibi bakıyor, kocaman erkek elleriyle, bir küçük kız gibi abasının ucunu kıvrıyordu.

— Söylesene, neymiş derdi?

— Bugün "Ziyaret" beyim. Bugün beyin çocukları gelecek. İşte o sebeple...

— Ne yapalım?

— Bir de başka karı gelecekmiş beyim. Abdurrahim bey selâm etti. O karıyı çocukları görmeyecek.

— Kim o karı?

— Haşa huzurdan bir kötü karıymış beyim. Hastaneden haber getirecekmiş.

— Şimdi anladım. Lâkin ben gelecek karıyı tanımıyorum. Ne yapacağız?

— Gardiyan Ali Seydî tanıyor. Zaten haberi Ali Seydî götürüp getirdi. Karıyı buraya, senin odana alacak. Başgardiyana söyledik, çocukları gidince bizim beyi buraya koyuverecekler.

— Öyleyse... Vay Cuma vay... Bunu söylemeye mi geldin? Sen benim yerime söz verebilirdin.

— Hiç olur mu beyim?.. Danışmadan ne mümkün?

— Yok, yok... Sana gücendim.

— Bana gücenme beyim. Ben seni Abdurrahim beye anlattım. Süleyman beyin ahbabı dedim. Herkesin hizmetine koşar dedim. Kendisi utanıyor. Git, yalvar, diye gönderdi.

— Yalvaracak bir şey mi? Selâm söylersin. Başüstüne...

Cuma kalktı. İki eliyle tutup Istanbulunun elini öptü, alnına götürdü. Yaşı Istanbuludan büyük olduğu halde, bu hareketini önlemenin imkânı yoktu. Ellerini göğsünde geri çıkıttı. Istanbul- lu kapıda onu durdurttu:

— Çoktandır köye mektup yazmadık. Öfkelendin mi?

— Eksik olma beyim. İçerde yazdırıveriyorum. Sana zahmet ediyoruz.

— Sen bilirsin. Dur hele nereye gidiyorsun? Sana bir şey soracağım ama doğru söyleyeceksin.

— Ben doğru söylerim.

Istanbulu yaklaşıp alçak sesle sordu:

— Abdurrahim beyin karısını gördün mü?

— Gördüm beyim.

— Güzel mi?

— Güzel beyim.

— Nasıl yani?.. Çok mu güzel?

— Çok güzel... Anam, bacım olsun. Tevatür...

— Öyleyse neden bu belâyı başına dolamış?

— Amcası kızı olduğundan...

— Ne demek? Amcası kızı olunca... Anlayamadım.

Cuma, kapının tokmağını bıraktı.

— Biz vaktiyle, koyun güderdik beyim —dedi—, dağ başlarında davar peşinde dolaşırdık. Dağ kısmı, kasaba yerinden daha kalabalık sayılır. Dağı sen kimsesiz bellersin. Bir Allah, bir ben dersin. Şurada bir ağaç gölgesinde, bir çalı arkasında seni gözleyen olur. Halbuysa kasaba yerinde insan çok olduğundan sen seni kollarsın.

— Pekâlâ... Amca kızı diyordun...

— İşte oraya geleceğiz beyim. Bir de çoban kısmı, adamla gezmeyip hayvanla gezdiğinden hayvan gibidir. Haşa huzurundan, hayvana bak çobana bak... Adamsız yer, adamı edepsiz eder. Adam bir başına kimseden utanmaz. Allahtan korkmaz. Akıllı bir ağa, on tane oğlu olsa birini davara yollamamalı. Çobanlık hizmetkâr işi. Bak. Hacı Emir Ağanın başını çoban oğlu derde soktu. Neden? Aklı, hayvan gibi olduğundan... Vaktiyle biz çobanlık ederken Beko Ağanın dördüncü oğlu da çobanlık yapardı. Bir gün, abdest bozmak için dere kenarına oturdum. Şalvarı toplayacağım sıra baktım ki Beko'nun Misto yukardan aşağıya geliyor. Dur şu ne arıyor diye kalkmadım. Bir dişi köpeği var. Köpek de beraber. Şöyle içeri koğuş kadar yaklaştı. İşte orada köpeğin arkasına geçti.

— Ne demek anlamadım?

— Yani beyim haşa huzurundan köpeği uydurdu.

— Hay Allah belâsını versin.

— Sonuna kadar seyrettim de ben de böyle söyledim.

— Ulan bu ne rezillik...

— Hiç utanmadı... Yüzüme gülüverdi. Bir de karısı var beyim... Dünya güzeli... Bir baksan, bir daha bakarsın. Kırmızı ya-

naklı, kaşları, gözleri kara... Kar parçası gibi... Bir köy bir karı...

— Sormadın mı? Öyle güzel karısı varmış da o haltı neden yapmış?

— Sordum. “Karıya nefsim uyanmıyor benim,” dedi. Herif haklı... Amcası kızını mallar ele gitmesin diye verdiler. Beraber büyüdüklerinden kardeş gibi olmuşlar. Adamın nefsi bacısına uyanır mı? İşte bizim Abdurrahim beyin karısı da amcası kızı...

— Şimdi anlıyorum. Bu da doğru... Sana Abdurrahim bey mi söyledi bunu?

— O söylemedi. Lâkin böyle meseleler okka gibidir beyim, okka her yerde dört yüz dirhem.

— Vay canına... Bari sevdiği kız da güzel mi?

— Artık orasını bilmem. Adam karıyı güzelliği için sevmez ki...

— Neden sever bakalım?

— Sevdiğinden sever beyim... Sevdiğinden... Anladın mı?

— Anladım...

— Eyvallah beyim... Eksik olma... Asilzade kısmına acıyacaksın. Sen, ben başımızı kurtarıyoruz. Bunlar kırk yaşına gelseler çocuk gibi olurlar. Kabahat kimde? Zor görmemişler... Keklik beslerler... Arap atı beslerler... İyi tüfek atarlar... İşte o kadar... Eyvallah beyim...

— Eyvallah Cuma.

Cuma geri geri çıktı. “Ulan Cumo... Ulan külahlı erkânı harp...” İstanbullu böyle söyleyerek düşünceli düşünceli gülümsedi.

— Vay başıma... Sen burada mı oturuyorsun Murat bey... Odan güzelmiş...

— Kız... Tuu... Safa geldin. Sen nerelerdesin rezil?

— Gelecektim. Gelecektim... Lâkin Adıyaman’a gittim. Kaltağı ele geçiremedim. Kim bilir hangi hovardasıyla nerelere saklandı kaltak.

Gardiyan Ali Seydî,

— Siz oturun, ben Abdurrahim beyi buraya yollarım... —diye gidince “Güley hanım” çarşafının pelerinini arkaya atarak erkek gibi rahat ve emin, oturdu.

Bir sene evvel, evli bir kadını gece vakti ayartarak bir hama-ma götürüp birkaç polise teslim etmiş, sonra sarhoşlukla kavga çıkararak “İsmail polis”in elbisesini, tabancasını kurcalamış, komiserin evine götürmüştü. Sarhoşluk öfkesiyle başlayan bu iş, sabahleyin eğlenceli bir vaka haline döner gibi olduysa da, öğleden sonra, vaziyeti kurtarmak için komiser “zorlu bir zabıt” tutmaktan başka çare bulamadığından Güley hanım ertesi geceyi hapisanede geçirmek mecburiyetinde kaldı. Bu mecburiyet “Kaltak” ortadan kaybolduğu için tamam yedi ay sürmüştü. İstanbullu ile bu sırada tanışmışlardı.

Güley kırk yaşlarında gösteren, pek çirkin bir Kürt karısıydı. Bütün Adıyamanlılar gibi gözlerinde trahom vardı. Bunu ancak kendisini iyice rahatsız etmeye başlayınca tedaviye girer, artık acımaz, yanmaz, akmaz olunca arkasını boşlar, hastalık sürüp giderdi. Şimdi gene tedavi altında bulunduğu kirpiklerinin tamamıyla yolunmuş olduğundan anlaşılıyordu. Bazı trahomlularda, göz kapanacak hale gelmedikçe, kirpikler gayrı tabii bir surette uzar ve kıvrılır. Güley’in çirkin suratında böyle uzun ve kıvrık kirpikleri vardı. Kirpik denilen malûm kılların ne kadar mühim bir şey olduğunu İstanbullu şimdi bu kirpiksiz yüzde pek iyi anlıyordu. Yüz tamamıyla boşalmış gibiydi. Tahtadan bir heykel taslağını hatırlatıyordu. Güley İstanbullunun bakışından meseleyi anladı:

— Gözlerimi doktor yoldu —dedi—, ilaç verdi. Şimdi rahatım. Sen nasılın bakalım? Tözey gelip gidiyor mu?

— Eksik olmasın geliyor.

— İyi kızdır fukara.

— İyidir. Senin Abdurrahim beyle ne işin var?

— Karı dalgası... –Güley dudağını kıvırdı–: Abdurrahim bize komşu oturur.

— Karısını da tanıyor musun?

— Tanırım.

— Güzelmiş.

— Kulak asma... “Güzeldin hani ya Er’in, gayretliydin hani ya Ev’in?” derler.

— Kız daha mı güzeldi?

— İkisi de aynı bok. Birisi eşek gibi susar, cilve nedir bilmez. Abdurrahim beyin karısıym diye kibirlenir. Öteki, eşek gibi cilve yapar, elin çoluklu çocuklu herifini baştan çıkardım diye öğünür. Bilmez misin Murat bey, karı kısmında akıl var mıdır?

— Ya erkek kısmında?

— Erkeğin de aptalı aptal olur. Abdurrahim kırk yaşına gelmiş Şaroğlu'nun kızı elin oynaşı... Ham herif kırkıktan sonra bir azdı mı işte böyle ortalığı berbat ediyor.

— Ulan rezil... Hem araya girer kızı baştan çıkarırsın, hem de şimdi... Gülme... Senin bu işte parmağın olduğunu bilseydim meseleyi başından anlardım.

— Neden bilemedin? Ben burada hapis yatarken Abdurrahim iki kere ziyaretime geldi.

— Farkında değilim. Ben Süleyman beye geliyor sanıyordum.

— Kız da iki kere buraya geldi, herif de... Kızı da görmedin mi?

— Hatırlamıyorum.

— Hatırlarsın. Bir gün merdiven altında oturuyorduk. Sana saati sordum. Mahsustan... Orospuyu göresin diye...

— Farkında değilim.

— Doğru. Belli olmasın diye eski örtüyle gelmişti. Sana baktı da kulağıma, “Aman Abla... Ne güzel insan,” dedi.

— Uydurma... Nasıl razı ettin üç çocuklu herife... Sen onu anlat...

— Şehir yerinde kızlar şimdi kendi işlerini kendileri görüyor. Bunlardan evleri daireye karşıdır. Pencereden işaretleşmişler. Yeni mesele değil... Altı, yedi sene evvel...

— Yahu kız kaç yaşında ki?

— Eh... Yirmi, yirmi beş var.

— Neden bu zamana kadar evlenmemiş?..

— Herifi seviyor.

— Senin hesaba göre bu işe on üç yaşında mı başlamış?

— On üç yaşında... Karı kısmı zaten körpelğinde azar. Bir kere de gömleğin önünü yırttı mı iflah olmaz. İşte tamam... “Azan karının başına kırk belâ gelir, en küçüğü ölüm,” demişler.

— Kızı kandırdın da şimdi bir de...

— Ben kandırmadım. Abdurrahim bey bir tenhada yalvardı: “Aramız iyi, lâkin haberleşecek emniyetli bir adam bulamadım. Amanı bilir misin?” dedi. Ben Raziye hanımı severim.

— Kim Raziye hanım? Kızın adı mı?

— Kızın adı Münevver. Raziye hanım karısı. Abdurrahim olacak rezile dedim ki... “Avrat duyar –dedim–, kuru yerini çamur etme. Akıllı ol,” dedim. Nafile ateş saçağı sarmış. Önce razı olmadım. Baktım herif anası ölmüş tay gibi düşünüyor. Yüreğim acıdı. “Erkek kısmına düşünmek zarardır. Şimdi istediğini yapmalı. Kız hitamında yüz çevirirse Raziye hanım da bir şey duymaz,” dedim. Mektubu götürdüm.

— İyi halt etmişsin.

— Sevaptır beyim... Sen şimdi filancaya şu mektubu ver desen, olmaz mı diyeceğim. Benim yüreğim yufkadır. Yalvarsalar dayanamam. Lâkin kıza her lafı söyledim. İstersen sor. Parası benden Dellal’i senden...

— Uzatma... Ne dedin?

— Dedim ki, “Kuyruğu satıp içyağına mı veriyorsun deli...” dedim. Sözüm hak mı nahak mı?

— İyi demişsin.

— İyi, dedim.

— O ne cevap verdi?

— Artık iş işten geçmiş. Ateş saçağı sarmış. “Ben ölüyorum abla... Senin haberin mi var?” dedi. Oğlan bir mektup yazdıysa, o dört mektup yazdı... “Kızım adın ne?” demişler. “Balcı” demiş. “Oh daha tatlısın ya...” Zamane kızları bildiğin gibi değil Murat bey, “İstemenin ilacı vermek” diyorlar da, bir şey esirgemiyorlar.

— Sonra?

— Sonra... Hep kabahat Raziye hanımda... Eti ciğer eden de avrat, ciğeri et eden de... Erkek kısmını başıboş bırakmayacaksınız. Daha evvelleri ben bu Abdurrahim’in halini beğenmedimdi. Evde oturmaz. Otursa ah çeker, of çeker. Raziye hanımın kulağını büküverdim. Burnunu kaldırdı. İki çocuğu var ya ona güveniyor. Doğuran avrat Ezrail’i yener ama komşunun şuncacık kızını yenemez. Adamın biri damdan düşmüş. Gözlüklü bir doktor getirmişler. “Bu benim derdimi bilmez. Damdan düşen birini bulup getirin...” demiş.

— Hele edepsiz... Kadıncağz, ne halt etsin. O da komşusuyula mı fingirdeşecekti?

— Karı biraz fingirdek olmalı. Hemen fenalık etmek lâzım değil. Komşunun güzel oğlanına gülü gülüversin... Güzele bakmanın göze faydası var. Adamın yüreği ferahlar. Karı milletini sen bilmezsin. Oynadıkça güzelleşir. Üstüne, başına bakar. Yüzüne renk gelir. Karıyı, hovarda akıllandırır Murat bey...

— Allah belânı versin... Senin nasihatını tutsalar bütün evli karlar kendi başlarını da, kocalarının başlarını da, komşu oğ-

lanlarının başlarını da belâya sokarlar.

— Belâ ne demek? Benim sözüm bir kere kötü erkekler için... Yiğitin altında at aksamaz derler. Kötü erkeğin karısı da biraz akıllı olursa kırk yıl hovarda taşır da kimsenin haberi olmaz...

— Haberi mi olmaz?

— Olmaz elbet. Usulü var. Körpeliğinde ihtiyar hovarda bulacak. "Babası yerinde" diye söz edemezler. Kırk yaşına değdi mi on dört yaşında oğlan sevecek. "Evladı yerinde" diyerek gene şüphelenmezler...

— Vay imansız vay... Bu dil sendeyken çok ocaklar söndürsün.

— Benim ne suçum var. Abdurrahim ömründe hovardalık etmemiş, aptalın biri... Münevver kız Allahtan oynak?.. Kız kısmı anasına çeker...

— Anası da mı oynaktır?

— Oynak olmaz mı? Bir kötülüğü görünmedi ama fırsat el-vermediğinden. "Ot bile kökü üstüne biter" demişler. Kızlarını şımartmışlar. Bir evin bir kızı. Zenginlik yerinde... Kocaman konak... Padişah sarayı gibi. Babaları sofu olduğundan kızı evden çıkarmaz. Çıkarmaz ama kız kısmının baskısı anasıdır. Baskısız yufkayı yel alır, baskısız kızı kel alır demişler. Zengin kızı iş görmediğinden gözü pencerededir. "Babası anası var mı" diye sorma, "Terbiyesi var mı?" diye sor. Bunların avlularında bir su akar, böyle mübarek su mu olur? Irmak gibi. Dalgası fili toparlar, köpüğü kuşu kapar. Şırıltısında insan gibi uyursun. Münevver orospusu, herifi baştan çıkarmak için tenhada soyunur da bu suya girermiş. Çıplak görüne görüne Abdurrahim'i yakmış. "Karnının kanı bir kuruş, namus yüz kuruş," demişler. Kız kısmı namusunu bilmez. Erkek kısmı da kıza meftundur. Neden? Ne bileyim? Oynamaktan maksat yutmak... Bunu hiç düşünmezsiniz.

Kız oğlan kız dedin mi aklınız oynar. İyi ama, kızlık, dulluk ne demek? Ellenmemiş de alsan bir kerecik kız kullanacaksın, ondan sonra boyuna dul. Karıların bahtı da böyle...

Güley, kurnaz kurnaz gülümseyerek, kirpiksiz gözlerini süzdü. Istanbulunun paketinden bir cigara alıp yaktı. Istanbulu birdenbire sordu:

— Herif bu işe on bin lira sarfetmiş. Doğru söyle, sen mi soydun karı mı?

— Töbe Yarabbî... Ben yalvarmalarına dayanamadım. Eğer on paralarını aldımsa İmam Hasan Hüseyin kanı olsun. Allah beni nuzmahil etsin. Cin, peri kitabı beni çarpsın.

— Sus kız...

— Dinim gitsin on para almadım, imanım gitsin on para almadım... Ben para için mi?.. Şuna bak... Sana bunu Abdurrahim mi söyledi. Nikâhım gitsin ki almadım. Haydi çağır. Kelamı kadime basarsa ben yalanım. Allah o Allahsa elbet yalancıyı helak eder.

— Kız rezil... Fazla söylüyorsun inanmıyorum.

— İki oğlumu bir tahtada vereyim ki para almadım. Şimdi inandın mı?

— Lafa bak senin bir tane bile oğlun yok.

— Olsun. Biz yemin ediyoruz. Ben kimseden bir şey istemem. Ağzımla isteyeyim de neremle yiyeyim? Eğer bunu sana Abdurrahim söylediye... Hele rezil... Hele gelsin... Evin yurdun yıkıla rezil... Yetişip yetmeyesice... Kan iken geçmeyesice...

— Beddua etme, şakalaşıyorum.

— Şaka imiş. Ben para canlısı avrat değilim... Hay gözün kör ola Abdurrahim... Kırmızı tumanlıya hasret gidesin e mi?

— Kız bu ne demek?

— Kırmızı tumanlı mı? –Güley utanmış gibi başını çevirdi–:

Karı lafları bunlar. Dügünde kızlar, gelinler oyuna kalkmazsa, “Ak tumana hasret gidesin kalkmazsan,” derler. “Ak tuman” erkek demek. “Kırmızı tuman” karı. Karı milletine “Ak tuman’a hasret gidesin” dedin mi korkudan yüzü sararır. Şırpadak oyuna kalkar... –Susup fabrika düdüğünü dinledi–: Vay başıma... Geç kaldım. Şahım... Nerde bu herif?

— Şimdi gelir. Müdür gitmeden bu tarafa bırakmazlar.

— Ben geç kaldım. Sabahtan beri dolaşıyorum. Hastaneye gittim.

Istanbulu, “Kız nasıl?” diye soracaktı. Bu esnada Abdurrahim bey sadakor ceketi, kefiyesi ve Adıyaman şalvarıyla tespihini şıkırdatarak içeri girdi ve selâm vermeden Istanbulunun sormak üzere olduğu suali sordu.

— Münevver hanım nasıl?

— İyidir. Selâmı var. Sen deli misin Abdurrahim bey. Haydi kıza acımadın, kendine de mi acımadın? Haydi kendine acımadın çoluğuna, çocuğuna da mı merhamet etmedin? Malatya’nın avratları diyorlar ki. “Bu ne çeşit işmiş?” diyorlar.

— Bırak şimdi... Yarası nasıl?

— İki, üç güne kadar eve götürecekler. Yarası sağalıyor.

— Mektup verdi mi? Hani mektup?

— Ne mektubu? Kızcağız ölmüş, ölmüş dirilmiş... Raziye hanım ne dedi? Kızmıştır. Ağlamıştır.

— Onu karıştırma... Ben mektup isterim Güley... Bir kelime... Bir kelime yazsın. Bir kelime getir. Yirmi lira vereceğim. Yirmi lira... Bir satır yazıversin.

— Yazmaz. Hiç yazar mı? Dünyaya rezil ettin.

— Daha bu rezillik bir şey değil... Büyük rezillik geride...

Abdurrahim bey birdenbire korkunç derecede sinirlenmişti. Dikkatle kıvrılmış bıyıklarını çarpıtan tiki ziyadeleşti. Her iste-

diğini yaptırmaya alışmış bir ağa oğlunun aczinden gelen bütün hayvanca öfkesi güzel yüzünü sarmıştı.

— Büyük rezalet geride! —diyerek ayağını yere vurdu—. Beni mahkûm ederler de kurtulurum diye güvenmesin... Beni neye mahkûm ederlerse etsinler altıda birini yatarsam asriye çıkacağım. Zaten o zamana da bırakmam. Memleketten iki hizmetkâr geliyor. Birisine varacak olursa düğün günü hem onu, hem de kocası olacağı öldürecekler. Ben ölmedikçe Münevver başkasına gidemez.

— Delinin aklına bak... Kızın evlenmeye falan niyeti yok. Düşman sözüdür inanma... Mahpusta dedikodu çok olur. Yalnız sana yalvanıyor, “Aman ocağına düştüm. Beni ele vermesin. Namusumu paymal etmesin. Aramızda bir şey yok, diyiversin,” diye ağlıyor. “Hele mektuplarımı babam duyarsa ben beni öldürürüm,” diyor.

Istanbullu kendisi de avcı olduğu için Abdurrahim’in yüzündeki mananın avı düşürmüş bir avcıya mahsus zafer ve güvenme hissinden geldiğini anladı. Arap kefiyesinin altındaki bu esmer ve güzel suratta ancak öldürme anlarının müthiş gaddarlığı belirmişti.

Bu iki insan arasında geçecek konuşmayı pek merak ettiği, onlar da kendi mevcudiyetini yadırgamadıkları halde, fena bir işe lüzumsuz yere ortak olmamak için dışarı çıktı.

3

“Karı bey” hasta değilse her akşam aynı saatte yemek getirirdi. Genç yaşında dul kalıp, Hacı Aptullah’la ağabeyi İbrahim’i ve bir sürü kız evladını kimseye muhtaç etmeden yetiştirdiği için mahallesinin bütün insanları ona çalışkanlığından kinaye, “Arı bey” karşılığı olarak “Karı bey” diye lakap takmış, Hacı Aptullah da bunu her zaman tekrarladığından bütün mahpushane, gardiyanlarıyla beraber, ona böyle hitap etmeye alışmıştı. Halbuki vücut itibarıyla öyle aşırı çalışkan görünmüyordu. Pek zayıf, pek çökmüş bir hali vardı. Yüzünde, mavi gözlerinden başka buruşmamış yer kalmamıştı. Hele ağzı, dişleri tamamiyle döküldüğü için iyice büzülmüş bir eski para kesesine benziyordu. Bacakları o kadar inceydi, vücudu o kadar çelimsizdi ki, insan onun arkasından bakarken, değneklere binmiş bir küçük kız çocuğunu andırırdı. Her akşam yorgun ve usanmış gelir, on bir sene, on bir aydan beri devam eden bu halinden artık şikâyet edecekmiş gibi soluyarak bir yere çöker, fakat biraz dinlenir dinlenmez âdeta keyifle gülümserdi. Nihayet İstanbullu ile birbirlerine alıştıkları zaman, hava karlıysa İstanbullunun başına örttüğü eski yatak çarşafını alıp silkelemesine, ıslanmışsa kurutmaya çalışmasına, yaz günleri bir mendille terini silmesine ses çıkarmaz ol-

muştı. Genç yaşında dul kalıp erkek evlât büyüten anaların ekserisi gibi, oğlunun arkadaşlarını sevmekle oğlunu sevmek arasında hiçbir fark görmediği için yalnız İstanbullu ile konuşur, onun sıhhati, neşesi, iştihası ve canının istediği yemeklerle meşgul olur, bu suretle aynı zamanda Hacı Aptullah'a şefkat göstermişçesine gönlü ferahlardı.

İstanbullu için Karı beyin beş dakika geç kalması bir vaka idi. Böyle fevkalâde akşamlarda,

— Kız sen nerde kaldın aşifte? Sen nerdesin evi yapılısıca? —diye mahsustan çıkışırdı.

Karı bey de aynı sahte tavırlarla, olduğundan daha yorgun görünmeye çalışır, kaşlarını çatar,

— İşte geldim... Yolda, Hüseyin'in anasına rastladım. Beni lafa tuttu. Küçük kız peşime düştü. Ağladı. Sonra yarı yolda büyük kız geldi aldı da geç kaldım.

— Yemek yetişiyor mu?

— Misafirler bastırdı. Utanmazlar! —diye belli başlı mazeretlerinden birisini söylerdi.

Vaktinde gelmişse, İstanbullu derhal saatine davranır,

— Maşallah... Tamam... —diye gülerdi—, işte saat altı, a müslüman... Sen bu kadar doğru saati nerde buldun?

Karı bey,

— Müminin kalbi saat yavrum... —diye iftiharla kaşlarını çattardı.

On iki senedir, hapisteki oğluna yemek taşımaktan şikâyet etmezdi ama, bütün oğlan anaları gibi gelini ve torunları çekiştirmeden yapamazdı. Kanaatına göre Hacı Aptullah'ın evde olmamasından istifade ederek kendisini horluyorlardı. Gelini zaten ilk baştan gözü tutmamıştı. Şimdi —hele Hacı'nın tahliyesi yaklaştıkça— ahdediyordu: Bu sefer oğlanın gönlüne bırakmaya-

cak, gelini kendisi için seçecekti. En fazla üzüldüğü şey en büyük torunu Mediha'nın kendisini adam yerine koymaması, bunun saymasıydı. Tabii kabahat hep gelin olacak soytarınındı. Çocuk kısmı, anasından duyduğunu söylemez mi? Şu halde komşunun gelini, öteki komşunun kızı bir araya geldiler mi, kendilerini –ihtiyarları– çekiştiriyorlardı. Şeytan domuz da o sebeple büyük anasını saymıyordu.

Karı bey bu akşam gene beş, on dakika geç gelmişti. Istanbulunun çıkışmasına meydan bırakmadan derdini yanmaya başladı:

— Daha fabrikanın erkekleri geçmedi. Saati kuran yok ki vaktimizi bilelim. Ölüyor muyuz, kalıyor muyuz anlayalım. Altın saatlerden kırıla, kırıla çalar saatlere kaldım.

— Anlaşıldı. Kabahat saatlerin. İbrahim efendi nasıl?

— Sorma... Gene üç gündür içiyor. Ben öğleden sonra pazara gittim. Kahve şakirdi (garson) yolumu kesti. Neler yapmamış benim İbrahim oğlum... Kahve "Mars" olmuş. Kahveyi kilitlemiş... Akşam misafirleri (müşterileri) haydi paydos diye kovalmış. Başlamışlar Arpacı'yla içmeye... Eve gittim ki horultusu arşa çıkıyor. Yüzü ölü sıfatı... Şuraya kusmuş. Kızı tokatlamış. Derken uyandı. Su istedi. Geline "Verme" dedim. Beni dinleyen kim? Bir tas su koşturdular. Dikmesiyle "Vay anam" diye kıvranması bir oldu. Sancılanmış. Araba gibi yuvarlanıyor. Her zaman sancılanır da töbekâr olur. Gene üç ay içmemeye töbe etti. O sıra ölecek de, gene parmağıyla hesapladı. Töbeyi Bayram'a denk getirdi. Töbe adamı çarpmaz mı? Töbeyi bastırınca sancısı bütün bütün azdı. Feryadı göğe çıkıyor. Demek benim büyük oğlanın gayrı içi çürümüştü. İyi olmuş. Müstahaktır. Bakalım ne sancısı tuttu. Üstüne sarılık mı geldi. Elbet doktor ister. Başımı örttüm, doktoru buldum. Doktorun arkasından koşarken alıp veriyoy-

rum: "Allahım sen bizi elbiseli şeytan şerrinden sakla... Esvaplı şeytan iğvasından muhafaza et..." diye yalvarıyorum.

— Kim elbiseli şeytan?

— Kim olacak. Arpacı... Arpacı ile adam ortak olur mu? Bu benim evlâtlarım deli... Bu benim oğullarım adam mı? Arpacı zengin, sen fakirsin. Arpacı kumarbaz ayyaş. Gelmiş de "Haydi içelim" demiş. "Defet misafirleri" demiş. Kahveyi kapatmışlar. Daha neler göreceğiz. Vay başıma... Vay başıma... Bu yaşta, deli gönül diyor ki, "Git bir karanlık deliğe gir, orada güzelce öl. Eski zaman ölümüyle... Ne güzel!" Yaşın yerde sayılsın Kan bey... Ben bıktım.

— Kendine kötü söyleme... Çocuklar nasıl?

— Onlar da bir başka belâ...

— Yok... Çocuk kısmı evin şerefidir.

— Evin şerefi olan terbiyeli çocuk. Bizimkiler atlı Cin... Pestili sakladım, yer be yer... Sabahleyin baktım dövüşeceğiz, verdim de yediler. Bu zaman pestil yiyen çocuğu ben kışın neyle avutacağım. Hele oğlan bütün serseri... Komşu çocukları "Haydi meyve çalalım," demişler. Şunlara bak... Halbuysa bizim Malatyamızda meyve haram değildir. Sahibi bahçedeyken içeri girersin. Ağacı sallarsın, doyana kadar yersin. Giderken de adam sana bir mendil dolusu ikram eder. Elhamdülillah dersin. Sabahleyin dutlar sallandı mı, garip komşuların hakkını ayırmak bizim usulümüz. Lâkin zamane çocuğu hırsız olmuş. A yavrum, öteki bağlara gitsenize. Bizim Mesut, canavarları bizim bahçeye doldurmuş. Meydandaki armutlar yetmemiş de, "Hele gelin... Asıl iyi armut şurada," diyerek bey armudunun yerini göstermiş. Babası dövdü.

— Bırak şimdi çocukları... Söyle bakalım sen... Dışarda ne var ne yok?

— Susun da rahatça oturun. Dışarsı bir fena olmuş. Tayyaroğlunun şekerini tutmuşlar. 59 torba şekerini... Ne yazık olmuş. Merakımdan uyuyamadım.

— Canım Karı bey... Sana ne oluyor? Tayyaroğlu da mahpus-hanede uyumadı. Lâkin merakından değil... Kumara oturdu sabaha kadar.

— Kaybetti mi?

— Yüz seksen lira kaybetti.

— Oh olsun... Kumar oynar mı akıllı adam. Rahmetli babam anlatırdı. Birisi otuz altın kazanmış, otuz parasını yemeden gerisin gerisiye yutulmuş. Bu erkek kısmı ne delidir.

— Şimdi kumarı karılar da oynuyor. Bey, paşa karıları...

— Kocaları ağızlarına vurmazlar mı? Tevekkeli değil bu dünya batacak. Şimdi Tayyaroğluna ceza mı verecekler? “Bana iftira ettiler” desin. Komşuları müzevirlemiştirlerdir. Birisi usulla gitti polise söyledi, çıktı kenara. Bu alâmette müzevirlikten para kazanacaklar. Herkes hafiyeye yazılmış. Komşusunun güldüğünü isteyen mi var?

— Pekâlâ sen şurada ağlarken onlar şekeri şu kadara satsınlar da para mı kazansınlar?

— Para kazansınlar. Zengin komşu iyidir. Zengin komşudan adama bir vakit zarar gelmez. Ne rezillik gelirse fukaradan gelir.

— Olmadı Karı bey. Fukaralarda şeker saklamış adam duydu mu? Bak Tayyaroğlunun suçu meydana çıktı. 59 torba şeker. Beyanname verecekti vermemiş.

— Bir torbası da arada kaybolmuş. Karısı ağlıyor... Ahmet polis, arabanın üzerinden alıp usulla bekçiye yüklemiştir. Görürsünüz Ahmet polis aşırmıştır. Ahmet polisi sen gördün mü? Bu benim oğluma şahitlik eden polis... Kazan kulpuadır. Çarşıda itiş bi dolaşır. Allah vere de bu Ahmet polis haramîliği çok sürmesin.

Karı bey belli ki mahallede her gün belki yüz defa tekrar edilen lâkırdıları kendi düşüncesine ait olup olmadıklarına zerre kadar ehemmiyet vermeden söyleyip duruyordu. İstanbullu, gene burnunu karıştırmaya girişmiş olan Hacı Aptullah'a göz kırparak alay ettiğini fark ettirmemek için ciddiyetle ve yavaşça sordu:

— Ahmet polis haramîliği var da, Tayyaroğlu haramîliği yok mu? Tayyaroğlu şekerini saklıyor. Tüccarlar hep malları saklıyorlar. Sebep? Bulunmayacak da millet bunalacak, fazla fiyata alacak. Oğlun kahve işletiyor, şeker pahalandı mı sana da zarar.

— Elbet bize de zarar. Ben bize zarar değil mi dedim. Şeker bu kadar fırlarsa o kahveyi biz ne yapalım? Müşteri de iyice seyrelmiş. Oğlan Valiye koştur yalvardı. Yedi kuruşa idare etmiyor muş. On kuruş fiyat istemişler. Vali, esasta Laz, Malatyalıya düşman, "Olmaz" demiş. Ocakçıya üç lira veriyor. Şakirtlere yüz elli kuruş, müritlere yirmi beş kuruş.

— Yüz yetmiş beş kuruş.

— İşte o kadar. Işık yanacak. Su ister... Vay başıma... Dur, dur... Bir iş daha oldu. Karakaş'ın kızını muhbirlemişler. Hem avrattan zahire almışlar, hem de gelip muhbirlemişler... Hükümet de gelmiş mühürlemiş.

— Ne satmış?

— Zahire satmış.

— Kaça?

— Herkes kaça satıyor? Kilosu 120 kuruş. Kiracı on kırat almış, Behçet on kırat almış. Hep onar kırat almışlar. Gizliden alıyor. Ne günlere kaldık yarabbî... Karı malını gizli satıyor. Sen paranla buğdayı gizli alıyorsun. Sonunda beşer kırat daha alacak olmuşlar. Vermeyince haydi Hükümete... Bu millet, artık doyaya ekmeğe yemez... Geçti. Huylanınca, "Dur cadı... Gidip muhbirleyelim de sen gör," denir mi?

— Muhbirleyince ne oluyor?

— Hükümet mühürlüyor.

— Aldırma... Kaldırıp götürmüyorlar ya...

— Kaldırmasınlar... Bir kere Hükümet parmağını taktı, mü-hürü bastı mı, o evin ocağı söner.

Hacı Aptullah laf olsun diye sordu:

— Sen hiç almadın mı Karı bey?

— Almadım. Buğdayı nereye sokayım? Fare mi yesin? Deli deli söylenme. Bu alâmette insan korkuyor. Ne bir kâr ola, ne de Hükümet evine gire demişler. Hükümet adamı yemin tanımaz. “Vallah” dersin inanmaz. Arpacının evi de aranacakmış. Faydası yok, mutlaka aranacak... Tarla sahibi, konak sahibi bırakmayacaklarmış. “İt aç, biz de aç...” diyorlarmış. Herkes buğdayı saklayamaz. Evi rabitali olacak.

— Olmadı. Sen buğday almalıydın. 120 kuruşa...

— Bir de Mekri bulaşır... Keyfe bak... Biz ne günlere kaldık. Komşulara her vakit söylüyorum. “İstanbul oğlum, ehil fukarası nedir?” diyorum. Buraya geldiği zaman yağın kilosu 50 kuruştı. Buğdayın kıratı otuz kuruştı. “Hep pahalanaçak” dedi. Keramet sahibi bir adam...

— Gördün mü? Sor bak... “Daha çıkacak...” diyor da o se-bepten alsan diyorum.

— Ben şeriatan korkarım. Neler yedi bu diş, ne altın oldu, ne gümüş diye bir laf var. Kimse cevizi çift görmeden taş atmıyor... Biz ne günlere kaldık? Çarşıya çıksan, sanki kilitlemişler de kaçmışlar. Kimsecikler yok. İnsan pazara çıkınca eskiden kalbi ferahlardı. “Pazar şenlenmiş, oh...” derdi. Bugün gittim. “Uuuyy...” Kimse kalmamış. Müşteri çok. Dükkanıcı yok. Kasabın önü kıyamet gibi. Çengele iki tane gövde asmışlar. Birisi “Aşçı’ya mahsus” imiş. “Kesilmez, bölünmez” dediler. Yalvardım. “Köftelik için bu-

radan veriver şahım,” diye kanlılar gibi yalvardım. “Onun da sahibi var,” dediler. Dükkânlarını kasap pazarında, dünya kilitleseydi Bekirgiller kilitlemezdi. Hanım’ın Mehmet kilitlemezdi. Hep kilitlemişler. Davar yok. Sığır kesiyorlar. Yağsız bir et. Çamur gibi. Duvara atsan yapışıyor. Tuza ne oldu? Tuzu Alman’a veriyormuş Hükümet. Her şeyi Alman’a veriyormuş da “Bizim millet varsın, acından gebersin” diyormuş. İbrahim üç kilo tuzu iki yerden yalvararak aldı. Tuzu çuvala koyan hangisi, torbaya koyan hangisi... Sabunu, tuzu talandan kaçırıyor bu insanlar... Bir görseniz, Kürt, şehirli, garip, yerli hep ayakta. Orası bayram yeri gibi... “satış yasak” dediler, “şıp” camı indirdiler. Ahali, kenara çekilip boynunu büktü. Ben geç kalmışım. Gittiğim zaman kapıyı da kilitlemişler. İki herif aralıktan para ile mendili içeri alıyor. Kendileri tartıyorlar, kendileri ölçüyorlar. Artık insaflarına kalmış bir şey... Gizli rakı çeker gibi tuz aldık. Töbe Yarabbi... Dur bakalım bir de peynirci getirmişler, doğru mu?

— Getirdiler.

— Getirirler. Yüz elliye satmıştır.

— Yüz elliye satmış. İyi bildin.

— Vaktinde altmışa aldılar. Kışa kaldı. Tuz koydular heriflere piyango vurdu.

— Piyango vurdu ama Karı bey, marifet bu yağmada para kazanmak değil, kazandığını sindirip yemek, sen Allahı bilir misin? Adamın burnundan getirir millet kısmı... Burnundan...

— Doğru... Bir kere “Hayyalessalâ...” dedi mi... Bir kere “Yahu... nasıl vicdanınız razı oldu da benim kanıma ekmek doğradınız?” dese... Ah almak iyi değil. Fukaranın ahı tutuverir. Seferberlikte de böyle oldu. Bir kırat zahireyi bir altına sattı. Dükkân sahipleri lort oldular. Bir gece gürültüyle uyandım. Bu benim oğullarım o zaman 10-12 yaşındalar. Dışarda bir kıya-

met... Silâhlar patlıyor. “Delikanlılar kim bilir, kimin kızını kaçırıyorlar cebri olarak” dedim. Pencereden baktım ki gökyüzünü kızılık basmış. Bunu görünce kocakarılar okumaya başladılar, ay tutuldu sandılar da... Lâkin İbrahim “Ana cami yanıyor” dedi. “Oh ne âlâ... Yansın...” dedim.

— Neden?

— Bunların babası vurulmadan caminin mütevellisiydi. Ölünce mütevelliliği bizim elimizden aldılar. Yandığı iyi oldu. Ateş çarşıya atlayıvermiş. Hep sokaklara çıktık. Eski çarşının üzerine tahtadan çatı çekilmişti. Çatı birden harladı, her çarşı tuttu. Bitpazarı, kasap pazarı, meyve arastası, ekin arastası hep yandı. Bitpazarı hakikat bit pazarıydı. Karanlık karanlık dükkânlar. Lâkin dolu dükkânlar. Yeraltında mal dolu. Ateş düşünce “Malım...” diyen hangisi... O tüccarlar deli olmuşlar. Yangın söndürmeye kim bakıyor? Herkes talana dalmış. Hükümet tuttu. Bir taraftan... Jandarmalar şaşkınlıkla kurşun sıkıyorlar. Ateşe silâh para mı eder? Mahpuslar bağırmağa başladılar. Hüseyin bey Belediye Reisi. Tabancayı çekti. Kapıyı arkasına dayadı. “Gelin yavrularım...” diye mahpusları bir tamam kışlaya götürdü. İdamlıklar kaçmadı da, on beş senelik bir mahpus kaçtı. Çırmıktı’dan Murat kaçtı. Çarşıda rezalet diz boyu... Bir kasayı, talancılar yuvarlaya yuvarlaya önümden geçirdiler. Tüccar malları yerde sürünüyor. Aklında mı Hacı, biz de bir merkep yükü zahire getirdik. Sabahleyin “Mal talan edenleri Hükümet yakalıyor” dediler. Eşeği kimseye göstermeden salıverdim. Zahire kaldı. Seferberlik senesi... Bir altına bir kırat buğday satanlar perişan oldu. İnşallah bunlara da bir âfet gelecek.

— Âfet gelmeden olmayacak Karı bey. Haklısın...

— Biz ne âfetler gördük yavrum... Seferberlik senesi bir de çekirge âfeti düştü. Dellallar sokaklara çıktılar. Bar bar bağırıyor-

lar: “Allahını, Peygamberini sevenler... Haydi çekirge kırmaya... Dini bütün müslümanlar... Haydi çekirge kırmaya... Ermenistan tarafından ayağıyla geliyormuş bu çekirge... Adam yiyen cinsi imiş bu çekirge... Haydi babayiğitler... Analar, bacılar, kardeşler... Dini bir uğruna çekirge kırmaya.” İşte o sene ekmek yıldız çıktıydı. O zaman “Âfet gâvurlardan oldu,” dediler. Harp gâvurlardan olmuştu. Ermenileri kestiler de millet biraz ferahladıydı. Şimdi içimizdeki gâvurlar bizim gâvurlar. Şapkayı giydik. Karılar çıplak geziyor. Namus kalmadı. “Bu seferki âfet ötekinden beter olacak,” demiş.

— Kim demiş?

— Şeyh Kâzım efendi.

— Şeyh Kâzım efendi söylediye doğrudur. Ee, daha ne demiş?

— Bu memleketi zelzele batıracak demiş. Erzincan gibi. Hep karıların namussuzluğundan, sen fabrikayı gördün mü? Karılar hep baştan çıktı. Nerde yetişmiş bir kız varsa, oğlu olanlar onları tanıyor. Başımıza gelenler... Şeriat gitti, biz böyle olduk. Eskiden âfet de olsa böyle rezillik görmedik. Eskiden her işe Müftü karışırdı. Ulu cami yapılırken minareleri tamam çıktılar. Üstlerini kapatan ustalardan birisi yuvarlandı, öldü. Malatya Müftüsü katil minare ile şahit minareyi on beş gün hapsetti.

— Kız, minare hapsolür mü?

— Olur. Ustaları on beş gün çalıştırmadı. Minareler on beş gün külahsız bekledi. Minare demek, Allahın bir kulu demek. Minare kısmı gece vakti, kimse görmeden bir kere secdeye kapanırmış. Cemaat az olursa adam gibi ağlarmış. Şimdi başımıza taş yağacak. Hepimiz baştan çıktık.

— Baştan çıktık dedin de aklıma geldi: Şaroğlu'nun kızı evine geldi mi?

— Geldi. Görmeye gittik. Zavallı taze, bir yatakta yatıyor. Beni görünce başını duvara çevirdi. Utandı.

— Yaptığından mı?

— Günahını alma yavrum... Yemin ediyor. Herifi tanımıyor-muş.

— İşte asıl o bizim günahımızı alıyor. Adam, tanımadığı kızı hiç vurur mu?

— Deli bir herif... Vurur vurur... Kız yemin ediyor. Ağlıyor.

— Çok yemin ediyorsa, çok ağlıyorsa hiç inanma.

— Yok oğlum... Asılzade yerin kızı. Fabrikada çalışan cinsten olsa ben de seninle beraberim. Uluy başıma... Ben geç kaldım...

Karı bey sırtına örttüğü yatak çarşafına usta bir hareketle sarıldı. Herkese selâm yolladılar. Kapı'ya kadar indirdiler.

— Yarın akşam gelecek misin Karı bey?

— Gelmeye geleceğim... Lâkin gitmek zor. Hele ben beni bir götürsem...

Her akşam böyle vedalaşırdı. Karı bey küçük fakat acele adımlarla gitti.

* * *

On iki seneden beri fasılasız olarak mahpusta yatan Hacı Aptullah günü azaldıkça, uykusunu ve iştihasını kaybediyordu. Gündüz hiçbir yerde on dakikadan fazla oturmaz, gece, yatakta duramaz olmuştu. Artık üç paket tütün içiyor, burnunu daha çok karıştırıyor, başını daha fazla sallıyordu.

Ceza beş seneyi aştı mı insana şakadanmış gibi gelir. Mehabetini, dehşetini kaybeder. Bir tamam yatıp bitirmeyi göze alamadığından, "Bu böyle kalmaz. Allah cömerttir. Bir af olur," falan diyerek uzağı asla düşünemeyen bir çocuk dalgınlığı içinde

yaşanır. İlk iki sene uyku ve iştihâ dışardan daha muntazam daha fazladır. Can, başka türlü –bu başka türlü'nün asla tarifi bulunamaz– sıkılır. Bu sıralara “Anasının çorbası daha karnında... Hele birkaç sene daha geçsin de görürüz” derler. Birkaç sene sonra uyku ve iştihâ azalır. Buna mukabil, uyuklamaktan ibaret bir yorgunluk, başı, gövdeyi ve ruhu sarar, iştihâ terbiyesiz bir çocuk gibi her aklına geleni şiddetle istemekten ve birkaç lokmada bıkıvermekten ibarettir. Yatkın hapis iki öğünden başka yemek yemez. Artık uzun arkadaşlıklara da tahammülü kalmamıştır. Buraya girmeden evvelki hayatına ait sevda, kavga ve diğer maceralarını o kadar sık sık o kadar çok anlatmıştır ki neredeyse kendi ömrünün aklında kalan parçalarından bıkmıştır. Bir yeni arkadaşına hepsini, birbiri peşine, hikâyeye eder. Maceraları tükenince kendisine bir başka yeni ahbab arar ve eski hikâyeleri ona anlatırken bunu önce dinleyenlerin orada bulunmasına tahammül edemez. Bu yüzden kıskançlıklar, dedikodular bir ay evvelki can ciğer arkadaşları birbirlerine kanlı bıçaklı düşman yapar. Yerlilerin ekseriya birbirlerinden nefret ederek yabancılarından ahbab peydahlamaları hep bu macera anlatmak zaruretinden ileri gelir.

Hikâyeler, mahpusun içinde bulunduğu ruh halinin birer aydınlık pencereleridir. Eğer bir zamparalık hikâyesine başladıysa (Daima birdenbire, arkasından dürtmüşler gibi başlar.) canı o gün öğle sonundan beri şiddetle –ama tahammül edilmez, müthiş bir açlıkla– kadın istemektedir. (Gece mutlaka hamamcı olunur.) Bir kabadayılık macerası, mahpusun o gün, muhakkak, ya bir gardiyandan yahut da bir diğer mahpustan hakaret gördüğünü ispat eder. Bir gün evvel dehşetli ümitsiz olan bir insan, bir gün sonra dünyayı pespembe görür. Mahpus, daracık bir muhitte hislerin havsala almaz mesafelerinde hiçbir sürat ölçüsüne ve

teşbih kalıbına sığmaz bir hızla bir kutuptan diğer kutba kadar gidip gelen, inip çıkan bedbaht ve mesut insandır. Öldürdüğüne pişmanlığın hemen arkasından, “Oh iyi ettim de namuzsuzu yedim. Karısı ellere kaldı ya...” diyen insafsız bir kibir ve yürek ferahlığı hazırdır. Mutlak dindarlıktan, Allahu bile hariç tutmayan küfürbazlığa geçer. Çıkma ümidi bir saat evvel elle tutulacak kadar yakındır da bir saat sonra kıyamet günü kadar uzak ve imkânsızdır. Lâkin bütün bu duygu hercümercinin içinde bir tek hassasiyet, ötekilerin hiçbirine karışmadan, tam istiklâl halinde, dışarıya dönmüş durur. Dışardan gelen en ufak bir gürültü –tabiî kumar müstesna– derhal olduğu yerde elektrik cereyanı gibi kesilir. Mahpus dışarıyla olan ruhî alâkasını uykuda bile kaybetmez. Senelerce rüyalar hep dışarıya aittir. Ancak altıncı seneden sonra yavaş yavaş mahpusluk tahteşsuura yerleşmeye başlar. Rüyaların pencerelerine de demir parmaklıklar, kollarına kelepçeler, insanların arasına gardiyanlar karışmaya başlar. Ağır ceza koğuşlarının ağır ve kederli geceleri, aralık aralık fasih sayıklamalarla bölünür, bu zavallı büyük çocuklardan birisi insanın yüreğini parçalayan bir ümitsizlikle annesini çağırır. O zaman derin uykudaymışlar gibi tek başlarına yatanlar –daha doğrusu bizzat kendi kendilerine karşı bile uyuma taklidi yapanlar– başlarını yastıklarından dörder parmak kaldırarak, kendileri gibi geç uyuduklarını pek iyi bildikleri arkadaşlarıyla bakışırlar. Sonra yeniden, koğuşun yerine yalnız birisi nefes alıyormuş da ötekiler bu müddet içinde hattâ duyulmayacak kadar zayıf nefes bile almıyorlarmış, nefes almak cihetinden de mutlak istihate varmışlar gibi muazzam soluklar duyulur. Zamanın saat tık tıklanıyla değil, zerre zerre, saniye saniye eskiterek geçtiği hissedilir. Tekrar bir sayıklama: “Vurma... Vurmasana ulan.” Tekrar tek başına soluyan arkadaşın nöbetçi nefesleri... “Dur ulan .mına koy-

duğumun...” Abdeste kalkan bir arkadaşın sürüklenen ayak sesleri... Dışarda nöbetçi düdüğü. Uzaktan bir köpek havlaması. Bu köpek havlamalarına karşı uyanık olanlar akıllarından mutlaka şu sözü geçirirler: “Köy yakın.” Sonra bir horlama başlar. Uyumayanları rahatsız ederek, âdeta imdat isteyerek uzar gider. Kışın öksürük, yazın kaşınma ve dört mevsimde osuruk sesleri batar çıkar. İhtilâm olan bir arkadaşın kıvranmaları, yatak komşularını kurnaz kurnaz gülümsetir. Şehveti ve kadın vücudunu unutmuş bu hadım erkek kalabalığını uyurken seyretmek hazin bir şeydir. Gece gündüz bir arada yaşayan insanların korkunç yalnızlığı koğuş uyuyunca daha beter meydana çıkar. Her yatan bir ayrı ev değil sanki bir ayrı köy, daha doğrusu başka bayraklar altında yaşayan birer yabancı memlekettir. Mahpusların, mahpusluktan başka müşterek tarafları sanki yoktur. Düşmanlıkla dolu bu sessiz saatlerin içinde üzerlerine ağırlık çöken arkadaşların, sıkılmış çeneleri arasından dilsizlere mahsus bunaltıcı sesler çıkarmaya başlamaları yabancılığı birdenbire aradan kaldırır. Uyanık olan yatak komşusu kâbusa yakalanmış arkadaşıyla çağırır. Uyandıramazsa uzanıp yorganı sallar. Hırıltı hemen kesilir. Yaralı hayvanlara ait birkaç kısa şikâyet iniltisinden sonra bunalan arkadaş sağdan sola, yahut soldan sağa döner, ekseriya derin uykusuna ara vermez. Fakat zaten uyanık duran bir şeye canı sıkılmış gibi derhal bir sigara yakar. (Uzun müddet uyuyamayanların ekserisi sigara tiryakileridir.) Baykuş öter. İdamlık arkadaş –sabaha kadar hemen hemen hiç uyumayan, sabahleyin ilk aydınlıkta maddeten ve manen baygın düşen odur.– içini çeker. Uyumayanlardan birisi, artık uyuyanları uyandıracığına ehemmiyet vermeden yüksek sesle, “Öt mübarek öt... Öt de şu ölüsü kandilli mahpusu yık artık...” diye söylenir.

Ve bu bitmez tükenmez geceler Hacı Aptullah için tam on se-

ne on bir ay on beş günden beri fasılasız devam edip gitmektedir. Girdiği zaman delikanlı imiş şimdi âdeta ihtiyardır. Girdiği zaman cesurmuş, şimdi artık –korkak bile değil– ürkektir. Girdiği zaman akıllı imiş, şimdi artık insiyaklarıyla yaşıyor... Bereket versin bu değişikliklerin yalnız kendisi farkında değildir ve ruhî yorgunluktan ölecek kadar çok yaşadığını zannetmektedir.

Mahpusta haftalar ve aylar insanın başını döndürecek derecede süratle geçer. (Bu sürat bizim trenlerimizden fazla gibidir.) Halbuki seneler bir türlü geçmek bilmez, ama mahpus gene de her günün hesabını muntazam üşenmeden, bıkmadan aklında tutar, her sabah yattığına bir gün zammedip yatacağından bir gün tarh eder. En dalgın sırasında, “Ne kaldı?” diye sorsalar derhal, kalanı senesiyle, ayıyla, günüyle söyleyebilir. İsterse bu cevap, “Daha çok. Bugünü saymazsak yirmi üç sene, dört ay, on yedi gün var,” şeklinde olsun.

Mahpushanelere yazılan mektuplarda hemen daima, “Sayılı gün çabuk geçer,” “Dar günün ömrü az olur,” diye yazılsa da bu sözler yalandır ve teselliden ibarettir. Sayılı günler, bilhassa büyük cezaların sahiplerine karşı pek namertçe davranırlar. Bitmek bilmezler. Ateşli bir hastalık gibi insanı hayatından bezdirirler. Bu bezginlik, dünya üzerindeki bezginliklerin en sahicisidir. Senelerden beri farkına varılmadan, damla damla birikmiş ve günlerden bir gün arkadan kancıkça bastırırvermiştir. Kancıklığı evvelâ sevince benzemesindedir.

Hacı Aptullah bir sabah uyandığı zaman, kuvvetli bir rüya görmüş gibi cezasının iki sene bir gün kaldığını hatırlamış ve son derece sevinmişti. “Cezayı öldürdün. Yarabbî sana çok şükür...” Hemen o esnada kabahatmiş gibi kalkıp oturmuştu. Güneş bir başka türlüydü. Koğuş daha aydınlık, daha derli toplu, hattâ biraz daha sevimliydi. Ayakta duran ihtiyara gülümsedi.

“Tuu... Yahu biz ne yaptık...” Bir hafta evvel, Kâmil denilen namussuzun kafasına az kalsın destiyi vuracaktı. “Biz ne halt ediyoruz yahu...” Sonra üst üste, fikirleri birbirine çarparak düşündü: Kâmil namussuzun biri. Kavatin birisi bu Kâmil. Bu Kâmil’in karısını babası kullanıyor. Bacısı orospu.. Kendisi ibne. Adam, böylesine öfkelenir mi?

Birdenbire mahpushaneye kendisini bağlayan bağların çatır çatır koptuğunu hissetmişti ve öğleden sonra çıkma ihtimalinin ilk hakiki can sıkıntısı üstüne çullanmıştı.

Artık o günden itibaren sevinçten kedere, ümitten ümitsizliğe koşmaktan manevî varlığının nefesi tıkanıdı. Bir müddet fazla yattığı için kendisine acıyanlara fena halde öfkelenildi. Halbuki eskiden bu gibi sözler hattâ farkında olmadan gururunu okşuyor, kendisini koğuşundakilerden yükseğe çıkarmış gibi acayip şeyler hissediyordu. “Eşekler... Yatılmış cezanın değeri mi olur... Bir gün gibi geliyor.” Bir müddet yeni gelenlerin haline gizlice, “Ohh...” dedi. Bir müddet bunlara acıdı.

Artık af havadisleri onu hiç alâkadar etmemeye başlamıştı. İşte buna bir türlü alışamıyor, arkadaşlar af ihtimalinden açtıkları zaman, söze eskisi gibi yüreğiyle karışmadığını hissederek, bu hissi onlar da anlamışlar gibi kendi kendine utanıyordu. Sanki artık mahpus değildi. Mahpus değildi ama gene buradaydı.

Cezasını gün gün hesap edememeye başlamıştı. Ay ay hesaplamak da duyduğu aceleyi tatmin etmiyor, mevsim mevsim düşünüyordu: İki sonbahar kaldı. Kışlar, ilkbaharlar nasıl olsa geçer. Yazlara hiç kulak verme... Halbuki gardiyanlar olup bitenlerin sanki farkına varmamışlardı ve bunu inatlarına böyle yapıyorlardı. “Biz artık kaçır mıyız reziller... Biz artık... Lâhavle...” Evvelce pek öfkelenmişti ve buraların tek namussuzluğu saydığı feci hal yavaş yavaş başına geliyordu da bundan zerre kadar şüphelenmi-

yordu. Artık mahpuslarla beraber değildi, idarenin adamı olmuştu. Eskiden herhangi bir arkadaşına yapılan en küçük bir haksızlık karşısında kükrerdi. İstidalar vermeye, müddeiumumlere gitmeye kalkardı. Şimdi her meseleyi yatıştırmaya, elinde olmayan bir asabiyetle gardiyanları, müdürü korumaya girişmişti. Eskiden, “Ah benim de cezam senin cezan gibi az olsa, ben yapacağımı bilirim,” derken şimdi, “Ah benim de cezam seninki kadar çok olsa, gösterirdim heriflere!” diye, sanki teessüfle başını sallıyordu.

Eskiden bütün kadınları ve bütün kızları çok güzel, derhal evlenmeye lâyık bulduğu halde, artık hiçbirini –en güzellerini bile– kendine lâyık görmez olmuştu. Aklı bu mevzua takılınca bir müddet keyifle ve gizliden gizliye gülümsüyor, sonra birdenbire somurtarak işin en tehlikeli tarafını düşünmeye başlıyordu. “Yahu bizde erkeklik kaldı mı bakalım... Hey Yarabbî... Gerdek gecesi... Tuu... Kendimi öldürürüm. Ölmek iyi bir şey. Hey Yarabbî...”

Bazı bazı da vaktiyle mahpushanede yapılmış kavgaları hatırlıyor, vurulup ölen arkadaşları gözünün önüne getirerek kendisini onların yerine koyuyor, korkuyla yutkunuyordu.

Velhasıl, ağır cezanın bitmesine yakın, bir insanın başına gelenler, hareketsizliğe mahkûm olan bir düşünce âleminin ne ke-paze, ne dejenere bir hal aldığıнын ispatıydı. Birisini öldürmek eğer o adama fenalık etmek için yapılan bir işse, ölünün ebediyen hareketsiz kalarak yalnız düşünmeye mahkûm edilmesi ihtimalinden başka bir mazereti olamaz ve muhakkak ki intikamların en namussuzcası da budur.

Hacı Aptullah, cezası bir sene kaldığı zaman Cumhuriyet Bayramında af olmayışına –canını sıkan birkaç mahpus arkadaşını düşünerek– gizlice sevindi. Aşırı mesut insanların istisnasız herkese karşı –hattâ bizzat kendi nefislerine karşı– duydukları hayvanca hodgâmlığı, hainliği ve merhametsizliği duymaya baş-

lamıştı. Çıkmak için duyduğu acele arttıkça, sanki kendisini burada bırakmak ellerindeyken düşmanlık olsun diye arkadaşları tutuyorlarmış gibi çabucak öfkeleniyor, zıtlarına basmak için her zaman sözlerinin aksini söylüyordu. Eskiden pek ağır, tane tane, müsamahakâr bir adamken artık ellerini, kollarını sallayarak, sert sert bağırarak huysuz bir insan olmuştu. Anası geç gelse kızıyor, erken gelse kızılıyordu. Yemekleri de ihmal etmeye başlamışlardı. Gelin elbette usanmıştı. “Kaltak... Şuna bakın... Şunun yemeğe benzer yeri var mı?” Tütünlerde de eski tat aramalıydı. Harmanı bozmuşlar, kâğıtları berbat etmişlerdi. Tütünün içindeki odunları ayıklayınca kadar göbeği çatlıyor, imanı gevriyordu. “Bu Reji'nin Allah belâsını versin. Eskiden...” İyi ama, artık eskiden hiçbir şey anmak istemiyordu ve beterin beteri de şu ki ilerden de hiçbir şey bilmiyordu. Dünya değişmiş, insanlar, gökyüzü, Malatya şehri bir hoş olmuştu. “Bizim zamanımızdaki polisler kalmadı. Bizim zamanımızdaki meyhaneler...” Halbuki meyhanelerle artık bir alâkası da yoktu ya... Artık içmeyecekti. Başına ne geldiyse “sarhoşluktan” gelmedi mi?

Hakikaten başına ne geldiyse bir değil birkaç sarhoşluktan gelmişti.

Malatya'nın kopukları rakıyı kadehle içmeyi bilmezler, tasla içerler. Üç gün mütemadiyen gece gündüz içerler ve bir hafta hasta yatıp üç ay müddetle rakıya töbe ederler.

Malatyalının ikisi az, üçü çoktur. Üç Malatyalı birbirlerini öperek içmeye başlar, sonunda birbirlerini vururlar. Hacı Aptullah'ı, öldürdüğü delikanlı böyle bir içki aleminin sonunda şakacıktan yaralamıştı. Dördü başında, üçü göğsünde olmak şartıyla on dört bıçak yarasından ibaret bir şaka... Hacı Aptullah hastaneden çıkınca ağabeyi İbrahim yüzünü şu tarafa çevirip, “Hep seni vuracaklar mı böyle?” diye sormuş. “Ne yapayım ağa? Ta-

bancam yok.” – “Al, şunu beline tak. İşte buna dokuzlu Brovnik derler. Bir daha da yaralanıp gelirsen buraya gelme... Kaldır kendini Murad'a at...”

Hacı Aptullah yaraları biraz iyileşince tabancayı kuşağının arasına sokup kahveye çıkmış. Bir Cumhuriyet Bayramı gecesi... 1930 senesi... O zamanlar böyle tombul tombul, saçları dökülmüş bir ihtiyar değilmiş... Çubuk gibi delikanlıymış. Kahvede Ali'yi arkadaşlarıyla kâğıt oynarken bulmuş. Doğruca göğsüne peş peşe beş kurşun yerleştirmiş Ali gözünü kırpmamış, kımıldamamış. Ahali kaçışıp ikisini yalnız bırakıncaya kadar Hacı Aptullah'ın yüzüne gülümseyerek bakmış. Hacı Aptullah vakayı her anlatışında buraya kuvvetle basar.

— Gülüyor herif... Adam gibi sırtıyor. Ne yalan söyleyeyim. Kurşunlar değmedi sandım. Geri kalanları da sıkacağım... Ne olur ne olmaz. Ben böyle düşünürken yerinden sıçradı kalktı. Bıçağını çekti. Artık tabancayı kullanamadım. Beni yeniden seviz yerimden bıçakladı. Meğer beş kurşunun beşi de değmiş. Öyleyken... Ben zaten yaralardan yeni kalkmışım. O da ölüm yarasını almış. İkimiz de kahvenin içine serildik. Ali öldü. Beni de ölüm halinde hastaneye götürdüler. Mahkemede Hakim soruyor: “Siz birbirinizi neden böyle vuruyordunuz?” Düşünüyorum düşünüyorum. Hiçbir sebep aklıma gelmiyor. O da bekâr, ben de bekârım. Namus meselesi desem kim yutar. Velhasıl bize 12 sene verdiler. Bir, iki sabıkamız da çıkınca, haydi bakalım, aftan da istifade ettirmediler mi? İşte yatıyoruz.

Sözün burasında, Hacı Aptullah, küçük bir çocuk gibi şaşkın şaşkın insanın yüzüne bakar. Artık pişman olmaktan bile bıkmış bir hali vardır. Ali en iyi arkadaşı imiş. Senelerce beraber hovardalık etmişler. Dostları da birbirlerini severlermiş. Malatya'da uzun arkadaşlığa misal olarak onları parmakla gösterirlermiş. Lâkin...

— Şeytan işi beyim... —diye Hacı Aptullah başına sallars—, ne desen boş. Kabahat bende mi, Ali'de mi, bana tabancayı veren ağabeyim İbrahim'de mi, anlayamadım gitti. Halbuki asıl düşmanlarımız şurada güle güle yaşıyor.

Hacı Aptullah'ın "Asıl düşmanları" babasını öldürenlerdir.

— Rahmetli, Büyük Cami'nin hem imamı hem de mütevellisi idi. Boyu benden bir karış yüksekti. Bir sesi vardı. Ezana başladı mı aşağı Malatya'dan dinlerlermiş. Anam anlatır: Yüreği yufka bir herifmiş. Çocuk gibi bir herif. Millet seferberlikte, Ermeni keserken adam demiş ki, "Herif sen de bir gâvur kes... Sevaptır. Sen erkek değil misin? Herkes Gazi oldu," demiş. Babam bir sabah, gün ışıırken eline komşulardan bir kılıç alıp Ermeni kesmeye gitmiş. O zamanlar Ermenileri mahpushaneye doldurmuşlar. Karılar, çocuklar akşamları kaplarla sinilerle yemek getiriyorlar. Gardiyanlar yemekleri alıyorlar. Gün doğmadan Ermenileri yirmişer, otuzar, yallah, Bey dağına... Derelerde kesmeye. Malatyalı da sevaptır diyerek gâvur kırmaya gidiyor. Babam bir sabah, anamın zoruyla kılıç elinde yola çıkmış. Gâvurların kolları iplerle bağlı. Fazladan birbirlerine de bağlanmışlar. Ağlayan hangisi, yalvaran hangisi... Babam bir müddet peşleri sıra gitmiş. Yarı yolda: "Ben bu haltı edemem. Gazilik de olmayıversin..." demiş, geri dönmüş. Yüreği işte bu kadar yufka. Gel gelelim meyve ağaçlarına meraklı. Bizim sattığımız bağ şimdi bile meşhurdur. İçerisini Cennet zannedersin beyim... Cenneti âlâ sanırsın. Her çeşit meyve vardır. O zamanın devrinde Amasya'dan elma fidanı getirip dikmiş. Şimdi gâvur aşısı Mışmış var ya işte onu babam icat etti derler. Meyveye meraklı rahmetli. Büyük bahçeleri kiralayanlar yevmiye verip babamı götürürlermiş. Çiçeklere bir baksa, kaç okka mışmış çıkacağını hüvesi hüvesine söylemiş. İlkyaz geldi mi, artık gözü ne karı görürmüş ne evlât.

Gider bahçeye yerleşirmiş. İşte o gidiş. Tam üzümün sonu alınana kadar. “Etme Hoca –derlermiş–, yahu bu nasıl âdet... Camiyi mütevellî kısmı boşlar mı?” derlermiş. “Boşlamak değil, haşa, camii şerifin meyvesi, Elhamdülillâh, hiç solmaz, çürümez. Kıyamete kadar tazedir. Lâkin benim bahçe bakım ister... Günahdır,” diye gülüverirmiş. Bir sene Malatya’nın kopukları bizim bahçeye dadanmışlar. Gelir, gelir ağaçları yolarlarmış. Babam yalvarmış, sövmüş, beddua etmiş, ağlamış. Hergeleler, bakmışlar ki Hoca telâşlanıyor, işi azıtmışlar. Rahmetli sonunda başka çare bulamamış. Eline bir Kürt tüfeği almış. Bir gece gene hırsızlığa gelmişler. Tüfeği birinin göğsü beraberine sıkmış. Lâkin vuramamış. Onlardan biri de, sarhoşlukla bir kurşun atmış. Karanlık gecede domuzun kurşunu, tam kalbe değmez mi? Sabahleyin ölüsünü bulmuşlar. Ben şöyle böyle hatırlıyorum. Pek aklım ermiyor. Lâkin İbrahim iyi bilir. Bütün Malatya ağlamış. “Hay Hoca, Hay Hoca...” diyen mi ararsın... Herkesin yüreğini yakan mesele, kim vurduya gitmesi... Seferberliğin sonlarına doğru, kurşunun değeri var da adamın değeri yok... Şuna sormuşlar, buna sormuşlar. Arkasını boşlamışlar. Karı bey, Mutasarrıfın önüne çıkmış. “Bunların babasını vuranlar falan falan kişiler,” diye şekva etmiş. Kim bakar? Üç kişi imişler. Biri öldü. Birisine inme indi. Hâlâ sürünüyor. Üçüncü iyidir. Zengin... Hali vakti yerinde... Bak bey... “Yapan bulur,” derler. Bazısı hiçbir şey bulmuyor. Hava buluyor. İşin yoksa bekle... Beklemekten dizlerin kopar. Ne demişler: Göle su gelinceye kadar kurbağanın gözü patlarmış. Hele zengin adama yaz da bir, kış da bir...

* * *

Hacı Aptullah, Istanbuluya belki on defa anlattığı bu hikâyenin bir yerinde mutlaka bu felsefeye girer, tane tane, kocaman

ve aynı açık kafasına pek yaraşan bir ağırlıkla, yarı atasözü, yarı kocakarı şikâyetine benzeyen sözleri sarfederdi ve sıra asıl anlatmak istediği yere geldiği için sesini biraz alçaltırdı:

— Babamı vuranlardan biri Vahap derler bir adam üç ay sonra mahpusa düştü. Üçüncü gün kapıya bir çocuk gelmiş bir tava, iki karpuz getirmiş. Vahap'a verilecek deyip savuşmuş. Tavadaki eti sekiz arkadaş yemişler. Yarım saat sonra başlamışlar feryada... Döşemeleri sökecekler, kendilerini yere vuran hangisi, göğsünü, karnını çırmalayan hangisi. Bereket arkadaşlar sarımsaklı yoğurt yetiştirmişler. Doktor koşmuş. "Bunları hastaneye kavuşturun," demiş. Anladın mı işi... Tavaya ağı koymuşlar... Şimdi geçti, git-ti, Karı beye sorarım da "Benim haberim yok" diye yemin eder. Lâkin benim yüreğim hâlâ şüphede... Rahmetlinin acısıyla Karı bey cehennemi göze aldı besbelli. Malûm ya adam zehirleyen doğru cehenneme gider. Katillik fena bir zenaat ama, silâhla yaparsan belki affolur. Ben hocalardan işittim. Zehirin affı, mazere-ti yokmuş. Yallah gayya kuyusuna... Vahap zehirden kurtuldu. Yalnız saçları döküldü. On beş günde delikanlı herif ihtiyar olu-vermiş. Mahpushaneye geldikten üç ay sonra bir akşam ezanında yedi arkadaş, cümle kapısını basmışlar. Kapının önünde bir tahta parmaklık varmış. Avluda gezerlerken parmaklığı duvara bağlayan çivileri gizliden gizliye gevşetmişler. Tam akşam vakti, hoca "Allahuekber" der demez, bunlar da narayı vurmuşlar. Parmaklığı nöbetçi jandarmanın üstüne devirmişler. Birisi "Af geldi arkadaşlar..." diye bağır-mış. O zaman da mahpus dolu. 700 mevcut varmış. Yansı dağılmış. Alacakaranlıkta silâhlar atılmaya baş-ladı. Biz "Kürt bastı" diye korktuk. Neden sonra mahallenin büyükleri "Mahpus boşanmış" dediler. Anam "Hey Allah, Hey Allah..." diye dizlerini dövüyor. Bizim Malatya'nın bir âdeti var. Şehir uşağı kaçır da bir eve girerse mutlaka saklarlar, sonra bağdan

bağa geçer gider. Silâh sesleri Sivas caddesine doğru gidiyor. Her taraf Allah vermesin, karıştı. Vahap'ın kaçıp kaçmadığını sabaha kadar öğrenemedik. Sabahleyin, birisi anama müjde getirdi. Üç yüze yakın mahpus kaçmış. Kimi kurtulmuş, kimi yakalanmış. İçlerinde yalnız Vahap'ı vurmuşlar. Ölüsü Hükümet dairesinin önünde yatıyormuş. Bizim Karı bey, müjdeyi getirene boynundan iki altın koparıp bahşiş verdi. İbrahim'le beni önüne kattı. O sırada ben sekiz yaşındayım, İbrahim on yaşında var, yok. Biz işin farkında değiliz. Anam deliye dönmüş. "Yürüyün, yürüyün evlâtlarım..." diye hırıl hırıl soluyor, biz küçüğüz, koşuyoruz. Karı hâlâ arkamızdan itekliyor. "Yürüyün... Aman çabuk..." Hükümet dairesini kalabalık çevirmiş. Toprak atsan yere düşmez. Anam bize öğretti. Heriflerin arasından geçtik. Ölüyü kaldırımın üzerine yatırmışlar. Kan içinde bir ölü. Üstüne koştuk. Polis Rıza efendi bizi önledi. İbrahim'e bir tokat attı. Korktuk. Anamız bir kere bağırdı. Gene koştuk. Bu sefer bir tokat da ben yedim. Karı bey yeniden seslendi. Biz ölüye koşarız, polis şamarlar, millet ağladı beyim... Hitamında "Bırak çocukları!" diye polislin üstüne yürüdüler. Rıza efendi kenara çekiliverdi. İbrahim'le beraber leşe yaklaştık. Parmaklarımızı yarasına basıp birer lokma kan emdik. Anam eve gelince, bir danamız vardı onu kurban kesti. Sen Karı beyi, sakın, öyle belleme... Bizim mahpusluğumuz yıkıldı fukarayı... Bak beyim kanı milleti, erkek kısmından yürekli oluyor. O yürekle bir de elleri silâh tutsa... Dünyada adam bırakmaz öldürürler. Hey kanı milleti!

* * *

Hacı Aptullah'ı son günlerde büyük bir keder sarmıştı. Her taraftan adı çağrılıyormuş, hangisine cevap vereceğini, nereye koşacağını şaşırmış gibi bunalmış ve usanmış bir hali vardı. Ye-

mekten de kesilmişti. Burnunu karıştırarak volta vuruyordu.

Gece, bir müddet çalıştıktan sonra Istanbulu da yanına gitti. Beraber gidip gelmeye başladılar. (Mahpushanede “Volta” denilen gidip gelmeye yürümek denemez. Adımlar gittikçe küçülüp azalır. Nihayet söz bittiği zaman voltacılar, dört, beş adımlık bir mesafede dönüp dolaşmakta olduklarını farkederler.)

Istanbulu hesabı pekâlâ bildiği halde yavaşça sordu:

— E Hacı... Ne kaldı?

— On beş gün.

— Cezayı öldürdün.

— Hayır ceza bizi öldürdü.

— Aldırma... Olmuş işin kötüsü olmaz. Dışarda olsan bu on iki seneyi yaşayacaktın.

— Yaşayacaktım. Biz süründük. Başımda saç kalmadı. Sen şu istidayı yazmadın.

— Kolay... Yazarız.

— Yazıver. Bakalım kaç gün kazanacağız?

— Ben üç gün yazacağım. Yutturursak ne âlâ...

— Üç gün kazanırsak on iki kalacak. On iki gün... Bak beyim, bu on iki gün on iki seneye değdi.

— Aldırma... Kendini avutmaya çalış.

— Adam kendini nasıl avutur. Cigarayı bile canım istemiyor. Yemek yesem doymuyorum. Yemesem acıkmıyorum. Yatıyorum, uyku uykuya benzemez. Ben uyusam da dinlenemiyorum. Dışardan korkuyorum bey. Ne gibi dersin, beni anadan üryan Hükümet meydanına bırakacaklar sanıyorum. Bir kere şu pantolon meselesi canımı sıkıyor.

— Pantolon meselesi diye bir mesele yok. Uzatma...

— Nasıl yok? Senin aklına gittik de pantolon yaptırдық.

— Fena mı oldu?

— Pek fena oldu. Ben ömrümde pantolon giymedim ki...
—Hacı Aptullah pişman pişman başını salladı—: Pantolon... Yahu biz pantolonlularla alay ederdik...

— Şimdi de biraz seninle alay etsinler. Parayla değil, sırayla... İyi ama senin eski arkadaşlarından hiçbirisi artık şalvar giymiyor. Kim alay edecek?

— Orası öyle... İstidayı nasıl yazacaksın?

— Diyeceğim ki: “Ben bu cürmü 931 senesinin Cumhuriyet Bayramı akşamı işledim. Üç gün tatil olduğundan tevkif müzekeresi Bayram sonu yazılmış, tarihi de yanlış atılmış. Gerek polise, gerek hastaneye sorun,” diyeceğiz.

— Biraz acıklı yaz. On iki senedir yatırıp... Aftan istifade ettirilmeyip ve asri cezaevine gitmeyerek... Artık sen bilirsin.

— Ben bilirim. İstida kısmının acıklı yerini kimse okumaz.

— Okumasın. Gene sen öyle yaz.

— Başüstüne.

— Yahu deli olacağım. Bizi aftan nasıl istifade ettirmediler? Kabahat Müddeiumumîde... Düşman tarafından para yedi. Bize kıydı. Beş sene evvel çıkacaktık. Beş sene çok ceza beyim.

— Çok ceza... Lâkin müddeiumumî para yedi denilemez. Senin sabıkan varmış.

— Sabıka var olmaya, var. Sabıka var ama, idare etmek de var.

— Nasıl idare etsin. Ölen herifin babası takip ediyor. Asıl kabahat, asri cezaevine gitmemekte...

— O kabahat da Karı beyin... Geldi ağladı. O sıralar, 937’de, asri cezaevini bilen de yok. Kömür ocağına gideceksin. Ayağından yerin dibine zincirle seni bağlayacaklar. Artık güven ki güneşe çıkacağım diye... Kaybolduğun bir gün... Beni yazdılar da, doktora yalvararak, “İşe yaramaz” diye rapor aldık.

— Almaz mısınız ya... Hey bizim Türk milleti... Faydalı bir şey teklif edildi mi, su görmüş eşek gibi geri gider.

— Haklısın bey... 937'de gitsem... 937'de altı sene yatmış oluyordum. Kalıyordu 6 sene. Bir sene beş ay hesabıyla otuz ayda çıkacaktım. İki buçuk senede... 940'ın yarısında dışardaydım. Üç buçuk sene oluyordu. Hey Yarabbî... Bizim Karı bey, beni sevdiğinden mi yaptı? Ben kanar mıyım? Büyük oğlu sarhoş. İlerde, geride sarhoşlukla edepsizlik yapıyor. Biz burada buldukça kimse kendisine uymaz. İbrahim dışarda külhanbeyliği yapacak diye Hacı Aptullah içerde yatsın bakalım.

— Olan oldu. Şimdi kızmak faydasız. Karı beyin akli o kadar erer.

— Karı kısmı neden böyle aptal olmuş beyim. Şimdi de beni evlendirmeye kalkıyor. Bakalım bizde erkeklik kaldı mı?

— Erkekliğe ne olmuş?

— Vallaha, benim hiç ümidim yok. Karıyı unutmuşum, gitmişim. Düşündükçe utanıyorum. Bizden erkeklik geçti.

— Böyle söyleme... Doktorlara sormuşlar. On beş, yirmi gün sonra yine eski haline gelirmişsin.

— Hani o günler... "Baba —demiş—, sen cennetliksin." — "Hiç ummuyorum evlâdım," demiş. Hem yahu... Bu devirde evlenmek ne oluyor? Dünya bütün karı kesilmiş. Her taraf karı.

— Kim söyledi?

— Herkes söylüyor. Tren geldi. Karıları baştan çıkardı. Dokuma fabrikası açıldı karılar baştan çıktı. Arkadan bir de tütün fabrikası kurdular. Dışarda namuslu karı kalmamış diyorlar.

— Öyle lâkırdılara kulak asma... Dışarda namuslu karı kalmamış da, akşamdan sonra delikanlılar mektebe neden seğirtiyorlar. Tözey, Adanalı, Körkız, Münevver nasıl para kazanıyor?

— O başka... Ben sordum. Elini sallasan bini bin paraya imiş.

Ağaçların altında, su yollarında, ekin tarlalarında yatı yatıveriyorlarmış. Karı milleti başını açmış da dışarı dökülmüş. Kabahat trende, bir de fabrikalarda.

— Trenin adam götürüp adam getirmekten, mektup gazete taşımaktan, mal nakletmekten başka bir marifeti yoktur. Bunlar da, Malatya ahalisini adam eden işler. Fenalık değil. Fabrikalara gelince: Çalışıp para kazanan karı evde oturan karıdan daha namusludur.

— O nasıl laf... Töbe Yarabbî...

— Doğru bir laf... Çalışan karı erkekten ürkmez. Parası da az, çok vardır. Para için de yatmaz. Kaldı iki mesele. Birisi gönlünü edersin. O zaman evde de otursa bir. Yalnız farkı şu: Evde oturan kızın, karının gönlü kolay olur. Zira bizi erkek zanneder. Halbuysa çalışan kız, erkeklerin ne mal olduğunu hemen anlar. Erkeklerin amirlerinden nasıl korktuklarını, haklarını nasıl aramadıklarını, nasıl yalan söylediklerini görerek, "Tuuu... bunlar mı erkek?" diye başını çeviriverir. Yani daha kolay konuşsun ama, daha zor aldatırsın. Evdeki kızla konuşmak zordur, lâkin onları da aldatmak kolaydır.

— Bırak beyim. Adam bir karıyla konuşur da onu yola getiremez mi?

— Namuslu ise getiremez.

— Namusluyu konuşmuyoruz. Çalışanları konuşuyoruz.

— Çalışanların çoğu namusludur. Namuslu olmasa günde 12 saat çalışmaz.

— Inadına mı söylüyorsun bey... Kerhane kızları, "Fabrika açıldı bize iş kalmadı," diyorlar.

— Kulak asma... Jandarma Bölük Kumandanı arslan gibi bir zabıt. Kerhanede dostu var. Fabrikada değil.

— Şimdi fabrikalar karıların ahlâkını bozmadı mı?

— On beş gün sonra çıkacaksın. Görüşürüz.

— Ben de karı bulamayıp kerhaneye mi gideceğim?

— On iki sene yattıktan sonra senin için çıkar çıkmaz kerhaneye gitmek pek ayıp olur. Bir çaresini buluruz.

— Alay ediyorsun beyim.

— Almanlar Rusları yenemez dedim, inanmadınız. Pahalılık olacak dedim, inanmadınız. Ben ne yapayım?

— Şimdi af da olmayacak mı?

— Henüz bir alâmet yok.

— İyi ama, yirminci yıldönümünde de bunlar az çok bir şey vermeyecek mi?

— Bakalım. Önümüzde daha üç buçuk ay var. Bir, iki ay sonra ben sana söylerim.

— Böyle diyorsun da arkadaşlar sana kızıyor.

— Hatır için laf söyleseydim, mahpus olacağıma mebus olurdum. Kızmalarına gelince: İsterlerse bana kızsınlar. Kızsınlar da... Bizim millete en evvel kızmayı öğreteceğiz. Korku yüreğimize işlemiş de hepimiz kızmayı unutmmuşuz.

4

Telgrafçı Abdurrahim beyin karısını İstanbullu pek başka türlü hayal etmişti. Bir kere, bilâ istisna herkes kadının dünya güzeli olduğunda ittifak ediyordu. Kız, eline su bile dökemezmiş. Kadını gördüğü zaman, İstanbullu fena halde sükûtu hayale uğradı. Buradaki “Dünya güzeli” sözü, halkın ruhunda fazlasıyla mevcut olan tabiî ve basit roman ihtiyacından doğmuştu. Dünya güzeli bir kadını şurada boynu bükük bırakıp daha çirkin bir kıza sevdalanmak, sonunda bu sevda yüzünden elini kana bulayarak kendisini de ailesini de perişan etmek. (Demek ki kadın çirkin olursa faciada şaşılacak bir taraf kalmayacaktı. Halk ne kadar kolay aldanıyordu. Bütün mefhumlar gibi çirkinlik ve güzellik de onun için mutlak şeylerdi. Allah gibi. Üstünde münakaşa edilmez şeyler.)

Abdurrahim beyin karısı, İstanbulluya göre hattâ pek çirkin bir mahlûktu. (Buradaki, pek çirkin, dünya güzelinin aksülamelidir.) Evvelâ pek uzun boyluydu. (Yahut da topuklarına kadar inen siyah mantosu onu olduğundan daha uzun gösteriyordu.) Sonra pek büyük kemikli ve pek zayıftı. (Aynı siyah mantonun gözü aldatması da olabilir.) sapsarı yüzünde –bu yüzde iki karış kadar uzundu–, kalın siyah kaşları, yuvarlak, kapkara fakat kü-

çük gözbebekleri vardı. (Gözbebekleri çok siyah, çok yuvarlak, çok küçük olduklarından, gözlerinin akı insanı şaşırtacak kadar fazlalaşıyordu.) Sol yanağı alt alta üç tane Halep çıbanı iziyle pürtük pürtük olmuştu. Galiba günahattan korktuğu için başını siyah bir başörtüsüyle öyle sarıyordu ki, bu mantolu korkunç kadının –neden korkunç?– kel olmasından insan şüpheleniyordu. Kolları da gayet uzundu. Elleri nerdeyse dizkapaklarına değecekti. Ayaklarına, tek atkılı, uzun burunlu, siyahlı beyazlı rugandan, bir parmak topuklu, eski moda kunduralar giymişti. Çanta taşımıyor, boya, pudra kullanmıyor, yalnız kalın kaşlarına belli belirsiz rastık çekiyordu. Lüzumlu şeylerini –mendilini, para cüzdanını, evin kocaman anahtarını– ceplerinde gezdirdiği belliydi. Bütün bu hengâmeye iki tane iri altın diş, bir kalın nişan halkası ve dimdik duran inatçı ve hain bir baş ilave edince “Dünya güzeli”nin nasıl bir mahlûk olduğu anlaşılır.

Gayet ağır, tane tane, karşısındakine, lütfen ve merhameten hitap ediyor ve iki üç kelimeyle, bir köy bağışlıyor gibi, yüksekten konuşuyordu. Kelimelerinde taklide benzeyen Kürt lehçesi vardı. Kocasının yüzüne asla bakmıyor, sözlerini, sanki asla itiraz edilmezmiş gibi kati söylüyor, oğlan çocuğunu –kızı hiç adamdan saymadığı meydandaydı– canlı değilmiş de, bir malmış gibi mutlak surette, mülkiyeti altında tutuyordu. Evinde kimseye ehemmiyet vermediği için mi böyle müstebitti, yoksa kendisine hiç ehemmiyet verilmeye verilmeye o da artık öteki insanları saymaz mı olmuştu? Istanbulu bunu çok düşündü, hattâ bir konuşma arasında Abdurrahim beyin ağzını aradı, lâkin inandırıcı bir neticeye varamadı.

Bu iki insan karı kocadan başka her şeye benziyorlardı. Evlendikleri halde, birbirlerine ölünceye kadar zıt yaşayan ve bir arada görüldükçe birbirlerinin şahsiyetini gülünç edecek kadar

ezip bozan çiftler çoktur. Fakat bunlar kadar, bu hissi ilk anda ortaya koyan bir aile daha olamaz. Bayan Abdurrahim sözü söz bir ablaya benziyordu ki evlenmek için onu hiçbir yere görücü göndermek caiz değildi. Çünkü dünya üzerinde bu görünceyi gönül rızasıyla kabul edecek kadar cesur bir genç kız, bir genç kadın bulunamazdı. Bu kadın evinde mutlaka ekmekleri kilitler, çocukları kızgın maşayla döğerti.

Henüz dört yaşında olan kız çocuğu, daha şimdiden tıpatıp anasına benziyordu. Anasına benzediği için de, insana yaşamaması lâzım imiş gibi acayip ve merhametsiz bir şeyler hissettiriyordu.

Lâkin oğlan –henüz yedi yaşında olmasına rağmen– büyük bir şahsiyet sahibi idi. Babası odada olmasa, çirkin mürebbiyesiyle beraber, buraya bizzat misafir gelmiş bir “şehzade”yi hatırlatıyordu. Son derece güzeldi. Siyah kıvrırcık saçları, geniş ve akıllı alınına düşüyor, çok bilmiş ve kederli gözlerini gölgeliyordu. Anası konuşurken, kadının pot kıracağından ve bu suretle haysiyetini zedeleyeceğinden çekiniyormuş gibi içi sıkılarak yere bakıyor, babası konuşursa iftiharla başını kaldırıyordu. En sonunda elini masaya vurarak son sözü söylemesini, bu mahvedici ve asla bir neticeye bağlanmaz gibi devam eden münakakaşayı bir tek kelimeyle makul bir yola sokmasını Istanbulu her an bekledi.

Abdurrahim bey, ellerini ovuşturarak karısının tabii bu sıralarda pek sinirli olduğunu, kendisi de konuşmada hazır bulunursa belki yardımı dokunacağını, bunu lütfen kabul etmesini rica etmişti. Deminden beri bazen Türkçe, bazen Kürtçe görüşüyorlardı. Kadın, Istanbulunun orada olmasına ehemmiyet bile vermemişti. Lâkin kocasının tahmini hilâfına, sanki onu mutlaka yalancı çıkarmaya evvelden karar vermiş gibi hiç sinirlenmiyordu. Üzerinde hakarete uğramış, kadınlık gururu yaralanmış bir hal de yoktu. Hep aynı sesle kelimelerin hiçbir yerinde alça-

lip yükselmeden, yüzünde en küçük bir hareket olmaksızın, ya pek ehemmiyetsiz, yahut da bu odadaki insanları zerre kadar alâkadar etmez bir mevzudaymış gibi konuşuyordu.

Avukatın kanaatine göre mektupları ve resimleri mahkemeye mutlaka ibraz etmek lâzımmış. Yoksa en ağır cezayı verirlermiş. Cezanın azaltılması için mektuplar ve resimler mahkemeye teslim edilecek. Başka çare yok. Kendisi şimdilik memlekete gitmek taraftarı değil. Bu mahkeme işi hele neticelensin. Mektuplar ve resimler... Mektuplar ve resimler... Mektuplar ve resimler...

Kadın gittikten sonra Abdurrahim beyle Istanbulu, erkek erkeğe meseleyi bir daha müzakereye giriştiler.

— Kızın el yazısıyla mektuplar var mı?

— Olmaz mı? Dört yüz, beş yüz mektup var. Bazısı tabii uzun, bazısı küçük pusulalar... Bayram tebrikleri... Ne dersiniz mahkemeye bir faydası olur mu?

— Kız tarafı ne söylüyor?

— İftira ediyorlar diyor. Kız tarafı mahkemeye hiç gelmiyor ki... O kadar ısrar ettim. Kızı, babasını yahut eniştesini mahkemeye getirsinler diye... Olmadı. Avukatları var, namussuz bir herif...

— Siz ne fikirdesiniz?

— Bilmem ki... Çok ceza verirler mi dersiniz?

— Cezayı bırakın. Kızı hâlâ seviyor musunuz.

— Ne demek? Elbette seviyorum. Bana ceza verilerse... Kız da başkasıyla evlenmeye kalkarsa vurduracağım.

— Öyleyse mektupları mahkemeye vermemek lâzım. Tabii, “başkasıyla evlense vurduracağım” sözüne inanmıyorum. Yaptıramazsınız, diye değil yaptırmak istemezsiniz diye. Çünkü –Durunuz sözümü bitireyim.– Çünkü böyle bir iş mertliğe sığmaz. Bu bir. Bir de, elbet avukat bizden daha iyi bilir ama, kanun bi-

ze, her mektup yazan kızı sokak ortasında vurmak müsaadesi vermiyor sanırım.

— Hanım neden böyle söylüyor?

Istanbullu, “Hanım intikam almak istiyor,” dememek için öksürdü:

— Hanımefendi, tabiî bunu kendiliğinden söylememiştir. Belki komşuların fikridir. Bir kere avukatla görüşürüz.

Birdenbire sustu. Aklına fena bir ihtimal gelmişti. Karşısında asabiyetle yüzünü kıvrıştırarak ve erkek görünüşüne rağmen şu anda bir küçük çocuk kadar aciz ve yardıma muhtaç olduğundan şüphe etmediği adamı ürkütmemek için kelimeleri arayarak;

— Isabet ki —dedi—, yani güzel bir tesadüf bize yardım etmiş. Mektuplar yanınızda elbette?..

— Hayır evde...

— Evde mi? Hanımefendi nereye sakladığınızı bilmiyor mu? Ararsa bulamaz mı?

— Neyi arayacak? Mektupları mı?

— Evet.

— Aramaya lüzum yok. Kendi sandığında.

— Efendim?

— Sandığında dururlar.

— Okuma bilmez mi?

— Bilir.

— Öyleyse...

— Anlayamadım beyim.

— Size niçin danışıyor öyleyse?..

— Kadın kısmı kocasının emri olmadıkça kendi başına bir iş yapamaz. Bizim taraflarda ayıptır.

— Anlayamıyorum.

— Neyi anlayamıyorsunuz? Bizim hanım büyük yerin kızı-

dır. Bizde asilzade kızları nefisli olur. O sebeple her birinin başlığı iki üç bin liradır. Ben, amcamın kızı olduğu halde, bizimkine üç bin lira başlık verdim.

— Öyleyse... Hanımefendiyi nasıl görücü yolladınız? Kendi üzerine ortak getirmek üzere kız istemeye nasıl gitti?

— Ben yollamadım ki kendisi gitmiş.

— Aklım ermiyor.

— Ermeyecek bir şey yok. Bizde böyle bir iş oldu mu, karı, kocasının sevdiğini gidip isteyecek. İstemezse ayıp... Erkek canlısı demesinler diye... Bizim karılar İstanbul karılarına benzemez beyim. Zaten anasının üç tane kuması vardı, alışıktır.

— Tevekkeli, işiniz iş. O sebepten el kızıyla mektuplaşmışsınız.

— Mektuplaştık ama... Şimdi ne yapacağız?

— Mademki hanım yenge sizin sözünüzden çıkmaz, mektupları mahkemeye vermemeli. Bence bundan başka çare yok. Kızcağız adam gönderdi. Yalvarıyor. Mektupları vermemeliyiz. Sizi her zaman mert bir insan gibi düşünür. Sonra bir genç kızın namusunu daha fazla paymal etmek yaraşmaz. Sizin erkekliğinize güvendi. Ailesine karşı, memlekete karşı onu korumaya mecbursunuz.

— Mektupları vermesek bize ne kadar ceza keserler?

— Bilmem. En fazla 12 sene sanırım. İki sene yatarsınız. Asri cezaevine gidersiniz. Topu topu altı buçuk sene. Benim daha şimdiden yattığım ceza. Daha gençsiniz.

— Ben cezadan korkmuyorum. Kız beni beklemez de birisine varır diye düşünüyorum.

— Daha iyi ya... Mektupları mahkemeye ibraz etmek herhalde onu sizi beklemeye zorlamak için tutulacak biricik yol değildir. Bilâkis siz onu rezaletten kurtarırsanız hakkınızda başka türlü düşünecektir.

— Pekâlâ, şimdi ne yapalım?

— İlk iş, mektupları buraya getirteceğiz. Kadınlar ne kadar metin olurlarsa olsunlar, böyle meselelerde kendilerine güvenmek olmaz. Komşular aklını çelerler. Avukat belki ısrar eder. Mektuplar ve resimler emniyet altında bulunmalı.

— Haklısınız. Mektupları getirteceğim. Bir kere de siz okursunuz. Bir faydası olursa... Resimleri de getirteyim mi?

— Resimleri de getirtiniz. Lâkin vermeyeceğinizi söylemek doğru değil. Mahkeme için istiyormuş gibi davranınız.

— Lüzum yok ama, başüstüne...

Abdurrahim bey başındaki Arap kefiyesini babayiğit bir hareketle düzelterek odadan çıktı.

İnsanların şerefi, haysiyeti, namusu, “tek kelimeyle” mukadderatı bazen nasıl tehlikeye düşüyor, hiç tanımadıkları adamların elinde kalıyordu. Hayat doğrudan doğruya bir romandan ibaretti. Yaşayan her şey bir romandı.

İstanbullu, mesleğinin ehemmiyetini meydana çıkararak bu vaka karşısında emniyetle gülerek bir cigara yaktı.

* * *

Birkaç gün sonra Abdurrahim beyin oğlu kırmızı atlastan eski bir bohçaya sarılmış, büyücek bir paketi getirdi. İstanbullunun odasındaki masanın üzerine kirli bir şeymiş gibi nefretle bıraktı.

Baba-oğul Kürtçe konuştular. İstanbullu bildiği birkaç kelimededen annenin hasta olduğunu, birçok da ağladığını anladı. Çocuk birazı Arapçaya birazı Acemceye benzeyen kelimelerle sık sık “Ker (= Eşek), Pır dıgri (= Çok ağlıyor), Daykem (= Annem)” diyor anasından bahsederken, belli bir şey, kadına kızılıyordu. Buradan, evde “eşek gibi” ağlayan kariya selâm bile götürmeden,

küçük bir asker gibi kati adımlarla çıkıp gitti. Babası, asıl söyleyeceğini, tabii, unutmuştu. Arkasından telâşla koştu. Istanbulu, dar pencereleri bir adam boyu yüksek, kalın demirli, beton odada kırmızı çıkınla yalnız kaldı. İçinde çıplak ve körpe bir kadın vücudu varmış gibi tuhaf –şehvî– bir şeyler hissediyor, rahatsız oluyordu. Şurada, bir genç kızın şüphesiz kolayca sevecek ve aldanacak kadar budala bir kızın meçhul ömrüne ait en mühim parçalar vardı. Yüreği, aklı, belki de eti... Bunların böylece o siyahlı kadının sandığında senelerden beri durması şaşılacak bir haldi. Abdurrahim bey, yaralı serçelere eza etmesini seven şımırık bir çocuk gibi bu iki kadına senelerce eziyet etmişti. Kadın bu mektupları kim bilir nasıl okudu. Kimseyle dertleşmemeye nasıl katlandı. (Düşüncesinin burasında Istanbulu ürperdi. Bu kadar iradeli bir kadın adamı kolayca öldürebilirdi de.) Farkına varmadan uzanıp bohçanın yumuşaklığına değen elini hızla çekti. ‘O karı, insan gibi ağlamayı da beceremez. Hele kaltak.’ Kendi kendisine hayret etti. Farkında olmadan Abdurrahim’in karısına kin tutmuştu. “İyi ama bu kalabalıkta en suçsuz olan zavallı o değil mi?” Bu insafsız düşünce, evini erkeğini ve çocuklarını asla müdafaa etmesini bilmeyişinden geliyordu galiba... Hem kendilerine ederler, hem de başkalarına... Bazı insanların kabahatsızlıklarına rağmen yaşamamaları, yaşamalarından daha faydalı...”

Abdurrahim bey içeri girdi. Ağrı neredeyse yere sürünecek siyah parlak çuhadan Adıyaman şalvarı, sadakor ceket, Arap kefiyesi ve dikkatle tıraş olmuş yüzünde katran sürülmüş gibi parlayan simsiyah bıyıklarıyla bu kıyafetin arkasına, saklambaç oynamak için gizlenmiş bir çocuğa benziyordu. Bu hissi veren utangaç bakışlarıydı. Çatık kaşlarına rağmen gözlerinde kederli, şaşkın, korkmuş bir şeyler vardı.

— Açmadınız mı? –diye sordu.

— Ne münasebet... –İstanbulu âdeta ürkmüştü. Kendini topladı–: Açanız. Hele buyrun.

Abdurrahim bey, sinirli parmaklarıyla –parmakları beyaz, uzun ve pek muntazamdı. İnsana mutlaka piyanoyu hatırlatıyordu– düğümleri çözdü. Evvelâ bir küçük bayram tebriki zarfı düştü. O kadar temizdi ki üzerinde aynı zamanda yemek yenen ceviz masanın ne kadar kirli olduğunu birdenbire meydana çıkarıvermişti.

Abdurrahim bey, pokerde kazanmış kâğıtlarını muzafferane açan lâkayt bir oyuncu ustalığıyla zarfları kırmızı atlasın buruşuk uçlarına doğru yaydı.

— İşte bunlar...

— Resimleri de göndermişler mi?

— Göndermişlerdir.

Arayıp buldu. Sekiz senede kızcağız –İstanbulu henüz ismini duymadığına pek şaştı.– ancak üç tane resim yollamıştı. Üçü de küçük amatör fotoğrafçılar tarafından çekilmiş şeyler. Hani ne kadar ne olurlarsa olsunlar, içindeki insanların yüzü değil, maddî varlığının bütün havası görülür.

Abdurrahim bey, bir tanesini, kırılacak bir şey gibi dikkatle ucundan tutup Istanbulunun önüne sürdü:

— İşte Kadriyem bu... Ne kadar güzel...

Yüreğinin en gizli sözünü söylüyor, ruhu titriyordu.

Ablak suratlı, büyük memeli, kalın bir kızdı. Göğsüne üç tane iğne takmıştı. Resim dizlerine kadar olduğu için bacakları farkedilmiyordu. Evlenmesi gecikmiş bütün tombul kızlardaki dünyadan bıkmış lapacılık, duruşundan belli oluyordu. Istanbulu sordu:

— Kaç yaşında?

— Yirmi iki, yirmi üç... Güzel mi?

— Güzel. Allah bağışlasın.

— Amin... Ben bu resme... Bir bu resmine elli lira verdim.

— Kime? Fotoğrafçıdan mı aldınız?

— Hayır. Güley evlerinden çaldı. Tam elli liram gitti. Lâkin helâl olsun... Bu resimler de olmasaydı, bu mektuplar da gelmeseydi, ilk seneler ben mutlaka kendimi öldürürdüm.

İkinci resimde, kucağında bir küçük bebek tutuyordu. Saçlarını rüzgâr karıştırmış, gözlerini güneş kamaştırmıştı. Tombul bir anaya benzediği halde, Istanbulu, bu küçük ve saf resimde bile bir hainlik sezdi. Bazı erkeklerin hep hain kadınlara düşmesi, bazı kadınların da hep hain erkeklere düşmesi acayip bir tesadüftü. Denebilir ki herkes kendisinde mevcut olmayan iyilikleri değil, kötülükleri sevgilisinden istiyordu. Atın insan ve yük taşınması, kedinin fare tutması, kuşun uçması ne kadar tabî ise, demek, bazı erkek ve kadınların hayatlarının sonuna kadar aynı vazifeyi görmeleri de mukadderdi. Kadriye de bu adamın evine girse, ötekine benzeyecekti. Bunun için zayıflamasına, çirkinleşmesine, siyah manto giymesine hiçbir lüzum yoktu. Istanbulu sezdirmeden yan gözle Abdurrahim beye baktı. Tehlikeden habersiz, resimleri seyrediyor, dişlerinin arasından konuşur gibi hazin tikiyle suratını buruşturuyordu.

Istanbulu, bu müdafaasız adamla aynı odada, aynı havayı teneffüs etmekten usanmıştı. Rahatlamak için derin derin soludu:

— Resimler sizde kalsın –dedi–. Müsaade ederseniz ben mektupları gözden geçireyim. Sır saklamasını bildiğime eminsiniz ya...

— Estağfurullah... Hay hay... Resimleri alıyorum. Bu mektupları dikkatle okuyun. Bakın ben ne düşündüm. Bu bizim işimiz roman olacak bir şey... Gazeteye verilecek bir şey... Kerem gibi... Leyla-Mecnun gibi...

— Anlıyorum. O ciheti de düşüneceğim.

— Gene haber yollamışlar. “Aman mektupları mahkemeye vermesin,” diyorlar. Ben şüpheleniyorum.

— Neden?

— Siz Güley denilen karının bana sadık görüldüğüne aldanmayın. Kızın eniştesi araya girmiş olabilir. Bana fazla ceza ver-dirmek için. Bana fazla ceza verirlerse kızın ümidi kesilmez mi? Ah asıl onu öldürmeliydim. Kahpe herif... Kaçtı. Halbuysa Kad-riye, dur dur diye bağırdığım halde, elimdeki tabancayı görerek kaçmadı. Kız yigittir. Hem de erkek gibi akıllıdır. Rica ederim... Dikkatli okuyun... İşe yararsa mahkemeye vereceğim. Namusu payınal olacak imiş. Umurumda değil. Kerhaneye düşse nikâh-layacağım.

Büyük bir ümitsizlik içindeydi. Ancak kızı bir başkasına ver-meye kalkarlarsa vuracağına yemin ederken içi ferahlıyor, sevi-niyordu. Bu mevzuda dışarda, kendisini ne kadar avutmaya ça-lışsa, muayyen zamanlarda, bu dayanılmaz yenilme hissine, ümitsizliğe kapılıyordu.

Resimleri cüzdanına koydu. Kuka tespihini masadan aldı. (Bu tespihin şirin yuvarlaklarını daha güzel olsun diye, tıgla de-lip bu deliklere çikolatalardan aldığı kalay kâğıtlardan tıkamıştı. İlk bakışta tespih, sedef yahut gümüş kakma gibi duruyor, fakat dikkat edilince sahtekârlık anlaşıldığından sahibini gözden dü-şürüyordu.)

Istanbullu yalnız kalır kalmaz, büyük bir yorgunluk hissetti. Rüzgâr küçük bir tebrik zarfını kımıldıuncaya kadar kâğıtlara elini sürmedi. Rüzgâr, deminden beri hissettiği canlılık hülyasını kuv-vetlendirmişti. Birisi bunları hemen alıp götürecektir de, kendisini meraklan öldürecekmiş gibi bir şeyler duyarak kalkıp kapıyı örttü.

Hava son derece sıcaktı. Muharebede bile adam öldürüleme-

yecek kadar sıcak. Rüzgâr yangın kokuyordu. Istanbulu bir büyük tas su içti.

Küçük zarfı açtı:

“Sevgili deli’m,

Deli dedim ne dedim/Rahim sana ne dedim/Kuştüyünden kalem olsa/Yazılmaz benim derdim. –Küçükten kusur büyükten af. Bayramınız kutlu olsun. Ellerinizden sıkırım.”

Yazı iyi okunuyordu, “g”lerin kuyrukları sert çizgilerle üç köşe çekilmişti. Bütün ilkmektepten sonra okumamış kızlar gibi el yazısında “r”leri, “a”ları, “s”leri kitap harfiyle yazıyordu. Taassupla ortamektebe gönderilmeyen kızların hemen hemen ekserisi gibi yazıyı sadece komşu delikanlılara aşk mektubu yollamak için unutmayan bir hal Kadriye’de de vardı. Nokta, virgül, sual işareti kullanmıyor, konuşur gibi, ne yazarsa yazsın kabul edileceğine emin olduğu için, konuşmadan daha rahat yazıyordu. Belli ki maksat kelimelerde ve cümlelerde değil, mektup göndermiş olmaktaydı.

Okuduğu bayram tebriki, Istanbuluya “Bütün bir romanı” birden hülâsa etmiş gibi artık deminki meraktan eser kalmamıştı. Bu çocukları iyi tanıyor, bunlardan birisinin mektuplarını –hayırına da olsa– okuduğu için –daha doğrusu aptal gibi merak ettiğinden– kendi kendisini ayıplıyordu.

Bir halk gazetesinde dört sene tahrir müdürlüğü yapmış, gazeteciliğe musahhah olarak başlamıştı. Her çeşit yazıyı, en acemisini bile kolay okuyordu. İşte bu kolaylıkla mektupları tarih sırasına koymaya, baştan sonuna kadar bir kelime atlamadan okumaya lüzum görmeden, takıldığı kelimelerden bahisler ayırarak gözden geçirmeye başladı:

“Babamın yanına adam göndereyim demişsin. Babamın sözü para etmez ki. İş annededir. Annem de diyor ki karısı bile olsa yine de vermem. Onun için sen kendini yorup kredini kırma. Sen onlardan aşağı adam değilsin. Sekiz sene beklemişsin. Sekiz sene daha bekle. Benim canım yok mu? Günü kesilmiş mahkûm gibi evde oturuyorum. Sabrın sonu selâmettir. Dün saat sekizde evinin önünden geçtim. Kızını gördüm. Çok fenadır. Zerre kadar sana benzemiyor. Küfrederek ağlıyordu. İnsanın eti yenmez, derisi giyilmez. Tatlı dilinden başka nesi vardır. (Not –Ben sana küstüm. Neden resmi geri göndermedin. Bu mektubum son olsun.)”

“Derdini hep bana yazmışsınız. Benim elimden ne gelir. Gelen bir şey olsa sana hiçbir şey çektirmezdim. İki senedir senin elinden çektiğimi bir ben bilirim bir de Allah bilir. Geçen gün seni dışıde gördümdü ya, sen hemen gitmiş hanımına söylemişsin. Güley anam ağzını aramış da, farkına varmış. Karı ağlıyormuş. Kusura bakma sen çok gevezesin. Sana güvenip de bir iş yapamam. Sen bana idareyi mi düşünüyorsun, demişsin. Idareyi düşünmeyen insan neye yarar. Nüfus çok oluyor. Nüfusunun fazla olmasına meydan verme. Çocuğun çoğu fenadır. Sakın seni hanımından kıskanıyorum diye aklına kötü bir şey gelmesin ben kıskanmayı hiç sevmem...

“Dünkü mektubunda niçin Elâziz’e gideceğimi sormuşsun. Rahim bey Elâziz’e biz senin elinden kaçıyoruz. Evlenmeye gidiyorum. Mademki sen evlisin. Ben de evli olurum da her şeyi serbestçe konuşuruz. Rahim, sen benim tabiatımı daha iyice bilmiyorsun. Hanımın olmasa, ben anneme babama derim ki ben Rahim’i istiyorum. Şimdi dersin ki ben hanımı memlekete gönderirim. Benim vicdanım kabul etmez ki ben senin yanında olayım da o da, çocuklarının babasından uzakta boynu eğri kalsın. Hanımın dursa bu da benim hoşuma git-

mez. Çünkü dedikodu yapar. Beni rahatsız eder. Benimle dövüşür. Onun için kuma üstüne gelemem. Gelsem de ne anlarım. Daha şimdiden elbet her şeyi gıyabımda söylüyordur. Gelirsem o zaman neler yapmaz. Annem bana diyor ki: Rahim'e ben kızımı neden vermiyeyim? Ondan iyisine mi vereceğim. Sekiz senedir ne kötülüğünü gördük. Yoksa hem karısı, hem de amcası kızıdır. Nasıl seni metres veriyim diyor. Geçen gün seni rüyasında görmüş ki sen bizim evde yatıyormuşsun. Birden bana seslendi. Kadriye hele kalk. Ben bir fenalık gördüm. Sen Rahim'le sarılmış yatıyormuşsun öyle gücüme gitti ki çok şükür rüya imiş, dedi. Ben de hiçbir şey demedim. Yalan, yalan "Hayırdır inşallah" dedim. Babam Elâziz'e "kirve" olacak. Beni de o sebeple götürüyor. Ben burada kalır da annem giderse ben Güley'in evine gelir seni görürüm. Annem gitmezse ben Elâziz'e gider sana adresimi yollarım. Sen de üç gün sonra gelersin. Babam buraya dönecek. Bir ay sonra tekrar gidecek. Sünnet düğününe. Rahim sen sakın oğlunu sünnet yapma... Ben gelinceye kadar bekle... Daha yaşı küçüktür. Ben geleyim de Haydar'ıma bir güzel düğün yaparız. Olmaz mı? Gün doğmadan neler doğar. İkimiz de ölene kadar böyle mi kalırız? Gözümüz Haydar için bari bir düğün görsün. İnşallah yakında hanımın ölür. İkimiz de kurtuluruz. Hanımınla beraber kızın da ölme- li. Haydar bana kalmalı... Allah bizi severse bu işi böyle yapsın. Benim ümidim bundadır. Rahim bey, daha senin yaştın pek büyük değil, benim yaşımda büyük değil. Dur bakalım Allah ne gösterecek. Ona göre hareket edelim. Beni Paşa'ya verseler ben gene varmam. Sözlerim hep şakadır. Kusuruma bakma. Her iki gözlerinden öperim. Benim yerime Haydar'ın gözlerini öp. Ben Haydar'ı çok seviyorum. Dünya kadar seviyorum. Haydar'la beraber bir resim çektir de bana yolla."

"Sevgilim,

Sana bu mektubumda (gül) diye bir şey anlatacağım. Dün gece

annem dayım gillere yatmaya gitti. Bir de baktım ki saat birde kapı çalınıyor. Hiç ses çıkarmadım. Meğer anammış. İki saat kapıda bekledi. Sonra kalktı, açtı. Diyor ki "Birden Rahim aklıma düştü. Dedim ki, beni evime götürün, dedim. Götürmeselerdi yalnız gelirdim." Anne akli işte. Rahim bey, cuma gününden beri seni hiç görmedim. Neredesin? Ömrüm tükendi, ömrün tükensin. Benim ahım sana kalmaz. Bir kuş olsan da bizim eve baksan, halime acırsın. Babam sağ olmasaydı, ne derlerse aldırılmaz, sana kaçırdım. Babama acıyorum. Boynu el içinde bükük kalır. Fuat diyor ki, "Mebusun biri yeni bir hamam yaptırmış. Kadın-erkek beraber gidecekmiş. Sen de bekle beraber gidersin," dedi. Ben de "Benim beyim kim?" dedim. "Rahim" dedi. Kızdım, "Senden aşağı bir adam mı? Elbet beraber girerim," dedim. Annesine demiş ki, "Kızın, bilmiş ol kocakarı, hamam yapılırsa mebus hamamına Rahim'le beraber gidecekmiş." Bereket annem inanmadı. Öteki oğlan kardeşim Hızır diyor ki, "Dünyada bir muradım var. Yerine gelse kurban keseceğim. Şu Kadriye Rahim'e varıp sonra perişan olup evimize dönmeli. Kardeşlerim ben yaptım siz yapmayın demeli. O zaman vallaha pantolonumu satın kurban alırım," diyor. Desin bakalım. Bunlar için ben su olup aktım, ateş olup yandım. Bu derdi onların namusu için çekiyorum. Gene benimle uğraşıyorlar. Lâkin iki inat bir murattır. Beni Paşalar istese gene varmayacağım. Yalnız senden bir ricam var. Bana bir şey gönderme. Benim her şeyim var. Ne var ki yanına temelli gelsem, o zaman hediye alırsın. Müsaade et de kara gözlerini doya doya öpeyim. Bir de ayaklarını öpeyim, bu mektubumu kimseye gösterme. Güley karıya bile gösterme. Ölümü göresin ki bu mektubumu hemen yak. Ben Güley'e bu mektubu başka bir iş için yazdığımı söyledim. Bak, senin yüzünden ben yalancı oldum. Bu mektupları ne zorlukla yazıyorum. Yüreğim kuş gibi vuruyor."

“Sevgilim, efendim,

Mektubunu aldım. Çok üzüldüm. Sebeb ise, Mehmet denilen o pis oğlanla Güley karıya yolluyorsun. Ya Mehmet çarşıda okursa, birisine okutursa... İnsan sevgilisine gönderdiği mektubu başkasına verir mi? Sen demek ki herkese açık olarak bizi söylüyorsun. Öyle sana küstüm ki ölünceye kadar sana mektup yazmıyacaktım. Sen benden ne kadar büyük de olsan aklın benden azdır. Ben küçüğüm ama sende akıllıyım. Ben seni sevdiğimi Güley karıya bile ağzımla söylemedim. Halimden anladı. Bir de mektup getirip götürüyor tabii... Ben seni sevmesem mektubunu bir vakit kabul etmem. Böyle şeyleri iki kişi bilecek. İnsanoğlu çiy süt emmiştir. Dünyada ne olur ne olmaz. Benim kadar derdin olsa bilmem ki ne yapacaksın. Sen hiç olmazsa serbestsin. Ben mahpus gibiyim. Bir yere bırakmıyorlar. Geçen gün kardeşim olacak Hızır, “Şu Kadriye ölse de sülâlemiz kurtulsa” dedi. Ben de öfkelen dim. “Beni Rahim’e verin başınızdan giderim,” dedim. “Kurtulursunuz işte...” dedim. Annem işitmiş bana bağırdı. Ben de “İyi ettim de söyledim. On tane Hızır Rahim’e kurban olsun,” dedim. “Gönlün varsa git kızım,” dedi. Ben de “Giderim, ne olmuş, Rahim öteki damatlarından aşağı mı?” dedim. “Rahim’e gidersen, benim kızım değilsin. Arkana bakmazsın. Ne anne var, ne baba var. Babanın sana yaptıkları gözüne, dizine dursun...” dedi. Şimdi, dört gündür annem benimle konuşmuyor. Ben benimle küsülü olduklarını hiç sevmem. Canım, o saat sıkılır. Herkesle konuşmuyum. Gülmeliyim. Ama senin hatırın için aldırış bile etmiyorum. Senin canın sağolsun. Dediklerinin biri umurumda değil. Ben yalnız seni düşünüyorum. Seni görmezsem aklım başımdan gidiyor. Para, mal gözümde yok. “Rahim’in yanında olsam da isterse dağ başında olsam,” diyorum. Beni nalla çivi arasına koysan gene seninim. Söz birdir. Benim sevgili oğlum Haydar’ın gözlerini benim yerime öp olmaz mı? Seni neden bu kadar çok seviyorum? Elbet gönül gönüle

karşıdır. Sende mutlak beni o kadar çok seviyorsun. Canım sana fedadır. Ben seninim, sen de benimsin. Sana karşı kusurum varsa affet. Sen ne emredersen ben öyle yaparım. Kendine iyi bak. Her iki ellerini hürmetle sıkarım. Annem Banazi'ye gidecek. Salı günü. Bende senin yanına geleceğim. Nöbetin ne zamansa bana bildir. Seni kırk dakika görsem elverir. Gecenin saat dokuzunda gelirim. Bir de pazarlığım var. Gelirsem beni hiç öpmeyeceksin. Öpersen gelmem. Çünkü ben öpüşmekten hastalanıyorum. Gelirsem, sen de beni dinlemez de öyle yaparsan gücenirim. Kusura bakma acele yazdım, iyi yazamadım. Bu yazı sana lâıyk değildir benim sevgilim.”

“Dünkü mektubunu aldım. Yazdıklarını bütün kabul ediyorum. Ne kadar çok çocuğun var. İki tane çocuk. Onlara bakmak lâzım. Her bir hanımın pisliğı, temizliğı çocuklarından belli olur. Hele o kızınızın hali nedir, o ne ayıp şey?.. Deli arlanmaz, sahibi arlanır. Sen elinden geleni yap. Anası beceremezse günahı boynuna. Kız daireye geliyor da sen ona nasıl kızım diyorsun. Yüzü pis, elbisesi pis... Bak sağolsun, benim babam, bu sıkıntı sırasında bir şey istesek bize iki şey getirir. Ben babamı çok severim. Bir muska için tamam kırk lira verdi. Bu muska ile sen benden vazgeçermişsin. Ben senin gözüne domuz gibi görünecekmişim. Bana annem yalvardı. “Aman kızım... Bu muskayı boynuna tak ki paramız boşa gitmesin.” Ben de dedim ki, “Paraya yazık değil mi?” dedim. Babam da annemden şikâyetçi... Dün bana dedi ki, “Kızım... Annenin elinden nereye gideyim de kurtulayım,” dedi. Şimdi bunları bırakalım. Ben ne diyordum: Yani Rahim bey, sen çocuklarına bakmıyorsun. Yazıktır. Ben acıyorum. Hem de hasta halimde senin çocuklarını düşünüyorum. Hastalığım zatürree imiş. Ama iyi baktık, hafif geçti. Sakın hanımını memlekete gönderme. Adam adama yük olsa can gövdeye yük olur, demişler. Sen hep inat ediyorsun. Beni hiçbir zaman yalnız bırakmazlar. Çocuklar bana annelerinden daha düş-

kündürler. Bu da bir talih. Ben de buluşmamızı istiyorum. İkimiz bir odada otursak, fikrimi söylerim. Yazmak olmuyor, beni dinle. Elinden geldiği kadar fazla çalış. Bir ev sahibi ol. Tabii burada bir evin olmalı. İhtiyarlarsan elinde mal kalır. Neden evini benim yüzümden dağıtacaksın. Hanımına da yazıktır. Paranın kıymetini bil ki babam gibi olasin. Bak bizim on para borcumuz yoktur. Ben seni herkesten yüksek görmemi isterim. Sakın benim için “Bugün beni sever, yarın başkasını,” deme. Mektubuma bu kadarla nihayet verir, her iki ellerinizi hasretle öperim bay Rahim.”

“Bay Rahim,

Bugünkü mektubunuzu aldım. Bana kızmışsınız. Karınız “Sana o kızdan fayda yok” demiş. Sen de “Ne zaman olsa Kadriye benimdir” demeliydin. Bir daha böyle söylersin. Sana şaşıyorum karn kim ki sana söz söylüyor. Demek sen ona çok yüz vermişsin. Öyle anlıyorum ki sen kendini saydırmamışsın. Ben senin yerinde olsam, onu it yerine komam. “Ölsem de kurtulsam” diyorsun. Sen ölme ben öleyim. Senin gibi erkek bin senede meydana gelmez. Sana Kadriye kurban olsun. Sen bir karının lafına dayanamazmışsın. Ben nasıl bir sürü adamla başa çıkıyorum? Bir daha bana ölümden laf etme. Ben ölüm lafına meraklanırım. Bir şeyi kırk kere söylese olurmuş. Hemen o lākırdıyı söylersin. Ben başkasını bir gün olur, koynuma alır yatarmışım. Ben senden başkasını koynuma almam. Ama sen her zaman bayanınla yatıyorsun. Bana da biraz merhamet et. Mektubunu okuyunca canımın hırsını küçük kardeşim Mitat’tan aldım. Sabahtan bir güzel dayak attım. Maşayı üzerinde iki parça ettim. İkimiz bir olduk, iki saat ağlaştık. Bu bir güzel bahane oldu. Yüreğim boşaldı. Sonra Mitat’a acıdım. Yavrucuğun ne suçu var. Yirmi gün oldu seni göremiyorum. Hırsım hep ondan. Cin tepeme sığıyor. Galiba bayanını üzmemek için bizim evin önünden

geçmiyorsun. Ona yazıksa bana da yazıktır. Benim senden başka derdim yok. Ne zaman gelirsen haber ver de pencerede bekleyeyim, seni bir kere göreyim. Ömrümü harap ettin. Halbuki sen mektubunda bana “Kahrol” diyorsun. Bunu sana yakıştıramadım. Sen büyüsun ama akıl yaşta değil, başta imiş. Bana bir daha kötü söz söyleme... Bana anam, babam kötü söylemezler. Beni nazlı büyüttüler. Üstüme gül atmazlar ki dikenini batmasın diye. Ben bu yaşıma geldim, kimseden dayak yemedim. Sebebi, küçükten beri büyüklerimi sayarım. Sen de benim büyüğümsün. Seni de elimden geldiği kadar sayıyorum. Ellerini öperim bay Rahim.”

“Candan sevgili bay Rahim,

Dün gece seni gördüm. Yüreğimde güller açıldı. Ama seni o halde gördüm ki çok acıdım. Vücudun iskelet gibi olmuş. Kemiklerin nerdeyse bir bir sayılacak. Seni şimdiye kadar böyle yakından görmemiştim. İnsan kendisini bu kadar harap eder mi? Yazık değil mi? Ben o gecedeki seni çok merak ediyorum. Aklım başımda değil. Sen de “Ben senin için böyle zayıfladım” dedin. Haksızlık bu... Ben senin çocuklarını bayanını kabul ediyorum. Daha ne düşünüyorsun? Benden idare bekleyin. Evi ben idare ederim. Hepinizi idare ederim. Artık zayıflama... Bana inan. Benim yalanımı kaç kere tutun? Kendini hiç üzme. Ben bir sözü düşünür söylerim, söyledim mi arkasında kıyamete kadar dururum. Bak, “Güley karının evine geleceğim,” dedim. Babamı evde bırakıp gizliden geldim. Ben geldiğim zaman dokuzda on beş vardı. Ben senin yanında bir saat on beş dakika oturmuştum da bana bir dakika gibi gelmedi. Hep aklımda. İçeri girdiğim zaman sen ayağa kalktın. Hiç erkek kısmı, kadına ayağa kalkar mı? “Buyur” dedin. Yanıma oturdun. Sana yavaşça “Teşekkür ederim” dedim. Yavaş söylediğimden, tabii duymadın. Cevap vermedin. Ellerin titriyordu. Ben içeri girince senin yüzün sarardı.

Ben de o gece hasta gibi oldum. Bütün bunlar birbirimizi çok sevdiği-miz içindir. Senin yanında iken hem seviniyor, hem de üzülyordum. Hep sen konuştun ben dinledim. Her sözü kabul etmiş oldum. Süküt ikrardan demişler. Ne yaptınsa sana müsaade ettim. İçtiğin cigaranın dumanı hep ağzıma gitti. Halbuysa ben cigara dumanından nefret ederim. Dişimi sıktım. Sana bunu belli etmedim. Bir de bana cigara içmeyi teklif ettin. Ben senin içmene razı değilken... Galiba paran da çok, 30 kuruşluk cigara içiyorsun. Sevgilim, tek rakı iç de cigara içme... Ben kokusunu sevmem. Mektubunda yazıyorsun ki "Sen de benim dilimi emeydin ne kadar tatlı olduğumu anlardık," di-yorsun. Sen bana öyle yaptığın zaman yüreğim bulandı. Seni ne ka-dar seviyormuşum ki "Yapma" demeye kıyamadım. Lâkin o zaman elini kalbime koysaydın nasıl vuruyordu anlardın. Yüzünün tüyle-ri hep derime battı. Bıyıkların hep ağzıma girdi. Ellerin soğuk ol-muştu. Vücudunda ne kadar tüylerin varsa sanki uzamıştı. Alışma-dığım için bana tuhaf geldi. Senden uzakta durmamın, gözlerimi yummamın sebebi budur. Ama gayret eder alışırım. Beni ömrüm-de hiç öpen olmadı ki... Kardeşlerim bile öpmezler. Buna alışırım diyorum ama, dün gece senin pek sabırsız olduğunu da anladım. Korkuyorum. Ne olur ne olmaz. Sabrın sonu selâmet. Ama bu lafla-rın hepsi saydasız. Senin, benim dediğimiz olmaz, Allahın dediği olur. Beni kaçırmayı teklif ettin. İşte bunu sana hiç yakıştırama-dım. Sen beni alçak etmek istiyorsun da ben seni neden yüksek gör-mek istiyorum? Bana kaçmayı lâıyk gördüğün için sana teşekkür ederim. Sen evli iken ben seni kabul edip bekliyorum da sen baba-mın, anamın gönüllerinin olmasını bir türlü bekliyemiyorsun. Bu-gün severim de yarın başkasına giderim, diye düşünme. Sen yüz ya-şına gelsen yine kabulümsün. Zavallı sevgilim, saçların hep beyaz olmuş. Her beyaz tel, bana gelinlik telim imiş gibi sevimli geldi. Da-ha güzel yazamıyorum ki yüreğimdekileri tarif edeyim. Ellerini has-

retle öperim. Halbuki oraya gelirken hep ellerini öpmeyi düşünmüştüm. Zaten bir arada geçen zamandan bir şey anlayamadım ki... Âdeta hasta gibi oldum. Kusura bakma, bir daha gelirim mutlaka elini öpeceğim. Paltonu tutup giydirecektim. Kendin giydin. Elbisenin seni bana karşı utandırdığını yazıyorsun. Hemen fark ettim. Pantolonun ütüsüzdü. Bu da hanımının terbiyesidir. Ben seni elbise için sevmiyorum. Bana ne söylersen hakkındır. Sen benim büyüğümsün, söylersin. Sen benim ciğerimsin içimsin. Yalnız senden bir şey istiyorum. Çalış ki bayanından bir başka çocuk daha olmaya... Çocuk yapmak için ona mutlaka yaklaşacaksın. Ben hırsımdan ölürüm. Dünyada senden başka kimsem yoktur. Bana haksız yere kızarsan da var ol.”

“Sevgili Bay Rahim,

Geçen mektubumda sana “Geveze” dediğime gücünmişsin. Ama haklıyım. Güley’le oturup beni konuşmuşsun. Ne kadar sevmediğim şeyler varsa hepsini yapıyorsun. Hele o Kürtlerle gezmene öyle canım sıkılıyor ki... Bir daha bizim evimizin önünden köylülerle beraber sakın geçme. Öyle geçersen su yolundan geç. Seni, o pislerle beraber gözüm görmesin. Hele o top kravat boynunda. Ona çok sinirleniyorum. Öyle şeyleri bırak da üstüne bir elbise yaptır. Elbiseliği biraz fazla al da Haydar’a da bir elbise çıksın. Bay Rahim kendine bir yazlık kar yağdı pardösü yaptır. Biraz kendine bak. Vücudunu harap etme. Dairede gece nöbetçi iken neden pijama giymiyorsun? Pijamalık al. Pijama ve frenk gömleği ipek kumaştan olur. İpekli giyin. İyi giyinmeyen hasta olur. Bana kızmışsın da “Başka yere becayiş edileceğim” diye yazmışsın. Gideceksen yakına git. Ayda bir kere olsun, gelir bana görünürsün. Seni bir aydan fazla göremezsem artık deli olurum. Hem sonra hayalin gözümün önünden gider. Sen zarar edersin. Resim istemişsin. Benim şimdilerde yalnız başıma çıkarılmış

resmim yoktur. İnşallah beraber aldırınız. Bir de Haydar'ı amcasına göndereceğini yazmışsın. Halbuki ben onu çok seviyorum. Ona temiz bakılsa o çok güzeldir. "Geveze" sözünü geri aldım. Haydar'ı benim yerime iki kere öp. Bayanına bir bilezik al. Burma bilezik. El içinde karındır. Onun şanı, senin şanın. Bana gönderdiğin dolma-kaleme teşekkür ederim. Ben sana ne göndereyim? Bu mektubum acele oldu. Kusurumu affet. Sen benim büyüğüsün. Ben daima büyüğüme hörmət ederim. Babamla annem kavga etseler hiç karışmam. Başım dinçtir. Sen büyük olduğundan ben senin işine karışmam ama kötü bir iş yaparsan senin iyiliğin için karışıırım. Bayanına mutlaka bilezik almalısın. Bir bilezik ona çok değil. Kocasını diri iken elinden alındı. Yazıktır. Ben onur gibi değilim. Canımın istediğini bana alacaksın. Demek ki benim istediğimi de mi yapmayacaksın. Şaka söylüyorum sevgilim, ben senden hiçbir şey istemem. Yalnız bir ricam var: Bu mektubumu da, öteki mektuplarımı da hemen yak. Bir de Güley karıya hiçbir şey söyleme. Ne diyeceksen bana anlat. Az kaldı unuttuyordum. Ama aramızda kalacak. Babam bana bir muska almıştı. Seni benden vazgeçirmek için. Uzakta bir büyük hoca varmış, ona yaptırmışlar. Ben takmayınca altın ile kaplatmışlar. Boynuma takmadım. Bende duruyor. "Taktın mı?" diyorlar, "Evet" diyorum. Bay Rahim, karına müjde ver. Çok hastayım. Bu sene ben mutlak ölürüm. Kadın sevinir elbette. Portakal soyamadım/Çöreğe koyamadım/Ne sıcak ağzın varmış/Bir türlü doyamadım."

"Mektubunu aldım. Bana "Sen pek beceriksiz bir insansın" diyor-sun. Acayip... Uykuda mısın? Bir şey beceremeseydim, yanına nasıl gelirdim? Ben öyle aptal aptal dururum ama akıldan yana hamarata-tımdır. Senden ayrıldıktan sonra babamın yanına uğradım da sonra eve geldim. Annem az kalsın ölecekmiş. "Nereye kayboldun?" dedi. "Babamın yanına oturdum." Dedim. "İnşallah baban ölür de senin de

ümidin kesilir. O herif sana arka veriyor,” diye ağladı. Sonra beraber komşuya oturmaya gittik. Meğer annem sana kaçtım diye korkmuş. “Ben kaçmam ki... Ne olacaksa elbet iyilikle olacak. Öyle değil mi anneciğim?” diye ağzını aradım. Yerle gök birbirine ne kadar uzaksa biz de birbirimize o kadar uzakmışız. Ben sana giderseymişim, herkesler “Bu Kadriye’nin ne kara yazısı varmış,” derlermiş. Sonra sen beni ortada koyarsan birisi bana bakmazmış. Gül gibi adımları ben perişan edermişim. Bunlar hep annemin sözleri. Ben hangi tarafa gideceğimi şaşırdım. Sana kaçamam babam kederinden ölür. Annem beni sana vermiyor. Ben hasretinden öleceğim. Bilmem ki ne olacak? Cuma gecesi yanına gelecektim. Güley karıya söz verdim. Sonra misafirler bastırdı. Gelemedim. Seni de beklettim. Musibetler, saat on ikide gittiler. Bu saatten sonra dışarı çıkmaya cesaret edemedim. Kusuruma bakma... İkinci buluşmamızda birkaç kere içini çekmiştin. Yüreğim parçalandı. Ben gelmeyince gene öyle mi yaptın? Halbuysa buluştuğumuz zaman sana her müsadeyi vermedim mi? “Saat kaç?” diye bile sormadın. Seni istediğin kadar öptüm. Ah sen ne tatlısın. Hem tatlısın, hem acısın. Dudaklarım, göğsüm, omuzlarım hep çekim çekim çekiliyor. Dişlerinin yerlerini, morlukları görecekler diye ödüm kopuyor. Sigara içmediğine teşekkür ederim. Kokusunu almadığım için seni doya doya öptüm. Her tarafım hâlâ sızlıyor. Ama zarar yok. Yalnız bir şey söyleyeceğim. Sen çok sabırsız bir adamsın. Sen kız halinden hiç anlamıyorsun. Ben senden hem utanıyorum, hem de korkuyorum. Sen galiba bayanından başka bir kız görmedin. Başıma bir iş getirirsen ancak kendimi öldürmeliyim. Kız halini sen bir bilen arkadaşına danış. Tabii benim adımları söyleme. Ne bana zarar olsun, ne sana zarar olsun. Hem de güzelce vakit geçirelim. Daha ne yazayım. Bu kadarını bile yazarken utanıyorum. Her iki gözlerini hasretle öperim. Haydar’ın da gözlerini öperim. Ne olur kızın ölsede ömrü Haydar’a zammolsa... Acele cevap.”

“Muhterem bayım,

Dün mektubunu aldım. Çok memnun oldum. Kaç zamandır seni göremiyorum. Hele ki ben de resmin var. Resmin de olmasa delirirdim. Geceleri resmini koynuma alıyorum. İki göğsümün arasına koyup yatıyorum. Öpe öpe kartonda hal kalmadı. Gece gündüz seni arıyorum. Her zaman yanımda olmanı istiyorum. Çok canım sıkılıyor. Sen galiba bana büyü yaptırdın. Allah aşkına böyle bir şey yaptırdıysa bozdur. Bana da günahdır. Elbise soruyorsun. Yaparsan lacivert kumaştan olsun. İnce beyaz çizgili lacivert kumaşlar var ya... İşte onlardan... Aklında kalsın çizgileri beyaz olmalı. O sadakor ceketini bir daha giymeyeceksin. Ben onu hiç sevmiyorum. Hem de sana lâıyk görmüyorum. Bak Rahim bey, ben namaz kılıyorum. Sen de namaz kılmaya başla... Allah belki bize acır. Bizi bir usulle birbirimize kavuşturur. “Yanıma gel” diyorsun. Yanına neden geleyim? Yanına gelince seni doya doya öpemiyorum ki... Yeri belli olursa bayanınla kavga edersiniz. İnsan sevdiğini öperken “Aman yeri belli olmasın...” diye düşünürse tadı çıkmıyor. Sevincim dağılıyor. Sonra eve gelirim içim büsbütün sıkılıyor. Güneş kararıyor. Halbuysa öte taraftan sen bunları hiç düşünmüyorsun. Sen hoyrat, yaramaz, insafsız bir adamsın. Her tarafımı koparıyorsun. Ben sana öyle mi yapıyorum. Mektubunda “Ben senin artık ağanım,” diye yazmışsın. Ben demek senin beslemen miyim? Sana küstüm. Bir daha böyle bir laf istemem. Sen benim bayımsın. Ben de senin bayanınım işte o kadar. Ah bir kere sen benim bayım olsan, ben de senin bayanın olsam... Kurban keseceğim. Evine gelsem mevlut okutacağım. Geçen sefer geldiğim zaman boynumda babamın yazdırdığı muska vardı. Ölümü göresin ki doğru söyle, sana domuz gibi mi göründüm. Domuz gibi görünsem beni öyle sevmezdin ki... Bu muskalar yalan mı kuzum? Allah bizim çektiklerimize acısın. Sana bir daha sarılaydım da, sonra öleydim. Ellerini hasretle sıkarım. Allaha ısmarladık sevgilim.”

“Sevgili Rahim bey,

Haydar'ın hasta olduğunu yazıyorsun. Aman Rahim sana büyük ricam: Haydar'a iyi bak. Doktor getir, baktır. O benim oğlumdur. Emaneti sanadır. Evvelâ sana sonra Allaha emanet etmişim. Anası olacak kaltak alçak bir kadındır. Haydar'ıma bakmaz ki... Ben yanında olsam hemen iyi olurdu. Aman Rahim paraya, masrafa bakma... Haydar'ımı doktora götürün. Çok mu hasta? Ne olursa olsun evine gidip bakacaktım. Sonra bayanın benimle kavga eder diye cesaret edemedim. Çok hasta değilse, Allah aşkına bir gün daireye getir de gözümle göreyim. Beni merakta bırakma. Köpeğin olayım Rahim bey... Doktora iyice muayene ettir. O'na gelen dertler bana gelsin. Oğlumun o güzel gözlerine Kadriye annesi kurban olsun. Acele cevap beklerim. Dört gözle beklerim.”

“Rahim bey,

O Güley kaltağı bana neler etti. Artık canımdan usandım. Tam yirmi lira verdim Haydar'ımdan bir haber getirsin diye. Hâlâ bir ses çıkmadı. Hastalık kızamık mı? Kızamıksa geçer. Bana Allah aşkına acele bildir. Sen yüreksiz bir adamsın. Deli bir adamsın. Merhametsizsin Allah belânı versin senin. Çocuğun canı bir şey ister de almazsan ölümü öp. Bizim komşuda bir İstanbullu Latife hanım var. Ona kızamık hastalığını sordum. Perhiz istermiş. Kırmızı şeker yedirilecekmiş. O kırmızı şekeri şekerciler bilirmiş. Al. Şerbet yap-sınlar, içirsinler. Cğlumun senden canlı canlı isterim. Benim ne talihsiz başım varmış.”

“Sevgili Rahim bey,

Mahsus selâm eder her iki ellerini hasretle sıkarım. Sana mektup yazmadığım için bana gücendin. Kusur bende. Affet. Senden ayrıldıktan sonra dünya gözüme zindan kesiliyor. Seni görmek için her şe-

yi göze aldım. Dairenin önünden geçtim. Gene de göremedim. Geçen gece çektiğin ah'ları bir türlü unutamıyorum. Ne kadar dertli olduğunu anladım. Ben de senin kadar dertliyim. Seni öyle özledim ki... Ben artık sensiz duramayacağım. Gözümde tütüyorsun. Acele ediyorum. Annem beni çağırıyor. Dünyada senden başka herkes ölsün..."

"Sevgili bay Rahim,

Ben hastayım. Benim üzerime bir hal geldi. Seni hiç aklımdan çıkaramıyorum ki... Kardeşlerime kaç kere "Rahimciğim" demişim. Ben sana alıştım. Bu tütüne alışmaya benziyor. Şimdi senin benim uğruma, bir sözümle sigarayı nasıl bıraktığına aklım erdi. Teşekkür ederim. Sana bu mektubu acele yazıyorum. Haydar'ı dün daireye getirdin. Gördüm. Allah senden razı olsun. Gözlerini benim yerime öpmedinse ölümü göresin."

"Sevgili efendim,

Mektubunu bugün aldım. Bir resim daha yollamışsın. Resmin ne güzel çıkmış. Ne kadar sevindiğimi tarif edemem. Doyuncaya kadar öptüm. "Kocacığim... Kocacığim..." diye ağladım. Seni iki mememin arasında taşıyorum. Sofrada, onların yanında otururken fark ettirmeden etime bastırıyorum. Seni öyle özledim ki... Ben senin derdinle artık öleceğim. Hiç duramıyorum. Hasretine dayanamıyorum. "Ölüm bir gündür, ağlamak üç gün" demişler. Sen bana ne yaptın ki ben böyle yanıyorum. Tuz gibi eriyorum. Seni doya doya öpemedim öleceğim diye korkuyorum. Dünyada senden daha tatlı bir şey yokmuş. Anamla babam yarın gece Banazi'ye gidecekler. Ne olursa olsun seni içeriye alacağım. Seni benim yatağında yatıracağım. Beraber yatacağız. Hep bunu düşünüyorum. Seni elimle soyaacağım. Ben artık senden hiç utanmıyorum. Seni göğsümde yatıracam. Seni doyuncaya kadar öpeceğim... "Ölsem senin yanında so-

yunamam” diyordum ya yalan... Bütün çamaşırlarımı çıkaracağım. Anadan doğma... Bana artık ne istersen yap... Beni öldür. Ben senin uğruna deli olmuşum. Deli olmuşum ben. Bende seni öpeceğim. Her tarafını kanatacağım... İsterse bayanın görsün... Ben senin erkekliğini yiyeceğim. Doyana kadar...”

Istanbullu, bu önündeki kâğıtlar daha edepsiz bir feryad koparak herkesi buraya toplayabilirlermiş gibi elini üzerlerine kapattı. Ve yüksek sesle,

— Dehşet... —dedi.

5

Günler Istanbulu için oldukça rahat geçiyordu. Birisine iyilik yaptığı için memnundu. Arada sırada, pek beşeri bir hisle bu yardımdan, inanılmaz bir tesadüfle Kadriye'nin haberdar olmasını istiyordu. Yüzünü hiç görmediği bu kızcağızı ruhunun en derin en hasta –yani en dejenere– taraflarıyla tanımıştı. Ona kızıp dururken giderek merhamet duymaya başlamıştı. On yedi yaşında bir çocuk, kendi kendisine böyle olamazdı ki... Kızını sevdiğinden ayırmak için muska yazdıran baba, kızıyla, evli ve iki çocuk sahibi bir erkek üzerinde kavga eden ana, mebus hammamlarında beyleriyle beraber yıkanmak imkânına nihayet malik olan kadınların havadisini kız kardeşine getiren delikanlı, mektuplarını taşıyan, bir çocuğun sıhhati hakkında 20 liraya haber ulaştıran ve bazı geceler evine sevdalılarını kapatıp savuşan Güley ve tabîi, içinde böyle çapraşık münasebetlerin gecenin en geç saatlerinde kolayca cereyan eden bir kasaba mahallesi bu işlerden hisselerine göre derece derece mesuldüler.

Şimdi, kurşunlarla beraber cehaleti de yalnız başına Kadriye ve bir parça da ailesi mi çekecekti?

Istanbulunun tahmini hilâfına pederin bir de namusu ayaklanırsa, kızı reddetmeye, sokağa atmaya kalkarsa... Bu isterik ço-

cuk doğruca Tözey'in yanına gidecekti. Tözey'in yanına... Varlık vergisi vermek için... Az kalsın..? Bereket, Abdurrahim beyle anlayacağı şekilde konuşmuştu. Ona anlatmıştı ki erkeklik bıyık-tan, kalay kakmalı kuka tespihten, Adıyaman şalvarıyla Arap ke-fiyesinden ibaret değildi. Hele mevzubahsolan mertlik çarşı or-tasında bir kız çocuğunu iki kurşunla yere sermek de olamazdı. Burada susmak lâzımdı.

Istanbullu, yiğitlikten dem vururken herkesin –en namert heriflerin bile– duyduğu kolaylıkla ne güzel sözler söylemişti.

Üç, dört sene evveline gelinceye kadar dünya üzerindeki en mühim meseleleri keklük beslemekten ve siklavi tay sahibi olmak-tan ibaret sayan, ve böyle olduğu için de, tabii, çalıştığı dairede müteaddit takdirnamelerle taltif edilen altı sınıflı iptidai mekte-binden mezun hem küçük memur, hem zengin bir derebey sülâ-lesine mensup bulunduğundan iki defa betbaht bir adamcağıza merdane hareket ederek bir genç kızın kalbine gidecek yolu gös-termek; buna onu inandırmak kolay bir iş değildi. Yahut Istanbul-lu bunu pek zor başardığını zannetmekten, –yani muvaffakiyetini müşkilâtı ölçüsünde kıymetlendirmekten– zevk duyuyordu.

Mektupları gene o atlas bohçaya, mühim bir şey yapıyor gibi Abdürrahim beyin önünde sarmış, uçlarını sanki dua okuyarak hazin ve erkekçe kelimelerle düğümleyip:

— İşte bu da oldu azizim –demişti–, bunları alınız. En doğ-rusu hepsini derhal yakmaktır... –Karşısındaki gözlerde doğup batan imkânsızlığı sezerek lafını biraz yumuşattı–: En iyisi yak-mamalı. Yaktıktan sonra, cezadan ucuz kurtulmak gibi sefilce, namussuzca bir hareket imkânı kalmaz. O zaman elbette yaptığınız fedakârlık daha az değerlidir. Bunları itina ile saklayınız. Mahkûmiyetten sonra güzel bir mektupla bayana yollarız. Anlı-yor musunuz? Mektubu ben yazacağım. “İşte –denilecek–, siz

bana benim erkekliğime güvendiniz. Bir genç kızın bir erkeğe mektup yazması ona olan itimadını gösterir. İşte ben o itimadı en müşkil şartlar içinde suistimal etmedim. Hayatıma karşı sizin şeref ve haysiyetinizi korudum. Eğer sokakta silâhla taarruza uğramak size herhangi bir zarar verirse ben gerek içerde ve gerek dışarda onu da ödemeye hazırım. İsmimi her zaman taşıyabilirsiniz.” Anladınız mı? Kadriye hanım, hassas bir kızdır. Bu hareketinizin manasını muhakkak anlar. Yüz seneye mahkûm edilmeniz yolunuzu bekler. Tabîî, hadiseler gerek sizin refikanızı, gerekse onun ailesini yumuşatmış olacaktır. Az vakitte kavuşursunuz. Size verilecek ceza, zulmetseler 12 seneyi aşmaz. İki senesini burada, dört buçuk senesini asri cezaevinde geçirirsiniz. Yakında bir af olmazsa beş, altı sene sonra dışardasınız.

Bu sözlere karşı Abdürrahim bey bir tek soru sormuştu:

— Mektubu yazmayı vadediyor musunuz?

Mahkemenin bilmem kaçınıcı celsesinde —bu celse gizli yapılmıştı— Abdurrahim beyin pek sinirlendiği, hattâ salondan çıkarırken davacı avukatını —bu pek ihtiyar, pek ufak tefek bir adamcağızdı— bir tokatta baygın olarak yere serdiği duyulmuştu.

Bu vakanın hikâyesi, o gün mahpushaneye Abdurrahim beyden daha evvel geldi. Meraklılar yolunu beklediler. İlk karşılayan, İzollü ağalarından İsmik Ağa idi. İstanbullu yukarıda bulunduğu için meseleyi Topal Sefer koşup anlatmıştı.

— “Geçmiş olsun beyim” diyecek oldum.

— Ne var?

— Bugün mahkemede avukata...

— Galiba bir tokat da sen istiyorsun. Yıkıl karşımdan!.. Hepsi bu kadar.

Bir hafta sonra kansının çocuklarını alarak memleketine gittiği duyuldu.

Daha bir hafta sonra Abdurrahim beye ceza verdiler. 8 sene 4 ay. Neredense, kendisine temyiz etmemesi de ihtar olunduğu için ceza katiyyet kesbetti. Bunun altında birini yattıktan sonra –yani tevkifinden bir sene, dört ay, yirmi gün sonra– fişi doldurularak bir asri cezaevine gönderilecek. Geri kalan yedi seneyi bir senesi beş ay sayılarak topu 35 ay zarfında bitirecek 35 ay, 1943 senesinde piyade askerliğinden 6-7 ay daha az bir müddet...

Bir öğleden sonra Topal Sefer gene başını iki tarafa sallayarak odaya girdi. Istanbulu sordu:

— Ne var ulan Kürt.

— Bırak beyim... Kürtlük de berbat oldu... Bırak...

— Hayır mı?

— Şu Abdurrahim bey yok mu?

— E...

— Rezilin biri imiş .

— Kumara mı başladı?

— Keşki kumar olsa... Kumar erkek işi... Hani onun yanına bir kan geliyordu?

— Güley mi?

— Adı batsın Güley...

— Ne olmuş Güley'e?

— Demin geldi. Kaç gündür geliyor. Ceza tasdik olalı, herifin eline gün kâğıdı verdiklerinden beri... Bir aydır, Güley hep geliyor. Her gelişte çekiyor herifin paralarını. Aralarında ne olmuşsa olmuş... Bugün, demirin önünde konuşuyorlardı. İnadına kalabalık. Abdurrahim bey ağlamaya başlamaz mı? Güley denilen orospunun eline davranıyor, karnın elini öpecek. "Aman sen bilirsin. Sen bilirsin..." diye yalvarıyor. Cuma nihayet karnı kovdu, beyi çekti götürdü. Şimdi sordum hâlâ ağlıyormuş.

— Sebep?

— Sebebini öğrenemedim. Sebe neymiş bey? Erkek kariya karşı ağlar mı? Sen bir Abdurrahim beysin... Tuu namusuna... Kadının elini öpecek...

Sefer'e aşağıdan bağıldılar. Istanbulu yalnız kalınca rahatsız rahatsız düşündü. Çoktan beri Abdurrahim beyle konuşmamışlardı. Şimdi farkına varıyordu ki kendisinden âdeta kaçmıştı. "Allah Allah... dedi, bahçeye çıksam içeri giriyor. İçeri girsem bahçeye çıkıyor. Meraklandım doğrusu..."

Abdurrahim beyin çekinmesine bakılırsa işi Güley'den öğrenmek daha doğru olacaktı. Kadına yolu düşerse cezaevine uğraması için haber göndermeye karar verdi.

* * *

Istanbulu bu kararı iki gün unuttu. İki gün de haber götürcek gardiyan, Güley'i bulamadı. Istanbulu telâş etmeye başlamıştı. Abdurrahim beyin herkesin ortasında hüngür hüngür ağlayarak bir kadına yalvarması için bir tek hadise vukubulmuş olabilirdi. Mutlaka Kadriye'yi ailesi iyi kötü birisine veriyordu. Abdurrahim beyin gösterdiği büyüklüğe karşı bu hareket haksızlıktı. Istanbulu, istemeden karıştığı ve epey de marifet gösterdiği bu macerada artık bîtaraf değildi. Tekrar ve bu sefer Abdurrahim beyden yana müdahale etmesi, meseleyi kıza münasip şekilde anlatması lâzımdı. Kızdan alınacak cevaba göre, babasını çağırıp açık açığa konuşmak bile icap ediyordu.

Istanbulu da, bütün edebiyatçılar gibi, zaman zaman hayatın gidişine kendi hayaliyle karışır, ondan birkaç adım ileri atılıp birtakım düşünceler hazırlardı. Şimdi de kıza yazacağı acıklı mektubu, pederine söyleyeceği makul ve insafli sözleri tasarlamaya başlamıştı ki, beşinci gün ikindi üzeri Abdurrahim bey odaya girdi.

Gene aynı kıyafetteydi. Genç ve güzeldi. Güley'in önünde ağlamış olmasına rağmen üzerinde yenilmiş bir insanda bulunması lâzım gelen hiçbir kederli taraf yoktu. Yalnız kapıyı âdeti olmadığı halde vurmuydu. Oturmuyordu. Istanbulu, yanlış öğüt verip işi berbat etmiş gibi kendisini kabahatli bularak telâşla yer gösterdi:

— Neredesiniz? Ben de sizi görmek istiyordum. Hele oturun.

— Rahatsız etmedik ya beyim...

— Estağfurullah. Oturun rica ederim.

Abdurrahim bey bir iskemle çekip oturdu. Cebinden tespihini çıkardı. Kefiyesinin saçaklarını, kibirli bir kadının saçlarını arkaya atması gibi başının bir hareketiyle omuzlarına koydu. O bunları yaparken Istanbulu büyük bir sıkıntı içinde söze nereden başlayacağını düşünüyordu. Nihayet, böyle vaziyetlerde, en iyi çarenin, manasız ve kabul edilmeyecek mazeretler sıralamaktansa, doğrudan doğruya kabahati yüklenmek olduğunu kestirdi. Fakat ne de olsa kendisi de bir insandı. "Ben" diye başlayacağına:

— Biz, -dedi-, galiba bir hata yaptık.

— Evet beyim. Büyük bir hata...

— Büyük mü? İzam da etmeyelim. Bir kere. 12 yıl ceza vermediler. Hamdolsun sekiz seneye indi.

— Keşki on iki sene verseydiler de sizin sözünüzden çıkmaydık.

— Benim sözümden mi?

Istanbulu, anlayarak, fakat telâşlanarak gözlerini kırıştırdı.

— Vallaha beyim... Lâkin karı kısmını bilirsiniz. Âdem aley-hisselâmi cennetten...

— Cenneti bırakın. Siz neye "Olmaz" dediniz?

— Mektupları mahkemeye vermek meselesine...

— Ne diyorsunuz? Sakın mektupları...

— Avukat bir taraftan... Evet... Mahkemeye verdik... Karı bir taraftan beyim, bana düşmanlık ettiler. Ben mahvoldum.

— Mektupları mahkemeye verdiniz mi?

— Verdik.

— Hepsini mi?

— Hepsini...

— Yiğit adammışsınız Abdurrahim bey... –İstanbulu aynı zamanda hem öfkeleniyor, hem iğreniyor, hem de hiçbir mesuliyeti kalmadığı için: RAHATLAŞIYORDU–: Aferin... Demek hepsini verdiniz. Resimleri de verseydiniz bari...

— Resimleri de verdik.

— İyi ama beraber ne demiştik? Bana söz vermediniz miydi?

— Söz vermiştim. Lâkin ben onu seviyordum. Karı dedi ki... Bizim hanım... “Babası yemin etmiş –dedi–, bir satır el yazısı göreyim. Benim o isimde kızım yok demiş,” dedi. Bizim hanım da yemin etti. Burada Kur’an’a el bastırdım. Kız, babası reddedince, sokakta kalacaktı. Bizim hanım alıp beraber memlekete götürecekti. Bize kendi eliyle düğün yapacaktı.

— Siz de hayvan gibi bu saçma laflara inandınız mı?

— Inandım. Babası kabul etmez diye düşündüm. Herifin namussuz olduğunu kestiremedim.

— Kızı size vermediği için mi? Daha doğrusu reddetmek suretiyle onu sizin avucunuza ister istemez düşmesini temin etmediğinden mi namussuz... İyi vallaha... Burada namustan bahsedemeyecek birisi varsa... Tuu... mahkemede mektupları okundu mu?

— Okundu.

— Babası orada mıydı?

— Oradaydı.

— Kadın Aza? Mahkeme azasını soruyorum.

— O da oradaydı.

— Ne yaptı?

— Yüzünü kâğıtla kapattı. Yarısında “Yeter Reis bey tahammül edemeyeceğim,” dedi.

— Babası?

— Ağlıyordu.

— Durun bakalım... Avukatı döğdüğünüz celse mi bu?

— Evet.

— Avukat tokadı neden haketti efendim?

— Bana, salondan çıkarken, “Siz alçak bir adammışsınız,” dedi.

— Yalnız alçak mı dedi?

— Evet.

— Tokadı haketmiş.

— Değil mi efendim?

— Haketmiş. O kadar ucuz olmaması lâzımdır. Şimdi anlıyorum. Karardan sonra kıza mektup yazdınız. Güley'i gönderdiniz. Kulak asmadı değil mi?

— Tamam. İyi haber almışsınız.

— Tabîî, Güley'e yalvardınız. Aklını çelin diye...

— Yalvardım. İmkânı yok.

— Ağladınız da...

— Kendimi kaybetmiştim. Başıma gelen felâketti...

— Vay başınıza bir de felâket mi geldi?

— Kızı evlendiriyorlar. Komşularında bir genç zabıt vardı. Fakir bir çocuk. Eskiden beri Kadriye'yi severmiş de vermezlermiş. Fukara diyerek... Meseleyi duymuş. Mektup yazmış. Şimdi veriyorlar.

— Vay alçaklar vay... Size danışmadan öyle mi? Kızı redde-

dip sokağa atacakları yerde... Pekâlâ Abdurrahim bey... Şimdi ne yapalım istiyorsunuz?

— Bilmem ki... Ben dilim döndüğü kadar yalvardım. Derman bulamadım. Siz muharrirsiniz. Lütfen bir acıklı mektup yazınız. Kızın kalbini yumuşatalım.

— Sahi... Ben muharririm... Öyle ya... İşte muharrirliğin kırk yılda bir kere işe yarar yeri geldi. Başka bir çare düşünmediniz mi? Meselâ delikanlıya hadisenin içyüzünü bir mektupla anlatıp...

— Düşündüm.

— İyi öyleyse... Yazdınız mı yoksa?..

— Yazdım.

— Açık yazsaydınız.

— Açık yazdım.

— Anlaşıyor. O da kızın babası gibi namussuzun biri olması ki, her şeyi bilerek kabul etti...

— Vallaha beyim siz keramet ehlisiniz. Evet... Kabul etti. Inanmadı ki üç günde cevap aldım. “Kadriye hanım, size yüz verseydi onu kahpece vurmazdınız,” diyor. Daha bir sürü hakaret... Demin büyük hata dedim ya... Keşki sözünüzü dinleyip mektupları vermeseydim.

Istanbulu birdenbire bu sözle, kendisinin mektupları mahkemeye vermemek nasihatı arasında nasıl taban tabana zıt bir düşünce olduğunu anladı. Sağ yumruğunu sol elinin içine yavaş yavaş vurarak gülümsedi:

— Haaa... Şu mesele... Ben ne budalayım. Mektupları hiç olmazsa topyekûn vermeyecektin. Yarisını saklamalıydın. Bu sekiz sene dört ay zarfında kıza kim talip olursa bir tanesini yollardık. Vazgeçerdi.

— Değil mi beyim?

— İyi ama Abdurrahim bey, dünyada deyyus, hergele, pezevenk, namussuz bir tane değil ki...

— Haklısınız beyim. Şimdi mektup yazmak faydasız mı?

— Siz ne fikirdesiniz?

— Ben şaşırđım. Hiçbir şey düşünemiyorum. Siz muharrirsiniz. Acıklı bir mektup yazınız. Zaten söz de verdinizdi...

— Söz mü vermiştim? Ben sizi, pala bıyıklarınıza lâıık olmayan bir erkek sanırdım. Meğer onları taşımayı haketmişsiniz.

— Neyi?.. Bıyıklarımı mı? Ne münasebet.

Istanbullu yumruğunu gevşetti. Kahkahayla gülmeye başladı. Sonra yerinden kalktı. Çaresizlikle odayı enine boyuna biraz doladı. Bu herife Kürtçe de söylese hiçbir şey anlatmak kabil değildi. Karşısında durup omuzunu yavaşça okşadı:

— Abdurrahim bey... Bu işi zorlamayalım... Bırakalım... Allah ne takdir etmişse o olacaktır. Eğer ezelden Kadriye hanım size kismet ise bunu hiçbir kuvvet bozamaz.

— Orasını amenna... Lâkin bir mektup...

— Mektubu şimdi bırakın rica ederim. Namussuz herif —“Namussuz” kelimesini söylerken zevkten gözleri parlıyordu.— almaya razı olursa mektup söker mi? Orta yerde bir namussuz varken muharrir buna hiçbir çare bulamaz. Durun ağlamayın ama... Ayıptır. Nihayet erkek olduğunuzu unutmamaya mecbursunuz Abdurrahim bey, asılzade yerin evlâdı olduğunuzu nasıl unutursunuz? Erkek ağlar mı hiç? Hele sizin gibi bir erkek.

Şeyh Süleyman Efendi

1

Malatya mahpushanesine birdenbire ağır bir çekingenlik çökmüştü. Bir büyük cinayet işlenmiş de insanlar kan üzerinde yürüyormuş gibiydiler sanki. Alçak sesle konuşuluyor, kabil olduğu kadar işaretle anlaşmak isteniyordu.

— Aman ha...

— Aman ha... Aman...

— Aman haaa...

On beş müridiyle Şeyh Süleyman efendiyi getirmişlerdi. Şeyh Süleyman efendiyi... Dünyanın batacağına bir alâmet canım... “Hergeleyi, puştu bırakıyorlar da haşa sümme haşa, ‘Allah’ diyeni getiriyorlar.”

O günlerde, Malatya şehrini bir korkulu dedikodu kaplamıştı. Şeyh Süleyman efendi, demir parmaklıkla, kelepçeyle, jandarma süngüsü ve gardiyan kilidiyle zaptedilir bir adam değildi. Ayağını bir kere toprağa vursa... “Aman Yarabbî... Süleyman efendi kuluna gazap vermeyesin...” Erzincan’ın “hâk ile yeksan” olmasından bir gün evvel Şeyhi ziyarete gidenler, Hazret’i bir derin mürakabeye dalmış, kendinden âdeta geçmiş bulmuşlardı. En kıymetli müridini –Karadayı’yı– bile bir göz hareketiyle tersleyip “Yerin dibine” sokmuştu. Gözleri iki kere şaşlaşmıştı ki

bunun manasını bilenler bilirdi. 1939 Ağustosunun 31'inci gününü de tıpkı tıpkısına aynı sözleri söylediğine yemin ediyorlardı: "Alâmetler belirdi... Kıyamet alâmetleri..." Erzincan felâketinden bir gün evvel de gene böyle mırıldanmıştı ve o gece, kendisini ızollu köprüsünün beri tarafında, başında yeşil sarık, sırtında siyah cübbe, belinde bir kocaman boru sokulu olarak görenler olmuştu. (Silo ağa o gece şehirden köye dönüyormuş.) Çölde Şeyhi böyle görünce aklı tarumar olayazmış. Hayvandan yere atlamış. O sırada bir şimşek (Silo ağa buna şimşek diyor ama, cahil adam ne bilecek kış mevsimi şimşek olmaz ki nur demeli.) Bir şimşek etrafı yeşile "gark etmiş". "Medet ya Şeyhim," diye bağırması üzerine Şeyh efendi, parmağını dudaklarına götürüp "Sus..." işareti vermiş. Sonra şark tarafının gökyüzünü göstermiş... Gökte, iki tane yıldız peydahlanmaz mı? Yıldızlar alçalmışlar, alçalmışlar, Şeyhin başı üstüne inmişler. Bu sefer de ortalığı bir beyaz ışık kaplamış. Şeyh efendi ayağını öfkeyle yere vurup... "Feyekûn..." diye bağırılmış... Silo ağa, "Hayvanı bir kışnemedir aldı –diyor–, hayvan sanki doğurmuş da tayına sesleniyor. Birdenbire dünyayı zelzele tuttu. Ben diz çöktüğüm yerde yüzükoyun toprağa kapandım. Kelimeyi şahadet getirmeye başladım. Ertesi gün duyduk ki Erzincan batmış."

Erzincan'ın battığı gece, sabık tahsildar merhum Ali beyin on altı yaşındaki kızı Necla (Bu Necla da Şeyh Süleyman efendinin müridlerinden birisidir) Şeyhin hanesinde misafirmiş. Geceyarısına doğru Şeyh efendi kahve istemiş; kız pişirip getirmiş. Bir de bakmış ki efendi yatağında yok. Dışarı çıktı galiba diye beklemiş. Biraz sonra Şeyh hazretleri içeri girmiş. "Dışleri birbirine vuruyordu. Ayakları ve entarisinin etekleri ıslaktı. Omuzlarında kar taneleri gördüm. 'Dışarı mı çıktınız efendim?' diye sordum. 'Sus çocuk... Sus...' dedi. Kahveyi içmedi. Kibleye dönüp secde-

ye kapandı. Benim içim bir tuhaf oldu. Ağlamaya başladım,” diye meseleyi ertesi gün anasına anlatmış.

Zelzele Malatya ve havalisini de fena halde sarstığı halde mal ve can kaybına sebebiyet vermemişti. Bu rivayetler ağızdan ağıza gezerken Erzincan’ın başına gelenler duyulunca halkı bir merak sardı. Erzincan’ın evel eski, batmağa mahkûm bir lânetli memleket olduğu malûmdu. Hamamlarında oğlan oynatıp fi’li livata’ya müptelâ imişler... Oğlu askere giden bir herifi –bir herifi değil, birçok herifleri– zelzeleden sonra anadan üryan, geliniyle aynı yatakta ölü bulmuşlar. Lâkin akıl ermez bir cihet var: Yıkılmayan binalardan birisi de Erzincan kerhanesi... “Ne demek bu? Allah, orospu kullarına neden merhamet kıldı?” Bunun hikmetini birkaç kere Şeyh Süleyman efendiye sordular. Efendi, esrareniz esrareniz gülümsemekle iktifa etti. Yalnız bir defasında, “*İdrâki maâli bu küçük akla gerekmez! Zira bu terazu bu kadar sikleti çekmez...*” buyurdu.

Dünyanın bozulduğu muhakkaktı. Fakat bu bozuk dünyanın birkaç ermiş kulun yüzüsuyu hürmetine durduğu da muhakkaktı ve bu ermiş kullardan birisi de Şeyh Süleyman efendiydi. Nice nice kerameti zahir olmuştu. İnanmamak kâfir olmaktı. Zaten inkâr kimin haddi ki bütün Malatya’nın kerametine iman ettiği Kâşif Hoca –bütün parasıyla ekmek alıp köpeklere doğrayan ve sekizinci karısını, oğluyla beraber yakalayıp aklını şaşırان bir derin ulema– kaç kere hasta okutmaya çağrıldığı evlerde, hastalara bir kere bakıp, “Bunu Peygambere götürün” diyerek Şeyh Süleyman efendiyi salık vermişti. Hazreti Muhammet aleyhis-selâmın âhir zaman peygamberi olduğu malûm iken, Kâşif Hoca’nın bu sözü ne demektir? Bunu Malatya’nın üleması çok düşündü ve iki parçaya bölündü. Umumiyetle Şeyh Süleyman efendinin bazı taraflarını beğenmeyenler henüz sakal bırakma-

masını, kadınlara bilhassa genç kızlara el vermesini, ticaretle uğraşmasını (bir büyük hazır elbise imalathanesi işletiyordu) ve diğer emsalinin aksine güler yüzlü olmasını ve muhitindeki büyük tesirini çekemeyenler, bu kadar “ayıp”ı olan bir adama müslümanın bu derece tapmasını Kâşif Hoca’nın hoş görmediğine ve Peygamber lafını kinayeli söylediğine hükmettiler. Diğerleri, sözün son derece sarih olduğu ve başka manalar aramanın icap etmeyeceği fikrindeydiler.

Şeyh hazretlerinin hapse mahkûm edilmesi garazkârların ekmeğine yağ sürdü. Ehli keramet ise Şeyh Süleyman efendi kendisini de müritlerini de halâs etmeli idi. Bu “haklı fikre” ilk günlerde öteki taraftakiler de itiraz edemediler ve bütün Malatya 9 kazası 100 kûsur köyü –civar vilâyetlerin ahaliyle beraber şeyhin on bine yakın müridi– mahpusluğun ilk haftasında dünyayı, İkinci Cihan Harbi’nden daha müthiş bir vaka ile allak bülak edecek bir mucizeyi, nefeslerini keserek beklediler. Bu ilk hafta o kadar hailevî geçti ki Cezaevi Müdürü Mehmet Erdemir bey bile rahat bir uyku uyuyamadı. Hamailini üstüne aldı. Eski muskalarını kuşandı. Abdestsiz yere basmayarak namaza başladı ve içkiyi terk etti. “Allah beterinden saklasın” böyle bir iş, on beş senelik müdüriyet müddetince hiç başı:ra gelmemişti. Şeyh efendi, yallah deyip, sırna kadem basarsa meseleyi yüksek Vekâlet’e nasıl arzedecekti? “12/13 Ağustos 1943 Cuma gecesi saat 11 raddelerinde nöbetçi gardiyanı falan mahpusları kontrol ettiğinde gizli ayin yapmak suçuyla 3 ay hapse mahkûm olup Kutbülzaman lakabıyla maruf Şeyh Süleyman efendiyi yatağında bulamamış, yapılan tahkikat neticesinde efendinin kerameti sayesinde kilitli kapulardan geçerek... Yahu Allah beterinden saklasın... Adama deli derler...”

İşte bu korku ile gardiyanları daireye toplayıp sıkı sıkıya tem-

bih etmişti. Şeyh getirildi getireli hepsi aptestli dolaşıyorlar, boş vakitlerinde Kur'an okuyup salâvâtı şerife çekiyorlardı. Müdür bey üst üste,

— Aman haa... Aman haa... —demişti ki günlerden beri gerek mahpuslar gerek gardiyanlar ve gerekse jandarmalar arasında tekrar edilen ümitsiz nidâ ve tehlike işareti işte buydu.

Bir hafta sonra —bir küçük keramet kırıntısı müstesna— akıl almaz bir hadise vuku bulmayınca mahpushaneciler biraz ferahladılar. Şeyh efendi, rastladığı insanlara gülümseyerek, beyaz ipekten entarisini savura savura koridorlarda, avluda, koğuşlarda dolaşıp duruyordu. Keramet kırıntısını gardiyan küçük Ali görmüştü. Yeminle —“Kitap çarpsın” diyerek— anlattığına bakılırsa asıl mahpushaneyi müdüriyet dairesinden ayıran büyük demir kapıyı besmeleyle kilitleyip sandalyesine yeni oturmuştu ki Şeyh Süleyman efendi, kapunun demir parmaklıkları arasından “Cigara dumanı gibi” geçip önüne dikilivermişti. Küçük Ali, belki yüzüncü defa anlatırken dudakları kuruduğu için bunları yalayarak şöyle söylüyordu:

— Müdür beyin tembihi var. Üç besmele çekip kilidi şırpadak kapadım. Anahtarı cebime sokmaya fırsat elvermedi. Şeyh hazretleri kapıyı geçip karşıma dikildi. Mübarek gülümsüyor. Yüzüme bakıyor da, gülümsüyor. “Aman Şeyh'im Aman... Aman Şeyh'im...” demişim. Dilim tutulmuş. Parmağını ağzına götürdü. “Meraklanma... Biz sizi mesul etmeyiz...” dedi. Çıkıp gitse ne yapardık? Hiç... Bereket merhametli bir adam. Döndü de içeri girdi. İşte bu elindeki cigaranın dumanı gibi bey... Şu cigara gibi yanayım ki, duman gibi mübarek...

Bu vaka şehrin üzerine gece karanlığı gibi çöktü. Her yere girdi. Şeyhin taraftarları, kerametini bu canlı ve samimi şahidini, münkirlere karşı çıkarmak için altı defa büyük ziyafetler verdi-

ler. Hangisi nerede rastlarsa –Küçük Ali'nin acele işi olduğuna aldırmayarak– biçareyi âdeta zorla kahvelere sürüklediler, çaylar ısmarladılar ve kahve halkına karşı hadiseyi tekrar tekrar ve yüksek sesle anlatmaya mecbur ettiler.

Şu hale göre Şeyh Süleyman efendi de bir emri ilâhîyi yerine getirmek için kendi arzusuyla nefsinin –daha doğrusu fânî kalıbını– mahpus ettirmişti.

Hakikatte manevî varlığı serbestti. Nitekim, bir müddet sonra gardiyan Küçük Ali'nin şahit olduğu kerameti tasdik eden birisi daha zuhur etti. Bu da Şeyh efendinin müritlerinden birisiydi. Aynı gün, büyük camide, arka saflarda namaz kılariken selâm verdiği sırada, Şeyh efendiyi sağ yanında görmüştü. Evvelâ küçük dilini yutmuş, üstüne bir ürperme gelmiş. “Ben beni kaybedecektim. Sırtımı sıvazladı. ‘Sakin ol hacı...’ diye fısıldadı. Sırtıma dokunmasıyla aklımı başıma devşirdim. Namazı tamamlamadım. Bir de ne bakayım, Şeyh efendiyi koydunsa bul... Mübarek çilehanesine dönmüş... Koşarak mahpushaneyi tuttum. Elinde bir gül goncasıyla karşıma çıktı. Benim tekrardan dilim dolaştı. ‘Medet Şeyh'im... Medet...’ diye eteğine davrandım. ‘Rabbim neye muktedir değil ki be adam, hayret edersin...’ diyerek beni tersledi.”

Şeyh Süleyman efendinin ortalama bir hesapla on bin müridi olduğu söyleniyordu ve münafıklar ve garazkârlar tarafından şöyle hasis bir hesap çıkarılıyordu: “Beher müritten senede birer lira gelse on bin lira... İkişer lira gelse yirmi bin lira, üçer lira gelse, otuz bin. Tabî üst üste beşer lira gelir, senede elli bin lira... İmalathanenin kârı, bahçelerden, tarlalardan, çayırlardan aldığı da caba... Hak bereket versin... Şeyh efendinin dünyalığı da ahretliği kadar sağlam...”

Eskiden muska da yazarmış. Lâkin mahkemeye el yazısı de-

lil oluyor diyerek kaç zamandır bu âdeti terk etmiş. Artık şeker okuyuveriyor. Bildiğimiz çay şekerine... Bir tek çay şekerine nail olup bunca yıllık cin tutmalarına, göğüs darlıklarına, kısırlıklara çare bulmak için Ankara'dan, İstanbul'dan nice nice beylerin ya bizzat geldikleri, yahut mutemet bir adamlarını saldıkları malûmdu. Hattâ bir keresinde Elâziz Paşasının karısı mı, baldızı mı bir bayan derde uğramış. Şeyhi götürmekten başka çare bulunamamıştı. İşte o sebepten son yedi senedir Şeyh hazretlerini Hükümet rahat bırakıyordu. Bu seferki işe kâinat şaşmıştı. Bu seferki iş, Allahın bir hikmeti canım. Yedi sene evvel bir ayın esnasında baskına uğrayıp üç ay hapse mahkûm edilen Şeyh efendi, evrakı saklanarak infazı yıllardan beri geciktirilirken birdenbire gelip cezaya yatmayı aklına koymasın mı? "Madem ki çileye teslimi nefsedeceğiz, evvelâ rızık meselesini halledelim," diyerek çiftlikleri, mışmış bahçelerini, hayır müesseselerini gezmeye karar vermiş. İzollu'nun 35 pare köyünü hususi bir kamyonla kâmilten dolaşmış. Geri dönerken Silo ağanın hanesine iki kilometre mesafede, yağmurlu bir akşam üzeri –hikmet'i hüdâ– kamyon bozulmuş. Şoför tamirden aciz getirince çarnâçar halifelerden birisi olan Silo ağanın hanesine ilticaya karar vermişler. Silo ağanın köyü Fırat sahilinde, bir tepenin üzerinde kâin olup elli haneliktir. Elli hanenin elli hanesi de tek mil Şeyh hazretlerinin müridi olduğundan, makinenin arıza vermesini müridan Allahın bir lütfu sayarak kadınlı, erkekli ağanın konağına toplanmışlar.

İzollu nahiye müdürü olacak dinsiz –zaten baskın esnasında sarhoş bir halde bulunduğu herkes yemin ediyor– diğer bir dinsiz olan karakol komutanı ile birlikte, ellerinde tabancalarla "Davranma..." diyerek baskın vermiş. Bereket köylü yemek hazırlamakla meşgul olduğundan ancak konağın bir odasında

ileri gelenlerden on iki kişi –Şeyhe o günden beri refakat eden üç halifesiyle on beş nefer– erkek ve Şeyhin odasında, bayramlık ve düğünlük esbablarıyla süslenmiş on sekiz karı ki cem'an otuz üç kişi yakalayabilmişler. Silo ağanın herkese gizlice söylediğine bakılırsa herifler biraz sabırlı olabilselermiş, bütün köyü, yediden yetmiş kadar sürükleyip Malatya mahkemesine dökceklermiş. Gene bereket versin, Malatya cezaevinin karılar koğuşu, on iki mevcuduyla zaten yükünü almış bulunduğundan Müddeiumumî karıları gayrı mevkuf bırakmak zorunda kalmış.

Mahpushanede eskiden beri mahpus olan müritler bu işi duyunca dizlerini döğdüler ve Silo ağaya ağızlarına geleni söylediler. "Bir köyün bir kocaman ağası olup da... Hem de Şeyh hazretlerinin birinci halifelerinden iken... Etrafa gözcü koymadan... Haydi oldu olanlar, hükümet memurunun hali malûm... İnsan elli verir, yüz verir... Mademki ağzı var. Rüşvet yememiş olmaz... Pekâlâ..." Buna karşı Silo ağa –pek uzun boylu, o kadar uzun boylu ki, insana beyaz entarisinin altında ayaklarına sopalar bağlamış zannettiren, esmer 55 yaşlarında bir adam– şöyle dert yanıyor:

— Para teklif ettik. Almadılar. Üç toklu teklif ettik. Elli kırat buğday teklif ettik. İki tane kilim teklif ettik. Elbistan kilimi... Bir Acem seccadesi teklif ettik. Razi olmadılar.

— Neden? Deli mi bunlar?

Deli değilmişler. Tabîî onların da yürekleri yanmış. Lâkin ne fayda. Silo ağa saf adamdı. Belki kendi işinde –yani köy ağalığında– kurnazdır. Fakat Şeyh Süleyman efendinin halifelliğini becerecek mertebede diplomat olamamıştı. Yana yakıla anlattığı hikâyeden –yana yakıla, çünkü kendi köyünde Şeyh hazretlerini Hükümete teslim etmek, bir Kürt ağası olan Silo için ölümden beterdi. Mahpushanede birkaç akli eren –meselâ Istanbulu Murat bey– işin içyüzünü sezdiler.

Çayır zamanı idi. Izollu nahiyesinin bütün mışmış (yani kaysı) bahçelerini Şeyh hazretlerinin ortağıyla, Malatya mebuslarından bir zatın ortağı âdeta yarı yarıya kapatmışlardı. Kaysı pek nazlı bir meyvedir. Yetişmesiyle çürümesi bir olur. Allah da bir kere Malatya'ya "kaysı verdim" buyurdu mu, dağ, taş kaysı kesilir. Geçen sene, çiçek üstünde iken bir soğuk dalgası ağaçları tamamıyla yaktığı için bu sene, dallar meyveyi çekemez hale gelmişlerdi. Bahçe sahiplerinin gözü yıldığından bahçelerin yüzü ucuza kapatılmıştı. Anlaşılan mebus bey de, Şeyh hazretleri de, fiyatların umumiyetle yerden yavaş yavaş kalkmak üzere olduklarını, birdenbire boşanıp arşalâya sıçrayacaklarını sezmişlerdi. Izollu ve havalisini bu sene daha başlangıçta bir amele noksanı sardı. Delikanlıların silâh altında olması, derelere cephanelik kazdırılması, umumiyetle vilâyette mışmışın fevkalâde bol olması bu amele noksanını akıl almaz bir dereceye çıkarmıştı. Her ne kadar toptancılar vaziyeti fukara güruhuna belli etmemek istedilerse de, mızrak çuvala sığmadı. Yevmiyeler her zamankinden iki çeyrek fazlalaşarak otuz kuruşa fırladı. Bu vaziyet karşısında mebus beyin ortağı, devlet otoritesine başvurmak mecburiyetini hissederek karakol komutanına ve nahiyeye müdürüne müracaat eyleyip "Muavenet" istedi. Köylere jandarma çıktı. Yarı hatırla, yarı cebren, "bekayâ" toplamak meselesinden köylünün ipi gayri tabiî bir şekilde karakolun eline geçmiş olduğundan amele, mebusun kiraladığı bahçelere döküldü. Şeyh efendinin ortağı "olaya" evvelâ kendi vasıtalarıyla "çaresaz" olmaya yeltendi. Para etmediğini görünce "başını" açarak "Malatya'ya koştu. Meseleyi Şeyh efendiye bildirdi. Tabiî, Şeyh Süleyman efendi de Allahına sığındı. Izollu mışmışlarının yarısını çürütmemek için Hakta-âlâ'yı, cenneti cehennemi, Kur'an'ı ve kıyamet günüyle beraber yardıma çağırdı. Bir kamyon tutup Karadayı'yı da yanına alarak

yola çıktı. Izollu nahiyesi, yeniden yetmiş kadar, karı-erkek Şeyhin müridi bulunuyordu. "Şeyh Süleyman efendi gelmiş" sözü kulaktan kulağa yıldırım gibi yayıldı. Tavuklar, toklular kesildi. Gün doğmadan işe başlayıp, gün kararınca kadar bahçelerde güneş altında terleyerek çalışan adamlara bir din gayreti si-rayet etti. Ölü gibi yatağa düşeceklerine her köyde bir eve toplanıp Şeyhlerini ağırlamaya giriştiler. Yemekler yendi, dualar okundu, namazlar kılındı. Sonraki muhasebe esnasında Şeyh efendi, dünyanın fâni olduğundan başladı. Ahirete geçti. Yedi cehennemi, yedi cenneti, cehennemin azabını, cennetin nimetlerini saydı. Tarikat kardeşliğinin her türlü kardeşlikten üstünlüğüne sözü getirip kendisini hoşnut etmek isteyenlerin yarından itibaren Nakşibendi tarikatı halifelerinden Mustafa beyin bahçelerinde çalışmalarını, her ne kadar beş kuruş eksik yevmiye verecekse de, memlekete ahlâksızlık, gâvurluk getiren heriflere yardım etmektense aynı zamanda sevap kazanmanın daha kârlı olacağını, karakolun hiç kimseyi şurada, burada çalıştırmaya hakkı bulunmadığını, zaten Mustafa beyin de Başçavuş ve Nahiye Müdürü beyle görüşeceğini söyledi.

Mebus beyin ortağı sarhoş bir herifti. Fazladan Elâziz umumhanesinde dostu da vardı. İki gün buradaysa, beş gün Elâziz'de yaşıyordu. Yerine bir sürü ayyaş bırakmıştı. Bunlar, iş güzelce yürüyüp dururken birdenbire hangi sebeple aksadığını hemen fark edemediler. Aman, zaman derken Şeyhin kamyonu etrafı süratle dolaştı. Bir hafta sonra mebus beyin ortağı zevke kanıksamış olarak suyu geçip Izollu'ya girince ateş saçağı sarmıştı.

Sağa koştular, sola koştular. Müridan meselelerini birbirine bağlayamadıklarından, olup biten işlerle Şeyh Süleyman efendinin ziyaretlerini birbirine bağlayamadıklarından birkaç gün de şaşkınlıkla, yalvarmak ve tehdit etmekle geçti. Nihayet mesele

meydana çıktı. Mebus beyin ortağı işe şeytan karıştı zannederken bilâkis Allahın müdahale ettiğini anlayınca dini bütün bir müslüman gibi kadere rıza gösterip Ankara'ya "Takdir'e tedbir uymadı" diye telgraf çekeceğine Izollu'nun Elâziz'e yakın olmasından ve Elâziz'in cumhuriyetin ilânından bu tarafa "İsyan mıntıkası" bulunmasından faydalanarak karakola seğırtti. Jandarma Başçavuşuna "Şeyhlik, Embiyalık, Rejim, mütegalibe, irtica" kelimeleriyle dolu bir nutuk çekti. Başçavuşun korkudan avuçları terledi, rengi uçtu. Herif "Makine başına geçip Ankara'da Millet Meclisi'ni bulacağını, Bey'e vaziyeti anlatacağını" yeminle söylüyordu. Nahiye Müdürünü çağırıldılar. Meclis kurdular. "Müsademeyi efkâr'dan barikayı hakikat" doğdu. Şeyhin kuruttuğu, kükürtlediği mışmışların nereye satılacağı henüz belli değildi ama, mebus beyin mahsulâtı, fiyat temevvüçlerindeki hakları sırası geldikçe nazara alınmak şartıyla 1950 senesine kadar sevgili kardeşimiz Almanya'ya toptan devredilmiş bulunuyordu. Hadisenin yalnız bir dahilî piyasa meselesi olmayıp devletimizin harici siyasetiyle –yani yüksek politikasıyla– sıkı sıkıya alâkadar olduğu akümülatörlü radyosu vasıtasıyla gerek Berlin gerek Bari istasyonlarının Türkçe neşriyatını gece gündüz takip eden ve Tasvir-i Efkar gazetesine abone olan Nahiye Müdürü tarafından fark olundu. Jandarmalar, Çavuş, Müdür atlayıp Şeyhin arkasına düştüler. Dönüşte –zira artık mürşid'i kâmil'in irşat gezintisi nihayete ermek üzereydi– Silo ağasının konağındaki ayinde yetiştiler. "Allah Hu... Allah Hu..." sesleri gecenin içinde kıyameti koparıyordu ki devlet otoritesi derhal tertibat aldı. En yakın karakoldan telefonla vilâyet makamı hadiseden haberdar edildi. Bu taraftan da Müddeiumumî Muavini, Emniyet Müdürü, Kısmî Siyasi Komiseri, Vali Muavini bindiler. Nahiye Müdürü, Türk ırkından olduğunu üstlerine ispat etmek için elinde tabancayla

pusuda bekliyordu. Şosede otomobilin horultusu duyulunca, Nat Pinkerton romanlarında okuyup, Amerikan filmlerinde gördüğü gibi “Davranma yakarım... Kanun namına hepinizi tevkif ettim,” diye nidâ ederek avluya girdi. Şeyh efendi, ilk şaşkınlıkla karıları olsun kaçırabilmek için muhtelit ayini derhal harem-selâmlık haline getirmek tedbirini düşünmüştü. Karılarıyla erkeklerin tamamıyla ayrılıp ayrılmadığını bizzat kontrol etmek isterken –Ne fena tesadüf– karılar odasında basıldı.

Bu hikâye, bu kadar sarıh olarak ancak Şeyh efendinin cezasını bitirmesine yakın anlaşılmıştı. İlk haftalar Şeyhe de, müritlerine de, halifelerine de misafir muamelesi yapıldı. Hep bir olup hükümete, kanunlarına, adliyesine sövüldü, beddua edildi. Sonra yavaş yavaş Silo ağanın saflığını keşfeden “köpoğlu köpekler” biçareyi, Şeyhi teslim etmekle ithama başladılar. Silo ağa, o tarafa kıvrandı, bu tarafa kıvrandı. Bir şeyler uydurmaya çalıştı, Şeyhin öğrettiklerini, Karadayı'nın ezberlettiklerini yüzüne gözüne bulaştırarak sayıp döktü. Fakat çok bunaldıkça perdenin hiç farkında olmadan, hiç şüphelenmeden bir tarafını tutup yavaş yavaş kaldırarak işin iç yüzünü çırılçıplak ortaya serdi.

Fakat Şeyh'efendi'nin mahpushanede misafir bulunduğu zamanlarda ve bilhassa tahliyesinden sonra mahpusları şiddetle alâkadar eden o kadar umulmaz hadiseler cereyan etti ki mahkûmiyet sebebi unutuldu, gitti.

Zaten “Şeyh Süleyman efendi tevkif edilmiş, geliyormuş,” lafı duyulur duyulmaz, cezaevindeki sofuların reisi –Bunların yarısı reisiyle beraber Şeyhin müridi idiler– Hacı Hüseyin efendi, haberi getirene iki kere üst üste “Sahi mi? Sahi mi?” diye sormuş, sonra “Yarabbî sen nelere kadir değilsin... Sana büyük demiyen kâfirdir,” diyerek sevinçle secdeye kapanmıştır.

Sonradan öğrenildiğine göre Şeyh Süleyman efendinin üç

günlüğüne mahpus gelmesi için bir senedir gece, gündüz Allah'ı taalara niyaz ediyormuş. "Gelsin de şu Murat beyin elinden din'i mübîn'i İslâm'ı bir çift lâkırdı ile kurtarsın..." diye.

Şeyh Süleyman efendinin tevkifi haberi, gardiyan küçük Ömer'in de yüreğini sevinçle hopattı. Onun da kendisine göre şeyhine çektirecek (yarması)¹ vardı.

Ve en nihayet yaşı müsait olmadığı için cezası idamdan 24 seneye düşen ve yedi senedir mahpus yatan Sazlı Mustafa bu havadise, diğerleri gibi nümâyîş yapamadığı halde, yüreği ılık ılık bir hoş olacak kadar sevindi.

Şeyhin Alevî düşmanlığı meşhur olduğundan yalnız Ali kulları somurttular.

* * *

Şeyh Süleyman efendinin birinci halifesi Karadayı, mahpus-haneye geldiklerinin haftasında tezgâhını koğuşun bir köşesine kurdu.

Öğleden sonraydı. Bir öksürükle boğazını temizledi. Bir diğer öksürükle "Hazır"ların dikkatini üzerine çekmeye çalıştı. Kabul olmayınca derince bir of deyip, kocaman bir besmele çekip üç Kulhüvallah bir Elham okudu. Dizleri üzerinde duran kalın kitabı eline aldı. Silo ağa bu işareti bekliyor gibi, kimini eliyle, kimini gözüyle halkı Karadayı'nın etrafına cemetti.

Karadayı gözlerini kitaptan ayırmayarak, Arapçayı pek çok hatırlatan zorla acayipleştirdiği bir Türkçe ile;

— Kitabülhamdiyye ve Kemalâtulahmediyye nâm eserin muharriri yazıcı oğlu Eşşeyh Mehmet efendi ruhuna fatiha... dedi ve mırıldanmaya başladı. Etrafına halka çevirenler de inler gibi mırıldandılar. Karadayı mukaddeme yaptı:

1) Bir nevi buğday.

— Burada cümlemiz kaza ve kader kurbanıyız. Yüreğimizi Haktualâya açık tutalım. Hak'kı ve kitabını unuttuğumuzdan, felâkete düştük. Önümüz mübarek Ramazan'ı şerif... Dünyamızı berbat ettik. Bele ki ahiretimizi abad etmeğe çalışalım... İşbu kitap bize doğru yolumuzu gösterecektir. Başlıyorum. Anlamayan sorar. Sormak ayıp değil, sorup öğrenmemek ayıp... Bugünkü dersimiz ihvanlar (kıyamet alâmetleri)dir. Vaktimiz olursa cennet ve cehennem de hikâye edilecek... Hitamında müşkülü olan sorar, öğrenir. Kardeşler kıyamet alâmetleri on sekiz olup cümlesi zaman zaman meydana çıkacak. –Kitabı rastgele yerinden açtı ve ezberden okumaya başladı:– İlim okunmayacak. Cehalet ve fesat çoğalacak. İlimden maksat bugün onların mekteplerinde okutulan yalan, düzen değil... Şeriat ilmi... Kur'an üzerine ilim... İşte bu alâmet meydana çıktı. Ortalığı fesat ve cehalet bürüdü. İkinci: Zina edenlerle şarap içenler ziyadeleşecek. Zira, hâşâ sümme hâşâ namaz gibi ayıplıktan çıktı. Şarabı hükümet yapıp satıyor. Üçüncüsü: Kadın çoğalıp erkek azalacak. İşte dünyaya bakın, yollarda karı bolluğu var. karılar erkeğin ekmeğini aldı. Başı açık dairelerde çalışıyor. Dördüncüsü: Ümmet arasına kılıç girecek ve bir daha kalkmayacak. Ümmet arasına kılıç girdi ağalar... İşte biri, ötekini gâvur niyetine kırdı. Hâlâ kırıyor. Beşincisi: Cihanda çok veba olacak. Veba oldu. Çeşit çeşit veba oldu. Eskiden biz bu kadar hastalık bilmezdik. Şimdi Haktualânın işine karışıyorlar. Baş ağrısı bir adı var. Doktor, haddine bakmadan, ilaç verir. Ne ilâcı bre kâfir. Sen Rabbimin takdini bozabilir misin?

Silo ağa kalın sesiyle:

— Hâşâ... diye cevap verdi.

Karadayı başıyla tastik etti:

— Sonra beytilmukaddes açılacak. Bu çok mühimdir. Akli-

nızda kalsın... Çook...

Cemaat, nefesini keserek bekledi. Lâkin kitapta buna dair tafsilat olmadığından Karadayı başka bir alâmete geçti:

— Sonra mal o kadar fazlalaşacak ki birisine yüz dinar verile... Dinar yani banknot... Yani bir lira... Yüz dinar, yüz lira... Birisine yüz dinar verilse mesrur olmaya... Mesrur, yani, sevinmeye... Sonra Arapta fitne olacak, kâfirlerle sulh yapılacak. Doğru bir söz... Arapta fitne zuhur etti. İngiliz'le, Fransız'la sulh yaptı Arap ureba... Sonra tütün içmek umumileşecek. İşte cümlemizin cebinde birer tabaka, birer emzik –ağızlık– kibrit. Müslüman trenin erkeği gibi ağızından burnundan duman savuruyor. Karırlar bile bu zıkkıma müptelâ oldular. İşte kardeşler, bu alâmetler tekmi olmuştur. Biz âhır zaman ümmetiyiz. Bilenler, (âhırışer) buyurmuşlar. Biz şerre uğradık. Büyükten küçüğe şefkat, küçükten büyüğe hürmet kalmadı.

Hacı Hüseyin efendi, derin bir vecd içinde, Murat beyle her münakaşada tekrarladığı bir meseleyi sordu:

— Bu harp, kitabın yazdığı harp değil mi? Altmışa varmam, yetmiş yetmem, dedikleri.

— İşte o harp... İyi bildin.

— Öyleyse bu harbin sonunda Avrupa'da bir devlet, Almanya olsa gerektir, dini Islâmı kabul edecek öyle mi?

— Öyledir... Tamam...

Hacı Hüseyin efendi, Murat beyi yakalayıp yere vurmak gayretiyle etrafına baktı. Kalkacak gibi bir hareket yaptı. "Yarabbî... Yarabbî kudretine inanmayan kâfirdir," diye mırıldandı.

Karadayı henüz zuhur etmeyen alâmetleri geçmişti. İnandırıcı sesiyle çok iyi bildiği bir meselede rahat rahat konuşuyordu:

— Deccal çıkacak. Evvelâ 30 yalancı Deccal çıkacak. Yalancı Deccallar çıktı. Bir kısmı Sultan Mehmet devrinde zuhur eyledi.

Kavukları, Şalvarları, Yeniçerileri kaldırdılar. Bir kısmı, Sultan Aziz devrinde zuhur eyledi. Cihan Padişahını hal eyleyip hitamında katleyediler. Bir kısmı Sultan Murat devrinde zuhur edip, ol Padişahı tahtından indirdiler. Bir kısmı Sultan Hamid efendimiz zamanında zuhur ettiler. Bunlara Cön Türk denildi. Reisleri sakallı bir papas'tı. İngiliz içinde yaşardı. Onlar da Bulgarıya ve Rum eşkiyasıyla birlikte gelip Abdülhamid efendimizi hal' ettiler. Hürriyet diye bir bid'at çıkardılar. Hürriyet yani, bugünkü serbestlik. Karıların çıplaklığı... Bid'at... Yani küfür... Bunlar kıtlık getirdiler. Abdülhamid zamanında biz şekerin okkasını iki kuruşa yerdik. Lâkin bir köyde bir ağanın evinde şeker ancak bulunurdu. Şimdi şeker inci değerine yükseldi. Lâkin her yerde var. Zira kitabın kavlince otuz Deccalin en sonundaki üç Deccal diğerlerini ortadan kaldıracak. Bu üçten birincisi geldi. Gözleri gök, benzi sarı, Kitap bunun bir zaman adını da değiştireceğini söyler. Adını değiştirdi. Kâfir içinden gelecek idi. Rumeli'nden geldi. Rumeli Kâfiristan'dır. Bu Deccal halka mal verecek. Halka dediyse kendi taifesine mal verecek. Dünyayı apartmanla doldurdular. İşte dünya malı, dünyayı tuttu. Kendisini mal fitnesinden kurtaranlara ne mutlu... Ey kardeşler, üçüncü Deccal da helak olunca Mehdî Resul yetişecek. Mehdî'nin devri kırk sene... Bu kırk yıl içinde deve ile arslan, kurt ile kuzu beraber yürüyecek. İkinci Deccal on beş sene hüküm sürecekti. On beşinci senede geberdi. İkincisi yedi sene hüküm yürütecektir. İşte bunun da dört senesi geçti. Şurada üç sene bir sıkıntı kaldı. Sonrası selâmet... Mehdî bir rivayete göre magripten, bir rivayete göre şarktan gelecek. Bir de Yecüş, Mecüş var. Bunlar sedleri yıkıp Şâm'ı Şerifi geçecekler. Tabariye denizinin suyunu kâmilin içip tüketecekler... Gökyüzüne, Hâşâ sümme hâşâ, ok atacaklar. Oklarının ucu, Haktaalâ tarafından kana batırılıp geri

çevrilecek. İşte o zaman kıtlık olacak. Bir sığır başı, yüz dinara çıkacak. Yüz dinar, yani yüz altın... Bunlar mahvolunca bir rahmet yağacak, dünyada bolluk olacak. Bir nar yiyenler doycak. Kâat kebabı yemiş gibi... Bu esnada birden bir canavar çıkacak. Başı öküz başı, hınzıra benzer gözleri. Fil kulaklı, boynuzu var keçi gibi... Boynu devekuşuna göğsü arslana benzer. Derisi kaplan derisi, kuyruğu koç kuyruğu, ayakları deve ayağı, iki kanadı var ve Arapça konuşur...

Türkçe bilen cemaat korkunç bir kederle içini çekince dil bilmez Kürtler de korkuyla birbirlerine bakiştılar. Silo ağa meseleyi onlara Kürtçe anlattı.

Bu esnada Karadayı: “Nasıl... Ben size demedim mi?” manasına gelen kibirli bir duruşla Silo ağanın tercümesini bekledi. Sonra parmağını ıslatıp kitabın bir sayfasını çevirdi:

— Alâmetler tamam olunca, kardeşlerim, Sûr’u İsrail Sûr’unu öttürecek. Bu öyle bir âvaz ki evvelâ cemâdâta, yani cansızlara tesir edecek. Halk yerinde dururken dağları gitmiş görecek. Yeryüzü dümdüz olacak. Acı denizler kalmayacak. Şehirler, köyler harabeye dönecek. Cümle yıldızlar güz yaprağı gibi dökülecek, gökyüzü kuru toprak gibi yarılacak... Şimdi gelelim Mahşer’e: Güneş bir mil miktarı mahşer halkının başı üzerine yakın gelecek. Bazı ulema bir mızrak boyu yaklaşacak buyurdu. Lâkin harareti, yalnız kâfirlere tesir edecek. Kâfirlerden bir kısmı boğazı çukuruna kadar, bir kısmı göğsüne kadar, bir kısmı göbeğine kadar ve bir kısmı dizine ve bir kısmı topuğuna kadar ve kimi hamamda oturur gibi baştan ayağa terleyecekler. Figan edecekler. Lâkin ne fayda... Ama müminlere bir bulut gölge salacak. Müminler kürsülerde oturacaklar. Mahşer’e yalın ayak başı kabak çıkılacak. Peygamberimiz efendimiz eshabına Mahşer’i vafederken Ayşe anamız sual etti: “Ya Muhammet, avrat kısmı-

na baş açıklığı yalın ayaklık vebal değil mi?” Hazreti Muhammet cevap verdi: “Hayır, vebal değil. Zira o gün herkes can kaygısına düşecek, kimse kimseye bakmayacak...” Ey kardeşler, Mahşer yerine sarhoşlar sarhoş olarak gelecek. Destileri ve kadehleri boyunlarına asılmış olacak. Çalgı çalanlar çalgılarıyla birlikte gelecekler... Çalgılarıyla...

Karadayı va’zın burasında, duvara asılı bağlamaya baktı. Bağlama, Sazlı Mustafa’nındı. Sazlı Mustafa’nın güzel yüzü birdenbire kıpkırmızı oldu. Başını yere eğerek içinden bir daha bağlamayı eline almamaya yemin etti. Zaten çoktanberi Hanım’ın Ali talipti. Karadayı’ya satmak da günah olup olmadığını danıştıktan sonra ucuz pahalı defetmeğe karar verdi.

Karadayı şimdi de Sırat’ı hikâye ediyor, üç bin yıllık yol olduğunu, bin yılı yokuş, bin yılı iniş, bin yılı düz, olduğunu, kıldan ince, kılıçtan keskinliğini, cehennem üzerinde kâin bulunduğunu, kurban kesenlerden kurbanları kabul olanların koçlar üzerinde, dini bütün müslümanların kanatlanıp geçeceklerini anlatıyordu. Sonra deftere geçti. Defterde cümle insanların günahı ve sevabı kayıtlı idi. Mahşer’de herkesin önüne kendi defteri açılacak “Defter’i âmâl’ini oku” denilecekti. Dünyada okuma bilmeyenler ahrette Arapçayı okuyacaklardı ki defter Arapça üzerine tutulmuştu. Haktaalâ her bir hesapta kullarına nida edip “Ey kulum, Kiramen Kâtibîn –Yani sual melekleri– ziyade yazıp sana zulmetmişler mi?” diye soracak. Kul da cevap verecekti. “Zulmetmemişlerdir. Yarabbî...” Zira orada yalan söylemek mümkün değildi.

Karadayı, parmaklarını tükrükleyerek bir sayfa daha çevirdi. Fakat kitaba bakmaya sanki tenezzül etmiyordu. O anda sanki bir başka âlemde, fâni insanların görmeye ve tatmaya muktedir olmadıkları güzellikleri ve lezzetleri seyredip hissetmekteydi.

Kırçıl kıvırcık kaşlarının altındaki kurnaz ve hain gözlerine, çizgilerle dolu esmer yüzüne birdenbire tarif edilemez bir azamet ve hassasiyet gelivermişti.

— Cennet, kardeşler... dedi, cennet Allahın kullarına bir lüt-fudur... Sekiz cennet var demişler. Lâkin cümle mümin kullarına yer vardır. Yedi göğü, yedi yeri bir yere cem'edip bir havanda dögseler, hardal tanesi gibi parçalasalar, işte Rabbimin bu kadar cenneti vardır. Cennetin kapusu nurdan ve altın ve gümüş ve kızıl yakut ve yeşil zebercet ve ak incidendir. Ve toprakları misk ve çakılları inci mercandır. Köşklerinin altında Kevser ırmaqları akar. Cennetin sekiz kapusundan yedisi fukaraya birisi zengine mahsustur. Şehitler bizden evvel girecekler, onlardan sonra kulluğunu iyi yapıp, şeyhini, hocasını memnun edenler girecek, daha sonra fukaralar girecek. İlk rastlanan köşk safi gümüşten olup şerefeleri altındandır. Şerefeleri yani sedirleri, bundan sonra rastlanan köşk etrafı bahçelik bir köşktür. Yol üzerindeki ağaçlar cennetliklere şenlik eder, her bir ağacın her bir yaprağı bir âvaz verip cennetliğe yetmiş hülle giydirir. Sonra bir köşk dahi görünür. Kızıl yakuttandır. İçinde bu yalan dünyada nikâh ettiğin helâlin seni bekler. Melekler ona müjde götürürler. Helâlin ayak üzeri durup seni karşılar. Elbiseleri o kadar lâtiftir ki vücudu örtüp gizlemez, lâkin yüz yıllık yoldan tatlı kokusu burnuna vurur. Orada türlü ipekle işlenmiş döşekler, sırmalı ve incili yastıklar serilidir. Bir sofraya kuruludur ki tabakları nurdandır. Kâselerde türlü şerbetler doludur. Her ne kadar içsen yenisinden dolar. Ağaçların meyveleri de yenildikçe gelir, yetişir. Çünkü cennette asla bir şey noksan olmaz ve ağaçların kökleri altın ve gümüş ve dalları yeşil yakut ve kızıl yakut ve beyaz incidir. Meyveleri kaymaktan yumuşak, baldan tatlıdır ve çekirdekleri diş altında kolayca erir. Dallarındaki kuşlar makam ile ötüşüp

ehli cennete derler ki “Biz, bizi cennet bahçelerinde besledik. Selsebil ve kâfur pınarlardan, Kevser havuzundan sular içtik. Etimiz semiz ve tatlıdır. Bizi yer misiniz?” derler, böylece sizi, yemeğe teşvik ederler. Ehli cennetin canı çekerse, akıllarından geçtiği gibi, kebab mı, söğüş mü, dolma mı, her ne çeşitse pişip, nurdan tabaklarla önlerine gelir. Yedikten sonra kemikleri Hakk-taalânın emriyle toplanıp, bunlar canlanarak mahallerine uçar, türlü seslerle türkü söylerler. Orada öyle ağaçlar vardır ki gölgesi hiç gitmez ve seğırsen yüzyıl atlı geçemez. Cennet ehlinin kelâmı Acemce, Türkçe değil Arapçadır. Orada hepimiz Kur’ânı söyleyeceğiz. Çünkü cennete gidecekler, mahşerde birer hülle giyecekler. Yolda iki havuza rastlanacak. Sırat’tan beride iki havuz. Birinden abdest alınacak, birinden içeceğiz. İçinde bulunanı aklından çıkaracaksın. Melekler orada saf tutmuş, selâma durmuşlardır. Atlara ve develere yakut işlemeli eğerler vuruludur. Cennete en önde Muhammet Mustafa aleyhisselâm efendimiz girecek. Cennete girecek erkek taifesinin vücudunda kıl kalmayacak. Sakalları çıkmayacak, gözleri sürmeli görünecek. Hepsinin derisi beyaz olup saçları kıvrıcıklaşmıştır. Cennet ehlinin erkeği, dişisi 33 yaşında bulunacak. Cennete fukaralar zenginlerden kırk yıl evvel girecekler. Zira dünyada çok sıkıntı çektiler. Cennet ehlinin hali tarife sığmaz. Bir kere yüzlerimiz ayna gibi parlak olacak ki er avradının, avrat erinin yüzünde kendi cemalini göre de aşk duya... Zira dünyada öyle karıcıklar vardır ki saçları ak, gözlerinden yaş ve çapak akar. Sakın benim bahıtım ne kara deme... Cennet içinde bir büyük pazar vardır. Bu pazarda suretler satılır. Herkes istediği sureti alıp yüzüne geçirir. Kötü karıya düşenler, eğer sabrederlerse orada karılarına can’u yürekten âşık olacaklar. Karılar da her gece yeniden bâkire olup her sabah kız oğlan kız halinde uyanacaklar. Eğer bir avrat, ko-

cası ölüp, yahut boşanıp başka bir kişiye varmışsa ona sorulacak. Hangisini gönlü çekerse onunla oturacak. Bundan başka Rabbim her mümine huriler ve gulmanlar ihsan edecek. Her evde, her minderde, kamer yüzlü, şeker sözlü güzeller bulunacak. Bunlar temiz saçlı, hilâl kaşlı, kara gözlü, işveli nazlı, inci dişli, mercan dudaklı, gül yanaklı, servi boylu huriler ve gulmanlardır. Her birinin üzerinde bir saatte yetmiş türlü renk verir ve yetmiş türlü çeşide döner, hülleleri vardır. Lâkin bu libaslar cam gibidir. Hurilerin ve gulmanların vücudu da nurdan halkedilmiştir. Nurdan olduğu için kemikleri, kemiklerinin içindeki ilikleri dahi görünür. O kadar güzeldirler ki birisinin parmağı dünyaya çıksa güneşin nurunu mahveder. Bunlardan birisi denizlere tükürse deniz tuzu kaybedip şerbet gibi tatlılanır. Rabbimin beher mümine vereceği huri ve gulman beşer yüzdür. Bundan başka dört bin kız, sekiz bin dul kadın, kâffesi on iki bin beş yüzdür. Ayrıca Peygamberimiz efendimiz de ümmetine yetmişer huri, yetmişer gulman hediye edecek ki yüzleri güneş ve ayı utandırır. Dudakları şekerli ve ballıdır. Gulmanlar ab'ı hayat gibidir. Bunların içinde öyle huriler vardır ki belinden yukarısı oğlan, belinden aşağısı kızdır. Aşağı yerleri misk'ten, ortaları amberden, yukarıları kâfur'dan halkedilmiştir. Her gece cima edip bâkireliğini size bırakıp sabahleyin tekrardan bâkire olurlar. Her müminin ayak ucunda ikisi her daim oturup saz çalarak türkü söyleyeceklerdir. Bundan başka her mümine seksen biner tane hizmet oğlanı verilecektir ki güzellikleri akıllara hayrettir. En adi kimseye on bin kul verilecektir. Bunlar karşımızda el kavuşturup hizmet bekleyeceklerdir. Çünkü bunlar gâvur çocuklarından akıl baliğ olmadan ölenlerdir. Bizim kölelerimizdir. Bir gün bir Arabi gelip Resulü kâinat Muhammet Mustafa aleyhisselâma sordu. "Ya Muhammet, sen diyorsun ki cennette her mümine yet-

miş bin huri, yetmiş bir gulman verilecek. Ve hurilerle gulmanlar nur'dan yaratılmışlardır. Öyle mi?" Resulü kâinat, "Evet öyle" buyurdu. Arabi sordu, "Nurdan yaratılmış bir mahlûk nasıl öpüp koklanır?", "Çünkü nur can'dır. Öpüp koklamak mümkündür.", "Pekâlâ biz bu kadar bâkirenin hakkından nasıl geleceğiz?", "Çünkü rabbilerbab öyle emir buyurdu ki cennet içre her müminin yüz erkek kuvveti kadar fetahal'bab kudreti ola. Cümlesinin visaline erecek ve sahifeyi muhabbete eriştirecek."

Derin bir lezzetle gözleri ufalan Hacı Hüseyin efendi:

— Yarabbî... Sen nelere kadir değilsin. Seni inkâr eden kâfir dir, diye haykırdı.

Karadayı belli belirsiz gülümseyerek bir sayfa daha çevirdi:

— Velhasıl, dedi her kişi, cenneti âlâda kendisinden daha âlâ kimse yoktur bilecek. Bu sırada Haktaalâ Muhammet aleyhisselâmı cennette evlendirecek. Yani kendisine damat edecek. Bu düğünde Peygamberimize Fir'avununun hatunu Asiye ile Meryem'i birden nikâhlayacak. Bütün müminler düğüne davetli olup her kuvvetli iki mahbûb hediye götürecektir. İşte bu düğünde Haktaalâ cennet ehline mübarek yüzünü gösterecek. Sonra herkes yerli yerine gidecek. Yolda Âdem aleyhisselâmın mevvesini yiyip cennetten kovulmasına sebep olan ağaca rastlıyacaklar. Budakları... meyvesi, beyazdır. Havva anamız Âdem babamızı kandırıp, şeytanın işgasiyle bu meyveden yedirmiştir. İşte o sebeple Rabbim karı kısmına öfkelenmiştir. Demiştir ki: "Ey avratlar... Ben akılda, dinde, mirasta sizi natemam ettim. Hayatınızda cefa ve keder çekeceksiniz. Sizi esir eyledim. Oğlanların sizden doğmasını mukadder eyledim ki ölüm acısını ölmeden tadasınız. Cemaate girmiyeceksiniz. Şahadetiniz makbul olmayacak. Size yalnız haya ve merhamet verdim. Oğlan doğuracak ve çamaşır yıkayacaksınız ki ikisini de erkekler yapamaz. Doğururken ölürseniz sizi şehitlerle

bir tutarım. İşte o kadar,” demiştir. Arkadaşlar, avrat kısmı ne müslümandır ne Frenk. Lâkin bir tanesi bir müslümana gerek. Rabbim cemi cümleyi avrat şerrinden emîn eyleye. Amin...

Koşuşu kindar bir inilti dolaştı. Karadayı bir sayfa daha çevirdi. Orada bir korkunç ve pis şey görmüş gibi suratını astı:

— Cehenneme geldik... Cennetin bir de cehennemi var. Hak'ka şerik koşanlar, adam öldürenler, namuslu kadınlara orospu diyenler, zina edenler, düşman önünden kaçanlar, sihir ve büyü yapanlar, yetim malı yiyenler, anasına, babasına, Şeyh'ine asî olanlar, fesat çıkaranlar, rüşvet yiyenler, hırsızlık edenler, şarap içenler cehennemliktir. Lâkin sıtku sadakatle töbe ederlerse kurtulsalar gerektir. Haktaalâ cehennemi halkeyleyip bin yıl yakut kırmızı olarak yaktı. Sonra bin yıl yakut beyaz olarak yaktı, sonra bin yıl yakut siyah olarak yaktı. El'an siyah-tır. Alevinde asla ışık yoktur ve ateşi sönmez. Cehennemden iğne deliği kadar bir delik açılrsa ehli dünya yanar, kül olurdu. Ve eğer ehli cehennemin esbablarından birisi gök ile yer arasına asılmış olsa, hararetinden ve kokusundan cümle halk ölürdü. Cehennem elbisesi katrandan olup cehennemliklerin vücutlarına yapışır, alevlenir ve cehennem ateşini ziyadeleştirir. Eğer cehennem zincirlerinden bir endazesi ulu dağlar başına, meselâ bizim Beydağı gibi bir dağın tepesine konulsa yedinci kat yere kadar erirdi. Cehennemin yedi kaptusu vardır. Ve yedi kattır. Her katta ateşten yetmiş bin şehir vardır ve her şehirde yetmiş bin mahalle vardır, her mahallede ateşten yetmiş bin bahçe vardır, her bahçede yetmiş bin kuyu vardır, her kuyuda ateşten yetmiş bin akrep vardır. Ve her akrebin ateşten, hurma ağacı kadar kuyruğu vardır ve her tabutun üzerinde bin zakkum ağacı vardır. Ve her birinin uzunluğu yetmiş arşındır ve her birinin yanında yetmiş yılan vardır, her yılanın ağzında bir zehir deryası

vardır. İşte bunların hepsi gâvurlar içindir. Bir de namaz kılmıyanlar, oruç tutmıyanlar, zekâta mani olanlar, zina ve livata, livata yani oğlancılık edenler, şarap içenler ve zulmedenler ve yetim malı yiyenler içindir. Lâkin müslüman kısmı dünyada töbe edip gitmişse, Rabbin merhameti hadsız, hesapsızdır. Onu cehennemden kurtarır. Gâvurların derisi cehennemde o kadar kalın olacak ki üç günlük yol kadar. Bu deri kâmilten yanıp tükenerek ateş etine ve kemiğine dayanınca yeniden deri peydahlanacak. Kâfirlerin bir dudağı başının üzerine, bir dudağı göbeğine inecek. Boyunlarına ateşten birer değirmen taşı asılacak ki ateş bu taşı sağa sola savurup göğüslerine çarpacak. Gâvurlar cehennemde her zaman aç olacaklar. Ama dayanılmaz derecede aç olacaklar... Ekmek diye çığırıştıklarında zebanîler, zakkum ağacının meyvesini verecekler. Bu ağacın meyvesi şeytan başına benzer. Her tarafı dikenli ve boynuzludur. Bunlar küffarın gırtlaklarına takılır. Aşağı zorlasalar gırtlakları paralanır. Kendilerini bir hararet sarar. Su diye yalvarırlar. Zebanîlerin verdikleri su kan ve irindir. Gayya deresinden gelir. Gayya deresi cehennemin öteki derelerinden hararetçe o kadar fazladır ki öteki dereler onun sıcaklığından ve pisliğinden günde bin kere Allaha sığınır. Cehennem ne zaman sakinleşse Haktaalâ o dereden su serper, ateşi hızlandırır. Suyunu içenin barsakları dolandır. Arş'tan cehenneme beş dere daha akar ki bunlar erimiş kurşun ve erimiş bakırdır. İkisi gündüz üçü gece akar. Cehennemden bir katra, katra yani damla su çıkarıp, dünya ağlarının üzerine bırakırlar cemi sular ve taamlar onun pisliğinden maazallah fâsit olurlar. —Karadayı kocaman bir körük gibi içini çekti—.

— İşte kardeşler, cehennem böyle bir cehennemdir. Müslüman kısmı cehenneme gitse bile günahı kadar yanıp cennete geçecektir. Lâkin küffar için cehennemden çıkmak yoktur. Ebedi...

Yalnız, cehennemden gelen müslümanın alını ortasında bir siyah damga bulunacaktır ki ehli cennet o nişaneden cehennemliği tanıyacaktır. Kardeşler bizim dinimiz Hak dinidir. Peygamberimiz Hak peygamberidir. Ahır zaman peygamberidir. İslâm dini hem kolaydır, hem zordur. İki yüzlü bir kılıçtır. Hepiniz Elhamdülillah İslâmsınız. Kaza kader kurbanı olarak bu dar yere düşmüşsünüz. Az cezalılar çıkacak, çok cezalılar çilesini dolduracak. Hepiniz dünya yüzünde, evlâdınızdan uzak cehennem azabı çekiyorsunuz. İçinizde suçlu var, suçsuz var. İşte dünyanız berbad olmuş. Hiç olmazsa ahretinizi âbâd ediniz. Allah size lütfetti. Bir mürşid'i kâmil gönderdi. Onun eline, eteğine sarılınız. Gösterdiği yola giriniz. Bakın işte kitap ne yazıyor... –Birkaç sayfa çevirdi ve âdeta okudu:– Her kim vaktin imamını bilmeden ölse cahiliyet ölümü ile ölür. Çünkü mezhebi sünnette müminler üzerine şer'an vacip oldu ki: Bir mürşid'i kâmil bulup ana bîat ederler. Bizim mürşid'i kâmilimiz Şeyh Süleyman efendi hazretleridir. Şeyhlik bir büyük mertebedir. Her kula müyesser değildir. İşte kitap ne yazıyor... –Sayfaları çevirerek aradı ve nihayet buldu:– Şeyhine yalan söyleyen, onun gösterdiği yola gitmeyen onun arkasından sözünü eden cehennemlik kullardandır. Neuzubillah...

Karadayı kitabı kat'î bir hareketle kapattı. Dinleyenlere gülümsedi.

Silo ağa bile onun okumadan yazmadan bîhaber, bir kara cahil olduğunu bildiği halde elindeki kitabı olsun hiç yadırgamamıştı. Çünkü senelerdenberi duymaya alıştığı ve aksini hiç işitmediği şeyleri söylüyordu. Ve işine gelen şeyleri...

2

Tayıncı Topal Sefer, sakat ayağının üzerinde seke seke Murat'ın odasına girdi.

— Bey...

— Merhaba Sefer oğlum...

— Aman yatıver bey. Yatağa giriver.

— Hayır'ola... Bir güzel karı mı geliyor?

— Hacı Hüseyin efendi geliyor. Yat haydi... Ben (UYUYOR) derim.

— Sebep...

— Sen bilmiyorsun beyim... Sabahtan beri çay hazırlıyorlar.

— Nerede?

— Koğuşta... Koğuşta çay hazırlıyorlar. Seni davet edecekler...

— Yatağa girip kendimi naza mı çekeyim?

— Niyetleri kötü bey... Seni imtihana çekecekler... Şeyh Süleyman efendi ile seni birbirinize koyuverecekler...

— Anlamadım...

— İş kötü beyim... Sen kitaplara falan atıyorsun ya... Şeyh Süleyman efendi seni berbad edecekmiş.

— Ciddi mi?

— Vallaha...

— Eyvah... İyî öyleyse... Yatağa girsem kurtulur muyum?

— Bugünü atlatırız.

— Yarın?

— Yarına Allah kerim bey... Yarına kadar sen kitapları devredersin. Gece koğuşlarda hep seni konuşuyorlar. (Haydi, erkekse Şeyh efendinin karşısına çıksın. Biz cahil olduğumuzdan...) diyorlar. Ortalığı karıştıran hep Hacı Hüseyin efendi...

Hacı Hüseyin efendi, bu esnada kapıyı açtı.

— Burada mısın Murat bey? diye sordu.

— Buradayım. Buyur. Nasılsın müslüman?

— Sağlığına duacıyız... Seni almaya geldim.

— Nereye?

— Bize gideceğiz. Çay pişirdik de... Şeyh Süleyman efendi var... Silo ağa var. Asıl buraya toplanacaktık. Başgardıyan müsadade etmedi.

— Ne zahmet... Ben gelirim. Sefer oğlum... Şuradan tespihi ver. Topal Sefer, suratını bir karış asarak tespihi öfkeyle uzattı.

— Çabuk gel beyim... Tefvik uğrayacak. Belki aşağıdan da gelen olur.

— Gelen olursa (Evde yok) dersin eşek.

Hacı Hüseyin efendi belini bükerek yol verdi. Üzerinde şişman vücuduna hiç yaraşmayan bir çeviklik vardı. Âdeta ayakları yere değmiyor, takma dişlerini meydana çıkaran gülümsemeyi belli etmemek için zorla kaşlarını çatıyordu.

Merdiveni inerken Murat sordu:

— Şeyh efendi alıştı mı mahpusluğa?

— Alıştı. İyidir. Selâmı var.

— Sağolsun... Ben de kendisiyle zaten görüşmek istiyordum.

— İşte gördün mü, fırsat elverdi. Aç bakalım kapıyı Ömer efendi...

Gardiyân küçük Ömer, telâşla anahtarları şaşırılmış desteyi şı-kırdatıyordu. Her zaman büyük bir dalgınlık içinde bulunan, bi-raz mahcup ve sessiz bir adamdı. Bir taraftan anahtarın kilide so-karken bir taraftan Murat'ın kulağına fısıldadı:

— Aman beyim. Bir sırasını düşürürsen bizim meseleyi aç. Şu işi bitirelim. Kölelerin sefil düştü, bit bizi yiyecek...

— Meraklanma açanım.

Murat koğuşa girince Şeyh Süleyman efendi müstesna herkes ayağa kalktı. Murat takunyalarını kapı dibinde bırakıp, oturma-larını işaret ederek ve bazısını okşaya okşaya Şeyh Süleyman efendiye yaklaştı. Ve kalkmak için davranan Şeyhi omzuna bas-tırarak oturttu:

— Rica ederim rahatsız olmayın.

— Ölmaz, şöyle buyuracaksınız. Sağ tarafa...

— Estağfurullah... Siz daha misafir sayılırsınız. Burası bizim evimiz.

Murat oturdu. Şeyh Süleyman efendi sesinde ağdalı bir cid-diyetle fakat yüzü gülümser:

— Merhaba... dedi.

— Merhaba... Merhaba arkadaşlar... Nasılsın dede?

Adam öldürmekten on beş seneye mahkûm kocaman kırçıl sakallı Hüseyin dede:

— Gönlümüz hoş... dedi, seni gördük daha sevindik.

— Şeyh efendiyle aranız nasıl?

— İyidir. Sağolsunlar...

— Duyduğuma göre Şeyh efendinin hatın için namaza baş-lamışsın.

— Hâşâ bey...

— Hâşâ mı? —Murat, Şeyh Süleyman efendiye gülerek dön-dü:— Duydunuz mu?

— Duydum ve üzüldüm. Namazla şaka olmaz.

— Şaka etmiyor ki... (Ben Allahın bir günahkâr kulu değilim. O sebepten bana bir vakit namaz iktiza etmez) diyor. Bunların namazlarını Hazreti Ali toptan kılmış imiş.

Şeyh Süleyman efendinin yüzündeki tebessüm silindi. Sakalsız, muntazam yüzü ancak kırk yaşında gösteriyordu. Düşük siyah bıyıkları kalın dudaklarını gölgelemiş, kırmızılığını daha çok artırmıştı. Büyük kara gözleri: Bütün hakikî mistiklerde olduğu gibi şehvî bir ışıkla parlıyordu. İpek entarisinin içinde vücudu zayıf fakat kuvvetliydi. Parmakları beyazdı. Ve asla iş görmemiş olduğundan son derece nazikti. Karadayı'ya bir göz işaretiyle cigara vermesini emretti.

Murat, birkaç günden beri hazırlandığını duyduğu bu imtihana umduğundan daha sakin girdiğine şaşıyordu. Bu rahatlık herhalde kendi evinde olmaktan gelmişti. Cigarayı yaktıktan sonra:

— Geçmiş olsun efendim, dedi, kusura bakmayın, biz dede ile her zaman lâtife ederiz.

— Estagfurullah...

— Tabîî kusur ettik. Daha evvel ziyaretinize gelecektim. Rahatsız etmeyeyim Jedim. Yerleşmek de bir mesele... Nasıl rahatsızsınız ya...

— Rahatsız...

— Üç ay mı verdiler?

— Hayır hepsi altı ay. Üç ay da evvelden vardı. Temyiz'den evrak gelmişti de, bir münasip zaman bekliyorduk. Allah bu sırayı takdir buyurmuş.

— Öyle...

— Sizin ne kadar?

— On beş sene...

— Vah vah... Epey oldu mu?

— Beş sene oldu.

— Asri cezaevi diye bir şey icat etmişler. Oradan istifade edilemiyor mu?

— Hayır... Biz hükümete karşı geldiğimizden nizamname bizi kabul etmez.

— İyi olur inşallah... Mesele neydi?

— Komünistlik.

— Vah, vah... Tabiî iftira...

— Hayır iftira değil. Ben komünistim...

— Komünistlik nedir?

— Bazılarına göre pek fena bir şey... Vatan hainliği. Bize göre en kısaltılmış tarifi şu: Biz, insanın insanı her ne suretle ve her ne bahanesiyle olursa olsun soymasına razı değiliz.

Şeyh Süleyman efendi başıyla tasdik etti ama hiç inanmadığını da saklamadı. Murat umurlamadı. Dede'ye:

— Temyiz'den haber çıktı mı erenler? diye sordu.

— Daha bir şey yok...

Şeyh Süleyman efendi,

— Aslen nerelisiniz bey? diye sordu.

— İstanbulluyuz.

— Peder sağ mı?

— Sağ.

— Valde?

— Sizlere ömür.

— Birader falan yok mu?

— Birisi asker. Birisi mahpus.

— Vah, vah... Bari namerde muhtaç olmuyorsunuz ya...

— Hayır. Şimdilik namerde de merde de muhtaç değiliz. Çalışıyoruz.

— Bir zenaat mı tuttunuz?

— Bizim eski zenaat. Romanlar yazıyorum. Saçma, şeyler. Eglenceli romanlar.

— Ekmek parası çıksın da efendim.

Çayları verdiler. Murat, mahpuslara kendi hususiyetleriyle biraz takıldı. Karısını öldürene “Karı öldürmeğe töbe mi Abuzer?” diye soruyor, bir taraftan da Şeyh Süleyman efendiyi tetkik ediyordu. İnsana ağırlık veren bir adam değildi. O kadar kibar bir hali vardı ki binlerce cahil köylüyü peşi sıra nasıl sürüklediğine akıl erdirmek kabil değildi. Tarikatını sordu. Nakşibendi imiş. Menemen isyanından, bu isyanla hiçbir alâkası olmadığı halde, idam edilen Anadolu kavağındaki Nakşibendi dergâhı şeyhini hatırlattı ve birisine kızmış gibi surat asan Karadayı’ya işaret ederek:

— Arkadaşınız mı efendim? Dedi.

— Evet. Bizim yar’ı garibimiz. Adı Karadayı’dır.

— Dayı, amca demiyorlar getiriyorlar.

— Evet. Getiriyorlar. Getirsinler bakalım... Hacı Hüseyin efendi bir şey mi diyecektin?

Hacı Hüseyin efendi, Murat’a bakmamaya çalışarak yarım yırtık anlattı:

— Karadayı ile bir münakaşamız var şeyhim. Ruh üzerine bir münakaşa...

— Neye karar verdiniz?

— Hiçbir şeye karar veremedik. Size danışacağız. Arkadaşlar da dinler istifade eder.

— Fena olmaz, fena olmaz. Sorun bakalım müşkülünüzü... Beyefendi cevap versin...

Asıl maksada o kadar acemi girmişlerdi ki Murat, eğlenmek için olsun işi uzatmadı.

— Karadayı neyi öğrenmek istiyor Hüseyin efendi? diye sordu.

— Ruhü... Ruh nedir.

— Çok zor bir meseleye parmak basmışsınız. Fen henüz ruhun esasını keşfetmiş değil. Bir şeyin esasını ilmen tespit edilememişse onun üzerinde münakaşa etmek biraz da beyhudedir. Bakın bu neye benzer: Hoca Nasrettin zamanında Akşehir'e bir keşiş gelmiş. Hocayla imtihan olmak istemiş. Meydana çıkmışlar. Keşiş: (Dünyanın ortası neresidir?) diye sormuş. Hoca hiç tereddüt etmeden ayağını yere vurmuş. (İşte tam burası.) demiş. Keşiş itiraz etmek isteyince (Dilersen ölç efendim.) deyivermiş. Ben de böyle bir şey söyleyebilirim. Durun canım... Hemen telaşlanmayın. Ruhun tarifini kendimce de yapacağım, Karadayı'nın bildiği ve inandığı gibi de yapacağım. Yalnız daha evvel anlaşılması lâzım gelen bir nokta var: Biz burada ruhun mahiyeti hakkında mutabık da kalsak bu hiçbir şey halletmez. Meselâ: Ruh hakkında ihtilafat'ı kesîre vardır ruhun hakkında bahsolunmamak doğrudur. Veya ruh cismi lâtiftir. Bedene sirayet etmiştir ve hasete müşabik ve müşabihtir, desem herhalde Karadayı itiraz etmez. Veyahut dönsem de ruh maddenin bir şeklidir ki henüz vücudumuzdaki hangi azanın ve hareketin neticesinde meydana geldiğini fen keşfedememiştir. Fakat günün birinde belki bunu da bulacak ve bize gösterecektir desem Karadayı somurtur. Veyahut iki diz üstüne gelsem de İmam Mücahit, İbni Eba Şebih, Hafız İbni Kesîr, İbni Mende, İmam Kurtuba bin Malik, İmam Bezzar, Ebuheride derler ki bir gün eshab Hazreti Muhammet'e ruhtan sordular. "Müminlerin ruhları yeşil kuşlar kursaklarındadır, orada cennet yemişlerinden yerler, cennet şerbetlerinden içerler, sonra dünyaya gelip Ezrail marifetiyle Arş altında bulunan altın kandillere rücu ederler," buyurdu diyecek olsam Karadayı "İşte bu doğru..." diyerek gülümser –Murat birden bire Şeyh Süleyman efendiye döndü:– İşte böyle Şeyhim... dedi. Ben

Karadayı'ya hiçbir şey söylemiş olmadım. Ruh bahsi de maalesef üç bin senelik karanlığında kaldı. Arş'ı azimde muallak kandillerde ârâm ettiği rivayet olunmasına rağmen karanlıkta kaldı.

— Evet... Mevzuu bahis kuşlar ve kandiller tabirinden dünyadaki kuşlar ve kandiller gibi bir şey zannetmemeli. Zira bu başka bir keyfiyettir ki hakikati fâni insanlar tarafından idrak olunamaz.

— Yani müşahede olunmaz, bilinmez...

— Evet...

— Bu Rabbin bir hikmetidir öyleyse...

— Tabîi...

— Şu halde, onu yerinde rahat bırakmalı. Madem ki bizdeki (Terazu) çekemiyor. Biz şimdi çektiklerine bakalım. Meselâ: Reuter diye bir kelime var. Bir de D.N.B. diye bir işaret. Karadayı sen bunları hiç duydun mu?

— Hâşâ... Duymadım...

— İşte olmadı Karadayı... Eger bunları hiç duymadınsa gazete okumandan, radyo dinlemenden hiçbir şey hasıl olmaz. Gazete okumaktan ve radyo dinlemekten hiçbir şey hasıl olmazsa bu dünyada yaşamak hakikaten zordur. Öyle değil mi Şeyhim?

— Efendim?

— Malûm ya, Reuter İngiliz Ajansı'dır, D.N.B. de Alman ajansı. Bu iki ajans da, tıpkı bu iki milletin orduları gibi senelerden beri boğuşuyorlar. Havalarda, sayfalarda, hoparlörlerde, filmlerde, tiyatrolarda ve şiirlerde boğuşuyorlar. Bilenler Reuter'i görünce İngiliz menfaatini D.N.B.'yi görünce Alman menfaatini anlarlar. Ossaat... Binaenaleyh hiç şaşırılmazlar. Ufak bir gayretle akıl erdirilecek faydalı şeyler ortada dururken Peygamberin bile hakından gelemediği meseleleri kurcalamak akılsızlık olur. Ya akılsızlık, yahut da bir maksat gütmek. Milletin zihnini karıştıracak,

onun fikrini hayırlı şeylerden hayırsız şeylere çekmek için bir oyun... Buraya Karadayı geleli on gün oluyor. Bizim Hüseyin efendi de iki senedir mahpus. İkisi baş başa verip ruhu merak etmişler. Halbuki mahpusa nasıl gelmemeli? Mahpusta kimleri nasıl kurtarmalı? diye düşünseydiler. Bize şimdi onu sorsaydılar...

— Bu mukadderat bey. Takdir'i tedbir bozamaz. Bizim buraya gelişimiz alnımızın yazısı.

Belki yüz defa münakaşa ettikleri bir noktaya gelmişlerdi. Şeyh Süleyman efendi olmasaydı, Hacı Hüseyin efendi bu bahsi tekrar açmaya cesaret edemezdi. Murat öfkelen-di:

— Yani bizim buraya gelmemizi Allah mı takdir etmiş? diye sordu.

— Elbette. Şüphen mi var?

— Öyleyse, sen beraat etmek için Ağır Ceza azasına beş yüz lira rüşveti neden teklif ettin. Beş yüz lira ile Allahın takdirine karşı mı gelecektin?

— Hâşâ... Yani biz... Tabii kendimizi kurtarmak istedik. Rab-bim, (Sen sıdkile yapış ben sana sebep halkederim.) buyurmu-yor mu?

— Şu halde mesele mukadderat değil sıdk'ile yapışmak. Makbuzlarda tahrifat yapmamak. İyi ama çalan yalnız sen değil-sin ki... Eskiden beri birtakım hırsızlar var. Şeyh efendi Ziya Pa-şa'yı galiba tanıyorlar. "Milyonla çalan mesned'i izzetle serefraz."

— Evet. "Birkaç kuruşun mürtekibi cayı kürektir."

— Yani Ziya Paşa isminde bir şair, bundan şu kadar sene ev-vel Abdülhamit devrinde, demiş ki: "Milyonla çalan baş üstün-de gezer, birkaç kuruş irtikâp eden mahpusu boylar," demiş.

— Öyledir.

— Öyleyse... Mukadderat da yalnız fukaralar için mi? Hiçbir zengini mukadderat neden çarpıyor.

— Onlar da çekecek... Onlar da bu dünyada çekmezse ahrette çekecek.

— Ahreti karıştırma... Ben ahrette hepinizin günahını çekmeye razıyım. Kanun iki türlü olmaz. Hele Allahın kanunu. Ya bu dünyada yaptığımızın cezasını çekmek vardır. Öyleyse fakir, zengin herkes cezasını bu dünyada çekecektir. Yani Allahın kanunu böyle yazmıştır. Yahut da Haktaalâ'nın kanunu yalnız fukaralar bu dünyada ceza çeker, zengin kulların ahrette hesap vereceklerdir, demiştir ki eğer böyleyse Allahın kanunu bizim kandan daha kötü. Hiç olmazsa bizimki sıkılmıştır da, sureta bir müsavat göstermiştir. Uzatmıyalım: Her şey takdiri ilahi ile mi olur?

Hacı Hüseyin efendi, Şeyh Süleyman efendiden imdat istedi. Gözlerinden bir şey anlamayınca telâşla tasdik etti:

— Amenna ve saddakna...

— Öyleyse... Ne biçim bir iş. Meselâ ben komşunun namuslu kansını iğfal ediyorum. Baştan çıkarıp ırzına geçiyorum. Bu günah mı?

— Elbette günah.

— Bunun azabını Allah bana ahrette çektirecek mi?

— Çektirecek.

— İyi ama bunu kendisi takdir etti ya... Ben aciz bir kul, Allahın takdirine nasıl karşı gelebilirim?

— Iradeyi cüz'iyen var.

— Şu halde, takdiri ilâhî yok... Takdiri ilâhî varsa ahrette sorgu sual olamaz. Allahın hiçbir fiil'im için beni cehenneme sokmağa hakkı yoktur. Şu halde cehennem lüzumsuzdur. Ve yalandır. Cehennem yalan olunca dinin tam yarısı yalana çıkar. Bir şeyin tam yarısı yalana çıkarsa öteki yarısından şüphe etmek haklı bir şeydir. Ne dersiniz Şeyhim?

— Haklısınız. Bunların akli ermediğinden takdiri ilâhîyi yanlış tefsir ediyorlar. Eğer her şey ezelden mukadder ise, peygamberlere de lüzum kalmazdı. Haktaalâ, dünyayı ve insanları yaratmış, iradeyi cüz'iyemizi elimize vererek bizi yaşamağa bırakmıştır. Gösterdiği yollardan gidersek kendimizi kurtaracağız, kötüye saparsak mahvolacağız.

— Şu halde, insanların ızdırıp çekmesi, sürünmesi, rezil olması Allahtan değil...

— Hâşâ... Allah zalim olamaz.

— Siz iyi bir Şeyhsiniz... Sizinle anlaşacağız. Zulüm Allahtan değil de insanlardan geliyorsa mücadele edip zafer kazanmak kabildir öyle ya...

— Tabîi...

— Lütfen Şeyh efendi... Şunlara günde yüz defa bunu anlatınız. Ben iki senedir inandıramadım. Bunlar bir de kendilerine müslüman derler. Şarap... içiyorlar. Zina ediyorlar. Komşularını vurup öldürüyorlar. Müslüman Allahtan başka kimseden korkmayacak. Bunlar, hemen hepsi adam öldürmüş oldukları halde, gardiyan küçük Ömer biçaresinden ödleri kopuyor. Korktukları için de yalancılardır. Elleri tutar, dilleri dönerken her işi kendileri yapmağa kalkarlar. Tabîi tek başlarına yüzlerine gözlerine bulaştırırlar. Sonra buraya gelip esir oldular mı, tevekküle sapanırlar. Mukadderat imiş. Yok takdire tedbir uymazmış... Her şey Allahtan... Gülme Hüseyin efendi... Biz bunu sizinle kaç ke-re konuştuk? Çok şükür Süleyman efendi hakiki bir âlim. Dinleri hiçbir şey cahil müminler kadar çabuk batıramaz. Öyle değil mi Şeyhim.

— Evet...

Hacı hüseyin efendi son bir gayretle davrandı:

— Şeyhim dünyanın yuvarlak olmasına ne dersin?

Şeyh Süleyman efendi, birdenbire ciddileşti. Gözlerini telâşla kırıştırdı. Bu bahsi evvelce görüştükleri anlaşılıyordu. Murat ihtiyatla hazırlandı.

— Ne olmuş. Yoksa dünya yuvarlak değil mi?

Şeyh Süleyman efendi çekinerek cevap verdi:

— Bu da ruh bahsi gibidir. İdraki maâlî.

— Hayır Şeyhim... Bu ruh bahsine benzemez. İdraki maâlî ile hiçbir alâkası yok. Dünya portakal gibi yuvarlaktır ve fırl fırl dönmektedir.

— İşte buyrun...

Hacı Hüseyin efendi böyle söyleyerek Şeyhin yüzüne baktı. İşte o anda Murat, Şeyh Süleyman efendinin deminden beri farkemediği diğer bir cephesini, tezgâhtarlık tarafını görüyordu. Hazretin güzel yüzüne bir derin keder, hattâ biraz acıma çökmüştü. Keder ve acıma Murat'ın hesabına görünmüş şeyler olacaktı. Murat tecavüzkâr bir hareketle kımıldadı ve gözlerini kırıştırdı:

— Lâkin Süleyman efendi, ilk mektepteki çocuklar bunu biliyor.

— Evet... Şimdi çocuklara okuttukları bu...

— Yani yalan mı?

— Efendim, söz uzağa varacak. Malûm'u âlîniz... –Şeyh efendi bıyıklarına rağmen bir mahcup kadın gibi gülümsedi:– Başka manalar verebilecek bir muhitte bulunuyoruz. Maksat millete faydadır. Şüphesiz millete faydalı olmak için konuşuyorsunuz. Fakat yanlış anlaşılırsa... İlim herkesin harcı değil. Ayet'i Kerîme ve ehadîs'i şerîfe tefsîr ve rivayeti ulema'yı kirâm vazifesidir. Hemen cahillere sükût ve istîma lâzımdır. Zira küfürden korkular buyrulmuştur. Anladın mı Hüseyin efendi?

Hüseyin efendi, şaşkın şaşkın bir Murat'a, bir Şeyh efendiye baktı.

Alevi dedesi Hüseyin, kırçıl sakallarını sıvazlayarak kurnaz gülümsüyordu.

Murat, ertesi gün, Şeyh Süleyman efendinin kendisi için “Akıllı bir delikanlı ama, mahpusta çok yattığından biraz sapıt-
mış zavallı...” dediğini işitti.

Murat, mahpushanede böyle ufak tefek lafların hiçbir değeri olmadığını, umumiyetle lafın bir manada değersizliğini öğrenmişti. İnsanları birbirine dost veya düşman eden kâr ve zarar meselesiydi. Ötekiler hep vesileden ibaretti. Yüzlerce insan kapalı yerde bomboş oturmaya “mahkûm” edilirse dedikodudan başka bir iş kalmaz. İki gün evvel birisine ölesiye söven arkadaşların iki gün sonra methü senadan usanarak birbirleri aleyhinde söylediklerine pekâlâ rastlandığı gibi, durup dururken iki ahbabı kıskanan bir üçüncü ahbabın arada laf götürüp getirmeye başlayarak bir dargınlığa sebep olduğu da çoktur. Böyle dargınlıklar ekseriya diğer arkadaşların bir çay ziyafeti verip ikisini naz etmelerine rağmen âdeta zorla davet etmesine, eğer yakınsalar bayramlardan birisine kadar sürer. Akıllı ve tecrübeli mahpuslar hattâ bunu da beklemezler. Âdeti bildiklerinden arkadaşlarının kendi aleyhinde kötü bir söz söylediklerini duyar duymaz, gidip “yatağına” otururlar. “Ağa, sen bana şöyle, şöyle demişsin. Ayıptır,” derler. Türk milleti yüzyüze iken kötü sözden ekseriya utanır. Söylediyse tevil eder, söylemediyse söylemedim der. Böyle haller koğuşun yeknesaklığını giderdiğinden ötekiler de alâkadar olurlar. İki arkadaş derhal barışır ve arada laf taşıyan müzevire, bir ağızdan fena fena söverler. Daha akıllı ve daha tecrübeliler ise, dedikoduyu hiç duymamış gibi davranırlar. Murat da öyle davranmıştı. Zaten Şeyh Süleyman efendiye müridleri ve takdirkârları huzurunda öyle yüklenmesi de doğru değildi. Burnu kanamadan şapkayı giyen, medreselerin, tekkelerin kolayca

kapanmasına ses çıkarmayan, kadın kıyafetlerine yavaşça –söylene söylene pekâlâ alışan– Türk milleti, zaten bazı münevverlerin bilhassa Sebilürreşatçıların zannettikleri gibi müteassıp –mürteci– değildi. Bunun kabahati, herhalde, Tanzimat’tan beri sürüp gelen inkılaplardan ziyade, hocaların, şeyhlerin pek cahil ve korkunç derecede menfaatperest olmalarındandı. Velhasıl, koğuşun ortasındaki din münazarasında yenmek de yenilmek de pek ehemmiyetsiz bir şeydi. Zira herkes olabildiği kadar müslümandı. Bu olabildiği kadar ölçüsü de gitgide azalıyordu.

İşte bütün bu sebeplerden ve bilhassa, yeni karşılaşmaların duyduğu manasız yadırgama hissi geçtikten sonra –Bu his ekseriya trende kompartımanlarda ve bir de mahpushanede pek şiddetlidir– Şeyh Süleyman efendi ile Murat pek iyi dost olurlar.

Hele Şeyh efendinin biraz şair ve pek çok şiir meraklısı olduğu meydana çıkınca anlaşmalar daha kolaylaştı. Efendi, Fuzulî’ye bayılıyor, hele Divân edebiyatının mısra’ı bercistelerinden bir sürüsünü ezber biliyor ve icap ettikçe laf arası sarfediyordu. Zaten ham sofu değildi. Eğer binlerce müridi ve bunlardan gelen hudutsuz menfaat olmasaydı pek sevimli bir komşu, iyi bir kahve arkadaşı, hattâ, her zaman aranır bir meyhane ahbabıydı. (Murat’a henüz açılmamıştı ama, evde bazı bazı “ilaç içtiği” rivayet olunuyordu.) Hele cinsi münasebetin hıfzıssıhha meseleleriyle son derece alâkardandı. Buna dair yazılmış bir Fransızca kitabı Murat mahsustan iki gün masanın üzerinde bırakmış, bu vesileyle lafı açarak tam bir saat her erkeğe lüzumlu bazı fenni malûmat verivermiş, o zamandan beri aralarında âdeta hususiyet ve dostluk başlamıştı. O kadar ki Şeyh Süleyman efendi artık her gün Murat’ı ya bir tek armut, yahut üç tane ceviz, yahut da iki tane gülle ziyarete geliyor, kendisi gelmezse bu küçük hediyeleri Silo ağa ile yolluyordu. Şeyh efendinin gösterdiği yakın-

lık köylü müridler üzerinde de iyi tesir yapmıştı. Yalnız Karada-
yı, bu ahbaplıktan memnun değildi. Murat'ı her görüşte esmer
suratını asıp, siyah ipekten Arap meşlahına bir kat daha bürüne-
rek savuşuyordu. Bu adamın Şeyh Süleyman efendiye karşı âde-
ta bir köpek sadakati vardı. Efendisini bir hayvan muhabbeti ile
hiç konuşmadan yalnız gözleriyle seviyor, yalnız dudaklarını
aralayıp bembeyaz dişlerini gösteren hayvani bir hareketle koru-
yordu. Murat onda sadakattan fazla hilekârlık da sezmişti. Her-
halde, Şeyhin maddi menfaatlerini bu adam kolluyor, mucizeye
yakın keramet propagandasını da gene bu adam idare ediyordu.
Tayıncı Topal Sefer'in sözüne inanmak lâzım gelirse Şeyh Süley-
man efendi de, Silo ağa da mahpusun fakirlerine yardım edecek-
lerdi ama, o kara herif aman vermiyordu. Geçenlerde A'slan'a
—Bir kısa dondan başka elbisesi ve bir tek eski çuvaldan başka
yatacak şeyi olmayan bir mahpus— Silo ağa para verecek olmuş
da, kara herif biçareyi tersleyivermiş.

Silo ağa herhalde bu dervişlerin arasında böyle şaşırıyor ol-
malıydı. Yoksa elli hanelik bir köyü senelerden beri idare etme-
sine, büyük bir servet sahibi olmasına imkân mı vardı.

O gün öğle üzeri Silo ağa elinde iki tane armutla Murat'ın
odasına girdi.

— Merhaba beyim...

— Merhaba Silo ağa... Buyur —Murat yattığı yerden doğrulup
kitabı yanına koydu— Şeyh efendi nerde? Nasıl, iyi mi?

— İyidir selâmları var. Sana armut yolladı. İşte... Bu armut
Şeyh hazretlerinin hediyesi. Bu da benim...

— İkiniz de sağolun. Şöyle otur bakalım...

— Yok oturmıyacağım bey... Namaz vakti. Daha abdest al-
madım.

— Alırsın. Yavaş yavaş... Hele otur.

Silo ağa oturdu. Her gelişte yaptığı gibi kitap raflarına biraz hayretle ve çok çok hürmetle baktı:

— Bunları hep okudun mu bey?

— Okudum.

— Sen hep okuyorsun. Ne zaman gelsem elinde bir kitap...

— Ne yapalım. Vakit geçmiyor. Malûm ya boş oturanı Allah sevmezmiş.

— Orası öyle... Sevmez. İnsan bir vakit boş oturmamalı. Boş oturmak haşa sümme haşa şeytana mahsus. Şimdi bu kitap ne yazıyor bey? Bu okuduğun kitap.

— Bu Fransızca bir kitaptır, Silo ağa, gâvurca bir kitap. Bir büyük gâvur var. Böyle kitaplar yazar. Adı. Pol Valeri... İşte onu yazıyor.

— Ne yapmış. O kâfir?

— Maniler, koşmalar yazmış.

— Maniler, koşmalar... Allah, Allah demek gâvurda da âşık var.

— Var, olmaz mı?

— Kulak verme beyim. Gâvurun âşığı, hak âşığı değildir. Avrat âşığıdır.

— Bizimkiler hep hak âşığı mı?

— Töbe de beyim... Bizimkiler elbette hak âşığı...

— İyi ama, Karacaoğlan bak ne diyor:

Ak gerdanı ab'ı zezem pınarı

verdi ağzıma da kandırdı beni...

diyor. Daha neler söylüyor. 12 yaşında kız sevmiş köpoğlusu...

— Onlar hep temsil beyim... Rahmetli mutlak mesel getirmiştir. Yani, şöyle şöyle yapılmasın günahdır diyerek...

— Haydi öyle olsun ağa efendi...

— Öyledir, öyle olmaz mı? Bak beyim sana haddim olmayarak bir lafım var. Sen neden namaz kılmıyorsun?

— Üşeniyorum.

— Töbe de... Namazdan üşenmeyeceksin. Ben duydum. Senin babam müslüman bir adammış.

— Çok müslümandır. Namazını hiç bırakmaz.

— Gördün mü? Allah selâmet versin. Namaz kıldığını duyar-sa sevinir mi?

— Elbette.

— Öyleyse namaz kıl. Baba duası almak gibi yok. Cennet babaların ayakları altındadır.

— Her babanın değil. Bak, sizin koğuştta Adıyamanlı Mehmet var. Babasıyla karısını bir yatakta yakalamış da ikisini de öldürmüş. Şimdi cennet Mehmet'in babasının ayağı altında mı demek?

— Haşa... O herif dünyasını da, ahretini de kaybetti. Biz iyi babalardan konuşuyoruz. Senin aklın ermiyor bey. Bilesen Hak-taalâ sana büyük bir nimet gönderdi.

— Nasıl nimet?

— Bizim Şeyh efendiyi sana yolladı. Şeyh efendi ele mi geçer. Seni de pek seviyor. Haydi bey, kalk bir abdest alalım. Beraber namâza gidelim. Namaza haydi... –Kapıya bakarak sesini alçalttı:– Bir kere namaza başla, Şeyh efendi sana da el verir, tespih verir. İsmi âzam duası verir. Geceleri, oooohh... Kendi başına mırıl mırıl tespih çekersin. Yüreğin ferahlar.

— Fena değil... Bak bu hiç aklıma gelmemişti.

— Gördün mü? Şeytan senin yüreğini mühürlemiş. Aman fırsatı kaçırmayalım. Bu dünya ibadet üzerine duruyor. Sen mektepte okutulan gâvur laflarına kulak asma... Dünya bir vakit dönmez... İşte meydanda bir şey canım. Hani, ağaçlar, dağlar, evler hep yerli yerinde duruyor... Bunlar gâvur sözü beyim... Sana günahdır. Namaza başlarsın. Ben Şeyh efendiye söylerim. Sana tespih verir.

— Bunu Şeyh efendi ile görüştünüz mü?

— Hayır. Geçen gün düşünürken aklıma geldi. Sen razı ol gerisine karışma...

— Başüstüne Silo ağa, sen hele bir kere Şeyh efendiye kendiliğinden danış. Olur derse, hay hay...

— Allah razı olsun beyim. Şeyh efendi ne diyecek. Sevinir. Sana esma'i şerîfeyi belletir. Bir de el verir.

— Hiç ummuyorum Silo ağa. Şeyh efendi biraz hasisçe... Baksana, o bir aydan beri gardiyan küçük Ömer yalvarıyor da, vermiyor.

— Töbe yarabbî... Mülevves, sana da mı açtı?

— Bana da açtı. Yalvarıyor.

— Töbe Yarabbî... –Tekrar kapıya baktı, sesini bu sefer daha çok kıstı–. Sağolsun Şeyh iyidir, hoştur, lâkin yüzü yumuşaktır. O rezili müridliğe kabul etmeyecekti. Vay başıma gelenler...

— Neden razı olmuyor sanki... Sevaptır.

— Sus beyim... Günaha girersin. Hiç öyle iş sevap olur mu?

— Neden? Ben o işte fena bir şey görmüyorum.

— Elbette fenalık yok. Lâkin dünya bir kere bozulmuş. Herkes bir laf ediyor. Bizim Şeyhin düşmanı çok. karılara el verdiğinden zaten ileri geri söyleniyorlar.

— Adam sen de ağa efendi, elin ağzı torba değil ki büzesin. Ömer'in işi başka, bu iş başka...

— Nasıl başka beyim... Şimdi karı buraya mı gelsin. On altı yaşındaki yeni gelinin mahpusta ne işi var? İcap etmez.

— Pekâlâ icabeder. Keyfetmeğe gelmiyor ki... –Murat fena halde şaşırmişti. Fakat şaşkınlığını sezdirmeden Silo'nun ağzını aramaya devam etti:

— Hem Şeyh efendiye namahrem olur mu? –Birdenbire Ömer'in yeni aldığı kızın da Şeyhin müridlerinden olduğunu ve bu hususta dolaşan dedikoduları hatırlamıştı:– Kıza da yazık...

— Yazık ama ne yaparsın? –Silo, biraz eğilerek korka korka konuştu:

— Ömer köpek gibi yalvarıyor. Bana da yalvardı beyim, herkeşe yalvardı. Şeyh acıdı da razı geldi. “Olur, pazar günü, tenhada, iyice sarınsın da uğrasın. Lâkin çok oturmayacak ha...” dedi. Sen bizim Karadayı’yı bilirsin. Dünyada o herif kadar gaddar pezevenk yoktur beyim. Şeyh efendiye nerdeyse çıkışacaktı. Olmaz dedi. Bir kere olmaz derse nafile... Şeyh efendi “Sen karışma...” diye tersledi. Hiç utanır mı? Şeyh hazretlerini koğuştan dışarı çekti. İki saat aralıkta gidip geldiler. Konuştular. Neticede Şeyhin aklını çeldi. Haşa sümme haşa, bu bizim Karadayı olacak da Şeyhin şeytanı beyim. Kürtlük devri olsa da bunlar bir gün bizim köye misafir gelseler ben vallaha Karadayı’yı Fırat’a attırır geberttiririm.

— Yok canım... Belki onun da bir düşündüğü vardır.

— Düşündüğü ne olacak? Âlem bize mi bakıyor. Kız, Şeyh efendiye pek düşkün beyim. Zaten elinde büyüdü gibi bir şey. Hafakanı varmış. Şeyh efendi nefes etmeyince yatamıyor, oturamıyor. Ömer’e Şeyh efendi nikâh ediverdi. Eskiden de, haftada bir Şeyhe getirir nefes ettirirdi. Şimdi şuraya gelse de okunurverse fena mı olur canım?

— Nedeñ fena olacak. Şimdi anladım, kabahat hep Karadayı’daymış.

— Karadayı’da elbet... Şeyh efendi iyidir beyim. Yüreği temizdir. Bir nefesi var, Peygamber gibi mübarek. Bir nefes etse... Tamam... Ömer’e de yazık. Hafakanı tuttu mu kızın akli başından gidiyormuş. Bir ağlama, bir bayılma... Yatağa girmek ne mümkün. Sabaha kadar öyle oturuyormuş. Sabahleyin biraz bayılıyor. İşte uyuması o kadar. E bu herif genç herif. Yeni evli. Eski karı öleli iki sene oldu. Bunu alalı altı ay. Benden bir şey saklamaz. “Karıya doyamadım Silo ağa... İslâm dini aşikâre. Sen be-

nim tarikat kardeşimsin. Ağabeyimsin. Halden de anlarsın. Ben ağlıyorum bir tarafta, karı ağlıyor bir tarafta. Bu iş öyle kolay mı bakalım. Altı ay nefes etmezse karı ölecek. Bize de günah yahu...” diyerek kafasını yumrukluyor. Zaten beyim, akli biraz oynaktır. Görmez misin, dalar dalar gider fukara.

— Bilirim. Bilmez miyim. Sen gene bir daha söyle... Kızcağız madem ki Şeyhin nefesine bir kere alışmış, duramaz. “Alışmış kudurmuştan beterdir” derler. Lâkin, tabî bu konuştuğumuzu Şeyh efendi duymasın...

— Hiç duyar mı? Sen ağzı sıkı bir adamsın beyim.

— Bir kere daha yalvar. Ömer’e de dediğin gibi yazık...

— Yalvaracağım. Lâkin Karadayı müsaade etmez. Ben adamını bilirim. O ne domuzdur... Bir de bizim Şeyh bu yüreksizi birinci halife yapmış. Demin sana namaz kıl dememin sebebi ne? Haydi bil bakalım... Sen bizim tarikata girsen beyim, Şeyh efendi, belki seni birinci halife yapar. Şu Karadayı rezilinden kurtulurduk. Evvelki gün gardiyan Ömer, kanlı gibi yalvardı. Laf aramızda “İş Karadayı ile bitecek” dedim de, ona ben yolladım. Taşa yalvarsa merhamete gelirdi. Bizimki bana mısın demedi. Mahpuslar toplandılar. “Ne olmuş ne var?” diyen geldi. Sonunda bir de yalan uydurdu. (Magribî Yasin’i istiyor.) dedi. Magribî Yasin’i biçare neylesin... Yalana bak, yalana...

— Magribî Yasin’i ne oluyor. Bildiğimiz Yasin’den başka mı bu?

— Başka mı ne demek beyim? Asıl Yasin bu Magribî Yasin’i. Bu Magribî Yasin’i... Adam korkar... Töbe Yarabbî... Töbe, töbe...

— Neden?

— Sus beyim. Ben abdestsizim, sen abdestsizsin. Magribî Yasin’i abdestsiz ağza alınmaz. Adam çarpılır.

— Pekâlâ, bu Mağribî Yasin’i Karadayı’da var mı?

— Olmasa, Şeyhe sözünü o kadar geçirir mi a beyim?

— Demek Şeyhte o Yasin'den yok mu?

— Şeyhte de var elbet. Lâkin Şeyh efendi öyle cin işine, şeytan işine girmez. Karadayı'ya da yasak etti. (Seni mahvederim.) dedi. Besbelli gizliden kullanıyor. Dedim ya, Kürtlük devri olsa ben o herifi gâvur niyetine keserdim beyim. Hem de sevaba girerdim. Lâkin neylersin. Zamane kötü...

— Demek, bu Magribî Yasin'i müthiş bir şey, ha?

— Sen ne diyorsun. Hele bir kere mürit ol. Tespihe başla... Şeyh efendi sana her sırrı söyler.

— İyi öyleyse... Hani söz verdi ya... Şeyh efendiye iltimas edeceksin.

— Orası kolay... Aman namaz gidiyor. Haydi abdest al da ce-maata yetişelim.

— Bugün salı. Farkında değil misin? Uğursuz bir gün. İnşallah yarın başlarız. Hem sen de Şeyh efendiyle o zamana kadar görüşürsün.

— Başüstüne...

Silo ağa, kibirli bir ciddiyetle ayağa kalktı. Kapının önünde durup döndü ve:

— Merak etme beyim, –dedi–: seni tarikata kabul ettiririm.

— Allah senden razı olsun müslüman...

Namazdan sonra Şeyh Süleyman efendi gülümseyerek odaya girdi. Selâm verdi. Hiçbir mukaddemeye lüzum görmeden:

— Silo'nun kusuruna bakmayın, dedi, hem onun kusuruna bakmayın... Hem de... Tabii böyle bir teklifi size benim yaptıracağımı zannetmezsiniz elbette... Bahusus bunu Silo vasıtasıyla yaptıracağımı...

— Yok canım... Ben onu severim. İyi ahbabız. Size meseleyi nasıl açtığı enteresandır. Ne dedi Allah aşkına...

Şeyh Süleyman efendi, müridiyle, alay etmek istemiyordu. Sözü ustalıkla çevirdi:

— Kusuruna bakmayın. Bu zavallılar beni her şeye muktedir sanıyorlar. Cahilane bazı rivayetlerin kulağınıza kadar geldiğine eminim. Bazı hallerde, kendimi alâkadar ettiği halde, maalesef müdahale edemiyorum. Geçen gün bir doğru laf söylediniz. Aklınızda mı?

— Nasıl?

— Herkesin Allahı kendisine göredir, gibi bir söz. Herkesin şeyhi de kendisine göre oluyor. Siz beni başka türlü methedersiniz, Silo başka türlü metheder. Meselâ... –Gülümseyerek gözlerini kaçırdı:– Sizin nazarınızda benim kıymetim, kibar bir adam oluşumdan ve şiirden biraz anlayışımдан ibarettir.

Murat, Hacı Hüseyin efendiye Şeyh efendi için böyle söylediğini hatırladı.

— Evet, –dedi–: kanaatımca, Şeyh olmak kolaydır da, kibar olmak ve şiirden anlamak zordur.

— İşte gördünüz mü? Ben de sizin kanaatinizdayım. Halbuki Silo'ya bunlar hiçbir şey ifade etmez. Onun nazarında benim değerim kerametle ölçülür. Halbuki ben keramet sahibi değilim. Böyle bir iddiada bulunmadığıma siz şahitsiniz. Gelin de, ama, bunu Silo'ya anlatın. Onun nazarında ben bir çeşit Allahım. Haberim var. Erzincan zelzelesini ben yaptırđım. İnsanları bir okuyuşta türlü illetlerden kurtarıyorum. Şu anda istesem bu mahpustan kendimi de, müritlerimi de, sizi de kurtarırım. Fakat ne-dense bunu istemiyorum.

— Şimdi anladım. (Şeyhi şeyh eden mürittir.) ne demek?

— İşte bu demek. Şimdilik böylece, kör, topal gidiyoruz. Ama, aşağıya doğru. Geçenlerde gene bir söz söylediniz: Dini kötü ve cahil dindarlar bugünkü hale getirmiş, dediniz. Haklısı-

nız... Yokuş aşağı kayıyoruz. Artık bizi hiçbir kuvvet durdurmaz. Oğullarım bana inanmıyorlar ki...

Şeyh Süleyman efendinin güzel yüzü kederlenmişti Bütün bunları bildiği ve bildiklerinden ızdırap duyduğu halde, Şeyh efendi sözüne nasıl tahammül ettiğini Murat bir an düşündü. Aklına birdenbire (Ar yılı değil, kâr yılı) diyen darbimesel geliyordu. Öyle ya şu adam, eğer Şeyh Süleyman efendi olmasa da yalnızca Süleyman efendi olsa... Belki bakkallık eder... Lâkin erkekler üzerinde de, kadınlar üzerinde de hiçbir değeri kalmaz. Sözlerinde, gözlerinde, hareketlerinde, hiçbir sır, hiçbir kıymet vehmetmezler. Tahtundan inmiş olur.

Süleyman efendi, dikkatle Murat'ın yüzüne bakıyor, düşüncelerini sezmeye uğraşıyordu. Birdenbire pek ileri gittiğini de galiba fark etmişti. Herhalde Murat'a karşı, Silo ağa ile beraber olmanın kederiyle bu kadar samimi konuşmuştu. Ağzında garip bir değişme oldu. Dudakları hemen de hiç kıpırdamadıkları halde, insanların birkaç kademe üzerinde yaşamanın, buna senelerdir alışmanın kibrini ifade ediverdiler. Deminden beri dimdik bakan şehvetli siyah gözlerini kırıştırdı. Velhasıl Şeyh efendinin içinde, Murat'ı öfkeliendiren bir geri çekilme hadisesi vuku buldu. Nitekim fetva verir gibi ağır bir ses tane tane konuştu:

— Mamafi, gene de bir büyük hizmet yapıyoruz, —dedi—: bu iptidai insanlara yol gösteriyoruz. Onları fenalıktan kabil olduğu kadar kurtarıyoruz.

Bir başka zamanda olsaydı, Murat, bu kadarlık bir iddiayı hoş görürdü. Fakat mahvolan samimiyetle acıdığından insafsız davrandı:

— Hiçbir şeyden kurtulduklarını zannetmiyorum, —diye cevap verdi—: bu devirde din onların ümitsizliğinden istifade ediyor ve bu istifadenin hatırı için onları ümitsizlikte bırakıyor.

–İçini tamamıyla dökmüş gibi ferahlayınca kendisini topladı. Gülümsedi.– Mamafi siz, olmasanız, Şeyh Yusuf sizin işinizi yapacak. Hiç değilse... Ne bileyim... Şiiri seviyorsunuz. Akıllısınız. Ve bütün zaaflarıyla bir iyi insansınız. Yerinizde bir başkası olsa af buyrun, kendi kanaatımla, açık açık konuşuyorum, bunlara daha çok büyük fenalıklar edebilirlerdi. Siz sadece onları, dediğim gibi, ümitsizlikleri içinde bırakıyorsunuz. Size geldikleri yerde...

— Hayır zannetmem... Ümitsizliği ahretteki hayatla biraz olsun gideriyorum.

— İyi ama bakalım ahret var mı?

— Töbe deyin Murat bey.

— Töbe mi? Anlaşıldı Şeyhim... Töbe... İkimiz de sınırlarımıza geldik. Ne siz bir adım gerileyebilirsiniz, ne de ben..

— Günaha giriyorsunuz. Ya ahret varsa...

— Varsa ben bir şey kaybetmiyorum ki... Varsa yok demenden bir şey çıkmaz. Yoksa, yok demek malûmu ilâm olur. Ya ahret varsa?.. Oluversin Şeyh'im. Ben kendimden eminim. Ahrete, falan hiç inanmadığım halde, inanmış görünenlerden daha doğru yürüyorum. Ben Kur'an'ı merak ettim de okudum. İçinde dünyanın yuvarlak olduğu, güneşin etrafında döndüğü de yazılı değil. Nüzhet efendinin çok sevdiğiniz bir beyti var: "Fena bulmaz, zeval ermez bu çarkın var bir üstadı –Aman Nüzhet... Sakın ayrılma bu azm'ü kararından" diyor. Üstad, kendi yarattığı şey hakkında nasıl bu kadar cahil olabilir? Bu سوالin de hazin bir cevabı var üstadım... Dünyanın yuvarlaklığı ve döndüğü Muhammet'in zamanında henüz keşfedilmemişti. Yani Galile henüz doğmamıştı. Mesele bu kadar basit. Mesele bu kadar basit olunca ben Kur'an'ı bazı güzel mısralar yazılı bir şiir kitabı sayıyorum. Zamanında Arap milletine iyiliği dokunmuş bir kitap... Fa-

kat eskidikçe zarar vermeye başlamış. Galiba bugün zararı o kadar yığılmış ki, eski iyiliklerini ileri sürmek biraz müşkül...

— Dinin bir ahlâk tarafı var ki hiç değişmez.

— Kusura bakmayın, siz demin bir an samimi oldunuz. Eğer samimiyetim hususunda birisinden bir santim aşağı kalsam kendi kendime hakaret etmiş gibi bir şeyler hissederim. Ahlâk değişir... Daha beş ay kadar bir aradayız. Ben sizin sohbetinizden lezzet alıyorum. Siz de benim görüşmemden hazzediyorsanız böyle bir konuşma lâzımdı. Artık birbirimizi kollamayız. Sözlerimizden başka başka manalar çıkarmayız. Öyle ya, siz beni Nakşibendi tarikatına celbetmek istemezsiniz artık, artık ben de sizi komünist partisine aza yazmaya tabî çalışmam. Şiirden, kadınlardan, yani dünyadan konuşuruz. Olmaz mı?

— Hoş bir adamsınız Murat bey.

— Teşekkür ederim. Ben de sizi öyle buluyorum Şeyhim...

Şeyh Süleyman efendi, o gün Murat'ın odasından kalbi kırılmış ayrılmadı. Murat bir saat kadar Froydizm'den bahsetmiş. Şeyh efendi de dikkatle dinlemişti. Bilhassa Libido bahsinde birçok sualler sordu ve neticede galiba (Froyd)e hak da verdi.

3

Gardiyan küçük Ömer'in son günlerde boynu çöp gibi incelmış, bacakları bir misli daha çarpılmıştı. Kılığı, kıyafeti eskisinden daha perişandı. Bütün ufak tefek insanlar gibi, yaşını göstermiyor, 45'ini çoktan geçtiği halde henüz 30, 35'inde gibi duruyordu. Bu halinde simsiyah, gür saçlarının da pek tesiri olmalıydı. Böyle kederli ve korkmuş olmasa, şirin bir adamdı. Ama şimdi, gözleriyle Murat'a yalvarır ve bir şeyler sorarken pek acayip, insanı kızdıran bir mahlûktu.

— Şeyh efendi bugün benim omuzuma vurdu, omuzuma, —dedi—: iyi olacak diye bana güldü. Söyledin mi beyim?

— Yahu ben ne söyleyeceğim? Hem beni elçi tayin edersin hem de meseleyi anlatmazsın...

— Aman yoksa söylemedin mi?

— Tabii söyledim. (Şu bizim Ömer'in işini lütfen görüver.) dedim, (Görülecek bir iş değil ki...) dedi. Hep böyle söylüyorum. O da böyle cevap veriyor. İşin içyüzünü bilsem, elbet ben de bir karşılık bulurum.

— Senden saklı bir şeyim yok beyim... Haklısın. Lâkin tembihi var. (Birisine bir şey çıtlattırsan bak sen düşün...) dedi. Yemin verdirdi.

— Ulan, benden sır çıkar mı? Şuna bak... Meseleyi Silo ağa biliyor, Karadayı biliyor... Herkes biliyor. Benden saklıyorsun... Zaten bizim millet böyledir, fayda göreceği yere yardım etmez...

— Şimdi gene (Yapılacak bir iş değil) mi dedi beyim.

— Öyle söyledi. (Olmaz) diyor vesselâm...

— Olmaz mı? Neden olmazmış. Aman Hey Allah... Aman Yarabbî... Ben ölürüm beyim...

— Canım, şunu anlatsana... Ben gene bilmemiş olurum. Hani ben söyleyince senin bana her şeyi anlattığın meydana çıkacaksa başka türlü yaparız. Meselâ ben sana akıl öğretilirim. Yahut Silo ağaya yolunu gösteririm. Velhasıl bir çare buluruz.

— Sahi beyim... Derdini söylemeyen derman bulamaz. Hem bu şeriat üzerine bir mesele... Şeriatta ayıp yoktur öyle ya...

— Yoktur. Şeriatta, doktorlukta, ayıp yok.

— İyi söyledin. Bu da bir hastalık... Biz bir derde düştük bey... Bir fena derde düştük. Yahu biz karıdan yana demek ki talihsiz bir herifiz bey... Allahım gayrı canımızı al... Al canımızı Allahım... Ömer nerdeyse ağlayacaktı. Elleri titriyor, galiba demincek biraz hızlı konuştuğundan kamburca göğsü körük gibi hışlıyordu. Murat, onun yumruklarını bu hastalıklı göğsü vurarak kendisini yerden yere atacağından korktu.

— Hele otur şuraya... Nöbette misin? diye sordu.

— Nöbetten çıktım beyim... Dinle... Ben sana anlatacağım. Artık senin namusuna, vicdanına... Şeyh efendiye rica edersin. Bizim derdimize Allah rızası için bir çare... -İskemleye oturup ellerini, Ettehiyatti okur gibi dizlerinin üstüne koydu. Kederli bir çocuğa benziyordu-: Karıdan yana bu bizim derdimiz bey, -dedi-: yetimlerin anasını aldığım zaman ben kaç yaşındaydım bakalım... On yedi yaşındaydım. Hasta olduğumuzdan, bir de fukara olduğumuzdan bize dul karı aldılar. Karı ferah ferah otuzunda vardı

beyim... Allah rahmet eylesin çok iyiliğini gördüm. Makineyle dikmiş dikerdi. Beni adam gibi adam eden odur. Bizim on sene çocuğumuz olmadı. Hitamında bu Şeyh Süleyman efendiyi söylediler. Gittik. Karı da, ben de el aldık. Bize tespih verdi. Gece sabahlara kadar yalvardı. Oğlan doğdu, ardından kız doğdu. Lâkin avratın talii yokmuş. Tam rahat edeceğimiz sıra sizlere ömür...

— Allah rahmet eylesin...

— Amin beyim... Yetimlerle kaldık. Çocuk kısmı bakılmak ister. Bekârlık rezalet. Gittim bizim Şeyh efendiye dehalet ettim. Bize bu karıyı aldı. Bu da müritlerdendir. Tarikattan... Namazını kılar, orucunu tutar, tespihine sağlam. Hem de körpe... On altı yaşında beyim... Biz de körpe karı görmemişiz. Bir taraftan nikâhta keramet oluyor. Lâkin bunun babası ayyaş bir herifti... Gece gündüz içer bir herif... Sülâlesi deli... Hitamında ağzı köpürdü, it gibi kudurdu da öldü. Kızda meğer illet varmış. Arada bir (Ayyy...) diyerek düşüyor. Sar'alı besbelli. Bu bizim karı, Şeyh Süleyman efendinin nefesiyle yaşar beyim... Haftada, on beş günde bir kere Şeyhe gitmezse derde düşer. Ağzından bir sarı su boşanır. Elleri kilitlenir. Dişlerini gıcırdattığı zaman duysan korkarsın beyim... Bir gülme tutturur bir eyyam, döner bir ağlama tutturur. Bir de beyim, o işe müptelâ değil... Cuma gecesinden cuma gecesine Allahın emrini icra edeceğiz. Sen yabancı değilsin bana kalsa, her gece canım çekiyor. Lâkin cumadan cumaya da razı olduk. İstemez bir türlü... Yalvarmak, sızlanmak bende... Elimden naçar kalınca yallah, namaza durur. Boynumu bükerek beklerim. Namaz kaç rekât olur yahu... On kılar, yirmi kılar, elli kılar, sonunda tespihe oturur. (Suphanallah) demeye başladı mı, horoz öter. Ben bakarım. Kızarım. Üstüne varsan bayılacak. Şeyhe gittiği zaman üç gün iyidir. Şeyhin nefesi şifa canım... Yüzü bile kırmızı elmaya döner karının. Türkü söyler, keyiflenir... Sesi

de fena değil... Lâkin üç gün sonra o işe geldi mi gene domuzlaşmış bakarsın... Taşta hararet var, onda hararet yok beyim... Buz gibi... söylemesi ayıp, sen yabancı değilsin, yüzünü örter, başını duvara çevirir. Karı benden kendisini çektikçe bizim muhabbetimiz artıyor beyim. Deli olacağım. Bazen sana büyü mü yaptılar? Diye sorarım. Anası da tarikattan... Bir şey demezler... Hitamında meseleyi öğrendik. Bir gece ana kız tespih çekerlerken iyi saatte olsunlar tutmuş bunu... (Ana beni götürüyorlar.) diye bağırarak gece vakti sokağa düşmüş. Karanlıkta kaybolmuş. Ertesi sabah namaz varti, Şeyhin kapısında bulmuşlar. Her insanın bir perisi var ya... Bunu da bizim Şeyh efendinin perisi tutmuş meğer.

— Öyle şey olmaz.

— Töbe de beyim... Olmaz ne demek? Bazı bazı gelir. Halbuysa evlendikten sonra gelmeyecek. Şartı bu. Ya gerdek gecesi boğar öldürür, yahut ayağının bağını çözer bırakır. Ne öldürdü, ne bıraktı. Üstüne bu hal neden geldi, tespihten geldi. On dört yaşındayken bir Ramazan'da 99 bin kere esma çekmiş. İşte bunun üzerine bizim Şeyhin perisi musallat oldu. Uyku arasında (Süleyman... Süleyman... Ölüyorum Şeyhim...) diye söylenir. Uyandırsam kızar, uyandırmam da sabahleyin söylesem, (Beni neden uyandırmadın, işte sabaha kadar bana bir etmediğini bırakmadı.) diye gene kızar. Sen böyle şeylere inanmazsın. Başına gelmedi ki nerden bileceksin. Peri kısmı, adamdan azma beyim... —Kapıya bakarak sesini alçalttı—: Daha Türkçesi, biz bunu kız diye aldık. Dul çıktı. Ertesi sabah Şeyhe gittim. (Sonra öğrenirsin. Sabret...) dedi. Meğer Süleyman perinin kaçırıldığı gece, Abdülvahap Gazi tepesinde bunların düğünü olmuş, peri düğünü. Sabahleyin namaz vakti getirmişler de Şeyhin kapısına atıvermişler.

— Pekâlâ sen şimdi ne istiyorsun?

— İstedğim şu: Süleyman efendi mahpus. Bir aydan beri ka-

riya nefes edemedi. Bir aydan beri ben neler çekiyorum beyim. On gündür gayn yatağa da girmiyor. El sürmemeye razı olduk, şeriatta ayıp yoktur. İslâm sözü aşikâre, yanımda yatsa, razıyım. Kokusuna alışmışım beyim. Lâkin ne mümkün... Şeyhe yalvarıyorum. (Şuraya getireyim bir nefes ediver.) diyorum. Razı olmuyor. Dedikodu yapırlarmış, kim ne bilsin halbuysa... Kim ne bilecek? Şuraya getiriveririm. (Beni götür yoksa ben ölürüm...) diye ağlıyor. Üç gündenden beri dört kere bayıldı. Şaştım kaldım... Çocuklar bakımsız... Ben dersin işte böyle...

Gardiyân küçük Ömer, ellerini dua eder gibi açıp müthiş bir ümitsizlikle tekrar dizlerine bıraktı.

Murat büyük bir nefretle bıyıklarını dişliyordu. Dejenere –belki de frengili– bir babanın on dört yaşındaki kızına bir Ramazan'da 99 bin defa tespih çektirmek, sonra da tutup ırzına geçmek...

— Anlamıyorum bu nasıl bir iş... dedi... Ben de şaştım Ömer efendi.

— Neye beyim?..

— Ümit vermenin bu çeşidine...

— Ne çeşidi...

— Hiç.

— Yani Şeyh hazretlerine yalvarmayacak mısınız?

— Yalvarmaz olur muyum. Tabiî bir kere söyleyeceğim. Eski bir şey örtünüp gelsin. Sen de aşinalık etmezsin. O da Şeyh efendiye geldiğini söylemez. Başka bir isim verip yukarı çıksın. Buraya, benim odama gelir. Sen de gelirsin. Şeyhi de çağırırız. Nefes ediverir.

— Benim yanımda nefes edilmez.

— Ya, anası da mı gelmeli?

— Anası da olmaz. Halvette nefes edilecek.

— Bu halvet işine Şeyhin karısı ne der?

— Hiç ne diyecek? Arada bir fenalık yok ki beyim... Haşa... Sen düşman lafına bakma... Şeyh hazretleri ahir zaman peygamberi sayılır. Töbe Yarabbî... Başını kaldırıp bakmaz. Baksa da mürit ne demek? Öz kızından ileri...

— Sahi... Ben bunu düşünmemiştim.

— Düşün beyim, aman ellerini öperim düşün. Bu işte pekâlâ... Buraya gelsin.

— Buraya gelsin ama, bak ben ne diyorum. Şimdi benim söylemem icap etmez. Yani tarikat meselesi olduğundan, ben de mürit değilim, sırrı faş edersek, Şeyhin perisi belki büsbütün öfkelenir. Gene sen söyle. Benim odamı, zarar yok, söyle. Hem Silo'ya da bunu açarsın, belki Şeyhi razı edersiniz.

— Razi olmazsa... Razi olmadı mı, haber vermeden getirmeli. Karıyı buraya kaparız. Arkadan Şeyhi bir usulle içeri sokarız. Haa?..

— Orasını ben artık bilmem. Sen nasıl münasip görürsen.

— Eksik olma beyim... Tamam... İşte bu doğru... En iyisi böyle yaparız. Bu ziyaret günü getiririm. Yarın değil, öbürgün...

— Getir. Hangi saat geleceğinizi ben de bileyim de, burada kimse bulunmasın. Anahtarı sana veririm.

— Allah seni sevdiğine kavuştursun Murat bey. Canım sana kurban...

— Estağfurullah... Yalnız Şeyh efendi benim haberim olduğunu bilmesin e mi? Ayıp düşer.

— Nerden bilecek? Bildirmeyiz.

— İyi ama kızarsa... Canı sıkılırsa...

— Kızmaz. Bana kızsada bizimkine hiç kızmaz. Gülüverir. Elinde büyümüş beyim. O da bir evlât...

— Yani... Öyle aklıma geldi. Sen kızmazsan tabii o da kızmaz. Doğrusu bu...

— Nefes etse... Bir kere nefes ediverse... Al gözünden peynir helvasıyla kâat kebabını beyim...

— Bu da oda kirası mı?

— Ne münasebet... Yeriz anasını satayım... Sonra... –Gözünü keyifle kırptı–: Şeyhi alıştırdık mı her hafta gelsin. Her hafta...

— Aferin... İşin kolayını bulduk Ömer efendi...

— Senin sayende beyim... Hep senin sayende... Allah senden razı olsun.

Gardiyan Ömer, çarpuk bacaklarının üzerine sıçradı. Sanki birdenbire gençleşmiş, mesut olmuştı. Cebinden dört tane ceviz çıkarıp Murat'a uzattı:

— Buyur beyim. Kır da afiyetle yiyiver.

— Zahmet ettin.

— Ne zahmeti. Hele işimiz hayırlısıyla yoluna girsin, ben bu iyiliğin altında kalmam. Sen daha beni tanımadın beyim... Ben yük altında kalacak herif değilim.

— Ne münasebet... Burada yük mevzubahis olamaz. Müslüman kısmı müslüman kardeşine elinden geldiği kadar yardım edecek.

— Nerde o müslüman beyim... Hani o müslüman. Göster de ayak turabı olalım... Müslüman mı kaldı?

— Sahi o da doğru. Dünya bozuldu.

— İyi bildin beyim... Hem de fena bozuldu, dünya... İş işten geçti.

Bu sözle hiçbir münasebeti olmadığı halde, gardiyan küçük Ömer, Murat'ın omuzuna dostça vurarak yürüdü.

Sakin gecenin içinde betonda sürüdüğü ayakları yılan gibi hisirdiyordu. Murat dünyaya akıl erdirdi erdireli ilk defa birisine iyilik mi, fenalık mı etmekte olduğunu kestiremedi.

Bağırarak içeri girdiler. Izollu'nun Imik uşağı köyünden Imik ağa önde, Şeyh Süleyman efendi onu munis bir gülümsemeyle iterek arkada. Imik ağa, Murat'ı görünce, yardımcı bulmuş bir haklı adam gibi tekrar ayak diredi. Ve dönüp kapıdan dışarı haykırdı.

— Efendi... Efendi diyoruz... Ulan eşek... Senin aklın erse, eşek, eşek, aklın biraz erse ya, efendi demek senin anana sövmekle birdir.

Imik ağa, mahpusa, eski bir şalvarla gelmişti. Sapan çaldığı iddiasıyla mahkemeye verildiğinden ve muhakemesi gayrı mevkuf cereyan ettiğinden, Sulh Ceza'ya iş kıyafetiyle gidip geliyormuş ki... “Birden, evrak tasdik dediler. Nahiye Müdürü, Karakol Kumandanı, Köy Bekçisi, Köy Kâtibi, Imam, Muhtar, köyün yetmiş hanesinden altmış dokuz hanesi bize düşman olduğundan...” O kılıkta, mahpusa getirmişler. “Bir kere Imik ağayı mahpuslar, dilenci gibi gördüler ya... Varsın sonuna kadar bizi dilenci bellesinler” demiş. Bir sene cezasının tamam altı ayını, yırtık şalvarı, –Geldiği zaman kış olduğu halde– alpaka ceketiyle titreyerek –kendi tabiriyle “Çay kuvvetine yaşayarak”– geçirmişti. Bir haftadan beri Evrakı Vekâletten gelip Belediye işlerinde çalışmaya hak kazandığından şimdiki elbiselerini satın almıştı. Sırtında, Halep'ten kaçak getirildiği dayanıklılığından, biçiminden ve renginin solmazlığından belli, fevkalâde şık bir kahverengi kostüm, ayaklarında, aynı renkten podösüet iskarpinler, göğüs cebinde mavi kenarlı bir ipek mendil, yazma, okuma bilmemesine rağmen demir çemberleri altın suyuna batırılmış bir dolma kalem, başında tavşan tüyünden bir fötr şapka, gözünde numarasız gözlükler, elinde baston ve bir de krokodil taklidi portmen vardı. Bütün bunlar, pek ince, pek uzun boyuna ve pek esmer yüzüne hiç yaraşmıyor, ensesinden bakılınca, bostan korkuluğuna, asrî bir mankene falan benziyordu.

Son derece asabi ve kibirli bir adamdı. Nesli münkariz olmaya yüz tutmuş Kürt ağalarından, tamkan bir numuneydi. Diğer emsalinin yüzde doksanı, on, on beş senedir olup biten işler karşısında fena şaşırıp ipin ucunu kaçıırarak, yarı divane uşak eskilerine döndükleri, bir acayip yaltaklanmaya ve korkuya kapıldıkları halde, “Çift atla, pullukla ve biçme makinesiyle ziraat yaptığı için” asabiyeti ve kibri üstünde kalmıştı. “Biz ağayız ama, Cumhuriyet ağasıyız...” diye bir lafı vardı ki, söylerken kendi kendisiyle mi, karşısındakiyle mi alay ettiğini anlamak imkânsızdı. Yemek pişirmeye, her şeyin daima turfandasını –Yani ilk çıkaniyla, son kalanını– bulundurmaya meraklıydı. Kahve fincanı denilen küçük şeylere karşı dehşetli bir iptila besliyor, bunların evdekilerden maada, mahpushanede, dört beş çeşidini daima yanında bulundurmakla iftihar ediyordu. İçeri geldi geleli, sabah, öğle ve akşam yemeklerinde, yalnız yediği vaki değildi. Mutlaka, birisini, yahut birkaç kişiyi, kalabalıktan kaşgöz işaretiyle ayırıp kenara çekerek davet eder, gelmeyenlere dakikalarca yalvarır, alıp yemeye götürürdü. Misafirlerini iki kap yemekle tıka basa doyurduktan sonra, şeker sandıklarının –Bunlar üç tane idiler– önüne çömelir, boy boy tabaklar, kâseler, kesekâatları, tahta kaplar, mukavva ve teneke kutular çıkarıp önlerine sıralardı. Bunlarda, tuzsuz yağ, çökelek, peynir, zeytin, süzme yoğurt, türlü türlü turşular, bal pekmez bulunurdu. Karnı iyice doymuş misafir yahut misafirler, bunlardan yemeğe zorlanır, yemeyenlere bir haftadan on güne kadar küserdi. Hepsini kaldırdıktan sonra, karyolasının altından kavun, karpuz, mışmış, elma, armut, kızılıcak, ayva, aluç, yenedünya, dut pestili, köpük pestili, kuru dut, kuru üzüm, kuru incir, ceviz, badem ahlak kurusu ile dolu torbalar, sepetler, kâatlar çeker, bunları da and vererek tattırıp yerine iade eder, er arkadan sıra gazocağına gelirdi. Bu ocak

parıl parıl tertemizdi. Sanki hiç kullanılmamış gibi parlardı. Ocak harlamaya başlayınca üstüne misafir adedine uygun bir cezve koyulur, kahve pişirilir, kahveler ellerdeyken çaydanlık ateşe sürülürdü. Burada itirazın zerre kadar faydası olmazdı. Çay demlenip kadehlere koyulur koyulmaz, İmik ağa ortaya bir kocaman bakır tas, bir tahta kaşık getirerek, incecik vücudunu ırgalaya ırgalaya ayran dövmeye girişirdi. Kimin haddi ise, artık kahveyle çayın üzerine ayran içilemeyeceğini ileri sürsün... İster istemez ikramın tadına bakılacaktı. Hepsi gösterilip hepsi tadıldıktan sonra, İmik ağa, yüzünde birdenbire peydahlanan derin bir nefretle ilk gözüne ilişen mahpusu huzuruna çağırır, çaydanlığı ve ayran kâsesini uzatarak: “Şunları bizim kapı köpeklerine götür. Ziftlensinler...” diye nöbetçi gardiyanlara yollardı. Bu son hareket misafirler için “Kalk git...” işaretiydi. Bunu anlamayanın vay haline... Oturup yeniden yeniye laf açmak İmik ağayı çileden çıkarmaya elverirdi. O zaman derhal asabileşir, incecik kemik parmakları titremeye başlar, suratı asılırdı. Böyle sıralarda, gardiyanları çekiştirmek bile –gardiyanları çekiştirmeye başka hiçbir zaman dayanamazdı– onu teskin edemezdi. Sık sık kapıya bakmak başvurduğu son kibar çareydi. Bu da fayda vermezse, dişlerini gösteren bir gülümsemeyle yerinden sıçrar, dışarı çıkıp tekrar döner, birkaç saniye sonra da koridorda rastlayıp talimat verdiği herhangi bir mahpus içeriye, “İmik ağa... Seni daireden çağırıyorlar...” diye seslenirdi. Misafirler de kaç kere ağanın perişan ve acele istirhamlarıyla başka misafirleri böylece deflemek işine yardım etmişlerdi. Kapıdan seslenen de, bu seslenme üzerine “Bize artık müsaade İmik ağa” diyenler de, belli etmeden gülümserler, suç ortaklığından gelme, kısa bir samimitle birbirlerine kurnaz kurnaz göz kırparlardı. Misafirleri dağılır dağılmaz, İmik ağa, bahçeye koşar, yahut başka bir koğuşa se-

yirtir, orada kim olursa olsun birisini karşısına alarak var kuvvetiyle bağırmaya başladılar: “Sen neredesin? Bir saattir seni aradım. Yemeğe davet etmek için... Pilâv vardı. Halis Kürt pilâvı... Benim küçük tencereyi bildin mi? İşte ona tamam yüz dirhem yağ koydum. Ben pilâvı yavan sevmem. Pilâvdan başka patates pişirmiştım. Etli patates... Allah kabul etsin, İsmet Paşayı, Mehmet Emin’i, tahsildar Dursun’u, bir de Kayserili Tevfik efendiyi çağırdım. Yediler. Karnılarını bir güzel doyurdular. Sonra tuzsuz yağ gelmiş. Karıştırdım balı. Ekmeklerine çalıverdim. Peynir getirmişler. Şöyle şöyle el kadar kesip yedirdim. Yağlı davar yoğurdu da vardı. Allah eksik etmiye, ayran yaptım. Kahveleri içtik. Çayları demledik. Biz babadan böyle görmüşüz. ‘Ağalık yedirmekle, yiğitlik vurmakla...’”

Herkes hürmetle susup dinler, “Ağalık yedirmekle...” diyerek kalabalık bir aksi sada gibi cevap verirdi. İlk günler, bu âdet mahpushaneyi şaşırtmışsa da, giderek hepsi de alışmışlardı. Artık davetliler, ne kadar gizli çağınırlarsa çağırılsınlar, “Sen git, biz geliyoruz...” diye ağayı gönderdikten sonra etrafındakilere “Hele gidelim de İmik ağa karnımızı doyursun. Ne yedirdiğini birazdan gelip size hikâye eder... Sayar tek tek...” derlerdi. Biri hastalansa da, bir kaşık yoğurt istese, arkadaşlardan biri şeker almayı unutmuş, yahut ısmarladığı henüz gelmemiş de borç olarak on tane şeker talep etse İmik ağa bunları ne getirir, ne de birisiyle gönderirdi. İlle yatağının başına kadar bizzat gitmek, oradan alıp gelmek lâzımdı. Asrî rençber olmasına rağmen, derebeyi âdetine uyarak, üzerinde para gezdirmeyi, parayla bir şey satmayı, parayı borç vermeyi hiç sevmez, mecbur kalsa dişini çektirecekmiş gibi suratını asıp, ağzını bir karış açardı.

Şimdi, Murat’ın odasına girdiği zaman kapıdan dışarıya, kendisini öfkeliendiren gardiyana –Mutlaka gardiyana kızmıştı.

Efendi ve eşek demesinden belli— pek işittirmeden, ihtiyatla bağıırken gene ağzını iki kere açmıştı.

Murat:

— Bu herifler aylık alalı üç gün olmadı. Şimdi borç istemenin sırası mı ya... Dedi.

Mesele bu sefer borç istemek değilmiş. Ağayı dışarıya salıvermemişler. Belediyede çalışanlar gideli bir saat olduğundan... Öyle herkesin keyfine burada hizmet edilemeyeceğinden bahsederek onu alıkoymuşlar.

— Neden? diye hayret ediyordu, ben kaçar mıyım? Ben çiftliğimi, hayvanlarımı, oğlanları ve düşmanları bırakıp nereye kaçarmışım bakalım... Ulan eşek... Kaçılacak bir yer olsa evvelâ sen kendin kaçacaksın. İçeriye yetmiş iki lira borcun var. Dağda ne kadar ayı tutmuşlarsa getirip buraya gardiyan etmişler beyim... Ayıları teknil gardiyan yazmışlar. Yahu burası bizim köye, bizim nahiyeye, bizim Elâziz vilâyetine benzemiş. Sen köyle ri bilmezsin beyim... Şeyh efendi de bilmez. Köy yeri, rezil yatağıdır. Bizim ne kadar rezilimiz varsa, İmam, Muhtar, Bekçi, Kâtip olur. Ulan Şeyh Said... Ulan Şeyh Said...

— Şeyhten ne istiyorsun ağa, Allah rahmet eylesin...

İmik ağa, böyle söyleyen Şeyh Süleyman efendiye, hayretle baktı:

— Rahmet mi? Ne rahmeti... Bırak Şeyhim sen o mendeburun bize ettiğini bilmezsin. Biz, hep onun sürdürdüğü lekelerin altındayız... Buraları isyan mıntıkası... Kürdistan... Bizî sapan hırsızlığından bir seneye mahkûm ettiren Nahiye Müdürüyle uğraşıyoruz. Duydum ki Dahiliye Vekâletinden müfettiş gelmiş. Atlayıp buraya koştum. Vali makamında oturuyor. Kapıyı vurup girdim. Bir de baktım ki bizim Fazıl bey. Eskiden burada vali muavini idi. Aslı da buralı. Onu görmemle dünya bana verildi san-

dım. Eteğine vardım. “Hele buyur İmik ağa... Hayır mı?” diye sordu. “Sayende hayır elbet beyim...” dedim. Çantaya davrandım. İstidalar, celplnameler, ademi takip kararları, zabıt varakaları, köy mazbataları, makbuzlar, vekâletnameler. Bizim çanta ağzına kadar evrak dolu. Hepsini tomarıyla önüne koydum. “Bize bir Nahiye Müdürü yollamışsınız... Anasının adıyla anılır bir Nahiye Müdürü...” diyerek lafa girişecek oldum. Meğer, Dahiliye Vekâletine yazdığım bütün istidalar Fazıl beyin eline varmış. Yüzünü astı da bana ne dedi bakalım... Bana dedi ki: “İmik ağa, dedi, Dahiliye Vekâleti, dedi, İzollu ağalarını iyi tanıyor, dedi, size Şeyh Said’ten başka Nahiye Müdürü, Kaymakam, Mutasarrıf, Vali yaramaz,” dedi. Eliyle kâatları itiverdi. İşte orada aklım başımdan gitmiş. Benim aklım başımdan bir kere giderse kendir, sehpa gözüme görünmez... Kâatları topladım. Çantaya koydum. Gözlüğümü bir kere düzelttim: “Bana bak bey, dedim, biz, dedim, biliyoruz, dedim, isyandan bu yana bizim hakkımız var da alacağımız yok...” dedim. Arkamdan “Hele gel... Hele otur... Kızma, ben şaka ettim...” diye bağırdıysa da durur muyum? Meğer bize gönderdikleri Nahiye Müdürü, Dördüncü Müfettişin karısının yeğeni imiş. İzollu’ya demişler ki, birkaç ay sonra kaymakam yapacaklarmış. Biz baltayı taşa çalmışız... Bizi mütegalibe damgasıyla sapan hırsızlığından hapse atınca “Tamam, müdürlüğü işte hatmetti. Artık kaymakamlığa lâıyk...” diyerek terfi etmişler. Şimdi İzmir tarafında kaymakam. Üç aya kadar Siirt Vali Vekili olur. Siirt vilâyet sayılalı, hiç vali görmemiştir. Hep vekillikle idare ederler. Orası sanki... Haşa huzurunuzdan çingene eşeği. Ace mi nalbant, çekicini, keskisini nasıl kullanacak orada öğrenir. –Tekrar kapıya döndü:– Eşek. Eşek... diye içini çekti, haydi ikiniz de buyrun. Dün bize et getirmişler. Akşam pişirdim. Yeriz. — Eyvallah... Lâkin bugün bana misafir gelecek. Yemeğe...

— Kim?

— Şefik bey, karısı kızları...

— İşte bu olmadı. Öyleyse Şeyh efendi buyursun.

— Ben de niyetliyim. Sağol ağa...

İmik ağa, ikisine de, hayret ve kederle baktı. Murat gülümsedi:

— Bizi yemeğe davet edeceğine, ben senin yerinde olsam, aşağı iner de, pencerede beklerim. Şimdi nerdeyse arkadaşlar öğle paydosunda yemeğe gelirler. Sen de beraber gidersin.

— Töbe... Töbe Yarabbî... Hiç gider miyim? Artık bizden gitmek geçti.

— Kabul etmem. Benim haberim yok mu sanki... Hanım yengemiz Malatya'daymış. Senin bu kadar süslenmen, bu kadar öfkelenmen...

— İftiradır. Ne karısı... Karı köyde...

— Canım benden gizli mi? Hanım yenge dün geldi ya...

— Kim söyledi? Yalana bak... Duydun mu Şeyhim?..

— Duydum.

— Yahu... Bizim karıya gideceğimiz demek ki mahpusa yayıldı. İyi vallaha... Karı keyfe gelmedi ki... Hastaneye geldi. Karını ağrıyormuş. (Gelsin de doktora çıksın...) dedim.

Durup, başını uzattı. Fabrikanın canavar düdüğü öğle paydosunu haykırmaya başlamıştı. Yanyana koşan iki askeri kamyon uzaklaşınca düdüğün sesi büsbütün arttı.

İmik ağa, yerinden sıçrayıp çantasını yakalamıştı:

— Ameleler şimdi gelir. Bana müsaade. Onbaşıyı bulalım da... Meseleyi anlatalım... Nöbetçilere tembih etsin... Ben onbaşıdan, jandarmadan bıktım. Şu cezayı bitirsem, Malatya'ya yerleşeceğim...

— Neden Elâziz'e değil...

— Töbe... Töbe Yarabbî... Haydi Murat bey sorsa bilmez de sorar. Sen bari bilirsin Şeyhim. Elâziz neresi? Dersim'in hududu.

Orada orman kanunu var. Orman kanunu. Aptullah Paşa adam asıyor. Elâziz'i ben vilâyet saymam. Ha bizim İmik uşağı, ha Elâziz... İsyandan beri Elâziz'de adama istida verdirmezler. Ben buraya yerleşeceğim. Tevkifimden bir ay evvel ekin satmaya gelmiştim. Ekini Allahın izniyle sattık. "Güneş çekilsin de köye gideyim diyerek hanın önüne bir iskemle atıp oturdum. İlerden bir otomobil geldi. İçinden iki herif indi. Bastonlu iki efendi. Yürüyüp geldiler. Yanımda durdular. Sağa baktılar, sola baktılar, yukarıya, aşağıya baktılar. Sonra savuştular. Ben ayağımı ayağımın üstüne atmış oturuyorum. Hancıya "Kim bunlar..." diye sordum. (Birisi Vali, birisi Emniyet Müdürü...) demez mi? İnsan vilâyette oturacak, vilâyette. Bir de düşündüm. Bizim İmik uşağına bir jandarma gelse bizim nefesimiz daralır. Gölgeye iki yatak sereriz. Tavuğu, yumurtayı pişirir karşısında, Allah divanı gibi el bağlanız. Burada Valiyi adam hesabına alan yok... Köy demek mahpushane demek beyim... Mahpushane gardiyanı neyse, köyde jandarma odur. (Efendi) diyeceksin. Elin eşeklerine teknil (Efendi) demeli...

— Yakında, korkma, efendiyi de beğenmezler de, (Bey) demeni isterler. Hele Almanya kazansın...

— Bize efendilik beylik Almandan mı geliyor?

— Almandan... Aspirin Bayer gibi...

— Öyleyse Almanda (Efendi) tükenmiştir.

— Ne zararı var. Zaten Almanya bizim için dövüşüyor. Kardeşimiz değil mi? Hele harbi kazansın... Balkanları, Kafkasya'yı, Adaları, Arabistan'ı hep bize verecek. Nüfusumuz iki yüz milyona çıkacak.

— Kendisine ne kalıyor?

— Biz de kendisini müslüman edeceğiz. Bana cenneti âlâ ve Peygamber Muhammet'in şefaati elverir diyormuş.

— Zaten kitaplar yazıyor. Bir büyük muharebe olacak. Kâfir-

ler birbirlerini kıracak. Hitamında bir taraf kazanacak, kazanan da hak dinini kabul edecek...

— İşte gördün mü? Hepimiz hak dinini kabul edeceğiz.

— Şapka gider öyleyse...

— Şapka gidecek...

— Eski harfler de gelir.

— Gelmez mi? Gelmeyip de ne halt edecek? Vızır vızır gelir.

Oynayarak...

— İyi... Ne dersin Şeyhim?...

— İnşallah İmik ağa...

İmik ağa, ortasına parmağıyla dokunarak, siyah bağa çerçevesi gözlüğünü burnunun üstüne iyice yerleştirdi. Bastonunu birisine vuracakmış gibi kaldırdı:

— Alman'a Allah kuvvet versin öyleyse... Tuttuğunu altın eylesin...

— Amin...

İmik ağa, bu akıl almaz zaferi sanki daha şimdiden çantasında taşıyormuş gibi azametle çıktı.

Murat gözlerini kısarak Şeyh efendiye sordu:

— Neden müridiniz değil?

— Kim İmik ağa mı?

— Evet.

— Köyü suyun ötesindedir.

— Yani?

— Yani isyan mıntıkasında... Görüyorsunuz, gevezenin biri. İki kere müracaat etti, iki keresinde de Karadayı el vermedi.

— Halbuki ben Elâziz'i başka türlü hayal ediyordum. Orasını bana buradan daha "asrî" anlattılar.

— Evet. Elâziz hakikaten talihsiz bir beldedir.

— Ne sebepten?

— İsyân sebebiyle. Bir işin baş tarafında haklıyken sonuna doğru haksızlık etmek kötü bir huy. Bu huy bizde fazlasıyla mevcuttur. İsyarı, haydi diyelim, fena bir şey. Tabîî Şeyh Said isyanını konuşuyoruz. Bu fâni dünyada şimdilik galip gelenler haklı görünüyorlar. Pekâlâ... Şimdi anlatacağımı siz muhakkak duymadınız. Kimse de duymadı. Bilenler de unuttular. (Şeyh Şerif Palu'yu bastı) haberi geldiği zaman ben de Elâziz'deydim. Bir salı günü akşamüzeri Fırat'ı geçti. Alisham köyüne geldi. Köy iki yüz haneliktir. Elâziz'de Dellal çağrıldı ki bir kul dışarı çıkmayacak. Şehir Alay merkezi. 12 sahra topu 350-400 asker var. Ertesi sabah, şafakla beraber toplar patlamağa başladı. Dört top Bey Yurdu tepesine tayin edilmiş. Dört tanesi Askeri Depo gerisinde. Mitralyözler de bu deponun önünde. Depo aynı zamanda cephaneliktir. Şehirden dışarda ve ovaya hakim bir mevkiide! Ova 6 saat çeker. Palu'ya kadar yumurta yuvarlasanız gidişini seyredersiniz. Mitralyözler ve avcı koluna yayılmış askerler durmadan kurşun sıkıyorlar. Toplar, aşağı, yukarı 200 mermi yaktılar. Kuşluk zamanı gürültü biraz kesildi. Sonra anladık ki topların ağzını Karakaya mevkiine çevirmişler. Gülleler muttasıl kayaları tarıyor. Öğle yaklaştı. Vali, Jandarma Kumandanı otomobille şehirde dolaşıyorlar. Ayrıca Idareyi Örfiye müfrezeleri de kol geziyor. Emre itaatsizlik edip sokağa çıktığı için Vali Hilmi bey bir küçük çocuğu tabancasıyla gözümüzün önünde öldürdü. Ahali damlara çıkmış. Biz dürbünle hareketi seyrediyoruz. Karşı tepeden bir karaltı bu tarafa atladı. Bir karaltı daha atladı. Meğer bunlar eşkıya Yado'nun maiyeti imişler. Yado, Dersim'in meşhur eşkıyası. Maiyetinde sekiz süvari var. Zaten Elâziz'de isyan edenlerin topu topu 37 kişi olduğu sonradan anlaşıldı. Bunların da dört tanesi tüfekli. Gerisi omuzlarında birer sopa, uçlarına çarıklarını asmışlar. Bellerinde çıplak kılıç taşıyanları da silâhlı sayarsanız 15-20 kişi-

yi geçmezler. Yado cenuptan kayaları dolaştı. Piyadeler de tepeyi atlayıp beri yakaya, geçiyorlar. Herifler eskidenberi soyguncu olduğundan, araziyi bildiklerinden, Güney Çay mevkiinden top menzilin altına geçivermişler. Dere boyundan, depo önündeki mitralyözlere doğru, bir tek kurşun sıkıldı. Neferlerden birisi kolumdan yaralanınca ötekiler de, her şeyi bırakıp kaçmaya başladılar. Kaçanlar, Yado'yu, ricat hatlarında görünce (Sarıldık) diye bağırdılar. (Canını kurtaran kaçsın...) diye bir feryad duyuldu. Alay çil yavrusu gibi dağılıverdi. Silâh sesleri birdenbire kesilmişti. İnsan, böyle hengâmede sükûttan daha çok ürküyor. Ben, beyim, bozgunu işte orada gördüm. Asker, hem kaçıyor, hem ceke-tini, pantolonunu çıkarıp atıyordu. Kapı tokmaklarına yapışıp kelimeyi şahadet getirerek içeri alınmasını isteyen hangisi, oturup başını yumruklayarak ağlayan hangisi... Meğer Vali ile kumandanlar ailelerini, eşyalarını zaten Beşkardeşler mevkiinde hazırlamışlar. Otomobile atladıkları gibi hey Malatya neredesin...

— Halk ne yaptı?

— Halk ne yapsın? Evvelâ kim geliyor belli değil ki! Bizim Elâziz, eskidenberi Dersim çapulcularından korkar. Herkes Bismillah diye silâhlarını hazırladı. Depo yağma ediliyormuş lafi ortalığa yayılınca evlerden uğradılar. Silâhları, cephaneleri bölüş-tüler. Zazaların hiçbirinde tüfek yoktu ve birden baktık, beheri dörder tüfek omuzlamış. Halbuki kulaktan duyduğumuza bakarsanız bunlar, yani Şeyh Said taifesi ellerinde mızraklarla, mızrakların üzerinde Kur'an'ı Kerim'lerle gelecektirdi. Ön saftakilere asla kurşun ve gülle tesir etmez deniliyordu. Baktık ki bizim Dersim eşkiyası... Kur'an'ı bırakalım, Salavat getirmesini bilmezler. (Senin dinin nedir?) diye sorun... (Ben din bilmem, Ali ağanın çobanıym...) diye cevap verirler.

— Halbuki adı şapka isyanı...

— Esası tabîî din uğruna... Fakat kalabalığa malûmalîniz her çeşit insan karıştır. Meselâ gelenler, 30-35 kişi iken bir hamlede dört yüz kişi oldular. Esasında, Dersim aşiretleri, Palu'ya da, Çemişkezek'e de evvelden beri düşmandırlar. İsyan havadisi üzerine bu iki kasabayı çevirmişler de (Bizde Şeyh Said'in mektubu var. İsyanı biz de iştirak ediyoruz. Gelin teslim olun.) demişler. Lâkin Palu ve Çemişkezek razı gelmemiş. Palu, mecburen oranın deposunu basmış, iki eşek yükü silâh alıp halka dağıtmış. Palu Kaymakamı Hakkı bey Dersimli olduğundan bize kancıklık yapar diyerek onu uzaklaştırıp yerliden birisini kaymakam nasbetmişler. Yado, Palu'ya giremeyince, Şeyh Şerif'e haber yollamış. Posta ile müzakereden sonra, eşkiyayı, (Elâziz'e hücum et) bahanesiyle başından defetmiş. Ben Yado'yu gözümle gördüm. Uzun boylu, yakışıklı bir adamdı. Sırtında zabıt elbisesi vardı. Şaşılacak bir şey, ağzında da altın dişleri parlıyor. Şu halde, büsbütün yabancı değil. Herhalde cinayet işleyip Suriye'de yaşayanlardan... Başına kalpak, keçe külah, fes giymeden yanına gidenleri falakaya yatırdı. Eskiden Dersim içinde Nahiye Müdürlüğü falan yapmış. Ne olursa olsun, eşkiyayı görünce Elâziz'in abdesti bozuldu. Bir taraftan da kuvveyi maneviyeyi kırıncı haberler geliyor. "Malatya Şeyh Said'e iltihak etmiş. Sivas da iltihak etmiş. Ordu kâmilen Şeyh Said tarafındaymış. İstanbul'da ülema efendiler Sancak'ı Şerif çıkarmışlar. Halife hazretleri İngiliz zırhlıları ile İstanbul'a dayanmış."

Yado, Hükümet konağına girdi. Atını direğe bağladı. Bir iskemle vermişler, salonda oturmuş. Adamlarına emir verdi. Evvelâ Kordulu merkezini, Ahzıasker şubelerini dağıttılar. Defterleri, kitapları yakıyorlar, halıları topluyorlar. Aynalar, masalar, iskemleler, koltuklar pencereden aşağı atılıyor. Dersim çapulculuğu tarihlerde meşhur. A, baldırı çıplaklar... Der'akap katırları, haşa huzurunuzdan eşekleri nereden buldunuz? Yükte hafif, pahada ağır malları

hayvanlara yükletiyorlar. Yado kahveyi içer içmez tekrardan atladı. Hemen mahpushaneye gitti. Kapıları arkasına kadar dayadı. Mahpuslara umumi af verdi. Ağlayan, yere kapanan, yatağını bırakan, sandığını yüklenen savuşuyor. Mahpushaneyi yakacaktı bırakmadılar. Bereket versin, Mahpushane Kâtibi esas defteri evine aşırmış. Bir de baktık, Reji Dairesinin ambarını yağmalamışlar. Beylik battaniyelere paketleri doldurup sokakların köşesine devirdiler. Serkliler, Yeniceleler, Baframadenler, Ahaliler yerlerde. Derimli paket fiyatını nerden bilecek. Umumuna üst üste 3 kuruş paha biçmiş. 3 kuruş verdi mi bir paket, 30 kuruşa on paket. Yağma, hazin oluyor beyim... Mal rüsvay oluyor. Bizim Elâziz eskiden beri şarkın ticaret merkezidir. Harput Ermenileri Amerika'ya kadar nam salmış tüccar idiler. Çapulu görünce tüccar tairesi aklını başına devşirdi. "Bu gidiş hayırlı alâmet değil. Davranın..." diye bir fısıltı yayıldı. O zamana kadar evlerinde oturan Elâzizliler, silâhlânıp dışarı uğradılar. Herkes ikişer üçer çarşiyi tuttu. Dükkânların darabaları (—Kepenleri—) kapalı. Esnaf kol geziyor. "Hani Şeyh Said? Nerde şeriatçılar?" derken "Şeyhi şerif hazretleri geliyor..." Belediye Reisi, ileri gelen memurlar, tüccarlar karşı çıktılar. Tekbir çekenin, salavat getirenin haddi hesabı yok. Meydan feslerden sarıklardan görünmüyor. Onu da vilâyete misafir ettik. Bir taraftan yerli Milis teşkilatı kuruluyor. Delikanlılar, eli silâh tutanlar, Milis'e yazıldık. Bu esnada Yado, askeri teçhizat ambannı bastı. Çapulcular üst üste birkaç ceket, birkaç pantolon giyiyorlar. Kaputlan, battaniyeleri çuvallara doldurmuşlar. Şehrin âyanı, Şeyhi şerife müracaat etti. Mallarından korkan tüccarlar, müsaade alıp dükkânlarını evlerine taşıdılar. Bunlardan iş çıkmayacağı anlaşıldı.

— Siz Şeyhi şerifi gördünüz mü?

— Gördüm. Türkçe bilmez bir ihtiyar. Seksen yaşındaymış ama, kara sakallı. Uzun boylu. Akşama doğru nihayet lisana gel-

di: "Biz burada durucu değiliz. Ankara'ya kadar yolumuz var. Elâziz'e vali tayin edeceğim. Kimi münasip görüyorsunuz?" diye sordu. Şehirli beyzade Mehmet efendiyi seçtiler. Mehmet efendi vali makamına geçti, kuruldu. Bir dua okudular. Amin dediler. Şeyhi şerif Kürtçe bir şeyler söyledi. Tercümanı Türkçeye çevirdi. Diyor-muş ki: "Biz kitapta yerini gördük. Seksen bin Mason olup Padişahımızın tahtına hücum edecekler. Padişahı indirip başlarındaki zındığı Şah yapacaklar... Üç sene sürecek. Sonra Kürt aslından bir mehdi gelecek. İşte üç sene tamam oldu. Bunlar Firavun tohumudur. Eğer fırsat bulsalar, Allah diyeni kesecekler. Dini bir uğruna cihad farzoldu..." demiş. Söz doğru ama, iş doğru değil. Şeyhi şerif çapul istemiyor. "Günah, haram..." diye fetva çıkardı. Lâkin Dersimli kulak asar mı? Akli erenler, "Marifet bu geceyi geçirmek... Görelim sizi delikanlılar..." diyerek bizim sırtımızı sıvazlıyorlar. Akşamüzeri Milis teşkilatı tamamlandı. Kolbaşıları, çavuşlar, bölük başları seçildi. Herkes kendi mahallesinde bekleyecek. Tüccar: "Aman çarşı. Çarşayı koruyun. Ücreti bizden," diyorlar. Biz bu tarafta uğraşırken birdenbire bir patlama Elâziz'i temelinden sarstı. Cephanelik ateşlendi sandık. Cephanelik ağzına kadar top mermisi dolu. Meğer Baruthane ateşlenmiş. Yirmi metre mesafedeki adamlar kamilen berhava olmuş. İki yüz kişi zayıat var, dediler. Gece iki saatte bir değişerek devriye geldik. Her mahalle-ye Yado'nun çapulcularından da iki silâhlı geldi. Herif fısıltıyı sezmiş herhalde şehirliye emniyet etmiyor. Geceyanısı, Hükümet arkasından silâh açıldı. Sese koştuk. Yado'nun adamları, Ermeni doktoru Piyer'in evini basmışlar. Mevcudunu cebren almışlar. Daha da istemişler. Feryadına bizim Milisler yetişmiş. (Çık...) (Çık-mam...), (Bırak...) (Bırakmam). İş zora binmiş Milisler, çapulcuları önlerine katmışlar. Akıllılar araya girdi. (Ayıptır, günahdır...) dedi. Sabahleyin birkaç eve daha girmek istediler. Halk meydan ver-

medi. Şeyhi şerife davacı gitti. Şeyh hazretleri emir veriyor ama, Dersimli kulak asar mı? Dersimli evvelden beri (Elâziz'i bir talan etsem...) diye Allaha yalvarıyor. O gün akşama kadar bankalarla meşgul oldular. Kasalara tüfek ile ateş ediyorlar. Üstlerine gaz serpip yakıyorlar. Lâkin kasaları açmak mümkün olmadı. Akşamüzeri vilâyette akıllılar toplandı. Karar: "Bunları telefatsız Elâziz'den çıkarmanın kolayı... Ortada şeriat yok, rezalet var..." Türkocağ'ında misafir edilen Şeyhi şerife başvurdular. Şeyh hazretleri de razı. Milis'e davran emri verildi. Biz mahallede on beş delikanlıyız. Cadde üzerinde dururken baktık ki Yado'nun adamlarından üç kişi büyük bir örtü içinde bir şey getiriyor. Arkadaşlardan biri önlü. "Durun bakalım ağalar... Nedir bu taşıdığınız?" Herifler hâlâ tütün paketi çekiyorlarmış arkadaş. "Paketleri de, silâhları da bırakın..." dedi. Üçüncüleri mişli'ya davranacak oldu. Kurşunu tam gırtlığından yedi. Hırlayarak düştü. Ötekilerin silâhlarını aldık.

— Siz de attınız mı Şeyhim?

— Biz o zaman henüz tarikata intisap etmemiştik. Rabbim günah yazmasın ben de ateş ettim ama, kimseyi öldürmedim.

— Sonra?

— Sonrası... Elâzizli çapulculara girişti beyim. Her tarafta silâh sesleri. Şehir yanıyor. Bizim arkadaşlar teslim olan iki Dersimliyi de hemen temizlediler. Yado, halkın galeyanını görünce taban tutturamadı. Asıl adamlarını topladı. (Biz Malatya'yı teslim almaya gidiyoruz...) dedi. Malatya caddesini tuttu. "Aman çevirin. Kaçırmayın..." dediler. Bizim mahalle yol üstünde olduğundan önünü kestik. Yado, maiyetini üç bölüğe ayırdı. Avcıya yayıldılar. İki bölük önlü arkalı dövüşüyor, üçüncü bölük ortalarında, talan eşyasıyla beraber ağır ağır yürüyor. İki taraftan yedi, sekiz kişi düştü. Beşkardeşler'de yaktıkları mektep binasının yanından dereye saptılar. Orada Yado'yu ayağından vurdular. Adamları ata bindirip

kaçırdılar. İlk silâh seslerini duyunca Şeyhi şerif de savuşmaya yeltenmiş. Fakat şehirli yakaladı. Bir odaya hapsetti. Bereket bütün çapulcular asker kıyafetinde olduğundan Milislerden ayırt ediliyor. Şehrin merkezinde toplananlar, dövüşe dövüşe harice çıktılar. Fakat dağa doğru yolu açamadılar. Elâziz'in şarkında kırımızı konak denilen bir taş bina vardır. Oraya iltica ettiler. Milis konağı çevirdi. 30 odalı bir mevkii müstahkem. Öyle bir yerde bulunuyor ki hem Diyarbekir yoluna, hem de Harput caddesine hakim. Elâziz'deki adamların birçoğu Harput'ta oturduğundan, bina zaptedilmezse o akşam evlerine gidemeyecekler. Milis çetelelerinin reisleri muhasarayı tamamladılar. Hepimiz siperlere girdik. Lâkin Dersimliler pek silâhşor heriflerdir beyim. Hem de kurnazdırlar. Keçe külahlannı bir sopaya takıp pencereden gösteriyorlar. Bizim nişancılar vurmak için davranınca alnından, omzundan kurşunu yiyor. Orada, bizim taraftan 100-150 adam telef oldu. Acıkanlar şehire dönüp karnını doyuruyorlar, sonra tekrar harbe dönüyor. Kanlar dua ediyorlar. Bir kıyamet ki sorma, gitsin. Hitamında akıllılar "Top getirmeli... Yoksa Dersimli şakiler bizi hep kıracak..." dediler. Toplan sürüdük lâkin kamalannı hep yok etmişler. Kamasız top kullanılmaz. Mecburen Bayram toplarını getirdik. Belediyenin Ramazan'da kurusıkı attığı fitilli bir top. Tekerlek üzerinde duruyor. Yuvarlak taş gülle endaht eder bir cins. Sesi dehşetli ama, biçareler hiçbir işe yaramaz. Fatih Sultan Mehmet efendimizin döktürdüğü balyemezlerden güllesi yok. Taş dolduruyoruz saçma gibi etrafa dağılıyor. Nihayet yağlı paçavralarla sıkladılar. Evi yakacaklar. Lâkin birisi pencereden içeri girse ama girmiyor. Ümidimiz kesildi. Başladık yalvarmağa: "Haydi defolun gidin. Size bir zararımız dokunmaz." Gitmezler. "Yahu... Savuşun..." Ne mümkün. Akşam oldu. Gece bastırdı. Arada sırada top ateşleniyor, ortalığı yanmış paçavra kokusu alıyor. Gece yarısına

doğru Milisi uyku bastırıldı. Zaten kaç gecedir millet uykusuz. Tüfeği kucağında serilen serilene... Horlayanları, çete reisleri bacağından çekiyor. Bereket versin, sabaha karşı, eve iltica eden eşkıya huruç hareketi yaptı. Dersimli mavzeri makineli tüfek gibi atar beyim... Bir yayılım ateş dünyayı sarstı. "Bre koman... Bre..." Birkaç tanesini tesadüfen düşürdüler. Geri tarafı dağa sardı. Oh yarabbî şükür... Vali beyzade Mehmet efendi makine başına geçti. Ankara'yı buldu. Şöyle bir telgraf çekti: "Palu'dan kopup gelen Şeyh Said avenesinden Şeyh Şerif nam çapulcu Elâziz'i işgal etti ise de, Allah'ın inayeti ve halkımızın gayretiyle hayyen istihsal edildi. Vilâyet merkezi sakindir. Hükümet iade olunmuştur. Emri ailelerine muntazırız. Mustafa Kemal, bizzat "Elâzizlilere teşekkür ederim..." diye cevap verdi. Tam kırk iki gün vilâyeti, valisiz, memursuz, Elâzizli idare etti. Kırk iki gün sonra asker geldi.

— Çabuk gelmişler.

— Evet. Hem çabuk geldiler. Hem de hizmete mukabil Milis çeteleri reislerini, vak'ada yaralananlarla beraber topyekün Istiklâl Mahkemesi'ne verdiler. Hepsi isyanla alâkadar gösterildi. Çoğu mahkûm oldu. Cumhuriyetin bânîsi sayılmak lâzım gelirken Elâziz'de, Elâzizliler de hâlâ asi farzedilir. Imik ağanın dediği gibi hakkı vardır, alacağı yok.

— Yado'ya ne yaptılar?

— Tuhaf bir iş beyim... Dersim Şeyh Said'e iltihak etmedi. Asker Elâziz'e gelince, Hükümet'ten yana görünüp, Dersimliler Palu'yu bastılar. Palu'nun Dersimli kaymakamı Hakkı bey her tarafı kendi aşiretine yağmalattırdı.

— Fena olmamış.

— O zaman fena olmadı ama, sonunda elbette sıra onlara geldi. Geçen tedip hareketinde de Dersim'i temizlediler.

— Bu hükümet pek kurnaz beyim. Milleti birbirine kırdırdı.

— Evet kurnaz.

— Sade Hükümet'in kurnazlığından değil... Dersim tek mil Alevî'dir, Şeyh Said isyanında Alevîlik, Sünnilik davası açarak din uğruna harekete geçmedi. Şeyh Said'in yenilmesine yardım etti. Bana (Alevî düşmanı) derler beyim... Evet, ben Alevî düşmanıyım... Lâkin sebebi işte bu...

— Lüzumsuz bir düşmanlık gibi geliyor bana.

— Neden?

— Çünkü Dersim de iltihak etseydi, gene sonu mağlubiyetti.

— Zannetmem.

— Ediniz. Muntazam orduya karşı çete sökmez. Derebeyliği ihya etmek ise, daha beter budalalık. Bir nokta daha var: Şapka istemeyenlere, gâvurluğa karşı ayaklananlara Allah neden yardım etmedi dersiniz? Bu ciheti hiç düşündünüz mü?

— Düşündüm. Akıl erdiremedim. Elbette bizim ihata edemediğimiz bir hikmeti mevcuttur.

— Bizim ihata edemediğimiz hikmet: İngiliz lirası Şeyh'im... İsyanı Entelicens Servis çıkardı. Şeyh Said, falan hep yaldızı. Emperyalizm diye bir ifrit var. Hiç duydunuz mu? Biz bu ifriti Lozan'da memleketimiz için muvakkaten zararsız hale getirmiştik. Şarkta biraz kıyıladı. Kürt ağalarının mallarını kâmilen Kürt fukarasına dağıtıp işin kökünü kazıyacağımıza ağaları İstanbul'a sürgün edip fukarayı temizledik. 1926'daki isyanın 1941'e kadar devam etmesi bundan.

— Anlayamadım. Malları fukaraya mı dağıtacaklardı? Buna Bolşeviklik derler.

— İşte o sebepten dağıtmadılar ya...

— Tuhaf, insan inanamıyor.

Fabrikanın düdüğü ötmeye başlamıştı. Susup sonuna kadar dinlediler.

4

Sazlı Mustafa'nın karısı Emey, kocasının demirlerin arasından uzattığı elini hürmetle öpüp başına koydu. Sonra, ürkek ürkek duran oğlunu arkasından hafifçe babasına doğru itti. Çocuk yüzünü buruşturdu.

— Gelsene oğlum...

— Gelmem.

— Niye? Bak sana para vereceğim.

— Olmaz.

— Olmaz mı?

— Olmaz. Ben para istemem.

— Şeker alırsın. Kuru üzüm alırsın.

— Anam döğer...

— Ne haddine köpoğlusu... Gel şuraya...

— Para almam... Anam dedi ki... (Para alırsan, sen düşün...) dedi.

— Halt etmiş. Gel...

Emey, oğlunu koltuklarından tutup pencerenin içine bastırdı. Kenara çekildi. Kocasına öyle kuvvetli bir saygıyla bakıyordu ki gözlerinin bu manasıyla olduğundan birkaç misli daha güzel görünüyordu. Ufak tefek bir kadındı. Bu sebeple insan sekiz yaşındaki

oğluna rağmen onu küçük bir kız çocuğu zannederdi. Üzerindeki ciddiyet, herhalde, uğruna kan dökülmüş ve hapse girilmiş bir kadının olmasından, bir de sekiz yıldanberi erkeksiz yaşamanın verdiği ağır can sıkıntısından ve mahzunluğundan ileri geliyordu.

Sazlı Mustafa 24 seneye mahkûm edilmek için gidip karakola teslim olduğu zaman Emey on dört yaşındaydı ve bir senelik gelindi.

Sazlı Mustafa bacanağını öldürmüştü. Bunu kendisi hemen daima aynı kelimelerle, aynı telâşsız ifadeyle şöyle anlatır:

— Meğer bizim kanyaya göz koymuş. Baldız demek, bacı demek ama dünyada yüreksiz mi ararsın. Bu kanyayı alalı bir sene oldu olmadı, benim oğlana da yüklü... Bacanağın babası muhtar olduğundan odasında misafir çoktur. Bizimkini ikide bir hizmete çağırırlar. Bir gün çiftten geliyorum. Muhtar önümü kesti. (Ulan sen mi tembih eyledin kopuk...) dedi. Benim bir şeyden haberim yok. (Hayır mı emmi?) dedim. (Karına haber yolladım. Ekmek yapılacak. Gelmedi.) diye başını şu tarafa çevirdi. Öfkelenim bilir misin? (Şuna bir güzel kötek atayım.) dedim. Yani gelip kanyayı dögeceğiz. Köy yerinde, bilmez misin, böyle şeyler ayıptır. Adama ne derler? (Bir kanyaya sözünü geçiremiyor...) derler. Eve girdim. Seğirtti çanklarını çıkarmağa önüme çömeldi. Yüklü karının göğsüne bir tekme vurdum. Şuraya kadar yuvarlandı. Benim karnın anası edepsizdir, büyük ablaları edepsizdir. Sanki birader, bir sülâlenin edepsizliği tekmi onlara gitmiş de buna hiçbir şey kalmamış. Ağlamayı da bilmez fukara... Adamın yüzüne hasta köpek gibi bakar, durur. Bir taraftan da, İslâm dini aşikâre, seviyorum kanyayı... Kızdığım zaman da seslenmediğine büsbütün öfkeleniyorum. (Niye gitmedin eniştengile?) dedim. (Ben oraya bir daha gitmem...) dedi. (Sebep?) Başını yere eğdi. (Sebep?) Ses yok. İşte gebert, o kadar. Lâkin bereket versin daha cahil... Cahil de söz mü

daha çocuk. Gece yatakta, şurdan burdan laf getirdim. Ağzından meseleyi aldım. Bacanağım olacak namert, tenhada etini sıkmış. Kolunu gösterdi. Nah mecidiye kadar simsiyah... O gece sabah olmaz... Cigara içerim. Bir cigara daha içerim. Bir cigara daha... Karı işi sezdi. Başladı içini çekerek ağlamaya... Sabah oldu. Gün doğunca göğsümün üzerinden sanki bir değirmen taşı kaldırdılar. Hani gidip öldürecektik ya... İçim bir ferahlasın, bir ferahlasın... Bayram günü gibi keyifliyim. Karı büsbütün korktu. Bizi delirmiş sandı besbelli. "Vurma, seni hapse götürürler" diyerek başladı yalvarmağa... "Vurmam... Ne demek. Senin yüreğin temiz olduktan sonra..." dedim. Yemin ettim. Şart ettim. Sordum. "Ablanı boşayacağım da seni alacağım. Kurtuluş yok... Mustafa'yı vururum ha..." demiş. Ben fukaraymışım. Onlar zenginmiş. Onlara gelin giderse bir köyün bir karısı olurmuş. Boynuna beş tane de altın takacakmış. (Sen ne dedin bakalım karı?) dedim. (Mustafa'ya söylerim...) dedim dedi. O gün odada bacanakla kâat oynadık akşam kadar. Önce gözümün içine korçak korkak bakıyordu ya, bizden bir şey anlıyamayınca rahatladı. Bir taraftan da, farkındayım, (Karı kocasına bir şey söylememiş. Gönlü var...) gibi seviniyor. Günlerden songüz. Bağlar bozuldu, bozulacak. Onların bir de bağı var, köye yarım saat çeker. Şosenin üzerinde olduğundan bizim bacanak bekliyor. İnsan odadan dağılınca, eve gittim, çiftelyi aldım. İki gözünü de domuz saçmasıyla doldurdum. Karı işi anladı. Ayağıma sarıldı. Bir tekme daha. Kapıdan çıktım.

Bacanak beni çiftelye görünce biraz bozuldu ama baktı ki sınıtıyorum durmadan, rahatlaştı. Avcı olduğumu herkes bilir. Onların bağı üzerinde bir keklik var. Ben bağa uğramışım ki biraz üzüm yiyeceğim, sabaha yakın da keklige gideceğim... Üzüm kesiti. Getirdi. Yedik. Şuradan, buradan konuşurken lafı birdenbire karı işine getirdim. (Hüseyin, bizim karının etini sıkmışsın baca-

nak...) dedim. Ay ışığı tam yüzüne vuruyordu. Ağzı açılıverdi. (Yalan, iftira) bile diyemedi. (Beni vurup, karıyı kendine alacakmışsın bacanak.) dedim. Boğazı kesilmiş gibi bir hırıltı koyverdi. Ben o sıralarda güreşiyorum efendi, tuttuğumu kopanyoruk. Birden elini beline attı. Tabancaya davranıyor. Bileğinden kavradım. Tutar tutmaz kolunu dirseğinden kırmışım. Yuvarlanmaya başladı. Dönüyor. Araba tekeri gibi. Kuşağından tutup sırtüstü yatırdım. Dizimi göğsüne dayadım. Ay ışığı tam gözlerine vuruyor. Gözleri yumruğum gibi fırlamış dışarı. Belli bir şey. Korkmuş. Bıçağı çektim. (Sen benim karıya altın takacakmışsın bacanak, ben de sana bir altın takayım...) dedim. Gırtlakını hafifçe kestim. Hâlâ bakıyor. Bir damla kan çıkmadı ne dersin. Deri yağ gibi açılıverdi o kadar... Gözleri hâlâ o biçim... Öldü de kurtuldu diye korktum. Ayağa kalktım. Ne yapsam Hey Allah, ne yapsam... Aklıma su geldi. (Şuralarda bunun destiyle suyu vardır elbette.) dedim. Gideceğim ama, (Kaçarsa) diyorum. Arka arkaya yürüdüm. Gözlerim üzerinde... Arka arka... Beni görmeyince ümitlenmiş besbelli... Kafasını kaldıracığını sezdim. Aklıma geldi. Kütüğün birine siper alarak çömeldim. Başını kaldırdı. Beni görmeyince oturdu. "Lâilâhe illallah... Lâilâhe illallah..." diyor. Ben hiç görünmüyorum. Vay kurnaz vay... Ayağa kalkmadı da, dizlerinin üzerine döndü. Bana fark ettirmeden kaçacak... Kolunu kırdık ya, iki diziyile sol eline dayanarak Topal Kudret gibi sürünerek gidiyor. Kırılan kolu, yanibaşında sallanıyor. İçime bir gülme geldi. Dişlerimi sıktım. Lâkin ne mümkün... Sıktım dişlerimi... Sıktım. Karım çatlayacak. Gülüversem yok mu, duman olup havaya çıkacak sanıyorum. Şaşırmışım. Biraz süründü. Artık bilmem, ya kuvvetten kesildi, yahut durup bana kulak verdi. Başını döndürmeden biraz dikildi. Bereket suya giderken tüfeği yanıma almışım. Vallaha farkında değilim. Öyle dikilince, elimden kurtuluyor

gibi, yüreğime bir korku düştü. Gülmem geçiverdi. Çifteyi gözüm alıp sıktım. Kurşunu tam bel kemiğinden yemiş... Murdarilikten... Bir kere yüzü üstüne gâvur gibi kapandı. Sonra beli yukarı doğru kamburlaştı. İki kere kalkıp indi. (Hıhıhıh...) dedi bir. Arkasının üstüne geldi. Barut kokusunu duyuyorum. Suratıma da rüzgâr çarpıyor. Suratıma çarpıyor ama, sanki rüzgâr değil, pisin kanını getirip ıslak ıslak, sıcak sıcak vuruyor etime... Kalktım, kana doğru koştum. Tepesine dikildim. Gözleri hâlâ açık. Bir şeyler söylüyor, mırıl mırıl... Eğilip kulak verdim. (Mustafa...) dedi. (He...) dedim. (Ben bu yaradan ölmem... Beni öldürme...) dedi. İşte o zaman beni bir gülmedir aldı. Gülüyorum ama dağlar çın çın ötüyor. Artık ne kadar gülmüşüm... Öyle, yüzüm, yüzüne iki parmak mesafede gülüyorum. Derken hızlı nefes almış olacak, kanı yüzüme sıçradı. Geri çekildim. Ağzımın içi bir hoş. Çiğ et çiğnemişim gibi... Tuzsuz çiğ et... Etrafta iki kere döndüm. (Allahuekber... Allahuekber...) diye tekbir getirerek... Hani kurban kesen hesabı... Gene birden aklıma geldi. (Ulan ölmesin ha...) dedim. Destiye koştum. Destiyi bulamadım... Ulan desti. Hey Allahım bir avuç su... Yok da yok... Meğer ayağımın dibindeymiş de biz sevinçten görmemişiz. Tekrar başına dikildim. Hâlâ söyleniyor. (Ölmedin mi?) diye sordum. (Ölmedim.) dedi. (Iyi öyleyse) dedim. Tüfeği Bismillah diye kaldırdım. O da sağlam elini, can korkusuyla yüzüne tuttu. Bir kere çaldım. Ateş almadı. (Boş gözün tetiğine bastım. Hele bekle bacanak...) dedim. Öteki horozu kaldırdım. Bir daha çaktım. Gene ateş almadı. Eyvah... Kapsül düşmüş. Cebimden bir kapsül daha çıkardım. Memeye geçirdim. Bir daha çaldım. Gene patlamadı. Gördün mü, memedeki barut dökülmüş mutlaka... Cebimde barut var bir kâadın içinde. Ay ışığı, mübarek gündüz gibi... Memeye barut koydum... Ellerim titriyor. Ne mümkün... Uğraşmışım bir saat... Yorulmuş da elini yü-

zünden indirmiş. Başına dikildim tekrardan... Tüfeği gözüme aldım. Tam alınına hizaladım. Elini gene kaldırdı. Siper ediyor. San ki domuz kurşunu, el ayası dinler gibi... Aklıma geliverdi. Mahsustan boş gözün tetiğini çektim. Horoz şak diye düştükçe gözlerini kırıştırtıyor. Horoz düştükçe gözlerini kırıştırtıyordu. Bir zaman da böyle eğlendik. Uzaktan bir köpek uludu. Aklım başıma geldi. (Aman, elimden biri alır. Ölmeyiverir.) dedim. Domuz kurşununu alınının ayasına sıkım. Mübarek kurşun, kafayı tuz kabığı gibi dört parçaya böldü. Meğer dizlerini bükmüş imiş. Kafa dörde ayrılınca ayakları da boşandı... Şurama –Sazlı Mustafa sağ dizinden üç parmak aşağısını gösterir– bir tekme indirdi. (Zarar yok bacanak... Canın sağolsun...) dedim. İki adım öteye oturup bir cigara yaktım. Bu zehir bana bir tatlı geldi efendi, bir tatlı geldi. Bal da öyle değil... Yüreğim sevinçten çatlayacak. Türküyü nerdeyse tutturacağım... “Yılan akar kayadan –Ben ölmem bu yaradan” diye bir türkü... Ölmez misin? Haydi yiğitsen ölme bakalım bacanak... Birden aklıma geldi. Kürt isyanı zamanında... Derim’de bir Kürt beyi varmış. Bizim zabıtları vurunca bilmem nesini keser de ağzına sokarmış. Bizim bacanak da, bu işe bilmem nesinden uğramadı mı? Bıçağı çıkardım. Şalvarın uçkurunu kestim. Donu sıyırdım. Meret haşa huzurundan ufalmış gitmiş. Nah şöyle... Düğme gibi başı görünüyor. Tutup çektim. Lastik gibi uzadı. Dibinden kesiverdim. Bu sefer, ağzı açılmaz. Ağzı... Zaten gözler falan kalmamış ya... Bıçakla dişlerini araladım. (Buyur Allah senin bacanak... Buyur afiyet olsun.) dedim ve dilinin üstüne koyuverdim. Çene hart dedi. Yaylı gibi kendiliğinden kapandı. İşte o zaman dizlerime bir kesiklik geldi. İki adım attım atmadım, dizlerim büküldü. Yere çöktüm. Tüfeğe dayanırım, kalkmak nerede? (Bizi kan tuttu mutlaka.) dedim. Üç Kulhuvallah okudum. Bir de Elham. Etrafıma üfledim. Ay ışığı elimdeki çıplak bıçağı

parlatıyor. Boğazım kurumuş. Nefesim daralmış. Ben de bacanağın yanına arka üstü yatıverdim. Ay tepsi gibi mübarek... Ay tepsi gibi incecik bulutların arasından yuvarlanıyor. Köyden bir horoz öttü. Demek ki sabah yaklaşmış... Şimdi beni aldı mı bir düşünce... Bir, diyorum, gidip karı ile son defa yatsam nasıl olur ki... Bize cezayı çok verirler... Bir, diyorum, karı ile yatmak olmaz... Bizden sonra başkasına elverir de çocuğa kalır. Âlemin piçini bize yamar vesselâm. Başladım hesaplamağa... (Bu gecenin tarihini aklımda tutarım. Dokuz ay on günü hesaplarım. On bir gün olsa kabul etmem.) diyorum. Lâkin bu gecenin hesabını bulmak ne mümkün... (Yahu... Bugün günlerden neydi?) Aklıma gelmez. (Dün neydi?) O da aklıma gelmez. Velhasıl, günü de, tarihi de bulamadık. Bulamayınca... (Başka çare yok Mustafa, dedim, haydi karakola...) Halbuysa... Karı yedi aylık gebe... Gebe karı hiç yeniden çocuğa kalır mı? Bizde cahilliğe bak... Adam öldürmüşsün, tavuk ölüsü değil. Elbet tarihini bir yere yazarlar. Sen günleri şaşırınsa Onbaşı, Mustantik şaşırmasın ya... Bunları şimdi düşünüyorum, efendi, o zaman işin içinden çıkaramadık da karakola gidip teslim olduk. Bizim mesele bal gibi idamlık. Bereket versin yaşımız müsait çıkmadı. On sekizi bitirmişiz de, yirmi biri bitirmemişiz. Yaştan indirdiler de yirmi dört sene verdiler.

Sazlı Mustafa, macerasını hikâye etmedikçe ruhunun büyük bir parçasını insanlardan inatla saklayan bir adamdır. Aylarca yanyana yatanlar, onun böyle bir tam delilik batağından tepeden tırnağa kana bulanarak sürüne sürüne çıkıp geldiğine ihtimal vermezler. O kadar uysal, terbiyeli, sakın bir çocuktur. Okumayı mahpusta öğrenmiştir. Cezası temyizden tasdik edilip gelmeden evvel gece gündüz durmadan namaz kılarmış. Sonra önüne kat kat çekilen mahpusluk senelerini unutmak için bir müddet esrar içmiş. Sonra saza başlamış. Kurtulmak ümidi kalmayınca

karısını mahpushaneye çağırıp meseleyi anlatmış. Şeriatçısı şimdi artık biz birbirimize namahrem olduk, demiş.

Lâkin Emey şeriatça ile namahremden anlayacak kadın değildi. Oğlunu sımsıkı tutup yere bakarak kocasını dinledi. Hiçbir şey söylemedi. Giderken gene eskisi gibi çamaşırlarını yıkamaya götürdü. Yedi senedir hâlâ eskisi gibi, her ay mutlaka mahpusa gelir, her ay çamaşırları götürür.

Uzaktan bir bakışta durgun bir kadın gibidir. Lâkin biraz dikkat edilirse, bu durgunluğun yalancı bir şey olduğu meydana çıkar. Emey, asla bulanmayan bir akarsuya benzer. Onun kadar hareketli ve temizdir. Güzel çocuk yüzü hiçbir zaman sükûnetini kaybetmediği halde, her sözde ruhu gizlice ürperir ve ürperti seyredenler için belli belirsiz bir şehvet titremesini andırır.

Şimdi de kocasını öylece dinliyordu. Köyden kötü havadis getirmek âdeti değildi. Her zaman hayırlı şeyler anlatmak istediğinden böyle susuyordu. Muhtar düşmanlık edip ofis hissesini fazla yazmış, salmayı fazla yazmış, elleri Hükümet hissesini götürmeye bir kere yolladıysa onu üç kere yollamıştı. Öküzün tekinini de kurt paraladı.

Halbuki, Mustafa ağır bir ciddiyetle neler söylüyor. Geldi gelmeli bir Şeyh tutturmuş. Bir Süleyman efendi... Bir Karadayı... Hele bir magrib Yasin'i... Hele magrib Yasin'i...

Mustafa:

— Bu Yasini şerif, –diyordu–: bir mübarek kitap... Bizi kurtarsa bu kurtaracak sen ne anlarsın. Beni dinle... Bu kitap... Bu kitabı alacağız karı. Bu kitaba tam bir ay hizmet edeceğim. Sonunda tashihi karar yapacağım. Evrak bozulacak. Bir gardiyan Ömer var. Bilirsin, küçük Ömer... Tam iki yüz lira veriyor. Karadayı razı değil. Koca gardiyan köpekler gibi yalvarmakta... Halbuysa, hükümet adamı olduğundan ona satmak icap etmez. Biz alacağız.

Mısır'dan bir Arabî gelmiş. Yasini şerif onun malı. Yedi senede bir gelir, bir kitap getirir satarmış. Karadayı kime alalım derse ona satıyor. Şimdi Arap'ın gelmesi yakın. Ben diyorum ki... Öküzün tekini satarsanız... İki yüz lira eder. Ötekine bir ortak buluruz. Tarlaları birlikte ekersiniz. Köyde öküzünün teki ölen çoktur ha.

— Çook...

— İyi öyleyse... Ben çıkınca... Ben bir kere buradan çıksam öküz kolay.

— Kolay elbet...

— Ben de Allahın izniyle çıkarım. Karadayı...

— Karadayı da mahpus mu?

— Mahpus...

— O kitaba baksa da çıksa ya...

— Sus töbe de... Onun burada bulunması bize bir devlet...

Biz on beş gündür seni bekliyoruz. Sen razı olursan ben el alacağım. Yani parayı bulursan. El aldım mı, magribi Yasin'i hazır... Öküzün tekini sat gitsin...

— Öküzün teki öldü. Kurt parladı...

Mustafa'nın ağzı açık kalıverdi. Emey onun dehşetli üzülüşünü zannederek telâşsız ve emniyetli konuştu:

— Ali Emmi bize ortak oluyor. Meraklanma. Bu yıl zahire fiyatlı. Mahsul iyi. Allah bir afet vermezse, öküz parası çıkar. Ben çırçır Yusufgillere iplik eğiriveriyorum. İplik isteyen kıyamet gibi. Yiyeceğimizi oradan alacağım...

— Öküz öldü ha... O öküz mü? Tamam... Kan... Sen bilir misin. Hey Yarabbî Karadayı'ya malûm olduydu... Töbe estağfurullah... "Eğer Haktaalâ, sana hidayet erİştirirse bir taraftan bir işaret zuhur eder," dedi. Bak kanı gider gitmez öküzü satarsın. Sat gitsin...

Kolunu demire dayamış fısıl fısıl konuşurken birden durdu:

— Hele bekle... dedi, şuradan Karadayı'ya seslenmeden olmayacak.

Karadayı, siyah meşlahına sarılmış ağır adımlarla Mustafa'nın bir adım önünde pencereye yaklaştı. Oğlanın yanağını okşadı.

— Senin adın ne yeğen?

— Hüseyin.

— Kaç yaşındasın.

— Dokuz.

— Aferin. –Gözlerini lütfeder gibi Emey'e çevirdi:– Kızım safa geldin. Mustafa bize bir haber verdi. Öküzü kurtlar paralamış. Biz zaten rüyasını görmüştük. Canın sıkılmasın. Her işte Allahın bir hikmeti vardır. Bu da bir hikmet. İnşallah, efendini kurtaracağız.

— İnşallah...

— Şimdi öküz tek kaldı. Köyde barınacak mısınız?

— Barınırım. Barınılmaz mı? Çırçırların ipliğini büküyorum. Komşulara ekmek yapsam, bir oğlumun Allah sayesinde geçindiririm. Biz geçiniriz.

Karadayı, alt dudağını ısırarak düşündü:

— Öyleyse... Pekâlâ... Kocan sana, ne yapacağını söyler. Sen de kimseye bir söz açmazsın. Böyle şeyler gizli olacak. Hiç kimseye anladsın mı?

— Anladım.

— Aferin... Biz Mustafa ile gayrı ahret kardeşi olduk sayılır. Sakın bir şeye canın sıkılmasın. Tarikat yoldaşlığı bildiğin gibi değildir. Sen, artık bizim kızımız yerindesin. Öz kızımızdan da ilerisin. Bir şey iktiza ederse gel, Mustafa'ya söyle, o da bana söyler, ben de Şeyh efendiye söylerim, icabına bakarız. Paradan yana, ekinden yana, basmadan, kunduradan yana sakın canını sıkma... Anladsın mı?

— Anladım... Lâkin...

— Lâkini neymiş?

— Ben borçtan korkarım. Zarar yok. Yalın ayak gezeyim de kapıma borçlu gelmesin...

— Borç nasıl söz... Biz sana kızımızın dedik. Baba ile evlât arasında borç olur mu? Her ne iktiza ise, bugünden sonra, bizden isteyeceksin.

— Öküzü satsak, kurtulur mu?

— Mutlaka çıkar. Kul cezası, Allahın emrine karşı mı gelirmiş...

— Kul cezası Allahın emrine karşı gelmez... Parayı mahkemeye mi vereceksiniz?

— Sen oralarına karışma. —Mustafa'ya döndü—: Ne kadar getireceğini söyledin mi?

— Söyledim. İki yüz lira dedim.

— İyi demişsin. Tamam... İşte o kadar bulunursa Mustafa'nın işi olur. Ben size acıdım. Şeyh hazretleri de acıdı. Bu parayı sokağa atmayacaksınız ki... Bir veren, Allah indinde, hayırlı bir işe... Yüz kazanır.

— Eksik olma amca...

— Daha ne var ki... Asıl sonuna bakılacak... Sonunda Şeyh efendi sana da el versin. Hem dünyanı, hem ahretini kurtar. Ne dersin Mustafa?

— Olur Dayı... Versin ya...

— Ben Şeyh efendiyle konuşurum. Pekâlâ... Bakalım Şeyh efendi ne diyecek. Bugünden sonra sen oğlu sayılırsın, bu da kızı sayılır. Bakalım, kızımızı köy yerinde bir başına bırakır mı? Sen çıkıncaya kadar buraya gelsin. Şeyh hazretlerinin evinde misafir olur. Duydun mu?

— Sen bilirsin. Çocuklu bir karı. Rahatsızlık vermesin de...

— Rahatsızlık ne demek... Babası değil mi? bugün senin ba-

şına bir hal gelmiş oğlum... Sen daha tarikata girmediğinden bilmezsin. Baksana Şeyhin müritlerine... On beş kişi. İçlerinde bir Silo ağa zengin. Öyleyken ellerini ceplerine atıyor muyuz... Tarikat ehli böyledir... Benim malım senin, seninki benim. Müslüman dardaki kardeşine yardım edecek. Tabî bunları sonra görürsün, öğrenirsin. Bir şey mi diyeceksin, kızım?

— Ben köyü bırakamam. Evimizde kimsemiz yok bizim.

— Eviniz... Ben senin yerinde olsam onu da satarım, merkebi de satarım. Yalnız tarlalar durur. Toprak satmak Allahın gönlüne güç vardığından toprak dursun... Ötekileri hep sat. Parayı cebine sok. Şeyh hazretinin hanesi, saray gibidir. Senin gibi kaç kişi barınır. Hanımı da tarikattan... Sana usul, erkân öğretir. Sen de onlara elinden geldiği kadar çalışırsın.

— Çalışırım. Ben işlemekten bir vakit yılmam.

— Gördün mü ya... Oğlan maşallah büyümüş. Onu mektebe yazdırırız. Mektebe gider misin yavrum?

— Giderim.

— Aferin sana... Bak kızım... Bir de bu burada... Kocan tabî... Bakılmak ister. Sonra... Şeriatta ayıp yoktur. Mahpusluk bir taraftan, sizin hasretiniz bir taraftan. Akşamları ellerin yemeği gelir. Bunun burada boynu bükülür. Çocuk babasının ekmeğini ne güzel, akşamları getiri getiriversin. Sevaptır... Evlâdı babaya, babayı evlâda kavuşturmak. Hem senin köy yerinde bir başına durmanı da ben beğenmedim. Muhtar düşmanınız olmasa ne alâ... Şimdi zamane bozuldu.

— Bozulmaz mı? İyi bildin... Köy yerinde...

Emey sustu. Karadayı'nın anlattıklarından o kadar sevinmişti ki az kalsın, köyde çektiklerini, hele yeni yetişen delikanlılardan ne kadar korktuğunu bir solukta anlatıverecekti...

Mustafa, sözün hiç ummadığı bir tarafa doğru nasıl olup da

döndüğüne şaşakalmıştı. Yüreği hızlı hızlı vuruyor, yedi seneden beri ilk defa, içine düştüğü karanlık ve havasız kuyudan kurtulmak üzere olduğuna inanıyordu. Dünya üzerinde artık yalnız değillerdi. “Şeyh efendi razı gelse... Şeyh efendi razı gelse... Elini öper yalvan- nım...” diye yutkundu. Kansını çok düşünüyor, çok kıskanıyordu. Her ayın on beş günü, ayrılık hasretiyle, on beş günü, “Ya gelmezse... Ya bizi bırakır başkasına giderse...” azabıyla geçmekteydi. Şimdi başına Şeyh efendi gibi bir baba... Hey Allahım Hey Allahım...”

Karadayı, kalın sesiyle kızıyla konuşan çok daha yaşlı bir dedeye benziyordu. Hüseyin’in beş, altı senede kocaman jandarma çavuşu olacağını, karakol kumandanlığına geçeceğini müjdeledikten sonra karı kocayı baş başa bıraktı. Şeyh efendi o gün diş doktoruna gittiğinden akşam görüşüp meseleyi halledecekti.

Emey yedi seneden beri ilk defa, şehirde iki gün kalıyordu. Gece Şeyh Süleyman efendinin evinde misafir olacaktı. Mustafa’ya bir şey söylemedi ama, buna memnundu. Erkeklerden ziyade karılarla geçineceğini biliyor, Şeyhim kansını gördükten sonra karar vereceğine seviniyordu.

Emey, ertesi sabah mahpushaneye bir sürü iyi havadisle geldi. Bir kere Şeyh efendinin evi camiye benziyordu. Malatya’nın, ulu camii gibi büyük bir ev. Büyüklüğü bir tarafa, her odanın duvarında Kur’an yazıları asılı. Şeyhin karısı da iyi yürekli bir kadındı. İhtiyardı. Biraz da illetliydi. Bir kere bacakları, nah, Emey’in beli kadar şişmişti. Tuzlu suya koymazlarsa, oğuştur- mazlarsa yatamıyordu. Evde hizmetkâr mı ararsın. Bir süre Hüsnüye hanım vardı ki, “Vay yavrum, sen ne de güzelsin...” diyerek yanağını on defa öpmüştü. Hüseyin’i de pek sevmişlerdi. Şeyhin karısı doğurmadığından küçük çocuklardan pek hazzediyordu. Köyü bırakıp oraya yerleşeceğini haber vermişler besbelli, Hüsnüye hanım “Gördün mü ne alâ... Burada oturur keyfine bakar-

sın...” demişti. Hüsniye hanımla bir odada yattığından karının sabaha kadar ağzını aradığını söylerken Emey kurnaz göz kırpyor, “Erkekler böyle şeyden anlamaz, diyordu, illetli karı bir laf eder mi ki ola...” Hüsniye hanım, “Töbe... Günaha girdin...” diyerek ağzını şakadan şamarlamıştı. Şeyh efendi Peygamber gibi bir adamdı. Hem de kendisine el vereceğinden... Bu el vermek her neyse, arada kaç, göç de kalmazmış.

Emey orada gardiyan küçük Ömer'in karısını da görmüştü. Bu da pek körpe bir kızdı. Biraz somurtkandı. Kendisine ters ters bakmış, bir laf etmeden başını öteye çevirmişti ama, Hüsniye hanım “Kusuruna bakma... Cinlidir. Arada sırada bayılır” demişti.

Mustafa iki günde hayatının bu kadar değişebileceğine bir türlü inanamıyor, derin derin içini çekerek, başını sallayıp duruyordu.

Dün gece sabaha kadar uyuyamamıştı. Artık, Emey'in, malları ucuz pahalı satması için bile köye gitmesine razı değildi. Sanki oraya giderse bir umulmadık felâket vuku bulacak, kız asla geri dönmeyecekti. Bir çare olsa da, artık buradan hiç ayrılmasa... Malın ne değeri var... Üç aşağı, beş yukarı... Şeyh Süleyman efendinin, eğer isterse, kendisini tasdik edilmiş 24 sene cezadan kurtaracağına emindi. Bütün müritleri, buna yemin ediyorlardı. Tabii, Mustafa da biraz gayret sarfedecekti. Gayret de, Şeyh efendi için değil ya... Hep kendisi için... Verdiği dersleri gücü yettiği kadar yapmak. Hem dünyasını, hem ahretini kurtarmaya elverir.

O kadar sabırsızdı ki, karısıyla çocuğunu Şeyh efendinin evine almaya razı olduğu müjdesini Karadayı kulağına fısıldar fısıldamaz, birtakım vazifeler yüklenmek, bu minneti daha şimdiden ödemeye başlamak arzuları duydu. Gözleri yaş içinde, Karadayı'nın ellerine kapandı. Yol göstermesini, derslerin en zorunu, en ağırını vermesini rica etti. O zaman Karadayı, insanın içini ürperten esrarlı bir gülümsemeye “Yook... Böyle acele değil...”

Sana tarikatın yolunu ben anlatacağım. Hepsinin sırası var. Lâkin madem ki ders istedin. Pekâlâ... İlk ders: Sırrımızı saklamaktır. Ehli tarikat sır tutacak. Cennet'in kapısı, dille açılır, dille örtülür. Dünya münafık oldu. Her kafadan bir ses çıkıyor. Yabancılar sana bizim için bir şey söylerse, o laf nasıl bir laf olursa olsun bana haber vereceksin. Biz sana bir şey söylersek, o lâf nasıl bir lâf olursa olsun kanna bile söylemeyeceksin..." demişti.

Mustafa zaten 350 kişilik mahpushanede bir başına yaşayan adamlardandı. Karadayı, ona, huyuna göre ders vermiş oluyordu. Mustafa gizlice sevindi.

O dehşetli Arapça yasini için iki yüz lira istenmesi, doğrusu neden saklamalı, biraz karnını bulandırmıştı. Şimdi artık duyduğu bu şeylerden utanıyor, Karadayı'nın yüzüne bakamıyordu. Çocuğuyla karısını bedavadan besleyecek insanlar kendisini elbette dolandıracak değillerdi. Çok şükür, yüreği düzelmiş, ayrılırken Mustafa kimbilir kaçınıcı defa aynı sözü tekrarladı.

— Bak ben bekliyorum kan! Beş gün dedi mi burada olmalısın. Altı güne kalırsan gerisini artık sen düşün. Oğlanı mektebe verecekler... Paraya bakma... Öküzü, merkebi... Kabı, kacağı sat... Sana bir kat yatak elverir. Bir kat yatak... İki yüz lirayı da bekliyorum, Yasini şerifi gardiyan Ömer alırsa... Muazzep yasinini... Senin aklın mı erer... Dur hele nereye kız?.. Dön bir... Yüzüne bakmayalım mı eşşoğlusunu... Gülersin... Sevinirsin de... Çabuk gelmeli... Beş günde... Ulan kan!.. Yiğitsen dört günde gelirsin... Seni göreyim... Babanın kızı isen... Baban, Allah rahmet eylesin...

Emey'in babası, yaman bir herifti, dört muharebeye girmiş, İngilizde esir kalmış, orada, Arap içindeyken, hikmeti hüda, vücudunu bir çıban kaplamıştı. Acımaz cinsten bir çıban. Etrafı ce rahatli de başının ortası siyah kabuklu. Batan, çıkan soyu... Ba-

tınca yerinde yılan zehri gibi mosmor lekeler bırakmış ve sağ baldırında bu lekelerden bir yazı hasıl olmuş. Hocası okuydu. Eski harflerle (Allah) yazısı. Zaten rahmetli son zamanlarda dünyadan elini çekti, iyi saattelere, ecinnilere karıştı idi ya... Kendi kendine söylenir, işaretler eder, dağları bayırları gezerdi. Duymuşlar da, derin hocalardan ikisi taa Erzincan'dan baldırındaki yazıyı okumaya gelmişlerdi. Allahın bir hikmeti canım... Bir hikmeti!..

Emey'in babasına lütfettiği Allahın bu hikmeti, herhalde, "frenği" olmalıydı.

* * *

O cumartesi, Şeyh Süleyman efendi, dişlerini yaptırmaktan erken dönmüştü. Koğuşa gitmeden Murat'ın odasına çıktı. O sıra Murat yemek yiyordu. Beraber yediler. Şeyh efendi, temiz elbisesi, kunduraları ve fotr şapkasıyla orta yaşlı bir mektep müallimine benzemişti. Yorgun değildi. Yemekten sonra, âdeta bir borç ödüyormuş gibi, cebinden Murat'ın defterini çıkardı. Sahifeleri ayırıp uzattı:

Murat defteri aldı. Fevkalâde güzel bir yazıyla sabık mebuslardan Nüzhet efendinin şu gazeli yazılmıştı:

*Siyah bahtın nedir farkı cihanın bahtiyarından
Feragat etmedik var mı hayat-müstearından
Felâket bağbânın ektiği tohumu felâkettir
Anınçun kurtulan yoktur felâket inteharından
Ne sırdır hayretefza böyle yokluk içre bu varlık
Ne duyduk bu hayatın devreden leyl ü niharından
Mutalsam bu vücudün aslını idrak eyleyen kimdir
Sual ettim bilen yok necivan u ihtiyarından
Düşün bu kasvet-abâd-ı felekten kâm alan var mı*

Bütün şekva ederler hasta hal-ı intizarından
Nebilerden sada gelmez delilerden eser yoktur
Haber çıkmaz safvet ü çaribanından
Gelenler bîzeban eyvah gidenler ekbem olmuşlar
Bağırsan kimse kaldırmaz başın mermer ü mezarından
Gel ey dil gezme sahra-yı beyaban-î teallukda
Acep kimdir haber vermiş bu deryanın kenarından
Kurulmuş hayme-inur-u mesaffa içre âşıklar
Temaşa-yı cemal-engiz geçip dar ü diyarından
Fena bulmaz zeval ermez bu çarhın var bir üstadı
Aman Nüzhet sakın ayrılma bu azmü kararından.

Murat bunu yüksek sesle vezne uyarak okudu. Bitirince Şeyh efendi sordu:

— Nasıl beğendiniz mi efendim?

— Teşekkür ederim. Ne güzel yazınız var. Bana bir de levha yazacaktınız. Vaadinizde duruyor musunuz?

— Siz bu şiiri beğendiniz mi?

— Hayır! Pek ümitsiz bir havası var! Nüzhet baba işin farkında. Hattâ kendisi, bizzat kendisi de pek beğenmiyor ki “Bu herifin üstadını aman inkâr etme!” diyerek yüreğine kuvvet vermeye çalışıyor.

Deftere bakarak sustu. Garip bir tesadüfle bu şiirin yazıldığı sahifenin karşısında Cumhuriyet’ten evvel ve Cumhuriyet’in ilk senelerinde Kürdistan’daki derebeylik âdetlerine ait notlar vardı. “Candarmalara (çözün şunu teresler!) diye bağırdım. O zamanlar Kürtlük devri bey!.. Candarma bize karışmazdı. Oturdum taşın üstüne mahkeme ettim. Haksız taraf beş altun verdi...”

Murat gülümsedi:

— Bu şiir; Şeyhim... Ümitsizlikle dolu. Halbuki ben ümitli

bir adamım. Dokuzuncu beyiti neden işaretlediniz?

— İşte onu levha yapıp size hediye edecektim. Siz bir şey hazırlayacaktınız.

— Aklıma gelen bazı beyitleri, mısraları bir yere kaydetmiştim. Yalnız bu şiir karşısında ümidim kırıldı.

— Neden?

— Sizin hislerinize uymayacak. Malûm ya bizim hattatlığı-mız da bir güzel sanatlar şubesidir. Beğenmediğiniz bir şey üzerinde ruhunuzla çalışamazsınız...

— Zarar yok. Bir bakalım.

Murat, kitap rafının üzerinde duran bir kâğıdı aldı. Buna bir haftadanberi aklına gelen bazı şiirleri kaydediyordu.

— Buyrun. Pek acele kaydettim. Ben okuyacağım. Hangisini münasip görürseniz. Temize çekiveririm. Bunun şairini unutmuşum:

— Bu güzel.

— Birkaç tane daha var. Onları da okuyayım da gene siz bilirsiniz. Âkif beyin şu mısraını ben pek severim:

Olsa haşa dağın çoktan ederdim çâk çâk

Böyle mi birlik yarab sadhezaran yarabbî

Avni beyden:

Kimse idrak etmedi manasını davamızın

Biz hali hayranıyız dava-yi bimanamızın

— Pekâlâ o kâğıdı bana verin. Birisini seçerim.

— Öyleyse... Ben onları temize çekeyim. Mamafi siz de ham sofulardan değilsiniz Şeyhim. İnsanların zaaflarına, ben anlıyorum merhametiniz var onun için sevimli bir adamsınız. Hem de ben nerdense bir kanaat peydahlamışım: Bana, sanki mistik in-

sanlar, yani ruhaniyete fazla bağlanmış olanlar, şehvi hislere pek fazla düşkün gibi geliyor. Öyle ki Allah muhabbetinde bile bir çeşit aşk, ama bütün ihtiraslarıyla maddi bir aşk ihtiyacı seziyorum. Bilmem nasıl anlatayım: meselâ, İsa'nın kadın düşmanlığı ile Muhammet'in kadın düşkünlüğü bile bence hemen hemen aynı şey. Aynı behimi his coşkununun iki zıt tezahürü. Malûm ya, çoklukla yokluk nihayet bir yerde buluşuyorlar. Ne dersiniz?

Süleyman efendi, parlak, kara gözlerini kırıştırarak düşüncelerini saklamaya çalıştı.

— Zannetmem, —diye tane tane cevap verdi—: Allah sevgisi maddiyatla izah edilir bir duygu değildir.

— Ben bilâkis zannediyorum. Çünkü bizzat Allah fikri —yani Allah tarifi— bile pek çok beşeri. Allah, âdeta iyi ve kuvvetli taraflarıyla, hattâ kötülükleri ve zalimlikleri ile pekâlâ büyütülmüş bir insandan, tıpkı, tıpkı muhayyel bir insandan ibaret. Ona izafe edilen sıfatları ben hep böyle düşündüm. Zaten insanlar tarafından hikâyeye edilen ve diğer insanların idrakine arzolunan hiçbir hayal yok ki esasını maddeden almış olmasın. Cennet, cehennem, miraç, ağraf, kıyamet, terazi, mahşer, sûr, hepsi akıl almaz derecede büyütülmüş. Bazı kitaplar, ruhu bile —siz ruhu pek merak ediyorsunuz— ölüm esnasında bir insan gibi tahayyül etmişler. Melekler onu vücudumuzdan nazikâne çıkarıp izzet ve ikramla gökyüzündeki yerine götürürler: Bu bana her zaman koltuk merasimindeki bir taze gelini hatırlattı.

— Bunların aslını pek bilemiyoruz ki... Basit insanların aklına sokmak için...

— Değil mi ya... Başka çare yok. İnsan nihayet insanda kalmaya, gördüğü, ellediği, tattığı, lezzet aldığı, yahut ızdırap çektiği şeylerle konuşabiliyor. Mutasavvıflar, ne güzel bir çare bulmuşlar. Ce-

mal âşık olmakla Allaha âşık olmak arasındaki farkı kaldınvermişler. Bir çoklan gulamperestliği dahi, manevî bir aşka karıştırmış.

— Haşa!

— Evet... Sevgilide Allahı, Allahta sevgiliyi görmek biricik çaredir: Bu, ikisi hattâ üçü için de –üçü yani Allah, sevgili ve âşık için– de bir büyük kolaylık. İşte böyle düşündüğümde, kendisini, dine ahrete, fazla ibadete verenlerde ben daima maddi bir aşk ihtiyacı görüyorum. Ahlâk kayıtlarıyla kendisini öteki insanlardan daha fazla bağlamaya mecbur sayan hemcinsimiz, yüreğiyle daha hayasız oluyor. Buna bir başka misal verirler. Fransızlar, cinsi münasebette son derece açık bir millettir. Edebiyatlarında Hıristiyanlığın kadın düşmanlığı yoktur. İngiliz, harici görünüşleriyle –bilhassa edebiyat– Katolik ahlâkına sımsıkı bağlı gibidirler. Halbuki ruhîyatçılar bu iki milletten İngilizlerin ruhî âlimlerinde –yani cemiyetten ayrı tek başlarına kaldıkları zaman– Fransızlarla kıyaslanamayacak kadar ahlâksız ve behimî hislere mağlup olduklarını tesbit etmişler. Küfretmek nasıl bazı insanlarda öfkenin azalması, hattâ tükenmesi neticesini veriyorsa, demek ki, şehvî hislerin lafını etmek de, bu duyguyu bir miktar tatmin ediyor. Siz, mesleğiniz icabı, benim gibi konuşmamaya, bazı münasebetlerden kendinizi uzak tutmaya mahkûm olduğunuzdan şüphesiz, benden daha fazla bunlara düşkünsünüzdür. Yok yok... İddia edecek değilim. Ben belki yanılıyorum amma, yanıldığımız halde, değiştirmeye lüzum görmediğimiz ne kadar düşüncelerimiz vardır.

— Böyle de düşünseniz... Kendi içimde cereyan eden hislerin ancak bana zararı olur. Binaenaleyh gene Allaha gönül vermek, vermemekten iyi.

— Lâkin her zaman kendinizi aynı kudretle kontrol edebilirsiniz... Bakın Şeyhim, sizin gözünüzde acayip bir parlı var ki...

Nasıl diyeyim, en cahil bir kadın bile bunun manasını kolayca anlar. Umumiyetle memnu şeylere karşı duyulan acayip arzu ile, ne bileyim, kocaman bir şeyhi baştan çıkarmanın vereceği edepsiz zafer hissiyle... Canım meselâ şeytan beni iğfal etse mi daha çok zevk duyar, sizi iğfal edebilse mi? Kadına da birçok kitaplar şeytan diyorlar.

Şeyh Süleyman efendi, saklamaya çalıştığı bir gururla gülümsedi:

— Hiç olmazsa ben bu dindarlardan değilim, dedi, böyle bir ceht yapmağa şimdiye kadar lüzum görmedim. Tabii, dünya pek ziyade bozuldu. İnsanlar hiçbir şey söylemezlerse iftira ediyorlar... Siz...

— Yok Şeyhim... Samimiyetimi başka manalara çekmenize razı olamam. Ben hakkınızdaki dedikoduları böyle dolambaçlı bir yoldan anlatacak adam mıyım? Sizi hiç kırmadan, kendime küstürmeden de pekâlâ duyduklarımı sorabilirdim. Biz yalnız olduğumuz zaman kolayca anlaşabiliriz.

— Neler duyduunuz bakalım? Sazlı Mustafa'nın karısını eve aldığım için de kimbilir ne dedikodular yapmışlardır. Halbuki ben, fukaralara yardım etmekten başka şey düşünmedim. Oğlu zekî bir çocuk. Kadın da genç bir kadın. Mustafa da fena bir adam değil... Bu gün insanlara ümitle beraber dünyada işe yarayacak yardımlarda da bulunmalıyız...

"İyi amma Şeyh'im... Gözleriniz bir hoş... Vallaha, bu mazaretleri siz de pek kuvvetli bulmuyorsunuz!" Murat böyle düşünüyor ve düşündüklerini söyleyip söylememeyi tasarlıyordu ki kapı yavaşça açıldı. İçeriye bir kadın girdi. Sırtında eski püskü bir yatak çarşafı vardı. Ufak tefek ve zayıftı. Omuzlarının kemikleri yukarı fırlamıştı. Üstündeki eski çarşafa rağmen ayaklarında ipek çoraplar ve yeni iskarpinler giymişti. Oynak bir yürüyüşle Murat'ın orada olduğuna aldırmadan Şeyh Süleyman efendiye doğru âdeta koştu:

— İşte ben geldim! dedi.

— Neye geldin. Ben seni men etmedim mi? –Şeyh efendi ayağa kalkan Murat'ı yalvaran bir bakışla durdurttu–: Haydi git.

— Gidemem. Ben bir aydır uyku uyuyamıyorum. Deli olacağım...

— Haydi git dedim. Annen sana muska verecekti:

— Annemin Allah belâsını versin... –Kız birdenbire örtüsünü açtı–:

— Baksana ben ölüyorum... dedi.

Hafifçe kabarık elmacık kemiklerinde kırmızı damarlar görünüyordu. Gözleri o kadar büyüktü ki bu küçük yüzde eğreti gibi duruyorlardı. Yavrularını müdafaaya hazırlanmış bir dişi hayvan gibi karmakarışık fakat kati bir hali vardı.

— Uyuyamıyorum... –diye tekrarladı–: sizde hiç merhamet yok mu?

— Hemen gitmelisin. Git de yat... Sen hastasın? Pekâlâ biliyorsun.

— Ben hiçbir şey bilmiyorum. İki haftadır buralarda helak oldum ben... İki haftadır dışçide diyorlar. Geçen çarşamba yağmur altında akşama kadar bekledim...

— Ömer'in haberi var mı? Buraya seni o mu yolladı?

— Ömer hasta... Yatıyor. Ben size gidiyorum diye çıktım.

— Pekâlâ! Haydi yeter. Şimdi eve gidiniz. Ben size icabedenleri bildiririm.

— Neyi bildireceksiniz?.. Eve yeni bir kan getirdiğinizi mi?

— Bu nasıl lâkırdı?

— Basbayağı lâkırdı... Eve onu neden getirdiniz?

— Burada bir zavallı adamın...

— Allah hepsini kahretsin... İstemiyorum. O kanyı def etmezseniz şuradan şuraya gitmem... O karı evden çıkacak...

— Rica ederim... –Şeyh Süleyman efendi, Murat'a gülümsemeye çalıştı—: Kızım bana söz geldiğini istemez de efendim...

— Ben sizin kızınız değilim... Aman Yarabbî! Gülüyor da... Ben ölüyorum herif gülüyor. Karıyı def edecek misiniz?

— Olur mu hiç? Söz verdim. Çocuğunu mektebe yollayacağım...

— Mektebe mi? Ben kendimi öldürürüm... O karı gidecek...

— Sen hasta mısın yavrurum... Bak, beyefendi, halimize şaşıyor. Herkes neler düşünür. Annen evdeyken... Aklına gelenlerden utanmıyor musun?

— Annemmiş!.. Hepsi kahrolsun... Senin akıllı karın her şeye razı... Tek beni boşamasın da, üstüme ne halt ederse etsin diyor.

Şeyh birdenbire ayağa kalktı. Yüzü müthiş bir hal alıvermişti. Elini vuracak gibi kaldırdı:

— Defol... Çık... Hemen çık...

— Çıkmayacağım. Bütün Malatya duysun!.. Dünyanın en alçak adamısın. Namussuz! Şeytan! Bana büyü yaptın. Beni baştan çıkardın. Beni yaktın... Vur haydi vur... Vursana... Hergele... Ah, şeytan şeytan! Yeni karıyı buldun, beni... koğuyor... Haydi vursana... Beni bu hale sen getirdin... Bak... –entarisinin yakasını bir çekişte açtı:– Etimi yedin... Her tarafımda dişlerinin yeri var... Ahlâksız... Hayvan!..

Sesi gittikçe kısılıyor, son sözleri nefes darlığına uğramış bir adam gibi göğsünden hırıltı ile çıkıyordu. Şeyh Süleyman efendinin eli öyle havada kalakalmıştı. Gardiyan Ömer'in genç karısı birdenbire sustu. Bir kere etrafına bakındı. Sanki demindenberi aklını kaybetmişti de şimdi kendine geliyordu. Yüzü müthiş ve ümitsiz bir kederle sarktı. Mütecaviz dudaklarını bir titreme kapladı ve birdenbire pek alışık bir hareketle kendisini Şeyh Süleyman efendinin ayaklarına attı. Yüzünü betona sürerek,

— Affet! Affet! Sen benim Allahımsın... Affet! –diye yalvardı. Murat böyle bir kepezeliği asla beklemediğinden öyle şaşırды ki müdahaleyi bile akıl edemedi.

Şeyh Süleyman efendi, alışık bir hareketle kadını yerden kaldırmaya uğraşıyordu. Nasıl biteceğini bilemediği şaşırıcı bir vaziyetten pek kolay kurtulmuş gibi yüzüne bir rahatlık gelmişti. “Ne yaparsın birader!” manasına Murat’a bakarak başını salladı. Kadın, yüzü toz içinde kalmamakta inad ediyor, küçük vücudunu, Şeyh efendi ümit edilmez bir kuvvetle yukarı çekerken dizlerine sarılıyor, başını oyluklarının arasında saklamaya çalışıyordu.

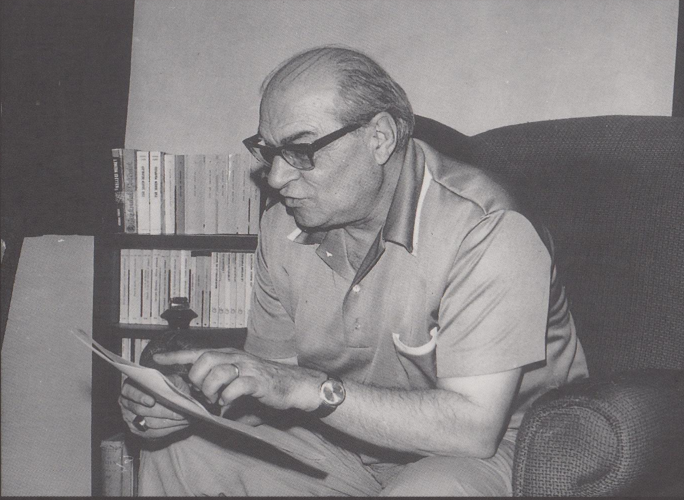
Murat arkasını dönmekten başka çare bulamadı. Fakat sanki sade kulak kesilmişti her fısıltıyı, her hışırtıyı, sonuna kadar duyuyor, ve bir daha unutmamak üzere içine yerleştiriyordu. Pek ziyade beklediği halde ikisi de bir tek kelime olsun söylemediler. Demek ki gözleriyle anlaşmışlardı. Kadın ayaklarını sürükleyerek çıkıp gitti. Murat, bu acayip adamla nasıl yüz yüze geleceğini, baş başa kalmanın deminki vaziyetten daha beter olduğunu düşünüyordu ki Şeyh Süleyman efendi sakin bir sesle.

— İşte bunun için, bu biçarenin buraya gelmesini istememiştim efendim dedi. –Yüzü eskisi gibi sakindi ve belli belirsiz gülümsüyordu.

— Siz elbette her şeyi anladınız –diye devam etti: İlk önce belki alelâde bir kadın kıskançlığı zannetmişsiniz. Halbuki sonunda biçarenin yarı deli olduğunu gördünüz. Evet, yarı delidir: Zaten pederi de ayyaştı. Rakıdan çatlayıp öldü. Bunu bana ısmarlamıştı. Gardiyan Ömer’e ben verdim. Galiba bu izdivaçla yanlış bir iş yaptık. Kendimi suçlu gördüğümünden her sözüne katlanırım. –Rahat gözlerle Murat’ın gözlerine dikkatli dikkatli baktı:– Hata ettik. Malûmu âliniz şeriatı ayıp olmaz. Kızı verdiğimiz zaman henüz on beş yaşında idi. Gardiyan Ömer ise... Ufak tefek

olduğuna aldanmayın. Tenasül aleti son derece büyük imiş. İlk gece, birdenbire zorlayınca... Anlıyorsunuz değil mi? Bir anlaşamamazlık başlamış. Bu kendisini çektikçe öteki ısrarı artırıyor. İnsanlar mahrum kaldıklarına haris olurlar. Uzun müddet bizden sakladılar. Nihayet sinir nöbetleri bu hale gelince duydum. Şimdi ikisi de benden imdat istiyor... Halbuki ben ne yapabilirim!.. Değil mi efendim?.. –Bir an gülümseyerek durdu–: Müsaadenizle... –Elini uzattı. Eli ter içindeydi–: Size Erzurumlu Hakkı efendiden bir mısra yazacağım: “Katreyiz âlemde lâkin dilde derya olmuşuz.” Bu kitabeyi okudunuz mu? Tabii... Ben de aptal gibi sordum. Size bu mısrayı hattı talik ile yazacağım.

Murat şaşkın şaşkın teşekkür etti.

KEMAL TAHİR NAMUSCULAR

'Namuscular', Kemal Tahir'in cezaevinde kaldığı yıllarda yazdığı ve cezaevine "namus meselesi" yüzünden düşmüş sıradan insanların dramını derinlikli ve çözümleyici bilgilerle aktardığı romanıdır. Olumsuz koşullar, cezaevlerindeki sömürü, cahillik, yoksulluk, geri kalmışlık ve boyun eğmişlik bu insanların belini bükse de onlar için başkaldırı söz konusu değildir.

"Kemal Tahir, Türk tarihi ve toplumu hakkındaki orijinal ve sağlam görüşlerinden hareket ettiği için hem 'mahalli ağızları', hem Türkçe'nin küçümsenmiş ve unutulmuş nesir dilini hem de yeni imkanlarını kaynaştırarak ve aşarak kullanabilmiştir. Eserlerindeki eşsiz dil ve üslup güzelliğinin kaynağı bu davranışlardır... Türkçe'nin unutulmuş olan dehası bütün boyutları, zenginliği ve haslığıyla ilk olarak Kemal Tahir'in eserlerinde kendini göstermektedir."

Selahattin Hilav

Edebiyat - 393

www.ithaki.com.tr

ISBN 975-273-296-8

9 789752 732964

İnternet Satış
www.ilknokta.com

ithaki